



De accidentibus per se et per aliud. Intra se et extra se. Intra se et extra se. Intra se et extra se. Intra se et extra se.

De accidentibus per se et per aliud. Intra se et extra se. Intra se et extra se. Intra se et extra se. Intra se et extra se.

De accidentibus per se et per aliud.

De accidentibus per se et per aliud. Intra se et extra se. Intra se et extra se. Intra se et extra se. Intra se et extra se.

De accidentibus per se et per aliud.

De accidentibus per se et per aliud. Intra se et extra se. Intra se et extra se. Intra se et extra se. Intra se et extra se.

(*) * * * * *

LOGICÆ

PARUÆ IN VIA SCOTI

Prima, & Secunda pars.

IN PRIMA TEXTVS

PROPONITUR; IN SECUNDA

verò idem textus in disputationis

statera appenditur.

PER FF. FR. IOANNEM A TRI-

nitate Salmantinū Ordinis minorū, Theo-

logia Sacra Lectorē, Provinciae D. Pauli ve-

teris Castella, Definitorem, & S. Gabrie-

lis Provinciae Commissarium Visitatore, &

Capitulique praesidem. Et Fr. Ioannem

à Nativitate (aliàs Villa-Castin) eiusdem

Provinciae Sacrae Theologiae Lectorem,

Taurensem, & Zamorensis

Superioris & Guardianum. Vall.

TOMUS PRIOR.

PERMISSU, ET LICENTIA

Superiorum, vt constat ex tertio tomo.

In civitate Segoviensi excudebat.

Sebastianus Rodriguez. Anno

1712. 4773

W. de la Libreria de S. Diego
de Vallarta el año de 1873

Estas Sumulas estan al uso
de Sr. Pitevan de N. S. P. de la Corte
ria Miguelor Villamañan.

Quando sea dig mio el
dia en que nos veamos con vos en
vuestro Reyno.

Aludante Artoza en Grayal
de Campos Miquelor

FRAGRANTISSIMO PURITATIS
lilio . pulcherrima instar Solis paradisi rose , oli-
va pacis speciosa in campis , divini Phoebi ru-
tilanti aurora , venustissime Iri , mundo serenica-
tem afferenti , augustissima Angelorum
Regina , Sanctissima Virgini
Marie.

CUM ars intellectus nostri directiva (Cœ-
li , & terræ sacratissima Imperatrix)
compendiose tradita , hoc brevi volumine con-
tineatur , ad quem , nisi ad te fontem lucis ,
omnem hominem illuminantis confugiet ? Ad
quem , nisi ad te aureum Solem , cuncta lustran-
tem properabit . Cuius patrocinium , nisi tuum
ambiet , ò Maria , stella maris , quæ semper in
luce , numquam in tenebris fuisti ? Ad te
confugit , ad te properat , tuum avidissime
ambiens patrocinium ; nam ut profunde Ber-
nardus : *Tolle corpus hoc solare , quod illuminat D. Bern.
mundum , ubi dies ? Tolle Mariam hanc maris Serm. de
stellam , quid nisi caligo involvens , & umbra Nativ.
mortis ?* Maria.

Deinde cum differendi artem , ut , acri pugna ,
mentis incalescat acies , studio veritatis inda-
gandæ , tradat Oposculum istud , cui est conse-
crandum nisi tibi (Empyreï Regina Serenissi-
ma) quæ cum sis pulchra , ut Luna , ut Sol
electa , es etiam , quasi Divina Pallas , suppre-

mi Iovis cerebro, seu inexhausto Divinæ Sa-
pientiæ fonte procreata, vel ex ore altissimi
prodiens, terribilis, vt castrorum acies ordi-
nata? Cum scientia armata procedat; nam
Pallas armata sapit, molles, ac effæminatos
animos dedignans, iuxta tritum versum, *Nors*
iacet in molli veneranda scientia lecto; quod, &
Salomon attestatur dicens: *Vir sapiens fortis*

Proverb. est, & vir doctus robustus, & validus; cui nisi
24. Minervæ Cœlesti, sapientiæ sedi, sacrari de-
bet hoc opus arma ministrans librario certa-
mini? Quod si sapientia puritatem quarit

vnde Minerva sacra non nisi à virginibus cons-
picienda dicitur, approbante Magno Parente

August.
Serm.

Augustino, quandoquidem ait: *Affuescat iu-
venis castitatem, vt sit dignus sapientia Deis*

249.

de Temp.

hic noster qualiscumque labor tuo sacratissi-
mo nomini, virginum primiceria, inscribatur

opportet, cum sis virginæ, castitatis origo, pu-
ritatis thesaurus, Divina Diana, seu Luna ple-
na Deo, quæ niveum das visæ decorem, atque

argenteum circumquaque candorem spargis,
solo intuitu mentem verè castam, ac virginæam

inspirans hominibus, vt tradit his verbis San-
ctus Valentinus Archiepiscopus Thomas de

Sanct.

Thom.

Villan.

Conc. 2.

signo,

Amant.

Villanova: Sancta, pura, & immaculata

Virgo, cui etiam præ alijs erat hoc virginitatis
signo, vt inspectores suos (vt ita dixerim)
viro

virgines faceret. Excipe illum sub vmbre protectionis tuæ, pietissîma Mater, quæ, vt Fortunatus aiebat, es

Virgineo catu, dux, sexu prima secundo,

Pralata astrigeris sola puella choris:

Figmentum figuli super omnia vasa decorum, Venant;

Atque creatura fulgida massa nova: Fortun.

Ornans Hierusalẽ sanctã speciosa venustas, de partu

Afacie templi vas en honore Dei: Virginis;

Ore diem iaculans, radios à fronte, sagittas

Luminibus rutilis, lumen honore rotans:

Nomen honoratũ, benedicta Maria per ovum,

Ad laudem artificis nobilis artis opus.

Cum denique dialectica, Doctorum Aquilæ testimonio, sit *Ars artium, & scientia scientiarum*, tibi congruè dicabitur, ò ianua corusca cœli, instar pretiosissimæ topazij, quæ, testante Hug. Victor. *omnium lapidum colores in se obtinet, cunctarum virtutum splendore, mira singularitate lucens, in te liquidem mirifice elucent, & ad vivum conspiciuntur expressa candor liliij, purpura rosæ, violæ suavitas, puritas nardi obediëntia heliotropij, vt ait Ambros. his verbis: Talis fuit Maria, vt eius unius vita omnium disciplina sit.* In te insuper emicant venustas auroræ, pulchritudo Lunæ, aurea Sôlis claritas, lux stellarum, firmamenti splendor. Quare opportune cecinit relatus vates, tua encomia celebrans: ¶ 3 Inde

lib. 3.
de Best.
c. 58.

lib. 2.
de Virg.

ubisuprà *Inde rubore rosas, candore hinc lilia vincens,*
Flos novus è terra, quem polus arce locat:
Crystallum, electrum, aurum, ostrum, concha
alba, smaragdus,
Quo tua forma nitet, cuncta metalla iacent.
Nix premitur candore tuo, Sol crinis honore.
Pallescent radij, Virgo, decore tui:
Lychnites hebes est, cedit tibi lucifer ardens,
Omnibus officijs lampade maior ades.

In cap.
2. Apoc.

Topazius, teste Ambrosio, veluti gemma-
 rum Sol, iubar suum clarissimum circunquaque
 difundit. Cum instar pretiosissimæ eluceas
 topazij, tuæ inextinguibilis lucis fulgentissi-
 mis radijs nos illustra. Cumque terris placi-
 dum sydus sis, quod liberat omnes humanas
 rates à furore huius sæculi periculosissimi pe-
 lagi, commune bonum, atque nostri generis
 gloria, cui ad Cælos facta es sors, via, porta,
 & rota, arca Dei assurgens, luminis alta Pha-
 ros, qua duce vela damus, portus habitura se-
 cundos, nos dirige, atque benigna suscipe
 fronte hoc quale, quale affectus mei sig-
 num, quod humilime, & fidenter Maiestati
 tuæ dico, offero, consecroque.

Fr. Ioannes à Trinitate.

AD LECTOREM.

ECce tibi (benigne, & candide Lector) integer Philosophiæ Cursus, quæcumque in eo hisce temporibus tractari solent complectens; iuxta Aristotelis, Doctorisque Subtilis mentem, apprime verò ad nostros fatim erudiendos Tyrones in scotica doctrina adaptatus. Multa (haud infirma quidem) ne nobis, & lucubracionibus nostris statim arrideas, forte præpedire valebunt, si præceps sententiam feras. Siste ergo, & parumper ausculta.

Ut quid hoc nostrum opus (primo dices) in lucem editur cum quotidie, in similibus edendis, præla gemant? Secundo: Nam si hac intenditur via ne amplius nostri artium Lectores, eorumque discipuli fatigentur; illi in dictando; isti verò in iugiter scribendo; videtur potius utrosque per huius cursus metas de ambulare coactos citius fore lassescituros. Lectores quidem; nam suos cuiusvis parturire conceptus facilius est, quam alienos: aptiusque propriæ docentur conclusiones, & explicantur sententiæ, quam in alterius codicibus repertæ. Discipulos quoque; nam qui hucusque sufficienter instruebatur notitijs vnico, & (moderato quidè) tomo comprehensis, nunc ad hos quinque tomos discutiendos, erunt violenter adstricti.

Dixisti, candide Lector? Dixisti? Nunc

igitur tuas præbe libenter aures. Et in primis animadvertè, quod nos ab his omnibus, & quibuscumque alijs, si forte sint, vnico evadimus verbo, nempe, iussi fuimus. Propter obedientiam, huic vacavimus labori; & vt pote subditi, taciti nostra applicuimus humera ad hocce pondus. Præterquam quod; si sanæ mentis acie has nostras lucubrationes perspexeris, tui ipsius enuclando rationes, in nostrorum præcepto Prælatorum maximam vtilitatem, honestatemque reperies.

Primam quidem; nam eo ipso quod multi, tam ex Thomistis, quam ex Iesuitis sua hisce temporibus typis mandaverint opera, nostram scoticam doctrinam noviter impugnando, opus erat cum illis publice in arenam descendere. En igitur nos, inter minores, minimi, in hoc nostro Cursu modernos Froylan, Palanco Peynado, & alios passint impugnantès; eorum iacula contra ipsosmet iacientes; Scotique doctrinam subtilissimam ab eorum nevis illabefactam proponendo. Secund. etiam cum enim nos municipali lege (& iusta quidem, ob rationes, quas Illustrissimi D. D. Samaniego, & Cornejo in suis narrant hystorijs tractantes de Scoti vita) ad sequendam, docendamque Subi. Doctoris Ioannis Duns Scoti doctrinam sumus libenter adstricti; necessum fuit solida tantæ doctrinæ,

fixaque manere principia apud nostrates; quod, absque vlla prorsus variatione, per hunc nostrum Cursum docentes, & addiscentes, fore ne dubites, consequuturos. Itaque libera interpretandi Scotum ablata facultate; alius sic, & alius sic, neutiquam nostri Artium Lectores deinceps ibunt in adinventionibus suis; quod ipsis iucundum, & perutile fore experientia reperient comprobatum. Ideoque sensum amussim, & litteram Doct. Subtilis hic adamussim ostendimus. Nec inde discipulos futuros, credas, exosos: si enim pluribus studeant, nihilo scriptionis dabunt operam. Sed vltra hoc, prudentia, discretioque Lectorum, nobis, & illis arridens faciliter queit tollere quidquid hic noster Cursum, erga Tyrones molestiae praeserferat. Videant igitur, attenteque considerent, quibus magis, ex eorum discipulis, quibusve minus sit accumen ingenij; & hos, vt pote infirmiores, ne totum latarum pondus cogant portare quaestionum; sed principalioribus instructos notijs ab obstrusarum laqueis difficultatum liberos faciant abire; illos vero totum.

Sic enim facientes, nos ipsos saluos facient ab aliquorum morsibus, qui thura brevitati offerentes, hunc nostrum Cursum asserentes prolixum, eorum immolatione (vltimam emulatione) indignum fore putabunt. Quibus digito labella

bella compescere haud erit exosum, si discrete considerent, quod & Tyronibus communes præbere notitias, & peritis noviter à nobis inventa, probata ostendere, & Modernos, tam ex contrarijs, ut diximus, quam ex nostris, Malt. Pont. & alios hucusque impugnatos, impugnare, ut sæpè facimus, & integrum hunc adimplere Cursum, adeoque nihilominus consolare brevitati, ut unicum, vel duos tantum tomulos edidissemus, nostræ sphaeram capacitatis, ingeniolique prætervolat. Sed, ut quid ultra, candidè Lector, pro tua captanda progrediemur voluntate? Sufficiat nos cum Ovidio præcantes audire. *Da placidam fesis Lector amice manum.*

Sed iam ad alia gradum facere licet. Inquires fortè, cur antea hoc opus typis non fuerit mandatum, cum multis ab hinc annis inceptum, consummatum, limatum, obtentis necessarijs licentijs, & à perdoctis viris approbatum fuisse noveris. Animadvertite igitur duplicem è contra valide militasse rationem. Prima fuit, quia nostra eximia pauperies caruit sumptibus, & necessarijs pecunijs. Secunda. (Proh. dolor!) fuit, quia alter Auctorum Fr. Ioannes de la Natividad (aliàs Villa-Castin) apud quem hic cursus perfectus politusque manebat, morte naturali, & ipse decæssit è vita, & cursus hic philo-

loso-

Iosophicus ab omnium nostrum oculis dispa-
 ruit; & quid de eo fuerit penitus nescivimus.
 Ideoque omnium, pro tanta iactura, lamenta-
 tione motus alter Auctorum Fr. Ioannes de la
 Trinidad, qui provide originalia sibi scripta
 servaverat, ad aliam translationem adamussim
 faciendam se diligenter tradidit. Fecit sælici-
 ter, non paucis difficultatibus superatis. Sed
 post excusionem tomi, ordine tertij, excusione
 verò primi; opus, quod penitus evanuerat, apa-
 ruit; & vnumcum alio omni studiositate com-
 probatum, nec in iota, nec in apice differunt.
 Solumque in disputatis, ne inventæ, minus
 haberent, addita sunt dubia, disputationes, &
 questiones, quæ in indice hoc signo ☞ notan-
 tur. His exceptis; ecce iam ipsemet Cursus toti-
 dem verbis prodit. Prodeat utinam om-
 nium profectui; nullius æmulationi; Dei O.M.
 eiusque Matris Mariæ gloriæ; S. P. N. Francisci,
 eiusque filij Sancti Antonij Paduani laudi; qui-
 bus Sanctæque Romanæ Ecclesiæ iudicio nos, &
 scripta nostra libenter submittimus. Vale.

S V M M A D E L A T A S S A

T Assaron los señores del Consejo Real de
 Castilla este Libro intitulado: *Primera, y*
Segunda parte de Summas, cada pliego de el
sci

seis maravedis sin principios, ni tablas, à cuyo precio mandaron se vendiese, y no à mas, segun parece del Decreto de dichos señores, que queda en el Oficio de D. Juan del Barco y Oliva, Secretario de Camara de su Magestad.

FEE DE ERRATAS.

PAG 4. lin. 3. intellegas *intelligas*. Pag. 6. lin. vltim. *ibet, libet*. Pag. 8. lin. 6. *fit, fit*. Pag. 9. lin. 6. *rerum, resume*. ita vt dicas, *audi attente resume fideliter*. Pag. 22. lin. 2. *fibilum, sibilum*. Pag. 78. lin. penult. *nomeralia, numeralia*. P. 95. lin. 9. *tu, vt*. P. 145. lin. 25. *compositivum, compositum*. Pag. 151. lin. 14. *sumpra, supra*. P. 165. lin. 6. *sellium, gellium*. Pag. 183. lin. 13. *i, in*. Pag. 185. lin. 6. *infer, infere*. Pag. 196. lin. vltim. *sint, sint*. Pag. 205. lin. 1. *conclusio, conclusio*. & lin. 17. *propositionum, propositionum*. Pag. 222. lin. 12. *deniur, dentur*. Pag. 228. lin. 8. *reducirur, reducitur*. Pag. 229. lin. 8. *cocesserat, concesserat*. Pag. 233. lin. 14. *singulararem, singulararem*. P. 267. lin. 1. *tolle ergo, ita vt solum dicas, cum enim dico palium Petri*. Pag. 276. lin. 23. *fit, fit*. P. 296. lin. 18. *propositionis, proportionis*. Pag. 328. lin. 21. *hec, he*. Pag. 340. lin. 22. *ita leges: Arg. primo: Nomen non est vox*. P. 347. lin. 23. *certum, ceream*. P. 359. lin. 3. *rationene, ratione*. P. 373. lin. 19. *eadem, eadem*. P. 392. lin. 4. *ille, ille*. lin. 5.

cōpularive, copulative. P. 406. lin. 4. *possibibili,*
possibili. P. 430. lin. penult. *essentialioer, essential-*
iter. P. 438. lin. 9. *partant, portant.* P. 440. lin. 22
post, *ly propria, adde, & ita vt dicas, est opositio*
propria, & rigorossa. P. 442. lin. 1. *habet, habent.*
& lin. 18. post hanc *hic homo non est albus, ad-*
denda est ista, hic homo est albus, ita vt dicas, hic
homo non est albus, hic homo est albus, quæ sũnt
contradictoria. P. 448. lin. 24. post *ly ex, adde*
se, ita vt legas, ex se habet. P. 450. lin. 22. *alius,*
aliud. P. 453. lin. penult. *importa, importat.* Pag.
470. lin. 7. *tolle ant. rationali, rationalis.* & ita
dices: irrationale est negativum, aut privativum
respectu rationalis. & lin. 8. *privatives, privative*
P. 471. lin. 14. *tantum, tantum.* P. 488. lin. 3. *ad*
quam, ad quem. P. 491. lin. 2. *intellectus, in-*
tellectus. P. 492. *aprehensio, apprehensio.* Pag. 501.
lin. 10. *suppositio, supposito.*

He visto este Libro intitulado: *Primera, y*
Segunda parte de Sumulas, y con estas erratas
corresponde à su original.

Lic. D. Benito del Fio y Cordido,
Corrector general por su Magestad.

IN-

INDEX CAPITVM, DISPUTATIONUM, questionum, dubiorum Prima, & Secunde partis.

LIBER I.

C aput primū, de Termino in communi	13.
Digressio brevis de signo, & illius divisionibus.	20.
Caput. II. De prima termini divisione.	26.
Cap. III. De divisione termini in mentalem, vocalem, & scriptum.	29.
Cap. IV. Dividitur terminus vocalis ratione significationis.	32.
Cap. V. Dividitur terminus ratione modi significandi.	37.
Cap. VI. Dividitur terminus ratione rei significatæ.	41.
Cap. VII. De distinctione terminorum ex comparatione adinvicem.	46.
Cap. VIII. Explicatio quorūdam terminorum in disputatione frequenter occurrentiū.	48.
Cap. IX. De suppositione prima terminorum proprietate, de que eius divisione.	66.
Cap. X. De appellatione terminorum.	76.
Cap. XI. De reliquis terminorum proprietatibus.	80.
	LI.

LIBER II.

Cap. I. De nomine.	90.
Cap. II. De verbo.	94.
Cap. III. Quid, & quotuplex sit oratio.	97.
Dub. Quali nexu debeant vniri partes orationis.	98.
Cap. IV. Quid sit propositio?	102.
Cap. V. Dividitur propositio ratione materiae, & quantitatis.	109.
Cap. VI. Dividitur propositio ratione formae, & qualitatís.	109.
Cap. VII. De propositione hypothetica.	112.
Cap. VIII. De oppositione propositionis categoricæ non modalis.	121.
Cap. IX. De legibus prædictarum oppositionum.	129.
Cap. X. De æquipollentia propositionum non modalium.	133.
Cap. XI. De conversione propositionum non modalium.	138.
Cap. XII. De modalibus,	141.
Cap. XIII. De oppositione, æquipollentia, & conversione modalium.	148.
Dubium quomodo. Propositio modalis reducenda sit ad suam de inesse.	155.
Cap. XIII. De exponibilibus	157.
Cap. XV. De insolubilibus.	162.
	LI-

LIBER III.

Cap. I. De modo sciendi.	166.
Cap. II. De definitione.	169.
Cap. III. De divisione.	178.
Cap. IV. De argumentatione.	185.
Cap. V. De regulis bonæ argumentationis, seu consequentia.	190.
Cap. VI. De inductione.	196.
Cap. VII. De syllogismo.	199.
Cap. VIII. Apponentur exempla modorum in qualibet figura.	203.
Dub. An autè admitenda sit quarta figura?	209.
Cap. IX. De principijs extrinsecis, quibus syl- logismi regulantur.	211.
Cap. X. De regulis generalibus omnium figu- rarum.	219.
Cap. XI. De reductione syllogismorum imper- fectorum ad perfectos.	224.
Cap. vltm. De divisionibus syllogismi.	232.

P A R S II.

Disp. I. De termino.	236.
Quæstio I. Utrum nostra definitio termini sit bona?	236.
Quæst. II. An terminus enuntiationis de- beat	beat

beat definiri per compositionem, vel per res-	
olutionem?	246a
Quæst. III. Utrum copula sit terminus?	251a
☞ Dub. An copula sit unio in propositione	
negativa?	262a
☞ Quæst. IV. An casus obliqui sint ter-	
mini?	264a
Quæst. V. An voces non significantive sint ter-	
mini?	268a
Quæst. VI. An voces extra propositionem sint	
actu termini?	272a
Quæst. VII. De divisionibus termini.	281a
Quæst. VIII. Utrum iste terminus, Deus sit ter-	
minus communis?	289a

Disp. II.

De signo.	295a
☞ Quæst. I. Utrum definitio signi sit bo-	
na.	295a
Quæst. II. De ratione formali signi.	302a
☞ Quæst. III. Quenam sit differentia essen-	
tialis constitutiva signi.	314a
☞ Quæst. IV. An causa sit proprie signum,	
sui effectus?	323a
Quæst. V. An voces significant immediate	

conceptus, an verò res? 328.

☞ Disp. III.

De nomine, & verbo. 338.

☞ Quæst. I. An nomen sit rectè defini-
tum? 338.

☞ Quæst. II. An nomen infinitum sit pro-
priè nomen? 344.

Dub. An transcendentia possint infinitari? 349.

☞ Quæst. III. An verbum extra propositio-
nem habeat rationem verbi? 351.

☞ Disp. IV.

De oratione. 358.

☞ Quæst. vnic. An oratio sit rectè defi-
nita? 358.

Disp. V.

De propositione. 363.

☞ Quæst. I. An propositio ab Aristotele sit rectè
definita? 363.

☞ Quæst. II. An vna propositio possit esse verior
altera? 369.

☞ Quæst. III. An vna propositio possit transire
de vera in falsam? 382.

☞ Quæst.

Quæst. IV. An propositiones de futuro contingenti absoluto habeant determinatam veritatem, vel falsitatem? 402.

☞ Quæst. V. Utrum divisio propositionis in categoricam, & hypotheticam sit essentialis, & generis in species? 410.

☞ Quæst. VI. An divisio propositionis in affirmativam, & negativam sit generis in species? 422.

Disp. VI.

De oppositione. 430.

Quæst. I. Utrum dari possint duæ contradictoriæ simul veræ? 430.

☞ Quæst. II. An subcontrariæ sint propriè oppositæ? 439.

☞ Disp. VII.

De definitione, & divisione. 442.

☞ Quæst. I. An definitio definitionis sit bona? 442.

☞ Quæst. II. An definitio sit oratio formalis. 451.

☞ Quæst. III. An definitio ad primam intellectus operationem pertineat. 455.

Quæst.

- ↖ Quæst. IV. An sola species possit defini-
 niri. 459.
 Dub. An negationes, & privationes possint
 definiri. 461.
 Quæst. V. Quomodo definitio, & definitum
 distinguantur? 461.
 ↖ Quæst. VI. An divisio possit tradi per
 membra privativè, aut contradictoriè op-
 posita? 468.

Disp. vltim.

- De argumentatione. 471.
 * Quæst. I. In quo argumentatio formaliter
 consistat? 471.
 Quæst. II. Quomodo assensus præmissarum
 concurrat ad assensum conclusionis. 487.
 Quæst. vltim. An assensus præmissarum neces-
 sitet intellectum ad assensum conclusio-
 nis. 499.



PRÆLUDIUM.

NE significatione vocis ignorata, incipiens offendat in liminae, ad notare placuit, tractatum istum, quem præ manibus habemus, plura sortiri nomina. Frequentiora sunt hæc: *Logica parva*, *Institutiones Dialectica*, *Summula*, de quibus hic agendum breviter.

z *Logica* derivatur à verbo græco *Logos*, quod significat rationem, & sermonem, licet proprius rationem, quam sermonem significet, ut notat Subt. Doct. quæst. 1. Prædicament, & consequenter melius logica dicitur scientia rationalis quam sermocinalis, quia sermo frequentius sumitur pro externo, seu vocibus, de quibus *Logica* per se non agit; si autem pro interno sermone accipiatur æquo iure, & rationalis, & sermocinalis dici potest. Rationalis verò nuncupatur, non subiectivè, seu quia fit in ratione, vel intellectu ut in subiecto; id enim alijs scientijs commune est; sed terminative,

tive, scilicet, quia agit de actibus intellectus; seu rationis, eos regulando dirigendo, ipsorumque ordinem, & structuram contemplando. Itaque Logica definitur sic: *Facultas prescribens intellectui modum indagandi veritatem.* Logica ergo anthonomasticè sumpta est Logica magna, & appellatur sic, quia res adhuc finem conducentes accuratius ministrat; è contra verò tractatus hic *Logica* dicitur *parva*, solum enim more compendij quædam præcepta suggerit vtilia ad melius intelligendum ea, de quibus in Logica magna sermo est.

3 Institutiones nihil aliud sunt, quam præcepta quædam ad aliquam facultatem viam parantia, quæ apud Grecos *Isagoge* vocantur; vnde Iustinianus institutiones appellat libellum illum, qui ad recondita Iuris-prudentiæ intelligenda disponit; imò Quintilianus opus illud, quo futurum oratorem instituit, eodem inscribit nomine; consequenterque liber iste, seu potius libellus *Institutionum Logicalium*, nomine insignitur; quia principia, & prima elementa Logicæ tradit, ne postea in quæstionibus gravioribus pertractandis terminorum ignorantia, vel obscuret ipsas, vel incipientis mentem retardet.

4 Dialectica nomen est à verbo græco *Dialogome* ducens originem, quod ex Cicer.

lib. 3. de Nat. Deorum, idem est ac probabilis disputatio. Itaque in rigore huius significationis, Dialectica defini potest: *Ars probabiliter disputandi*. Cæterum Dialecticorum usus iam invaluit, ut significet quodlibet disputandi genus. Unde ab August. lib. 1. de Principijs Dialect. definitur: *Scientia bene disputandi*; indeque desumpta est communis definitio, scilicet: *Facultas discernendi, cuius finis est, verum à falso discernere.*

5 Summularum appellantur, quia cum magna Logica disputet de rebus sane difficilissimis, oportuit pro Tyronibus ante ipsam Logicam præmittere summam quandam collectam ex varijs locis Arist. continentem quidquid ad ideam rectè disputandi pertinet; & hæc est causa, quare *Summulae* dicantur, id est summa parva; seu brevis, concludens omnia, quæ in Logica magna traduntur, & de quibus agit Aristoteles in suo Organo: Unde deservit pro summa textus totius Logicæ, & introductione ad ipsam quæstionibus contextam.

6 Si autem inquiras, quis sit finis harum summularum? Respondemus, quod finis proximus est, mentem disponere, & aptare ad intelligenda difficilia, quæ in Logica magna pertractantur; finis autem remotus est idem cum fine ipsius Logicæ magnæ, & est operationes,

intellectus dirigere, ne errent in attingentia veritatis.

7 Ut autem intellegas radicitus divisionem, tum Logicæ magnæ, tum etiam harum Summularum, præ oculis habe, tres esse nostri intellectus operationes; prima dicitur *simplex apprehensio*, & est cognitio rei, nihil de illa affirmans, vel negans, ut videri est in hac voce *homo*, qua audita hominem apprehendimus, nihil, affirmando, vel negando de illo. Secunda appellatur *iudicium*, & est cognitio rei aliquid de illa affirmans, vel negans, ut patet in hac propositione; *homo est animal*, ubi de homine affirmatur, quod animal sit. Tertia vocatur *rationatio*, seu discursus, & est cognitio qua ex uno aliud inferitur. Ut constat hoc exemplo: *Petrus currit: ergo movetur*, ubi ex cursu motus inferitur. Totum ergo Logicæ munus est dirigere has tres operationes, ut intellectus bene apprehendat, sine errore iudicet, & discurrat in omni materia; ideoque Aristoteles, & post ipsum omnes triplicem agnoscunt partem in Logica triplici operationi correspondentem.

8 Pars ergo prima dialecticæ primæ operationi correspondens vocatur ab Aristotele *Categoria*, & latine *Prædicamentum*, in qua Philosophus assignat classes, ad quas reducuntur omnia entia realia simplicia, seu in

com-

complexa, quæ sunt materia remota syllogismi, & ipsa ordinat in vna quaque classe, in ratione subiecti, & prædicati. Cui primæ parti reducitur quidam libellus à Porphyrio inventus, agens de genere, specie, differentia, Proprio, & accidenti, quia ad intelligentiam cathegarum valde conducit. Secunda pars dialecticæ secundæ operationi deserviens vocatur *Per-hyerménias*, seu *de interpretatione*, in qua differitur de enuntiatione, seu propositione, quæ est materia proxima syllogismi.

Tertia tandem pars tertie operationi respondens dicitur *Annaliticorum*, in qua fit sermo de syllogismo. Et hanc dividit Aristoteles in quatuor partes; primam appellat *de priori Analyti*, seu de priori resolutione, in qua differitur de syllogismo in communi, & quantum ad formam. Secundam vocat *de posteriori Analyti*, seu resolutione, & in ea tractat de syllogismo demonstrativo, id est de illo, qui fit in materia necessaria, quæ est pars scientifica in qualibet facultate. Tertiam nominat *Topicos*, eo quod in illa disputat de syllogismo tentativo, seu de illo, qui fit in materia probabili. Denique in quarta, quam appellat *Elenchos* per tractat syllogismos sophysticos, quos vulgo *saligraphos* vocant.

Ecce ideam Logicæ, cuius materia, quia

latissima est, & in ea multum temporis, & olei teritur; ideo post Petram Hispanum omnes dialectici de his omnibus breviter agunt in quodam tractatu, qui insignitur nominibus iam explicatis; ubi relictis in posterum gravioribus quaestionibus, ea solum tradunt, quae necessaria sunt tyronibus ad bene loquendum, & disputandum, donec postea in magna Logica haec omnia spaciosius, & commodius fiant. Sicut pictor, v. g. prius delineat, & umbram deducit, deinde perfectum colorem addit, ac pro inde imago illa semi picta deservit representationi quo usque additis coloribus, perfectè huic muneri inserviat. Itaque dividere fas est Sumulas ipsas eo modo, quo Logicam in tres Libros. In primo agemus de termini natura, & proprietatibus; in secundo de propositionis natura, & speciebus, & in tertio de syllogismo.

Verum quia in ipsis Summulis passim occurrunt dubia examine digna, & iuvenum insueta ratio facile qualibet difficultate implicatur; ideo adhuc Summulas ipsas in duas partes dividemus. In prima textum ipsum per modum doctrinae, & simplicis narrationis absque argumentorum strepitu propinabimus; in secunda verò circa complura, vel serè omnia quaestiones, & dubia resolvemus. Prius tamen methodum disputandi libet apponere. *Dis-*

Disputandi methodus.

11 Exigua intellectus nostri facultas non omnia scibilia evidenter cognoscit, quo fit, ut plura in qualibet materia omnes ut firma admittant, plurima verò quidam rejiciant, quidam propugnent, tueanturque, quia ad utrumque probabilis apparet via; indeque orta est scholarum divisio. Modus tamen aptior inquirendę veritatis est disputatio assidua, vel defendendo propriam, vel impugnando aliorum sententiam. Ideoque in Summularum limine modum disputandi proponere fas est.

12 Disputare ergo est duorum munus, alterius defendentis sententiam, & alterius impugnantis. Et præcepta utriusque servare necesse erit pro ut ferat occasio. Si munus feras arguentis, meditare primo intra te vim tuę rationis, quam habe bene digestam; & si vales, prævide solutionem contrarij, ut sic non repente obmutescas cum dispendio boni nominis. | Duplici itaque modo arguendi poteris contrarium impetere, scilicet sylogismo, & enthymemate, quid autem sit utrumque dicemus infra lib. 3. cap. 2. Sudentibus ergo cunctis, gravi modestia surge, & nudo capite, parumque demissio, omnium cape veniam, pri-

mo Prælati, inde Præsidis Cathedrę, postea Magistrorum, & Doctorum, si intersint, sub inde circumstantium, & vltimo sustentatis. Supponamus ergo, quæstionem esse: *An Logica sit scientia?* Qua à sustentante explicata, & proposita, vt sit communiter, incipe sic argue-
re: *Contra tuam conclusionem duplici de more insurgo modio; primum est: Logica non conuenit definitio scientiæ: ergo non est scientia; secundum medium sic: Logica non agit de obiecto necessario: ergo non est scientia.* Vide quod medium ex his duobus eligis, & conclude: hæc facilissima sunt, difficilioribus satisfacies protui ingenij acumine; nunc ergo relicto primo ad secundum, vel relicto secundo ad primum.

13 Expecta paulisper, quousque argumentum bis à sustentante resumatur: ille verò aliquam ex propositionibus negabit, vel distinguet. Si neget, v.g. maiorem, vel antecedens, dices: *Probo antecedens, vel probo maiorem.* Si distinguat, dices: *Contra sic argumentor;* & nota quod propositio negata debet semper esse consequentia probationis sequentis; & quando distinguit, assume vnum ex membris distinctionis, illud scilicet, quo melius responsionem impugnes, quod ferè semper est membrum à sustentante negatum. Ne tamen sis voriferator immodestus, ac etiam ignaui impugna-

pugnator, quia primum est stultitia, & secundum hypocrisis, vel timor: propene argumentum clarissimè, serua formam, auge modeste vocem, extensa manu dextera, ita vt gravis, simul que efficax modus cunctis arrideat.

14 Si verò sustentes, audi attente, rerum fidelitèr argumentum bis, & antequam resumas, dic: intendit probare ingeniosus condiscipulus (vel si replicat sapientissimus Doctor, aut Magister) Logicam non esse scientiam, & arguit sic: *Logica non agit de obiecto necessario: ergo non est scientia.* Et secunda vice, qua resumas, negabis propositionem, quæ fuerit contra tuam conclusionem, & concedes illam, quæ conclusioni non repugnet; quando verò aliqua propositio dubia sit, tunc necessum est distinguere his verbis: *distinguo maiorem, vel minorem, vel antecedens; nunquam tamen dices: distinguo consequentiam, sed consequens, quia consequentia est illatio vltimæ propositionis ex antecedentibus denotata per notam illationis: ergo, vel igitur, & hæc non est vera, vel falsa, sed bona, vel mala, ideò nunquam distinguitur, sed aut negatur, aut conceditur; v.g. in hoc syllogismo: omnis homo est immortalis: Petrus est homo: ergo Petrus est immortalis. Ecce bona consequentia, & falsum consequens, quia consequentiam esse bonam nihil aliud est,*
quam

quam bene inferri expræmissis ; consequens tamen esse falsum , consistit in affirmatione rei non sic se habentis , ideòque malè illatum negatur , dubium verò distinguitur.

15 Non statim rationem reddes , cur neges , vel distinguas , nisi ab arguente rogatus. Quandoque solet iste in præmissis aliqua supponere vt vera , quæ tamen sunt falsa , vel supponit probatum , quod probari debebat ; v. g. *Corpus angelicum est lucidum* , vbi supponitur , Angelum habere corpus ; quod probare oportet , & tunc negabis cum modestia suppositum. Si tibi opponat aliquam Scripturæ , Patrum , Scõri , aut Aristotelis auctoritatem , hæc nunquam negatur , sed dices : Explico auctoritatem , & concedes illam in sensu tibi non contrario , negabis verò in sensu , quo tibi adverteatur. Quando aliqua propositio arguentis non est ad rem , dices : omitto antecedens , vel maiorem. Si arguitur à paritate , respondebis negando paritatem. Si argumentum est à sequela , v. g. sequeretur , argueretur , inferretur , negabis sequelam maioris , aut minoris , vel concedes illam. Quando distinguis , si membrum distinctionis , quod est ad rem , adhuc manet anceps , iterum distingues dicendo : sub distinguo antecedens , maiorem , &c. Tandem serva proloquium , quod apud Dialecticos invaluit : *Sæpe*
negas.

nega, raro distingue, nunquam concede. quod non ad litteram vt sonat, sed cum grano salis intelligendum est, de quo vide Mæstrium hic tract. 3. cap. 12. num. 125. post med. Nunquam tamen siue arguens, siue respondens aduersarium spernas, aut impropere, omnes æstima, vt ab omnibus æstimeris. Experti sumus, homines alias doctissimos hac de causa malevifos, & nobilissimam scientiam denigrare. Hæc breuiter notata, serua, donec assidua lectio, & studium tempus, & ingenium te perfectum arguentem efficiant.





LIBER PRIMUS

SVMMVLARVM.

*De veritate simplici primæ intellectus
operationi respondenti.*

Quia scopus Summularum est perfectè
construere syllogismos, quibus veri-
tas detegitur; syllogismus autem con-
stat materia, tum remota, quales sunt termini,
tum proxima, quales sunt propositiones, ideo
vt rectum seruemus ordinem in hoc primo
libro de materia syllogismi remota, seu
terminis agendum est.



CAPUT I.

De termino in communi.

TERMINUS summi potest Physicè, Rethoricè, & Logicè. Physicè significat limitem, & extremum physicum, intra quod res clauditur, & cingitur, vt muri civitatis, qui ipsam terminant. Rethoricè idem est ac dictio apud Grammaticos. Logicè significat id, in quod ultimo totum artificium Dialecticum desinit, & est simplex elementum, ex quo primo componitur, quia idem est primum principium compositionis, & ultimus terminus resolutionis rei. In hoc sensu agimus de termino in præsentia.

2 Communior sententia Doctorum sic definit terminum cum Phylosopho lib. 1. Prior. cap. 1. Terminus est, in quem resolvitur propositio vt predicatum, & id de quo predicatur, ipso esse, aut non esse appposito, vel separato. Pro cuius luce, nota primo, in propositione reperiri tria, ex quibus componitur; nempe *subiectum copulam, & predicatum*. Subiectum est, id de quo aliquid dicitur, vel predicatur, & appellatur sic à *subiocio*, quia quasi iacitur sub alio, quod predicatur de illo. *Predicatum* est,

id

id quod dicitur de alio. Unio, seu copula est, qua coniungit prædicatum cum subiecto. Ut patet in hac propositione. *Petrus est homo*, ubi ly *Petrus* est subiectum, quia de illo dicitur *homo*, *homo* verò est prædicatum, quia dicitur de Petro. Denique *verbum est* se habet ut unio, quæ coniungit utrumque. Omnia hæc in qualibet propositione reperies, siue expresse, ut in supradicta, quæ ideò de tertio adiacente vocatur; siue implicitè, ut in hac: *Petrus currit*. Ubi prædicatum in copula implicatur; & hæc dicitur de secundo adiacente, quæ explicatur per hanc: *Petrus est currens*.

3 Reliquæ autem dictiones (si quæ in propositione reperiuntur) ut casus obliqui, adverbia, coniunctiones, &c. se habent respectivè per modum unius cum subiecto, aut prædicato, quia sunt eorum modificationes, ut patet in hac: *Petrus doctè disputat*, ubi ly *doctè* se habet per modum unius cum prædicato, & idem dicitur de alijs similibus. Vices: Subt. Doct. lib. 1. Priorum quæst. 19. loquens de casibus obliquis, ait, quod quando ponuntur solitarie, ut *hominis est asinus*, aut quando ponuntur cum recto, ita ut rectum præcedant, ut *hominis asinus currit* solum obliquum est subiectum propositionis: ergo falsum est, casus obliquos non posse esse subiecta, sed se habere per modum unius cum

cum subiecto. Resp. Subiectum esse duplex, aliud attributionis, & aliud distributionis. Primum est cui attribuitur, vel de quo dicitur prædicatum. Secundum est, quod vi alicuius signi particularis distribuitur, & applicatur cuilibet inferiori, vt si dicas: *cuiuslibet hominis asinus currit*. Ubi ly *hominis* distribuitur sic: huius hominis asinus currit, & illius hominis asinus currit, &c. Quando ergo Subi. Doct. ait, obliquum posse esse subiectum, loquitur de subiecto distributionis, nec aliud vult, vt consideranti patebit; nos verò loquimur de subiecto attributionis, quale nequit esse obliquum, sed se habet per modum vnius cum illo.

4 Nota 2. Subiectum, & prædicatum posse sumi dupliciter, scilicet, *obiectivè*, & *formaliter*, seu alijs terminis vt *quo*, & vt *quod*. Subiectum, & prædicatum vt *quod*, seu *obiectivum* est res significata per vocem, conceptum, & scripturam. Subiectum, & prædicatum vt *quo*, seu *formale* sunt conceptus, voces, vel scripturæ res significantes; v. g. in hac propositione: *Petrus est homo*: hæc scriptura, voces, & conceptus, quos formo de Petro, & homine, sunt subiecta, & prædicata *quo*: ipse verò Petrus, & humanitas, quæ est in illo à parte rei sunt subiectum, & prædicatum vt *quod*. Undè in tali propositione non dicitur prædicatum *quo* de

su-

subiecto quo, aut quod; id enim esset dicere: *Vox Petrus est homo, vel vox homo*, quod falsum est. Dicitur ergo prædicatum quod de subiecto quod, & facit hunc sensum: *Petrus, & homo sunt eadem res.*

5 Nota 3. Quodlibet totum resolvi in ea, ex quibus componitur; sed hæc resolutio potest intelligi dupliciter, primo via compositionis, & tunc resolvi nihil aliud est, quam terminari intrinsecè adhuc stante compositione, quo sensu dixit Poeta: *Desinat in piscem mulier formosa superne*, ubi *ly desinat*, cui affine est *resolvatur* non sonat dissolvi, sed intrinsecè terminari. Alio modo potest sumi *ly resolvitur* via destructionis, vel definitionis, & tunc resolvi, est totum abire in ea, quæ manent post eius destructionem, ut quando homo moritur, resolvitur in corpus, & animam, quia manent post mortem hominis. Vtroque ergo modo potest intelligi *ly resolvi* in definitione Philosophi; primo quidem, qui adhuc in ipsa compositione termini propositionem tanquam extrema claudunt; quo sensu diceret Hispanus: *En que se termina, o cierra la proposicion.* Secundo modo etiam propositio in terminos resolvitur; nam finita propositione, resolvitur in subiectum, & prædicatum, quæ adhuc post ipsam manent. His notatis,

6 Facile intelligis definitionem Philosophi; nam cum dicitur: *In quem resolvitur propositio*, denotat terminos in actuali, compositione propositionem claudere, seu amplecti, & in resolutione ipsius ostendit terminos destructa propositione manere, quod non contingit in copula ut dicemus in secunda parte. Per *ly subiectum, & predicatum* assignat ea præcisè, in quæ tanquam in terminos propositio potest resolvi. Ultima verba *Ipsò esse, &c.* indicant propositionem, aliam esse affirmativam, ubi esse prædicati apponitur subiecto, & aliam negativam, ubi esse prædicati à subiecto relegatur.

7 Ex qua definitione sic brevius Scotistæ, terminum definiunt. Terminus est *extremum propositionis categoricæ*. Huius definitionis bonitas patet 1. ex Subt. Doct. citato quæst. Prædicament. nam iuxta illum terminus est idem, ac simplex conceptus, seu significat indivisibile in propositionibus: sed extremum propositionis categoricæ est simplex, & indivisibilis conceptus, quia nihil simplicius termino in linea logica reperitur: ergo nostra definitio est de mente Doctoris. Secund. Conditiones bonæ definitionis sunt tres: Prim. Quod constat genere, & differentia, & hæc habet nostra definitio; nam *ly extremum* est genus, per quod

convenit terminus logicus cum terminis physicis, & ab illis differt per *ly propositionis*, imò per *ly cathegorica* difert ab extremis immediatis propositionis hypotheticæ, quæ non sunt termini, sed propositiones. Secunda conditio est quod non conveniat alijs à definito, & hanc etiam habet, nam soli termino competit, & nulli rei physicæ, aut logicali præter ipsum. Tert. Quod competat omnibus sub definito contentis, & hanc quoque habet, quia esse extremum propositionis cathegoricæ verificatur de omnibus terminis vocalibus, mentalibus, & scriptis: ergo nostra definitio est bona.

8. Probat 3. Nostra definitio est eadem cum definitione Phylosophi: ergo est bona, Probat 4. Antecedens: Secundum Phylosophum terminus est, *in quem resolvitur propositio*; sed prædicatum, & subiectum sunt extrema, in quæ propositio resolvitur: ergo eadem est nostra, & Phylosophi definitio. Respondent aliqui Thomistæ, Phylosophum solum definire terminum sylogisticum, non verò enuntiativum. Sed contra: Nam Phylosophus vocat terminum, in quem propositio resolvitur: ergo definit terminum per respectum enuntiativis; nam propositio solum resolvitur in terminum enuntiativum. Confirmatur prim. Terminus

ex Philosopho est subiectum, aut prædicatum; sed subiectum, & prædicatum sunt termini enunciativi, quia prædicari, & enuntiarì idem sunt: ergo diffinit terminum enunciativum. Secund. Licet repugnaret, syllogismus stante propositione, verificaretur tota diffinitio Philosophi, nam tunc casus propositio resolveretur in terminos; vnum posset prædicari de alio, & darentur propositiones affirmativæ, & negativæ: ergo.

9 Ex dictis colliges 1. Extrema propositionis non debere attendi ex loco, & collocatione materiali; sed ex officio, & sensu propositionis, atque ita in hac propositione: *Petrus homo est*, *ly est* semper est copula, etiamsi dispositione materiali extremum videatur. Colliges secund. Propositionem ultimo resolvi in terminos; nam licet isti resolvantur ulterius in litteras, hæc resolutio est elementalìs, seu extra lineam logicam, quæ ad rem non pertinet, & ideo in genere logico termini sunt ultimo omnino irresolubilia, seu

indivisibilia, ut ait

Subt. Doct. vbi

nuper.

DIGRESSIO BREVIS

de signo, & illius divisionibus.

A Liquantulum extra sphæram logicam divagari oportet, ut signi naturam explicemus; id enim necessarium est ad intelligendas divisiones termini, quarum plures à significatione oriuntur, consequenterque valde conducit ad hunc finem notitia significationis, seu signi.

I. Communis ferè de finitio signi hæc est: *Signum est quod institutum est ad aliquid aliud à se representandum potentia cognoscitiva.* Pro cuius intelligentia, & quia plura signa sunt obiecta, nota, quod obiectum est id, quod obijcitur potentia, & est triplex, scilicet *motivum tantum*, & est quod movet potentiam, non tam ad sui, quam ad alterius rei cognitionem; ut imago Christi, quæ intellectum excitat, non tam ad sui, quam ad Christi cognitionem. Aliud *terminativum tantum*, & est res cognita per notitiam ab alio obiecto productam; ut Christus cognitus per imaginem in quo sistit cogitatio, quæ non ipse, sed ipsius excitaverat imago. Aliud est *motivum, & terminativum*

vum simul, & est quod movet potentiam ad sui ipsius cognitionem; ut paries, quando in se ipso videtur, & cognoscitur. Ex his tribus solum obiectum *moriuum tantum* est signum; quia solum illud repræsentat aliud à se.

Repræsentare est rem præsentem facere, & contingit tripliciter, obiectivè formaliter, & instrumentaliter. *Repræsentare obiectivè*, est rem se ipsam obijcere potentia. *Repræsentare formaliter*, est reddere obiectum præsens potentia ipsam informando. *Repræsentare instrumentaliter*, est media sui cognitione reddere præsens potentia aliquid à se distinctum. His notatis.

Facilè intelliges definitionem signi; namly *ad repræsentandum* ponitur loco generis in quo convenit signum cum obiecto se ipsum repræsentante, quod tamen signum non est. *Ly institurum* denotat, signum debere institui, vel à natura, vel ab hominum impositione, per quod excluduntur plura, quæ absque institutione repræsentant. *Ly aliud à se* est differentia, & excludit à ratione signi res, quæ obiectivè repræsentant, se ipsas, & denotat signum, & signatum debere distingui; ubi nota, quod nomine *potentia cognoscitiva* non solum sumitur intellectus hominis, sed etiam materialis

rials cognitio brutorum, hæc enim signa percipiunt, ut equus, & canis, v. g. sibilum hominis vocantis vel iuventis sistere.

3 Unde colliges ad rationem signi, non requiri, quod actualiter repræsentet, sed sufficienter aptitudinaliter repræsentare. Itaque vox *homo* in libro clausa est signum, etiam si actualiter non repræsentet. Colliges etiam, definitionem à Divo Augustino traditam lib. 2. de Doct. Christia. scilicet: *Quod præter speciem, quam ingerit sensibus aliquid aliud facit incognitionem venire*, esse bonam respectu signi instrumentalis, quod intendebat sanctissimus Doctor definire; nos autem definimus signum in latiori acceptione; ideòque illa non utimur; sed hoc non est iniuria tanti Doct. ut conquæritur Mastr. contra Pont.

4 Signum ergo potest comparari, vel ad potentiam, cui repræsentat, vel ad signatum, cuius est signum; ad utrumque enim respectum importat, atque ita ex utroque capite dividendum est, & primo per ordinem ad potentiam dividitur in *formale*, & *instrumentale*. Formale est quod absque sui prævia cognitione aliud à se repræsentat; & est duplex, aliud, quod solum reddat potentiam, virtualiter cognoscentem ut *species impressa*; aliud quod for-

mali-

maliter reddit potentiam cognoscentem, ut species expressa, seu cognitio obiecti quæ est formalis similitudo illius. Signum instrumentale est, quod prius cognitum ducit in alterius cognitionem, ut imago Cæsaris, quæ prius cognita ducit non in Cæsaris cognitionem.

5 Circa quam definitionem nota, quod signum instrumentale, ut repræsentet, debet prius cognosci; non ut cumque sed in quantum signum est, & proportionem habet cum signato, ut imago Christi, quæ ut ducat in cognitionem illius requiritur ut prius cognoscatur, ut habens proportionem cum Christo; qua de causa Subt. Doct. in 2. dist. 3. q. 9. quodlib. 14. §. Ad ista, signum instrumentale appellat medium cognitum, seu quod quia ut ducat in cognitionem signati, prius petit, ipsum cognosci. Signum verò formale vocat præcise rationem cognoscendi, quia est quo aliud cognoscitur, & non quod cognoscitur. Nota etiam, idem posse respectu diversorum esse signum formale, & instrumentale; nam cognitio, qua ego cognosco lapidem, quo ad me est signum formale, sed respectu Angeli est, signum instrumentale quando per talem cognitionem prius cognitam cognoscit ipsum lapidem.

6 Rationi habitudinis ad signatum dividi-

tur signum instrumentale in naturale, ad placitum, & ex consuetudine. Naturale est quod *institurum est à natura ad aliud representandum*, vt gemitus dolorem; habetque duas proprietates; alteram, quod representet idem apud omnes; alteram quod nequet à sua significatione deponi. Signum ad placitum est, quod *ex libera hominum impositione representat*, vt ramus ante domum significat vinum vendibile, & hæc vox *homo* significat hominem. Et etiam habet duas conditiones signo naturali oppositas; vnã quod non significet idem apud omnes; ista enim vox *sed* aliud latine, aliud Hispanè significat; aliam, quod possit à sua significatione deponi.

Signum ex consuetudine, est quod *aliquid ex usu quodam, & consuetudine representat*. Vt mappæ supra mensam significant prandium, & canis sæpè visus præcedere significat dominum venientem. Sed hoc signum semper reducitur, vel ad naturale, vel ad placitum, ad naturale, quando consuetudo fundatur in natura, sicut in natura canis fundatur consuetudo dominum præcedendi; ad placitum verò quando consuetudo in hominum voluntate fundatur, sicut mappæ positæ supra mensam significant *ex consuetudine ad placitum comestionem*.

7 Circa definitionem signi ad placitum, aliqui notant, quod impositio signi debet esse, authentica, & auctoritate publica facta; quod non rectè dicitur; quia benè potest aliquid esse signum, & si fiat auctoritate privata, vt quando milites ad cavendas, vel parandas insidias tali, vel tali signo vtuntur; & duo amici characteres insuetos assignant, vt sibi invicem per epistolas colloquantur. Itaque talis requiritur auctoritas, quale est signum; si enim est publicum auctoritatem publicam petit, si peculiare privatam; sed in rigore vtrumque signum est.

8 Deinde signum instrumentale dividitur in artificiale, seu manifestativum tantum, & doctrinale, seu manifestativum, & suppositivum simul. *Manifestativum tantum, seu artificiale* est, quod ita representat rem, vt non possit loco illius in propositione sustitui; vt clangor tubæ significat prælium ineundum, non tamen potest loco prælij in propositione supponi ideoque non est doctrinale, quia non potest adscientias deservire. *Manifestativum, & suppositivum simul* est, quod ita significat rem vt possit loco illius sustitui in propositione, vt voces, quibus vtimur loco rerum, cum res non possimus ad scholas adducere. Denique dividitur signum instrumentale in practicum, & speculati-

tivum. *Practicum* est, quod causat id, quod representat, ut sacramenta novæ legis, quæ causant gratiam, quam representant. *Speculativum* est, quod solum representat, sed non causat rem significatam.

9. Ex dictis colliges 1. quod imago Christi, v.g. est signum instrumentale naturale, quia licet ab artifice fiat, non constituitur in esse signi ab artifice, nisi solum efficienter: formaliter autem constituitur in esse signi à proportionem, quam habet cum Christo Domino; alias gemitus non esset signum naturale doloris, nam plerumque à creatura libere erumpit. Colliges 2. idem posse esse signum naturale, & ad placitum respectu diversorum; nam crux est signum naturale crucis Christi, & posita in itinere est signum ad placitum improvissæ mortis hominis.

CAPUT II.

De prima termini divisione.

1. **P**rima divisio termini est in subijcibile, & prædicabile. Terminus subijcibilis est extremum proximè potens subijci in propositione. Terminus prædicabilis & extremum propositionis proximè potens prædicari
de

de alio. Hi termini constituuntur in esse talium per primam operationem intellectus comparantem vnum extremum ad aliud. V.g. Petrum ad hominem. Itaque hæc vox *homo* in triplici statu considerari potest. Primo secundum se, & omninò extra intellectum, & sic non est terminus, quia licet sit subiicibilis, aut prædicabilis, est tamen remotissimè, quatenus non habet repugnantiam, vt ab intellectu ad munus subiecti, aut prædicati assumatur. Secundo attendi potest intra primam operationem cum sola comparatione ad propositionem absque expressione alterius extremi, seu compartis, & hoc modo recipit ab intellectu essentiam termini vt sic, licet sub nulla determinata specie, manetque remotè subiicibilis, aut prædicabilis, quia nondum intellectus sigillauit ipsam ad munus subiecti, aut prædicati obueundum. Tertio inspicitur potest adhuc in ipsa prima operatione cum comparatione ad aliud extremum, seu compartem, vt apra subijci, aut prædicari de illa, & tunc constituitur in specie determinata termini, scilicet, subiicibilis, vel prædicabilis proximè iuxta ordinem, quo intellectus comparat vtramque partem.

2 Hæc diuisio essentialis est, & generis in species, cuius ratio est: quia terminus est pars
pro-

propositionis; sed pars, ut pars divisione essentiali, & generis in species, dividitur in materialem, & formalem; subijcibile autem est pars materialis, prædicabile verò est pars formalis: ergo hæc divisio est essentialis, & generis in species. Idque velle videntur Auctores dividentes primo terminum in subiectum, & prædicatum; si enim subiectum, & prædicatum actualitèr, & exercitè sumunt, non benè loquuntur; sic enim esset divisio subiecti in accidentia, cum actualitèr subijci, aut prædicari, sit usus, & merè exercitium termini.

3. Dices: si vox in prima sui comparatione ad propositionem constituitur in ratione termini sub nulla determinata specie usque ad secundam comparisonem partium inter se: ergo ratio generica termini existit in aliquo termino individuo absque ratione specifica, quod nullus admittit, & patet in naturalibus ubi animal, v.g. non potest existere, nisi intra aliquam speciem, vel individuum. Resp. concedendo sequelam in secundis intentionibus logicalibus, de quibus non est eadem ratio, ac de genere metaphyfico; hoc enim dimanat ab entitate totius, & terminat actionem physicam, quæ semper est circa singulare; ideòque non potest sola absque singularitate dimanare, aut produci;

tat verò intentiones logicales fiunt ab intellectu, qui singularibus non est alligatus; potest que terminari ad rationem genericam prætermiffa specifica; & consequenter terminari ad vocem, ipsamque ad propositionem comparare, nihil interim cogitando de sigillatione partium, in qua præcissione existit ratio termini absque speciebus, quia hæc existentia solum intentionalis est, non physica.

CAPUT III.

De diuisione termini in mentalem, vocalem, & scriptum.

I **T**erminus siuè subiicibilis, siuè prædicabilis tripartitur in mentalem, vocalem, & scriptum. Mentalis est *extremum propositionis mentalis*, idest illius, quæ sola mente fit. Terminus vocalis est *extremum propositionis vocalis*, scilicèt, illius, quæ ore profertur. Scriptus est, *extremum propositionis scriptæ*, illius nempe, quæ calamo exaratur. Ubi nota, quod licèt propositio mentalis sit simplex qualitas, & non possit habere extrema, seu terminos, prout est actus intellectus, benè tamen habet terminos propositio mentalis
obie-

obiectiva, quæ est obiectum ipsius propositionis formalis, & constituitur in esse talis per propositionem formalem; tanquam per formam extrinsecam.

2 Terminus mentalis dividitur in ultimum, & non ultimum. Ultimatus est *cognitio rei significata per vocem*, & dicitur ultimatus, quia intellectus cognita re per vocem quiescit, nec ultra progredi conatur. Non ultimatus est *cognitio nominis significativi non cognitare*; diciturque non ultimatus, quia intellectus ibi non quietatur; sed cupit scire rem per nomen significatam. Ex quo patet, conceptum huius vocis *Bliciri* in illo qui scit non significare esse ultimatum, cum ibi quiescat, nec ultra tendere cupiat.

3 Deinde terminus mentalis dividitur in directum, & reflexum. Directus est *cognitio terminata ad rem distinctam ab actu eiusdem potentie*, & dicitur directus, quia quasi recto tramite tendit in rem significatam. Terminus reflexus est *cognitio cognitionis eiusdem potentie*, ut quando cognosco, me cognoscere; dicitur *eiusdem potentie*, quia actus terminatus ad actum potentie distincte non est reflexus. Unde quando cognosco, me videre, aut quando Angelus cognoscit meam cognitionem; nulla ha-

rum est cognitio reflexa, cum non sit cognitio cognitionis eiusdem potentia.

4 Tandem terminus mentalis dividitur in intuitivum, & abstractivum, seu in notitiam intuitivam, & abstractivam. Notitia intuitiva est cognitio rei praesentis, & existentis terminata ad ipsam, ut praesentem, & existentem. Abstractiva est cognitio res terminata ad rem non ut in se ipsa, sed ut in specie relucet. Ista definitiones sunt magis legitimae, quia sic astrahimus ab opinionibus, quae adhuc inter Scotistas hinc inde versantur circa naturam, necessitatem, vel possibilitatem speciei impressae in ordine ad cognitionem intuitivam, de quo in lib. de Anima. Illud autem notatu dignum est, quod ad notitiam intuitivam non requiritur, quod res in se sit existens, & praesens, sed sufficit, quod praesens, & existens sit in aliquo eminentiori; nam cognitio, quae habetur de creaturis in Essentia Divina est intuitiva, ut dicitur in materia de Beatit.

5 Terminus vocalis prima sui divisione secatur in significativum, & non significativum; Ille est extremum propositionis ad placitum significativum, ut vox homo. Ille est extremum propositionis, nihil ad placitum significans, ut Blicirî, Syndapsus. Ille verò terminus nullas

patitur subdivisiones; cum omnes, quæ de termino agnoscuntur, significationem supponant. Ideòque ad divisiones termini significativi progredimur.

CAPUT IV.

Dividitur terminus vocalis ratione significationis.

Terminus ergo significativus dividendus est triplici ex cap. 1. ex parte significationis 2. ex parte modi significandi 3. ex parte rei significata. Agimus in præsentì capite de prima divisione, acturi in sequentibus de duabus alijs.

1. Ratione igitur significationis dividitur terminus primo in *cathegorematicum*, & *synathegorematicum*. Terminus cathegorematicus (sic dictus à verbo *cathegoreo* græco, quod latine idem est ac absolute prædico) est terminus significans aliquid per se, ut hæc vox *homo*. Significare aliquid per se est significare id, quod concipitur ut res quedam independentè ab alia, ita ut possit subijci, vel prædicari in propositione. Terminus synathegorematicus (dictus à verbo græco *synathegoreo*, quod latine idem

Idem est ac simul cum alio prædico) est terminus significans aliquammodo, seu terminus imperfectum generans sensum. Significare aliquammodo est significare aliquid, quod seorsim ab alio nequit concipi, sed concipitur, ut modificatio alterius; nequit enim in propositione habere rationem subiecti, aut prædicati. Talia sunt omnia adverbia, ut *velociter diligentè*, & signa universalitatis, & particularitatis, ut *omnis, quidam, nullus*. Undè in his, & similibus propositionibus: *Carentia omnis rei est nullum, Deus, & creatura sunt omnia*; debet subintelligi, *nullum ens, omnia entia*; ideòque se folia non sunt prædicata.

2 Nota hic cum Pontio, terminos syncategorematicos solum esse tales, quando in propositione exercitè significativè accipiuntur, seu supponunt formalitè pro re, quam significant in propositione habente sensum, ut in ista: *Equus currit velociter*. Si verò materialitè sumatur, seu pro se ipsis, ut in his: *Velociter est adverbium: omnis est nomen adiectivum* sunt termini categorematici. Nota etiam, quod hæc vox *velocitas* est terminus categorematicus, hæc autem vox *velociter* est syncategorematicus, quia licèt significant idem, nempe motum velocem, tamen diverso modo id significant;

cant; *velocitas* enim, significat talem motum per modum rei, *velociter* verò per modum modi, & differentia in modo significandi sufficit ad distinguendos terminos.

3 Dices: Licet casus rectus, & obliquus significant diverso modo, tamen, quia significant eandem rem, uterque est terminus categorematicus: ergo idem dicendum est de *velocitate*, & *velociter*. Respondetur negando antecedens; nam casus obliquus differt à recto; tum in ratione nominis, seu notaminis, quia nomen est, quo res nominamus, & solo nominativo nominamus: tum in ratione termini, quia cum solus nominativus directè, & absolutè rem significet, solus ipse potest per se in propositione esse extremum, & consequenter casus obliqui termini syncategorematici sunt, quia se solis nequeunt esse extrema. Undè Froyl. immemor sui non rectè concedit, obliquos esse terminos categorematicos, cum ipse ad rationem talis termini dicat requiri, quod per se solum possit esse subiectum, aut prædicatum, quòd in obliquis non contingit.

4 Datur etiam terminus mixtus ex categorematico, & syncategorematico, ut *nihil nemo*, qui valent idem ac *nulla res nullus homo*, atque ita duobus æquivalent, scilicet, cathego-

rèmatico, & syncategorematico. Benè verum est, quod nomina adiectiua, vt *albus iustus, &c.* sunt purè termini categorematici, quia se solis possunt esse perfectè prædicatum, vt patet in his: *homo est albus; Petrus est iustus*, quia talia adiectiua significant rem aliquam, nempe formam. Et miramur, Mastrium hæc adiectiua inter terminos mixtos computare, cum ipse fateatur, posse se solis prædicari; quod ad rationem terminis categorematici sufficit.

5 Item terminus categorematicus, dividitur in simplicem, seu incomplexum, & compositum, seu complexum. Terminus incomplexus est cuius rei, vt *significata incomplexus correspondet in anima conceptus*, vt *homo lapis, &c.* Terminus complexus est, cuius rei vt *significata complexus in anima correspondet conceptus*. Per has definitiones excluduntur à ratione termini complexi voces synonymæ, vt *Marcus, Tullius, Cicero; ensis gladius*, quia his auditis intellectus vnicum de re significata conceptum efformat. Reffeluntur etiam plures definiētes prædictos terminos per hoc, quod eorum partes separatæ sint significatiuæ in termino complexo, vel non significatiuæ in termino incomplexo; nam vt benè notant Mastrius, Quiròs, Bayona, & Froylanus, complexio vocis, vel eius

incomplexio impertinens est ad complexio-
nem, vel incomplexionem termini, si enim li-
tera A (inquiunt) imponeretur ad significandum
hominem currentem, vel Petrum album, esset
terminus complexus, quamvis non habeat par-
tes. Tunc ergo intellectus conceptum comple-
xum efformat, quando interius dissolvit signifi-
cata vocis, audiens enim hanc vocem *curro*, men-
te quasi partitur ipsam induas, scilicet, *ego cur-
ro*. Ne tamen putes conceptum mentis dici
complexum, quia in sua entitate sit composi-
tus, sic enim indivisibilis est, sed complexio
sumitur in repræsentando, quando nempe ob-
iectum non per modum unius, sed ut duæ res,
aut formalitates, vel virtualitates repræsentan-
tur æquivalenter, ac si essent duo conceptus.

6 Quia tamen frequentius terminus com-
plexus duplici constat voce, sciendum est, ta-
les voces solum complexionem efficere, quan-
do inter se aliquo modo connectuntur; sive per
concordantiam grammaticalem substantivi, &
adiectivi, ut *homo iustus*, sive per coniunctionem,
& ut *Petrus, & Paulus*, sive per determinationem
recti, & obliqui, ut *pallium Petri*; idèdque istæ
voces, *Leo, Lapis, Lignum, &c.* non consti-
tuunt unum complexum, sed plura incomple-
xa, quia inter se disparatè se habent, & nulla
coherentia respiciuntur. Tan-

7 Tandem terminus cathegorematicus dividitur in infinitum, & finitum. Finitus est, qui rem determinatam significat, ut homo, leo, &c. Infinitus est, qui nihil determinatè significat, idest nihil determinat, sed tantum denotat, quid res non sit, ut *non lapis*, qui significat omnia alia præter lapidem, indeterminatè tamen non explicando, quid sit illud à lapide distinctum. Ubi nota, quod *ly non* potest sumi neganter, & infinitanter; *neganter* sumitur, quando afficit copulam; & sic solet dici malignantis naturæ, quia removet prædicatum à subiecto, licet prædicati, & subiecti significationem non destruat. *Infinitanter* sumitur, quando applicatur subiecto, aut prædicato, & facit illud significare quidquid non est termini significatum.

CAPUT V.

Dividitur terminus ratione modi significandi.

1 **P**rimo ratione modi significandi dividitur terminus cathegorematicus in *concretum*, & *abstractum*. Concretus est, qui significat formam, ut in habente ipsam. Potest autem forma haberi ab aliquo, ut à subiecto, quando nempe accidentaliter est, qua ratio-

ne *album*, est habens albedinem. Potest etiam habere formam ab aliquo, ut à supposito, vel à subsistente, aut singulari; qualiter *homo* significat habentem humanitatem, & *Deus* habentem Deitatem; licet enim *Deus* in rigore non sit habens, quia *Deitas* est idem cum ipso, tamen ex modo significandi denotatur per modum habentis. Terminus abstractus est, qui significat formam, ut ab omni alio separatam, ut *albedo*, *humanitas*, *Deitas*, &c. ad quod non requiritur, quod formæ re ipsa separatæ sint, aut separari possint, sed quod ex modo significandi, ac si essent separatæ, intelligantur.

2 Rursus ex hoc capite dissecatur terminus in absolutum, & connotativum. Terminus absolutus (non loquimur de absoluto, ut opponitur relativo) est qui ultra proprium, & principale significatum nihil extraneum requirit ad habendum conceptum quietativum eius, ut *homo*, *leo*, *lapis*, &c. Terminus connotativus est, qui ultra proprium, & principale significatum, aliud requirit ad habendum conceptum quietativum eius. Sic *Cæna* connotat tempus vespertinum, accidens substantiam, ut subiectum, materia formam in ratione compartis; nam hæc omnia sunt extra conceptum formalem, & quidditativum talium rerum, requiruntur ta-

men

men ad habendum conceptum perfectum, & quietativum ipsarum; vt ait Subt. Doct. in 4. dist. 12. quæst. 1. §. *Et per istud. v. Quid ergo aliud.* Hæc definitio videtur magis legitima; nam apud Summulistas, illud dicitur connotatum alicuius nominis, quod non ex vi ipsius nominis primario, & directè importatur per modum per se partis, generis, vel differentia, sed secundario, indirectè, & veluti additum ab extrinseco ad habendum quietativum, & perfectum conceptum rei.

3 Dices cum Pontio: iuxta hanc definitionem vix possumus assignare terminum absolutum; nam si aliquis assignaretur; maximè *homo*: sed hic non potest intelligi perfectè absque eo, quod intelligatur discursus, aut aliqua alia operatio propria ipsius: ergo. Respondetur Pontium æquivocationem pati; nam terminus *homo* sufficienter absque connotato significat rem, quantum attinet ad vim significationis, quia illam in actu secundo exercet absque dependentia ab alio termino saltem conceptu definiti; si autem aliud requirit, scilicèt, animal rationale, vel discursum, hoc est, ad habendum conceptum definitionis, qui egreditur limites huius vocis; at verò cæna non exercet significationem propriam absque cointelligentia alicuius

extrinseci, & hoc est de ratione termini connotativi.

4 Ex quo sequitur differre terminum abstractum, & absolutum; nomen enim *creatio*, est abstractum, & tamen non est absolutum, sed connotativum. Ut docet Subt. Doct. quodlibet. 12. art. 2. §. De secundo articulo. Sequitur etiam non esse idem terminum concretum, & connotativum, nec terminum abstractum, & absolutum; habent enim, se invicem disparatè; nam terminus *homo* est concretus, & non connotativus; & terminus *conservatio* est connotativus, & non concretus. Itaque connotatio non attenditur penes abstractionem, vel concrecionem, sed penes indigentiam alicuius rei ad habendum conceptum quietativum de re significata per nomen.

5 Præterea ex hoc capite dividitur terminus in substantivum, & adiectivum; substantivus est, qui significat rem per modum per se stantis, ut *homo*; idque licet in re non subsistat per se, sed alteri inhaereat, ut *albedo* quæ ex modo significandi concipitur, ac si nullatenus inhaereret. Terminus adiectivus est, qui significat rem per modum alteri adiacentis, sive in re inhaereat alteri, sive non, si pro ut nomine significatur, importatur per modum adherentis;

sic

sic *humanum* quamvis significet substantiam, scilicet humanam naturam, & *Deificatus* diuinam, sunt tamen termini adiectivi, quia significant illas per modum adiectiuis; ex quo vides, non esse idem abstractum, & substantivum, nam *homo*, *Deus*, &c. sunt substantiva, non verò abstracta; nec adiectivum, & concretum, quia *equus*, *homo*, *leo*, &c. sunt concreta, & non sunt adiectiua.

CAPUT VI:

Dividitur terminus ratione rei significata.

I **P**rima divisio ex hoc capite est in terminum *communem*, & *singularem*. Communis est, qui significat *plura diuisim*, vt *homo* qui convenit omnibus, & singulis hominibus. Per illam particulam *diuisim* excluditur à ratione termini communis terminus collectivus, vt *populus*, *gens*, *Matritum*, quia licet significant plura, non tamen de singulis possunt affirmari; nam *Petrus*, v. g. non est *populus*, *gens*, aut *Matritum*. Terminus singularis est, qui *vnam tantum rem singularem significat*, vel *plura per modum vnus*; significare *vnum*; tantum est, de vno tantum posse
af.

affirmari; unde *civitas* est terminus singularis, quia quamvis, plures significet cives, de illis seorsim nequit verificari. Bene verum est quod aliunde potest esse terminus communis, si ad hanc, vel ad illam civitatem comparetur; nam de qualibet seorsim potest dici.

2 Terminus singularis dividitur in *determinatum, collectivum, demonstrativum, ex suppositione, & vagum*. Determinatus est, qui per proprium nomen rem determinatam significat, ut *Alexander*. Collectivus, seu copulativus est, qui in singulari numero significat plura copulativa; id est, significat plura, ita ut possit verificari de illis, non seorsim, sed simul sumptis, seu collectivè, & ut coniunctis per particulam *Et*. V. g. non potest dici, quod hic homo est civitas; potest tamen dici, quod hic, & ille, &c. sint civitas. Demonstrativus est qui cum sit ex se communis ratione signi particularis demonstrantis, unum significat, ut *hic homo*. Terminus ex suppositione est, qui plura potens significare, ratione tamen alicuius suppositionis unum tantum significat, ut *Filius Virginis*, significat Christum Dominum. supposito per fidem, nullam feminam genuisse filium absque læsione virginitatis, nisi unicam purissimam Dei Matrem. Terminus vagus est, qui unam rem, sed in-

indeterminatam significat, ut quidam homo. Verum est Froylanom reducere terminum vagum ad communem, quod licet verum sit ex parte modi significandi, non verò ex parte rei significatæ: in quo sensu de illo hic agimus.

3 Terminus communis dividitur intranscendentem, & suprà transcendentem. Terminus suprà transcendens est, *qui significat tam id, quod est, quam id quod non est, id est, qui significat rationem communem omnibus entibus siue existentibus, siue repugnantibus, & communiter finitur in bile, ut imaginabile, intelligibile, excogitabile, &c.* Terminus trãscedens est, *qui significat rationem communem omni enti existenti, & possibili;* idem enim est transcendens, ac super omnia ascendens, & intromissus ad omnia, denotaturque per dictiones incipientes his litteris R. E. V. B. A. V. id est res, ens, verum, bonum, aliquid, vnum.

4 Deinde terminus communis subdividitur in *vnivocum, & æquivocum.* Sed antequam vtrumque definiamus, nota breviter, quod nomina dicuntur vnivoca, & æquivoca *active,* id est vnivoca vnivocantia, & æquivoca æquivocantia: res verò his nominibus significatæ dici solent *passive* vnivoca vnivocata, & æquivoca æquivocata; in presenti agimus de
 ipſis

ipsis nominibus, non de rebus. Terminus ergo univocus est qui convenit pluribus secundum idem nomen, & rationem per tale nomen importatam. Ut homo, qui convenit Petro, & Paulo, &c. non solum secundum idem nomen, sed quia uterque est animal rationale, quæ est ratio per tale nomen importata. Terminus equivocus est, qui convenit pluribus secundum nomen, sed non secundum rationem per illud importatam, sed secundum diversas. Ut canis dicitur de cane latrabili, de pisce marino, & sydere cœlesti; sed huic communi nomini eadem ratio in omnibus non correspondet, quia licet canis terrestris, & marinus conveniant in ratione animalis, non tamen in ratione aliqua significata per nomen canis. Istæ definitiones desumuntur ex Phylosopho, qui capite 1. de Ante prædic. definiit univoca passivè sumpta sic: *Quorum nomen est commune, & secundum nomen eadem substantia ratio; æquivoca verò passivè accepta ita: Quorum nomen est commune, ratio verò substantia nomini accommodata est diversa.*

5 Terminus æquivocus alius est à casu, & alius à consilio. Æquivocus à casu est, qui casu quodam, & fortuito significat plura diversa in ratione per tale nomen importata; & hæc sunt propriè æquivoca. Æquivocus à consilio est,

qui significat plura in ratione significata, non omnino, sed aliquo modo tantum similia; & hæc propriè dicuntur analogia, vt Nero, qui significat hominem crudelem propter similitudinem illius cum Nerone in crudelitate; & sanum significat animal, urinam, & medicinam, propter similitudinem, quam urina per modum signi, & medicina per modum causæ, dicunt ad sanitatem animalis.

Pro analogis ergo duas observa regulas.

Prim. Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato. Ut si dicas homo nihil addendo stat pro vivo, non pro picto. Secund. In analogis talia sunt subiecta, qualia permittuntur à suis predicatis. Unde in hac propositione: Homo est pictus, ly pictus non permittit subiectum homo sumi pro verò homine; si autem dicas: Homo est rationalis, ly rationalis permittit, hominem pro verò sumi.

7 Postremo, terminus subdividitur in terminum primæ, & secundæ intentionis. Terminus primæ intentionis est, qui significat aliquid secundum id, quod habet à parte rei, vt lapis. Terminus secundæ intentionis est, qui significat aliquid, secundum id, quod habet ab aliquo attributo rationis, vt genus, species.

CAPUT VII.

*De divisione terminorum ex comparatione
ad invicem.*

1 **H**Ac tenus de terminis seorsim, nūc verò de illis inter se comparatis agendum est. Termini ergo, si adinvicem conferantur, vel sunt *impertinentes*, vel *pertinentes*. Termini *impertinentes* sunt illi, qui nec se mutuo inferunt, nec se mutuo excludunt, vt *sapiens, albus, iustus, fortis*. Unde nulla consequentia vnius ad alium affirmativa, aut negativa valet; non affirmativa, quia non est verum: *Petrus est sapiens: ergo est albus*; non negativa, quia non valet: *homo non est albus: ergo non est sapiens*; potest enim, vel utramque, vel neutrum habere.

2 Termini *pertinentes*, alij sunt *pertinentes sequela*, alij verò *pertinentes repugnantia*. *Pertinentes sequela* sunt illi, qui se mutuo inferunt vt *homo, & rationalis*; valet enim est *homo: ergo rationalis est*. Illi autem sunt in duplici differentia, alij sunt *convertibiles* qui se mutuo inferunt tam affirmativè, quam negativè, vt *homo, & risibilis*; valet enim: *Est risibilis: ergo est homo: non est homo: ergo non est*

est risibilis. Alij sunt *inconvertibiles*, qui licet se inferunt affirmativè, non tamen se inferunt negativè; aut è converso. Quod totum oritur ex eò, quod termini comparati sunt inter se magis, & minus vniversales: vnde terminus vniversalior infert negativè minus vniversalem. V. g. *non est animal: ergo non est homo*; non verò affirmativè. Terminus minus vniversalis infert affirmativè vniversalem. V. g. *est homo: ergo est animal*; non verò negativè.

3 Denique termini *pertinentes repugnantia* alij sunt *proprie oppositi*, alij sunt *disparati*. Disparati sunt, qui non habent maiorem incompossibilitatem inter se, quam cum alio tertio, vt homo, & lapis; homo enim non magis pugnat cum lapide, quam cum ligno. Termini *proprie oppositi* sunt, qui magis pugnant inter se, quam cum alio tertio, vt *frigidum, & calidum*, qui magis pugnant inter se, quam cum tertio, v. g. *dulci*. Et isti sunt in quadruplici differentia; alij sunt *contrarij*, qui significant formas positivas, quæ ab eodem subiecto se mutuo excludunt, vt *albedo, & nigredo*. Alij sunt *relativè oppositi*, vt *servus, & aominus*. Alij opponuntur *privativè*, quando, si licet, vnus significat formam, & alter carentiam illius in subiecto apto, nato ad habendam illam,

Iam, ut *visus*, & *cecitas*. Alij verò opponuntur *contradictoriè*, quando nempe vnus significat formam, & alter negationem eius, ut *lapis*, & *non lapis*. Quæ quadruplex oppositio assignatur ab Arist. in post præd. cap. de opp.

CAPUT VIII.

Explicatio quorundam terminorum in disputatione frequenter occurrentium.

Solent propositiones sapissimè æquivocationem pati, ad ipsasque enodandas, distinctione opus est; quare hic apponere placuit frequentiores terminos quibus propositionis æquivocatio tollitur.

Primo solet fieri distinctio his terminis, cognitione *quoad an est*, & cognitione *quoad quid est*. Cognitio *quoad an est*, cõtingit, quando præcisè cognoscimus aliquid in rerum natura existere. Cognitio *quoad quid est* evenit, quando cognoscimus definitivè rem ipsam, v. g. scit rusticus Petrum esse hominem, nescit tamen, in quo esse hominis consistat; hæc est cognitio *quoad an est*; scit autem doctus prædicata constitutiva hominis esse animal rationale; hæc est cognitio *quoad quid est*.

Secundo, *actualiter*, & *aptitudinaliter*. Tunc aliquid est actualiter tale, quando habet
ali-

quam perfectionem, seu formam, ad quam dicit inclinationem. Tunc verò dicitur *apertudinaliter talis*, quando est sine forma, seu perfectione, ad quam de se inclinatur. V.g. homo sine scientia est *apertudinaliter* sciens, quia de se ad scientiam inclinatur, & naturaliter scire desiderat, vt ait Philosophus; homo verò sciens est *actualiter* talis, quia actu habet formam, ad quam inclinationem naturalem habet. Unde apertudo differt à potentia; nam potentia est ordo ad actum, qui potest esse sine inclinatione, vt patet in gravi, dum est sursum, vt ait Doct. quæst. 18. vniuers. 7. Sic similiter; differt etiam ab exigentia propriè dicta; nam hæc non solum est inclinatio in formam sibi convenientem, & consentaneam, sed vterius petit, vt subiectum sine tali forma sit in actu violento. Vide Mast. tom. 1. Theolog. disp. 6. quæst. 2. num. 66. Ex quo intelliges, hos terminos; actu, & potentia, actualiter, & exigitive.

3 Tercio *actualiter, & potestatiue*. Isti termini pertinent ad duplex totum, quod potest considerari. Aliud est totum potentiale, & est quædam ratio generica, seu superior continens sub se inferiora, ad quæ per differentias potest contrahi, vt animal respectu hominis, & equi, qui dicuntur partes subiectivæ animalis. To-

tum actuale est, quod componitur ex partibus ipsum constituentibus, ut homo ex corpore, & anima. Itaque illud est *potestative tale*, quod sub se continet inferiora: illud verò actualiter tale, quod partibus actu constat; & per hoc intelliguntur isti termini, *partialiter, totaliter, adequatè, inadquatè, completè, & incompletè*; nam *partialiter, inadquatè, & incompletè* dicuntur de illo, quod non dicit totam rem, sed partem totius rei; *totaliter autem adequatè, & completè* dicit totam rem, & non præcisè partem eius.

4 *Simpliciter, & secundum quid.* Per primum denotatur, prædicatum convenire subiecto sine aliqua limitatione, ut homo albus. Per secundum explicatur prædicatum convenire subiecto cum aliqua limitatione. Ut *athops est albus secundum dentes.*

5 *Absolutè, & respectivè, seu comparativè.* Esse *absolutè* tale, est habere prædicatum absque ordine, & connotatione ad aliud, ut homo habens albedinem dicitur *absolutè* albus. Esse verò *respectivè* tale est habere prædicatum solum ex comparatione ad aliud, ut homo fuscus respectu nigri dicitur albus, respectu albi dicitur niger.

6 *Positivè, & negativè.* Id dicitur *positivè* tale, quod habet formam positivam, ratione cuius

ius denominatur tale, vt homo habens gratiam dicitur *positivè iustus*. Illud dicitur tale *negativè*, quod licèt non habeat formam positivam, non tamen habet formam oppositam; vt homo in puris naturalibus esset *negativè iustus*, quia non habèret peccatum.

7 *Simpliciter, & ex suppositione*. Aliquid vocatur tale ex *suppositione*, quando ex aliqua hypothesi, seu conditione habet denominationem, quam sine illa non habebat. V.g. Deus dicitur, necessariò produxisse mundum, ex suppositione decreti de illo producendo. Quando verò denominatur tale absque aliqua conditione, seu hypothesi dicitur sic *simpliciter*, vt Pater, & Filius necessariò simpliciter spirant Spiritum Sanctum necessitate opposita libertati contingentiae.

8 *Prædicamentaliter, & prædicabiliter*. Convenit aliquid, vt accidens prædicamentale, alicui, quando in se est accidens contrapositum substantiæ, vt albedo respectu hominis. Vt accidens verò prædicabile, quando non convenit subiecto essentialiter, sed est extra essentialiam eius, sive sit aliquid reale, sive rationis, sive inherens, sive subsistens, vt vestis respectu hominis, & homo respectu animalis, quia inferius semper accidit superiori prædicabiliter. Vidè

Mast. tom. 1. Theolog. dist. 2. quæst. 2. art. 3. num. 89.

9 *Præcisivè, & divisivè.* Quia subiectum præcedit natura passionem, potest intelligi non denominatum ab illa *præcisivè*, quod contingit quando concipitur rationalitas, v. g. non concepta risibilitate, & tunc dicitur *præcisivè* non risibilis. Quando autem subiectum distinguitur realitèr à forma (quia hæc ei accidentalis est) potest dici non talis *divisivè*, v. g. corvus distinguitur realitèr à nigredine, esto ab illis sit inseparabilis, & potest intelligi nedum *præcisivè* non intellecta nigredine, sed sine ipsa *divisivè*, immò sub opposito illius, nempe sub albedine, & tunc verum est, quod essentialitèr est non albus *divisivè*. Bene verum est, quod isti termini solent applicari subiecto, vel causæ respectu effectus, & formæ realitèr distinctæ, vel in prioritate nature, vel in actuali separatione, v. g. quia sol natura præcedit effectum lucendi, in illo priori dicitur *præcisivè* non lucens; diceretur autem *divisivè* non lucens, si aliquo instanti temporis esset sine lumine. Applicata distinctionem iuxta diversitatem materiae.

10 *Univocum predicatum, & univocè predicari.* Illud dicitur; *univocum predicatum*, quod unicum dicit conceptum obiectivum
mul-

multis communem, præscindendo ab hoc, quod de illis prædicetur essentialitè, vel accidentalitè; sic album dictum de nive, & lactè est univoce prædicatum. *Univoce verò prædicari* addit, quod in inferioribus includatur essentialitè, & prædicetur de illis quidditativè, seu inquit, vt animal respectu hominis, & equi.

11 *Signatè, & exercitè.* Tunc prædicatum convenit *exercitè* subiecto; quando à parte rei verè est in illo; vt si dicas: *homo est rationalis.* Rationalitas *exercitè* convenit homini, quia realitè in ipso est. *Signatè* verò convenit prædicatum subiecto quando in illo, vt in signo representatur *prædicatum*, quod verè, & *exercitè* est in re, vt si videas leonem pictum, dices, illum esse ferocè, non quia *exercitè* conveniat illi vera ferocitas, sed quia nobis representat leonis vivi ferocitatè. Hæc distinctio etiam applicatur à Subt. Doct. significationi vocis, & exercitio significationis eiusdem. V.g. cum dicitur: *Propositio enunciat unum de alio.* Sumitur *propositio signatè*; si verò dicas: *homo est rationalis,* tunc accipitur *propositio exercitè.*

12 *Arithmetice, & Geometricè.* Hos terminos tangit Philosophus 5. Ethic. cap. 7. & nosse Doctor sæpè, sed precipuè in 4. dist. 49. quæst. 11. §. *Respondet dicitur*, num. 5. ad

distinguendam duplicem proportionem Geometricam, & Arithmetica. Proportio Arithmetica, quæ solet dici æqualitatis ad pondus est, cum reperitur tanta perfectio in vno, quanta est in alio, simpliciter, & absolutè loquendo, vt est inter essentiam Petri, & Pauli, & inter duos numeros æquales. Proportio Geometrica est, quando excedens superat excessum in aliquo certo gradu, & finito, ita quod excessum aliquando replicatum æquat excedens. V. g. numerus denarius excedit binarium geometricè, quia binarius quinquies replicatus denarium facit. Nulla harum proportionum reperitur inter Deum, & creaturam, benè tamen proportio alterius generis, puta sustentificati ad sustentificans, creabilis ad creatorem, intellectivi ad intelligibile. Aliter Mast. tom. 5. metaphysic. disp. 8. quest. 7. art. 2. num. 243. explicat proportionem geometricam. Videatur ibi, & tom. 3. theolog. disp. 3. quest. 8. art. 2. numer. 335. videatur etiam Hiquens in commet. Scoti, vbi suprà. Pont. in Phylosoph. disp. 27. q. 7. num. 32.

13 *Negatio in genere, negatio extragenus.*
Prima dicitur, quæ sibi determinat subiectum, quod afficiat. Undè cap. de opposit. in Post. per. dic. privatio vocatur negatio in subiecto,

vt cæcitas, quæ dici nequit, nisi de animali; per illam enim non negatur aliquid absolute, sed tantum intra metas alicuius generis. *Negatio extragenus est*, quæ non determinat subiectum, quod afficiat, & verificari potest de ente, & non ente, *vt non videns, non lapis*, quæ de chimera, & planta verificari possunt. Vide Mast. tom. 5. *Philosoph. disp. 12. art. 3. numer. 106.*

14 *Transitivè, in transitivè.* Per primum significamus, aliquid convenire subiecto non permanentemente, & ratione propriæ entitatis, sed transeunte, & vt communicatû ab alio. V.g. lapis proiectus habet transitivè virtutem se movendi, non quia ratione sui, & permanentemente istam habeat, sed ratione qualitatis ab impellente derivatæ. Per secundum denotatur, aliquid subiecto competere permanentemente, & ratione sui, vt calori competit virtus productiva alterius caloris. Qua ratione Cayet. 1. part. quest. 54. art. 3. docet (licet non benè) accidens esse virtutem substantiæ productivam, non transitivè, idest per virtutem de novo in ipso receptam, sed intransitivè, & per propriam entitatem, quæ permanentemente est virtus substantiæ.

15 *Simultas potentie, & potentia simili*

aris. Frequentissimè occurrunt istæ voces inter disputandum. *Simultas ergo potentia* est habere simul potentiam ad duos terminos, siuè isti sint inter se incompatibiles, siuè non. Sic homo sedens habet similtatem potentia ad currendum, quia licèt currere, & sedere simul stare non possint, tamen stat simul potentia ad vtrumque disiunctim. *Potentia similtatis* est potentia ad aliqua inter se coniungibilia, vt in homine, potentia ad ambulandum, & videndum vbi non solum est similtas potentia, sed etiam potentia ad similtatem. Per hoc intelliguntur isti termini: *In sensu composito*, & *in sensu diuiso*, quorum primus denotat vtrumque exercitium posse simul poni, vt ambulatio, & visio. Secundus significat, posse exerceri vnum, vel alium diuisim, vt cursum, vel sessionem, sed non vtrumque simul.

16 Huic afinis est distinctio illa de potentia antecedenti, & potentia consequenti. Prima est libertas, & indifferentia voluntatis in signo priori respectu illius extremi, ad quod non se determinavit, sed ad oppositum cum illo incompatible. *Potentia consequens* est libertas, & indifferentia voluntatis respectu illius extremi, ad quod ipsa se de facto determinavit. V.g. voluntas in actu primo, est indifferens, & potens ad

ad amorem, & odium disiunctim. Si ergo ad amorem determinatur, dicitur *potentia consequens* respectu amoris, quia amor consequutus est libertatem voluntatis; at respectu odij dicitur habere *potentiam tantum antecedentem*, quia hoc extremum non est consequutum ad indifferentiam voluntatis, & in tali casu dicitur voluntas necessitata ad amorem, necessitate consequenti, non verò necessitate antecedenti, quia determinatio actus secundi non tollit indeterminationem, seu potentiam actus primi; nam, ut aiunt Logici, indeterminatione de *possibili* non tollitur per determinationem de *in esse*. Ex quo cognosces, quid sit *necessitas antecedens*, & *consequens*.

17 *Ut quo, & ut quod.* Quandoque, ut *quo* significat causam instrumentalem, ut *quod* causam principalem; sic homo pingit, ut *quod*, penicillus ut *quo*. Interdum ut *quo* significat virtutem agendi, ut *quod*, suppositum actionis. Sic homo est principium *quod* intellectiois, intellectus verò principium *quo*. Sæpè etiam ut *quo* significat formam, vel quid simile formæ, ut *quod* subiectum denominatum à forma, ut homo est id, quod est album, albedo est id; quo est albus. Et hinc intelliges hanc distinctionem pro *per se denominato*, & pro *per se significato*;

nam

nam *per se* denominatum est subiectum formæ, *per se* significatum est forma efficiens subiectū. V. g. disgregare visum convenit homini albo, vt *per se denominato*, albedini autem, vt *per se* significato.

Cathegorematicè, & *syncathegorematicè*. Hanc distinctionem affert Subt. Doctor. in 2. dist. 12. q. 7. n. 7. & in 4. dist. 11. q. 1. n. 2. ad explicandum, quomodo generatio sit mutatio totius in totum; ait enim, posse hoc intelligi de toto *cathegorematicè* sumpto, quod contingit, quando ex mutatione resultat distinctum compositum, & si in eo remaneat aliqua pars compositi præcedentis, vt quando ex cadavere fiunt vermes, in quibus est materia prima, quæ erat in homine, v. g. *syncathegorematicè*, quando, scilicet, est transitio totius in totum, nulla remanente parte termini destructi in toto incipiente esse. Exemplum affert Doctor, vbi supra, num. 3. in transubstantiatione eucharistica, in qua nihil panis remanet in corpore Christi. Et hoc modo dicimus, compositum *se toto* *cathegorematicè* sumpto distingui à partibus vniis, quia sua ipsius tertia entitas est *se ipsa* distincta à suis partibus, non autè dicimus compositum *se toto* *syncathegorematicè* sumptum distingui à suis partibus quia tunc

sens

sensus esset, quod totum, & omnes partes distinguerentur à partibus. Itaque totum *cathegorematicè* sumptum est totum, secundum id, quod dicit in recto; *synchathegorematicè* verò est totum secundum id quod dicit in recto, & in obliquo, scilicèt totum, & singulæ partes. Iste quoque voces applicantur infinito *cathegorematico*, & *synchathegorematico*; primum est, quod habet, vel potest habere totum suum esse in actu, secundum, quod partim est in actu, & partim in potentia.

19 *Reduplicativè, specificativè.* Prima particula denotat illam rationem, quam afficit, esse causam, vel saltem conditionem, cui prædicatam conveniat subiecto; *ut homo in quantum albus disgregat visum, ignis, ut applicatus comberit.* Secunda particula ostendit rationem, quæ afficitur tali particule, non esse causam convenientiæ prædicati cum subiecto, & aliunde, quod ratione illius prædicatur subiecto non repugnet. V. g. *albus, in quantum albus potest esse iustus;* cuius sensus est, quod dum habet albedinem possit habere iustitiam, & utraque sit compossibilis in eodem subiecto, licèt albedo non sit causa, vel conditio, cui homini iustitia conveniat.

20 *Ex parte rei significata, ex parte modi*

di significandi. Necessaria hæc est, & communis distinctio in propositionibus præcipuè theologicis, quæ possunt esse veræ, vel ex parte rei significatæ, vel ex parte modi significandi. Primo modo est verà propositio, quando à parte rei prædicatum est idem cum subiecto, esto in modo significandi rigor logicus non servetur, vt patet in hac: *Rationalitas est animalitas.* Secundo modo est verà propositio quando non solum à parte rei prædicatum est idem cum subiecto, sed ex vi modi significandi, & prædicandi talis identitas apparet. Adverte tamen, solum esse veras in rigore logico, & theologico, propositiones secundi generis; qua ratione ait Subt. Doct. quodlib. 5. hanc propositionem esse veram identice: *Deitas est bonitas*; & negat hanc, adhuc in sensu identico: *Spiratio activa est paternitas*, quia in prima manet in deitate, licet abstracta infinitas, quæ est ratio explicans identitatem; in secunda verò, quanvis detur identitas realis, nulla est infinitas, & aliunde abstrahuntur à supposito; atque ita ex modo significandi identitatem non explicant.

21 *In intentione, in executione* voces istæ locum habent in agentibus propter finem. *Agens in intentione* dicitur, quod aliquem finem

nem intendit. *Agens in executione est*, quod applicat media ad ponendum in re talem finem. Exemplum est: Homo desiderans efficaciter sanitatem, dicitur ipsam intendere; quando verò sumit potionem, aut venam permittit scindere, dicitur apponere media ad ponendum sanitatem in re. Hinc communiter dicitur, quod ordo intentionis est oppositus ordini executionis; sicut quę sunt priora in intentione, sunt posteriora in executione, & e contra. Patet hoc in exemplo allato; nam sanitas intenta est prior scissione venę, aut sumptione potionis; in executione verò contrarium evenit, quia prius est potionem sumere, quam sanitatem consequi.

22 *Explicitè, implicitè.* Primum significat aliquod prædicatum, vel aliquam rem, secundum suam propriam rationem explicari, & proponi intellectui vi nominis ipsam significantis. V.g. in hac propositione: *Petrus currit* explicatur individuum determinatum, cui conuenit cursus. Hac ratione dicitur, credere *explicitè* aliquod mysterium fidei, quando in se ipso, & expresse terminat actum credendi. *Implicitè* ostendit aliquam rem includi, & imbibit in re explicitè significata, licet ex vi nominis talis res directè non appareat. V.g. in hac

hac propositione : *Omnes homines currunt*, *explicitè* tantum apparet collectio omnium, sed *implicitè* significatur Petrus, Paulus, & alia individua ; & in hac voce : *Paternitas divina* solum explicatur relatio Patris Æterni ad Filium, sed implicatur ratio subsistentiæ, Personæ, &c. & in hoc actu : *Credo mysteria Fidei* explicantur mysteria in genere, sed *implicitè* creditur hoc, & aliud, &c.

23 *De potentia ordinaria, de potentia absoluta.* Dicimus Deum secundum *potentiã ordinariam* operari, quando agit iuxta leges universales ab ipso statutas, tam in ordine naturæ, quam gratiæ, ut quando vult, quod ignis applicatus comburat, quod nullus homo sine baptismo iustificetur. Operatur verò secundum *potentiã absolutam*, quando in quibusdam casibus specialibus operatur contra, aut præter leges generales ; ut quando substraxit generalem concusum igni Babylonico, & si modò iustificaret hominem sine Baptismo, quod potest facere, quia non est alligatus Sacramentis, ut ait Subt. Doct. q. 1. prologi. Et sic dicimus de potentia absoluta, posse facere quidquid non implicat contradictionem. Videatur Matt. tom. 1. Theolog. disp. 2. art. 5. n. 213. & Illustrif. Samanieg. Not. 25. ad 1. part. Myst. Civit. præcipuè §. 5.

24 *Intensivè, & extensivè.* Intensivè pertinet ad perfectionem maiorem, vel minorem. Extensivè, verò desumitur in ordine ad maiorem; vel minorem dilatationem eiusdem perfectionis, v. g. esse albedinem maiorem *intensivè*, est habere plures gradus albedinis; esse autem maiorem *extensivè* est communicari pluribus partibus subiecti. Itaque si vna albedo extenderetur quantitate palmari, esset minor *extensivè* alia albedine extensa ad quantitatem vlnæ; posset tamen esse maior *intensivè*, si haberet plures gradus albedinis, quam secunda. Id etiã verificatur in entitate essentiali; qua ratione ab aliquibus solet dici, quod Deus, & creatura simul sunt *extensivè* aliquid maius solo Deo, non verò *intensivè*.

25 *Obiectivè, & subiectivè.* Esse *obiectivè* in alio est esse obiectum alicuius potentie. Esse verò in aliquo *subiectivè* est esse intrinsecè in aliquo, sive per modum formæ accidentalis, sive per modum propriæ entitatis. Sic quod cognoscitur, & amatur est *obiectivè* in intellectu, & voluntate; actus verò ipsarum potentialium *subiectivè* sunt in ipsis. Sic quoque Deus dicitur immutabilis *subiectivè*, & mutabilis *obiectivè*, seu terminativè, quia, scilicèt, terminus suæ volitionis ad extra mutabilis est.

26 *Essentialiter*, & *accidentaliter*; seu *per se*, & *per accidens*. *Essentialiter*, seu *per se* significat, prædicatum convenire subiecto intrinsecè, & ex sua ratione formali; vt rationalitas homini. *Per accidens*, seu *accidentaliter* sonat, prædicatum convenire subiecto ab extrinseco, & non ex sua ratione formali; vt albedo, & cæcitas homini. Solet autem ly *essentialiter* significare puram quidditatem, vt antecedit passionem; & tunc prædicata dicuntur de subiecto in primo modo dicendi *per se*. Huc pertinent isti termini: *quidditative*, seu *ab intrinseco*, & *denominative*, seu *ab extrinseco*, quorum primum est idem ac *essentialiter*; secundum verò idem ac *accidentaliter*: quandoque tamen sumitur pro eo, quod est extra quidditatem metaphysicam alicuius formalitatis, licet sit idem realiter cum illa, qua ratione differentia solet dici extrinseca generi, quia genus per illam intrinsecè non constituitur.

27 Denique hæc vox *formaliter* multis opponitur. Primo opponitur *materialiter*; & tunc *formaliter* denotat, prædicatum convenire subiecto ratione formæ vt *album disgregat visum*. *Materialiter* verò significat, prædicatum verificari ratione materiæ, seu subiecti, vt *album disputat*. Secund. Opponitur identi-

cè

De termini explicatione. 65

cē, & tunc *formaliter* est, prædicatum esse de
Metaphysica, & primaria ratione subiecti, *ut*
omnipotentia est virtus productiva omnis crea-
bilis; *identice* verò est prædicatum esse idem
cum subiecto, sed tamen extra quidditatem
Metaphysicam eius, *ut omnipotentia Dei est*
immensa. Tert. Opponitur *obiective*, & sic *for-*
maliter est prædicatum conveniens subiecto
ex parte actus tendentis in obiectum. *Obiective*
autem est prædicatum conveniens ratione ob-
iecti, *ut cognitio lapidis, quæ formaliter est*
spiritualis, & materialis obiective.

Quarto opponitur *virtualiter*; & ita aliquid
est *formaliter* tale, cum habet formam consti-
tutivam eius in tali esse; *ut ignis est calidus for-*
maliter. Est verò tale *virtualiter*, quando non
habet formam, sed habet virtutem producti-
vam eius; hoc modo Sol dicitur *virtualiter ca-*
lidus. Quint. Opponitur *fundamentaliter*, qua
ratione illud est *formaliter* tale, quod habet
formam præbentem expressè aliquam denomi-
nationem; *fundamentaliter* verò, cum habet ra-
tionem fundamentalem formam denominan-
tem; sic duo parietes albi ratione albedinis
sunt *fundamentaliter* similes; ratione autem re-
lationis resultantis, sunt similes *formaliter*. Sex-
to; Opponitur *dispositivè*; quo sensu *dispositi-*

vè significat id, quod subiectum coaptat ad aliquam formam recipiendam; *formaliter* autem denotat formam ipsam subsequutam ad dispositionem; sic homo contritus est *dispositive* iustus, habens verò gratiam est iustus *formaliter*. Ultimo: opponitur *vialiter*, seu *causative*, & hoc modo *vialiter* denotat fieri ipsius rei; *formaliter* verò est factum esse rei, qua ratione dicitur compositum in fieri, seu *vialiter* dicere tria principia, materiam, formam, & privationem; at in facto esse tantum habere duo, nempe materiam, & formam. Alij quam plures termini hic possent explicari, illos tamen omittimus brevitatis causa, & quia ad proprias, & speciales materias spectant.

CAPUT IX.

De suppositione, prima terminorum proprietate, de que eius divisione.

Licet proprietates, de quibus agendum est, solum conveniant termino, vt in exercitio terminandi, tamen hic de illis sermo instituitur, ne seorsim a subiecto proprietates qualescumque illæ sint, apponantur. Prima, inter illas est suppositio; & ideo prius de illa agere libet.

Sup-

1. *Positio*. Suppositio ergo sic communius diffinitur: *Est positio, seu usus termini in propositione pro aliquo, de quo verificatur.* In qua definitione *positio, seu usus* ponitur loco generis, in quo convenit cum *usu, vel positione* vocum ad rhetoricè loquendum, & extra propositionem ad exercitium puræ significationis. Ubi advertit, & benè Tatar, quod activa positio non est verum genus, sed potius causa suppositionis; nam suppositio causatur mediante acceptione termini. Undè passiva acceptio, seu substitutio est verum genus. Pro quo notandum, in suppositione reperiri tria, scilicèt, supponens, id, quod supponitur, & id, cuius loco supponitur; supponens est homo, qui disputat, quod supponitur, est vox, vel terminus, id, cuius loco supponitur, est res, de qua disputatur; ideòque in rigore latino debèret dici, terminum supponi, & non supponere; logicè tamen consilio sapientum dicitur, terminum supponere, imò etiam Hispanè dicimus de illo, qui gerit vices alterius: *Substítuyete por otro.* Res est parvi ponderis, dum modo in substantia non erres.

2. Dicitur in *propositione*, quia termini extra propositionem non supponunt (quidquid dicat Merinetus hic) nam suppositio inventa est ad inquirendam veritatem, vel falsitatem pro-

positionum ; talis autem inquisitio non potest fieri, nisi in propositione. Ponitur pro aliquo, & non pro alio ; quia vox aliquando supponitur pro se ipsa ; de quo postea. Additur denique *de quo verificatur*, idest de quo terminus verè affirmatur ; & hæc particula habet rationem differentia, per quam suppositio differt à significatione, quæ non requirit terminum verificari. Pro quo advertendum est, non esse idem verificari terminum, ac verificari propositionem ; nam, vt propositio verificetur, sufficit illam, suo objecto esse conformem, ad verificationem verò termini, requiritur, rem significatam existere pro tempore per copulam importato, sive sit præteritum, sive præsens, sive futurum ; ita vt demonstrata tali re ad sensum, vel intellectum, verè affirmetur terminus de illa. V. g. in hac propositione : *Pontifex erat* ly *Pontifex* verificatur verificatione termini, quia tempore præsentis, quod copula censignificat, existit Pontifex, ita vt demonstrato ad sensum, vel intellectum, terminus verè affirmetur de illo, dicendo : *Hoc est Pontifex*, & in hac *Adam peccavit*, verificatur : *hoc fuit Adam*, & in hac : *Anti-Christus morietur*, verificatur dicendo : *hoc erit Anti-Christus*.

3. Ex quo colliges, posse verificari terminum,

minum, quia verificetur propositio, vt in ista: *Anti-Christus salvabitur*; & pariter posse verificari propositionem, quia verificetur terminus, vt patet in hac: *Anti-Christus non est iustus*, quia propositio negativa ad sui veritatem non requirit, quod extrema supponant. Colliges etiam, in termino non esse idem significare, & supponere; nam terminus extra propositionem significat, & non supponit.

4. Suppositio primo dividitur in *materialem*, & *formalem*. Materialis est *positio termini pro se ipso*, id est pro ipsa materia vocis, vt *Petrus est vox bisyllaba*. Suppositio formalis est *positio termini pro re, quam significat*, vt in hac: *homo est viuens*, vel pro re, quam ex modo significandi connotat, vt in ista: *Album disgregat visum*. Hęc diuisio provenit ex eo, quod in voce significativa duo sunt, vnum, quod habet rationem materiæ, v.g. litteræ, syllabæ, sonus, &c. aliud, quod habet rationem formæ, scilicet, significatio exercita vocis. Suppositio materialis alia est intrinseca, & extrinseca alia, prima est *positio vocis pro materia eius intrinseca, & essentiali*, vt *homo est vox*. Secunda est *positio vocis pro materia eius extrinseca*, vt *homo est nomen*.

5. Suppositio formalis dividitur in *impropria*,
 nota E 3 prima,

priam, & propriam. Propria est positio termini pro re, quam proprie significat ut leo rugit. Impropria, seu metaphorica est positio termini pro eo, quod improprie, & metaphorice significat. Ut in hac: *Vicit Leo de tribu Iudæ.*

6 Suppositio formalis propria dividitur in simplicem, & personalem. Suppositio simplex est positio termini pro suo immediato, & primario significato immobiliter accepto, ut homo est species; Petrus est individuum. Unde regula cognoscendi hanc suppositionem est, quando terminus communis, vel singularis iungitur cum prædicato, quod ponit differentiam inter superius, & inferius, ut in exemplis allatis, tunc est suppositio simplex, & hinc est Dialecticorum Axioma: quod in termino supponente simpliciter non valet ascensus, vel descensus; non enim valet: *homo est species: ergo Petrus est species;* nec valet: *Petrus est individuum: ergo homo est individuum.* Suppositio personalis (quæ alijs terminis potest dici composita, seu absoluta) est positio termini, tam pro mediato, quam pro immediato significato, ut *homo est visibilis, Petrus est rationalis.* Hoc modo supponit terminus immobiliter; valet enim descensus, dicendo: *Homo est visibilis: ergo Petrus est visibilis, Petrus est rationalis: ergo homo est rationalis.*

Non

- 7 Non latet nos, sapientissimum Mastrium suppositionem personalem distinguere ab absoluta, & composita, sed nos sequuti Tatar, Complut. Merin. & omnes ferè Jesuitas aliter loquimur, & nostro iudicio probabilius; nam vox, v. g. *homo* habet significatum immediatum, & primarium, scilicèt, naturam humanam, & mediatum, seu secundarium nempe singularia talis naturæ, & suo modo hæc vox *Petrus* habet significatum primarium, scilicèt, rationem propriam individui, & secundarium, nempe, id quod convenit illi ratione naturæ. Vel ergo terminus supponit pro immediato significato, vt species, & individuum, & sic erit suppositio simplex, vel competit vtrique, scilicèt, immediatè vni, & alteri mediatè, & sic erit personalis, composita, vel absoluta. Nec possumus intelligere, quod aliquis terminus possit accipi pro significatis mediatis, & non pro immediatis; nam in exemplo allato à Mastrio pro suppositione personali, scilicèt, *omnis homo currit*, *ly homo* pro vtroque significato accipitur, & potest fieri ascensus, & descensus, ergo idem est suppositio personalis, & absoluta.

- 8 Utraque ergo dividitur in *communem*, & *discretam*. Suppositio simplex communis est

positio termini communis pro significato conveni-
 nienti superiori, & non inferiori, vt homo est spe-
 cies. Suppositio simplex discreta, seu singularis
 est positio termini pro significato convenienti in-
 feriori, & non superiori, vt Petrus est indivi-
 duum. Pariter suppositio personalis communis
 est positio termini immediate pro significato com-
 muni, & mediate pro singulari, vt homo est ani-
 mal. Personalis discreta est positio termini im-
 mediate pro significato singulari, & mediate pro
 communi, vt fortis currit. Videatur Tatar. tract.
 7. de supposit.

9 Suppositio personalis dividitur in natu-
 ralem, & accidentalem. Naturalis est positio ter-
 mini pro omnibus, pro quibus natus est accipi, vt
 in hac: homo est animal, homo supponit naturali-
 ter, nam quando prædicatum est de intrinseca
 ratione subiecti, vel illius propria passio non
 restringitur ad aliquam significata, sed extendi-
 tur ad omnia. Accidentalis est: Positio termini
 pro his tantum, de quibus verificatur, iuxta exi-
 gentiam copula; vt in hac: homo currit, quia
 quando prædicatur non est de essentia subiec-
 ti, restringitur, vt solus pro homine existen-
 te subiectivè accipitur. Per quod differt hæc
 suppositio à suppositione vt sic, quæ præscin-
 dit ab existentia obiectiva, qualem habent sub-
 iecta

iecta propositionum naturalium, quę sunt eternę veritatis; & à subiectiva, qualem habent subiecta propositionum contingentium, quę tempore mensurantur, & hæc est suppositio accidentalis, de qua hic.

ro Suppositio personalis subdividitur in distributam, collectivam, determinatam, & confusam. Distributiva est *positio termini pro omnibus suis inferioribus, & singulis cum copulatione sumptis*, ut in hac propositione: *omnis homo est animal*, ubi *ly homo* distribuitur per inferiora, & verificatur de singulis, dicendo: *Hic homo est animal, & ille, &c.* Suppositio copulativa, seu collectiva est *positio termini pro omnibus significatis simul sumptis, & non pro quolibet seorsim*, ut *omnes Apostoli Dei sunt duodecim*, quod de omnibus tantum simul verum est. Determinata est *positio termini pro aliquo, vel aliquibus inferioribus determinato, & seorsim sumptis*, ut *aliquis homo currit, aliqui homines loquuntur*. Ubi non valet in propositione copulativa inferre: *ergo hic homo currit, & ille*, sed solum in propositione disiunctiva: *ergo hic homo, vel ille currit*. Nec verum est quod aiunt plures Thomistę, quod suppositio determinata est *acceptio termini communis nullo signo aut signo particulari affecti*; hoc enim etiam suppositio-

sitioni confusæ competit; ut in his: *calamus est ad scribendum necessarius, aliquis oculus requiritur ad videndum.*

Suppositio confusa est *positio termini pro aliquo, vel aliquibus inferioribus sub disiunctione, ita tamen ut non supponat determinare pro aliquo.* Regula ad cognoscendum hanc suppositionem est, quando terminus nec competit omnibus inferioribus collectivè, aut disiunctivè, nec ulli determinato à parte rei; tunc est suppositio confusa; signa autem, vel adiectiva, quæ communiter illam constituunt, sunt, *requiritur, necessarium est, &c.* v. g. *requiritur equus ad equitandum; necessarius est oculus ad videndum;* de nullo enim equo, aut oculo potest verificari in particulari.

Differunt ergo suppositio determinata, & confusa in eo, quod determinata semper competit vni inferiori, exclusis cæteris; nani præferret actionem exercitam, quæ à determinato principio perit prodire. Unde saltim Deus potest designare equum currentem, dicendo: *Hic equus est, qui currit.* At in suppositione confusa talis necessitas quasi vaga manet, & nulli inferiori alligatur; si enī dicas: *Requiritur oculus ad videndum,* nullus (nec ipse Deus) designare poterit, quis ex oculis re-

quira-

quiratur; nec mirum, quia non est assignabilis in linea talis suppositionis; licet enim dicas: *dexter oculus non requiritur*; non ideo sequitur: *Ergo requiritur sinister*, quia hic non datur actio determinata, sed condicionata necessitas, quæ hinc inde mutatur, & nullo determinato inferiori infidet, quovsque omnia inferiora præter vnum absint; ideo bene arguitur in suppositione determinata sic: *Hic equus non currit, nec ille, &c. numeratis omnibus: ergo nullus.* Male tamen arguitur in suppositione confusa: *Hic oculus non est necessarius ad videndum, nec ille &c. etiam numeratis omnibus: ergo nullus*, quia necessitas non cadit super vnum determinatum, quovsque ceteri non sint; si autem vnus tantum existeret, vel esset possibilis, tunc esset suppositio determinata.

Denique suppositio distributiva dividitur in incompletam, & completam. Completa (quæ dicitur pro singulis generum) est positio termini communis pro omnibus, & singulis individuis sub illo contentis, vt *omnis homo est vivens*; ex qua sequitur: *ergo hic homo est vivens, & ille, &c.* Suppositio incompleta (quæ dici solet pro generibus singulorum) est positio termini communis non pro omnibus, sed pro aliquo, vel aliquibus individuis, vt *omne animal fuit in arca Noe*, id est, cuiuslibet speciei aliquod,
vel

vel aliqua animalia fuerunt in arca Noe, quod non valet dici de singulis. Hic assignari solent à Thomistis aliquæ regulæ, quæ, quia partim opponuntur principijs à nobis iactis, & quia Tyronibus inintelligibiles sunt, & quod casus est, non multum utilitatis præferunt, illas omittimus.

CAPUT X.

De appellatione terminorum.

Appellatio logica (quæ est nomen desumptum à verbo appello appellis, quod significat applicare) definitur sic: *Est applicatio formalis unius termini supra significatum alterius.* Applicatio ponitur loco generis; reliquæ particule loco differentie. Terminus, qui applicatur dicitur *appellans* (proprius diceretur appellens) qui semper est adiectivus, vel instar adiectivi se habens; qui quasi applicatur, & adiacet nomini appellato; terminus verò, cui applicatur, dicitur *appellatus*; & semper est substantivus, vel instar substantivi se habens. Terminus appellans duo importat, subiectum nempe, vel suppositum, & formam; semperque applicat formam supra significatum.

ficatum formale, sive suprâ materiale terminum cui applicatur, ut in hac propositione: *album est dulce*, ubi dulcedo, quæ est significatum formale termini appellantis applicatur subiecto termini appellati, & reddit hunc sensum: *Subiectum habens albedinem est subiectum habens dulcedinem*. Et hinc.

2 Appellatio dividitur in *materialem*, & *formalem*. Materialis est, in qua terminus appellans applicat suum significatum formale suprâ materiale termini appellati, ut in hac propositione: *album edificat*; quæ reddit hunc sensum: *Subiectum habens albedinem edificat*.

Appellatio formalis est, in qua terminus appellans applicat suum significatum formale suprâ significatum formale termini appellati, ut in hac: *album disgregat visum*, ubi effectus disgregandi applicatur significato formali termini appellati, scilicet, albedini.

3 Aliquæ regulæ assignari solent, & vix Auctores inter se concordant in ipsis. Nobis valde placet, quod ait Mastrius, nullam certiorum regulam tradi posse discernendi appellationem formalem à materiali, quam diligens animadversio propositionis constantis ex subiecto, & prædicato composito, sed tamen accipe aliquas vtiliores.

4 Prima: Quando terminus appellatus est complexus, ut homo albus, Petrus logicus, tunc terminus appellans applicat suum significatum formale supra illam partem complexi, cuius essentia, vel propria passio est. V. g. homo albus est risibilis, prædicatum appellat supra hominem; & in ista: Homo albus disgregat visum. Appellat supra albedinem. Si autem terminus appellans utriusque parti complexi contingenter conveniat, si in propositione ponatur ex parte subiecti, appellat supra subiectum, quod in complexo est significatum materiale, ut in hac: Petrus magnus est logicus, ly magnus, qui est appellans, & accidentaliter convenit Petro, & logico, appellat supra Petrum, & facit hunc sensum: Petrus, qui est magnus in quantitate, est logicus; si vero ponatur ex parte prædicati, appellat supra illud, & est appellatio formalis, ut in hac: Petrus est magnus logicus, & facit hunc sensum: Petrus est magnus in logica. Si autem solus terminus appellans sit prædicatum, appellat supra materiale subiecti; ut in hac: Petrus logicus est magnus; ly magnus appellat tantum supra Petrum.

5 Secunda regula: Nemina numeralia, ut duo, tres, si adiectivis addantur, applicent suum

suum significatum formale supra significatum materiale alterius, & illud tantum multiplicat. V. g. *video tria alba*, & sensus est *video tria subiecta habentia albedinem*; licet vnica albedo esset in omnibus. Quare hæc propositio: *In Divinis sunt tres omnipotentes*, est catholica, si ly *omnipotentes* adiective sumatur, quia facit hunc sensum: *Sunt tria supposita habentia vnicam omnipotentiam*. Sed quia communiter sumitur substantivè, quia nominibus substantivis caremus, qualia essent, *Immensus, omnipotens*, ideo, & merito D. Athanl. in Divinis esse tres omnipotentes, immensos, &c. negat. Si autem numeralia applicentur substantivis, multiplicat tam significatum materiale, quam formale. V. g. *video tres homines*, id est, *video tria supposita habentia tres humanitates*. Unde hæc propositio est hæretica: *in Divinis sunt tres Dei*, quia sensus est: *sunt tria supposita habentia tres Deitates*.

6 Tertia regula: Terminus significans actum animæ interiorem, vt *cognosco*, si post se habet nomen, appellat supra significatum formale, v. g. *cognosco venientem*, ly *cognosco* appellat supra venientem formaliter, & sensus est: *Cognosco venientem, in quantum veniens est, quod potest verificari, etiam si non cognosc-*
cam;

cam; quisnam sit ille, qui venit, dummodo cognoscam, illum venire. Si autem nomen præcedat, ut *venientem cognosco* appellat supra materiale. & sensus est: *Cognosco illum, qui venit*. Hæc regula non est tanti poderis, sed cum pluribus loquimur. Quod valde interest in hac materia, est, ut nunquam in argumentatione varietur appellatio de materiali in formalem, nec è contra, v. g. *homo est vox*; sed *homo est substantia*: ergo *vox est substantia*; quia fit transitus à materiali vocis ad formale, seu significatum illius.

CAPUT XI.

De reliquis terminorum proprietatibus

Tertio affectio termini est status; & est positio, seu acceptio termini pro significatis correspondentibus copula de præfenti; ut in hac propositione: *homo currit*, ubi *ly homo* dicitur statum habere, quia stat pro præfentibus. Unde non bene aliqui statum extendunt ad tempus quodecumque per copulam impostam, hoc enim ampliatio, & non status esset, nam in rigore logico solum præfens indicativi præferebat statum, reliqua verò tem-

pora dicuntur obliqua, seu casus, quia cadunt à modo proprio verbi. Casus ergo, & cadere non coherent cum stare, & statu.

2 Dices; ideò in hac propositione: *Petrus leget*, non datur status, quia ampliatur ad tempus, vel præsens, vel futurum, dicendo: *Petrus, qui est, vel erit, leget*; sed etiam propositiones temporis præsens possunt sic ampliari; vt patet in hac: *Petrus disputat*, quæ potest sic ampliari: *Petrus, qui est, vel fuit, vel erit, disputat*; ergo vel status extenditur ad omnes differentias temporis, vel non reperitur adhuc in tempore præsenti. Respondetur concessa maiori, negando minorem, discrimen patet ex dictis numero præcedenti; cum enim verbum rectum, seu indicativum sit perfectè verbum, cætera autem sint casus, & imperfectio verbi, bene possunt futurum, & præteritum extendi, & reduci; ad præsens; nam imperfectum naturali ordine potest reduci; secus verò perfectum ad imperfectum; consequenterque indicativum, seu rectum, non debet ad obliquum, seu ad alios casus extendi, aut reduci.

3 Quare nobis placet sententia assertivum, propositiones necessarias semper habere statum; cuius oppositum non bene advertit Mastrius; quia hæc propositio: *homo est animal* non aliter poterat ampliari, quam reducendo

perfectum ad imperfectum, & rectum ad obliquum, dicendo: *Homo, qui est, vel erit, est animal*, quod non potest fieri, quia in propositionibus æternæ veritatis, vt in hac v. g. *homo est animal rationale*, ly est, ambit omnes differentias temporis, quia est sempiternum; ergo nequit ampliari; nam ampliari est extendi ad aliam differentiam temporis, præter eam, que per copulam principalem importatur; & verbum ambiens omnem differentiam temporis, ad aliam non potest extendi.

4 Ampliatio, quarta affectio termini, est extensio termini à minori ad maiorem suppositionem, & est duplex, quoad tempus tantum, & quoad tempus, & significata simul. Ampliatio quoad tempus tantum est acceptio termini in ordine ad plures differentias temporis, quam per copulam principalem importatur, subiectu entitative invariato existente, quod intelligendum est de pluribus diuisivè, vt in hac propositione: *Petrus legebat*, quæ explicatur per hanc: *Petrus, qui vel fuit, & non est, vel fuit, & est, legebat*; nam legisse potest affirmari de Petro, qui fuit, & nunc est, & Petro, qui fuit, & iam non est. Si autem sumatur in ordine ad plures differentias temporis copulativè, potius restringitur. Undè in hac propositione: *homo*

est,

est, & fuit, ly homo restringitur; in hac verò: homo est, vel fuit ampliatur, quia in prima accipitur determinatè pro his, qui sunt, & fuerunt; & pauiores sunt, qui sunt, & fuerunt, quam qui sunt, vel fuerunt. Ubi notandum, ampliacionem istam quoad tempora posse competere termino singulari, non verò ampliacionem quoad significata; nam in hac: Petrus docebit, tunc Petrus solum pro vno subiecto potest accipi, & si sit connotando, & se extendendo ad plura tempora.

5 Ampliatio quoad tempus, & significata simul est acceptio termini pro pluribus significatis, & differentijs temporis, quam per copulam principalem importatur, ut in hac: Iusti in perpetuum vivent, quæ non solum extenditur ad tempus futurum, quod per copulam importatur, sed ad iustos, qui sunt, & fuerunt. Huius ampliacionis solum est copax terminus communis accidentalitè supponens, quia habet inferiora, ad quæ extendi potest; non tamen terminus singularis, qui ea non habet, nec terminus, qui simpliciter supponit; quia hic immobilitè stat, nec ad inferiora descendit; nec tandem terminus, qui naturalitè supponit, quia iste ex dictis semper statum habet.

6 Solent Auctores plures pro ampliatio-

ne assignare regulas, sed adeò diffusas, & confusas, vt potius obnubilent, quam proficiant, nos tantum tres regulas apponemus. Sed prius notandum apud Dialecticos, esse quinque temporis differentias, scilicet, *præsens, præteritum, futurum, possibile, & imaginarium*; in ordine ad quas potest fieri ampliatio. Sit ergo. Prima regula: verbum præteriti temporis ampliat subiectum ad præsens, & præteritum, restringit tamen prædicatum ad præteritum, vt in hac: *Petrus legebat*, idest, *Petrus, qui est, vel fuit, legebat*. Verbum verò futuri temporis ampliat subiectum ad præsens, & futurum, sed restringit prædicatum ad futurum, v. g. *Homo doctus erit Pontifex*, in qua ly *homo doctus* ampliatur pro homine, qui est, vel erit doctus; sed ly *Pontifex* restringitur ad Pontificatum futurum.

Secunda regula: terminus significans prioritatem ampliat terminum ante se positum ad id, quod est, vel fuit, & terminum post se positum ad id, quod est, vel erit, vt *Adam est prior Anti-Christo*; idest, *Adam, qui est, vel fuit, est prior Anti-Christo, qui est, vel erit*. E contra terminus significans posterioritatem, ampliat terminum ante se positum ad id, quod est, vel erit, & terminum post se positum ad id, quod est, vel fuit,

ve Anti-Christus est posterior Adamo ; idest Anti-Christus , qui est, vel erit, est posterior Adam, o qui est, vel fuit.

Tertia: verba significantia affectum interiorē animæ , ampliant terminum suprā quem cadunt ad omnes temporis differentias, vt *avarus appetit pecunias*, idest præsentēs , præteritas, futuras, possibiles, imaginabiles.

7 Pro modo arguendi ab amplo ad non amplum, vel è contra, adverte, quod amplum, & non amplum (idem dic de non restricto , & restricto) se habent sicut superius, & inferius, & sicut potentia, & actus; atque ideò in modo arguendi non valet consequentia affirmativè ab amplo ad non amplum , nec à non restricto ad restrictum. V. g. *homo est potens currere: ergo currit* (intellige de potentia physica) quia à potentia ad actum non valet affirmativè ; at verò negativè , sicut valet à potentia ad actum , ita valet à termino amplo ad non amplum , & à non restricto ad restrictum. V. g. *homo non potest currere: ergo non concurrit*. E contra à termino non amplo ad amplum , & à restricto ad non restrictum valet affirmativè. V. g. *currit: ergo potest currere* ; negativè autem non valet; vt *non currit: ergo non potest currere*, quia à negatione actus ad negationem potentie non tenet.

8 Licet hæc absolutè vera sint, aliquas tamen assignant Dialectici exceptiones. *Prima*: ab amplo ad non amplum cum distributione ampli posita constantia non ampli, affirmativè valet consequentia, ut *omnis homo disputat; & homo doctus est: ergo homo doctus disputat*. Ponere constantiam termini est affirmare existentiam rei significatæ per terminum; atque ita requiritur existentia hominis docti ad veritatem consequentiæ; nam licet omnis homo disputaret; si non existeret aliquis doctus, homo doctus non disputaret.

Secunda: ab amplo ad non amplum etiam sine constantia non ampli, negativè valet consequentia, ut in hac: *nullus homo disputat: ergo homo doctus non disputat*, quia ut nullus homo disputet, non requiritur existentia hominis docti. *Tertia*: ab amplo ad non amplum sine distributione ampli, nec affirmativè, nec negativè tenet consequentia. V.g. *homo disputat: & homo doctus est: ergo homo doctus disputat*, quia licet existat homo doctus, potest non disputare si indoctus disputet.

Quarta: à non amplo ad amplum sine distributione ampli etiam sine constantia non ampli, valet affirmativè; v.g. *homo albus currit: ergo homo currit*. *Quinta*: à non amplo ad amplum

plum sine distributione. ampliam constantia non ampli valet etiam negativè, v. g. *homo albus non currit: & homo albus est: ergo homo non currit.* Sexta: à non amplo ad amplum cum distributione ampli, nec affirmativè, nec negativè valet. V. g. *nullus homo albus currit: ergo nullus homo currit*, quia possent currere homines non albi.

9 Restriçtio est acceptio termini ad minorem significationem, quam ex natura rei illi competebat ratione alicuius adiuncti; & potest fieri ratione adiectivi, ut *homo albus disputat*; vbi ly *homo*, qui ex se extenditur ad omnes homines, ratione adiectivi adiuncti extenditur ad solos homines albos. Ratione copulæ implicationis, ut *animal quod est rationale, est risibile.* Ratione appositionis inferioris ad superius, ut *animal homo disputat.* Et ratione obliqui; ut *equus Petri currit.* Restriçtio itaque dividitur in restriçtionem quoad tempora, & quoad significata; quoad significata est quando accipitur pro paucioribus significatis; ut patet ex exemplis allatis; quoad tempora est, quando terminus accipitur in ordine ad pauciores differentias temporis. V. g. *homo qui fuit, currit*, vbi *homo* restringitur ad illum, qui determinatè fuit.

10 Circa modum arguendi in restriçtione

nihil novum se offert præter dicta in amplificatione; idem enim est restrictum, ac non amplum, & non restrictum idem ac amplum; atque ita mutatis nominibus easdem serva regulas. Nota tamen, quod quando verbum significat inceptionem, vel delitionem restringit terminum ante se positum ad præteritum, vel futurum, ut *Petrus obiit, Paulus nascetur*, ubi Petrus accipitur pro eo, quod fuit, & Paulus pro eo, quod erit.

11 Diminutio est distractio partis suppositionis termini, ut *Ariops est albus secundum dentes*, ubi *ly albus* non supponit pro toto homine, sed pro quadam eius parte, & hoc solet appellari dictum secundum quid. Alienatio, quæ etiam dicitur distractio, est *translatio termini à propria ad impropiam significationem*, ut *homo pictus, leo marmoreus*; solum enim dicuntur *homo*, & *leo*, quia illorum imagines sunt. Remotio est *totalis distractio termini à sua significatione, ita ut ratione adiuncti non possit supponere*. Ut *homo irrationalis currit*. Ex hæc etiam vocatur implicatio in terminis. Vbi nota, quod ut detur talis implicatio, termini repugnantes debent poni ex parte eiusdem extremi; unde si dicas: *homo est irrationalis implicatio in terminis non datur*.

12 Pro tribus ultimis proprietatibus ter-

mi-

mini, nota, quod non valet consequentia à termino diminuto ad non diminutum, ab alienato ad non alienatum, à remoto ad non remotum, sed est fallacia à secundum quid ad simpliciter, & in hoc differt diminutio à restrictione, quamvis aliunde sit illi affinis.



LIBER II.

S U M M U L:

De veritate composita secunda intellectus operationi correspondenti.

Absolutis iam pertinentibus ad primam intellectus operationem; in hoc secundo libro agere oportet de spectantibus ad secundam, in qua de nomine, & verbo sermo erit; licet enim simplicia sint, tamen Arist. lib. 1. Perhyermen. de eis tractat ante propositionem, & merito quidem; hæc enim duo
per

per se propositionem intrans, & sine illis propositionibus stare non potest, vel saltem sine aliquo illorum.

CAPUT I.

De Nomine.

NON agimus hic de nomine grammaticaliter sumpto, qua ratione definiri solet: *Vox declinata per casus*, sed de nomine logicè considerato, pro ut ad propositionem, & syllogismum conducit; in quo sensu recentissima est definitio Aristotelis: *Est vox significativa ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & re-cta*. Tres primæ particulae manent explicatae digress. de signo. Illa particula *sine tempore* ponitur ad differentiam verbi, & denotat, nomen, significare aliquid, non per modum motus, sed per modum substantiæ; non ut fluens, & egrediens, sed ut stans. Pro quo advertet, aliud esse significare tempus, aliud connotare tempus, & aliud significare cum tempore. *Significare tempus* est, ipsum tempus, aut aliquam eius differentiam expressè, & directè significari per terminum; ut mensis, annus, dies, præ-
teri-

teritio, futuritio. *Connotare tempus* est significare aliquid, quod fit determinato tempore, ut cæna, completorium, &c. *Significare cum tempore* est significare aliquid per modum fluxus, seu actionis, & passionis exercitiæ, & commensuratæ aliqua temporis differentia; ut lego, significat lectionem quasi fluere, & egredi à me tempore præsentis. Igitur *ly sine tempore* relegat à nomine significationem cum tempore commensuratam, & in ipso fluentem; non verò prohibet, nomen significare, aut connotare tempus; tunc enim tempus sumitur signate, non exercitè.

2 *Cuius nulla pars separata significat* excludit à ratione nominis terminum complexum, & orationem, cuius partes eodem modo significant separatæ, ac coniunctæ, ut *homo iustus*; hæc enim sunt plura nomina, non vnicum. A pari ratione excluduntur termini equivoci, quia sub vna voce, ratione multiplicis significationis sunt virtualiter plura nomina, & communiter non est nomen, quia quod vnum nomen non est, nec nomen est. Verum est tamen, aliquid posse esse verum nomē, licet habeat partes separatim significantes, dummodo non significant eodem modo, quo coniunctæ, ut *dominus, armiger*, de quo vide *Mastrium* p. institut. n. 7.

3 Reliquæ particulæ licet à Phylosopho statim in definitione non apponantur, apparent evidentè ex his, quæ in ipso capite advertit. *Finis* excludit à ratione nominis terminum infinitum, ut *non homo*, qui nec lapidem, nec lignum, nec aliud significatum determinatum habent; nomen enim est *notam* rei determinatæ, & nomen infinitum sua significata confundit. Et licet significet rem certam de formali, scilicet, negationem hominis, tamen significat indeterminate, & ex parte modi, quia significat negationem non significando quid sit ipsa negatio, sed solum quid non sit forma negata, & in hac indeterminatione ex parte modi significandi consistit infinitas nominis. Per particulam *recta* excluduntur casus obliqui, per quos nomen declinatur, ut *hominis*, *hominum*, quia ut iam diximus nomen est, quo res nominamus, & solo nominativo nominamus. Vide quæ diximus cap. 11. de statu, & applica nomini.

4 Ex quo colliges, per *ly sine tempore* non excludi à ratione nominis participium, ut *amans*, quia licet in re impertet actionem signatam amandi, ex parte tamen modi significandi non significat illem, ut exercitam; si enim dicitur: *Petrus est amans*; solum *ly est exer-*

cité significat amorem, aliàs in hac propositione essent duo verba. Unde omnes dicunt, prædicatum propositionis de secundo adiacente esse participium in copula inclusum; quomodo ergo, si participium est prædicatum, poterit verbum esse?

5 Colliges 2. Pronomina esse verè nomina, quia esto non denotent naturam, denotent personam. Similiter transcendentia; nam licèt non significant determinatè inferiora, tamen determinatè rationem supremam significant; explicant enim quid sit conceptus ille communissimus, non autem quid non sit; hoc est ponendo, & denotando aliquid in re significata ex parte modi. Pariter adiectiva; nam quamvis per se non possint subijci, possunt tamen per se prædicari. Colliges 3. Philosophum hic definisse nomen in toto rigore, & vt deservit propositioni scientificæ; & ideo à ratione nominis excludit complexum infinitum, syncategorematicum, & obliquum; hi enim sicut inpropriè sunt termini, etiam sunt inpropriè nomina. Colliges tandem, Arist. solum nomen vocale definisse, tanquam aliquid notius; si tamen velis nomen in communi definire, dices: *Est signum significans sine tempore, in complexum, finitum, & rectum.*

CAPUT II.

De verbo.

2. **I** Mmediatè post nomen agit Arist. in *de verbo*, quod sic definit: *Vox significativa ad placitum cum tempore*, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta; & est semper nota eorum, quæ de altero prædicantur. *Ly cum tempore* est differentia nominis à verbo, & denotat actionem, & passionem, ut mensuratam tempore, id est ut exercetur in aliqua temporis differentia. Unde verbum primario significat actionem, & secundo compositionem vnus cum alio, id est coniungit actionem cum tempore, in quo exercetur. Nota hic, ut aliqua vox sit verbum, non sufficere, quod significet actionem, vel passionem præcisè, sed requiritur, quod significet illas exerceri in aliqua differentia temporis. Quare *motus, cursus, lectio*, verba non sunt, quia motum, cursum, & lectionem non significant ut exercita in aliqua temporis differentia. Similiter ad rationem verbi non requiritur, quod res significata verè sit actio, aut verè mensuretur tempore; sed sufficit, quod ex modo

significandi concipiatur ad modum actionis in tempore exercitæ, ut *sedeo*, *quiesco*, &c. significant sessionem, & quietem ad modum actionis, quæ de præfenti exercetur; & hæc verba *Procedo*, intelligo dicta de Deo sunt verè verba, quia licèt actus, quos significant, sint æterni; illos tamen significant ad modum actionis, quæ tempore mensuratur.

2. *Separata* excludit verba complexa, ut *lego*, *audio* simul sumpta, quæ sunt plura verba; & non vnum. Dices: iuxta hanc doctrinam verba adiectiva, ut *amat*, *studet* immò, & verbum substantivum in propositione de secundo adiacente, non erunt verba; nam subordinatur in mente conceptui complexo; *amat* namque resolvitur *est amans*: ergo sunt verba complexa. Respondetur, verba adiectiva non esse propriè verba; nam omnia illa reducuntur ad substantivum *sum*, *es*, *fui* quod solum propriè verbum est, ut *Petrus currit*, quæ facit hunc sensum: *Petrus est currens*. Itaque solum *ly est*, est verbum rectum, & nota eorum, quæ prædicantur. Ad illud de secundo adiacente est, concedimus, subordinari duplici conceptui in mente; sed negamus, esse verbum complexum; nam uterque conceptus non correspondet verbo, sed vnum verbo, & alijs prædi-

cato ; proindeque non tollit incomplexionem de linea , & genere verbi , & patet , quia eodem conceptus format intellectus per ly *Petrus est* , ac per ly *Petrus est ens* ; sed in secunda propositione *est ens* non obest simplicitati verbi : ergo nec in prima.

3 *Finita* excludit verbum infinitum , ve non *amo* , ly non infinitanter accepto , quod non significat actionem determinatam , sed denotat , me facere aliquod , quod non est amare. *Recta* relegat à ratione verbi verba obliqua ; hæc enim cadunt à modo proprio verbi , qui est significare actionem ; vt fluentem , & egredientem ; ideoque solum præsens indicatiui modi est propriè verbum (non solum quoad numerum singularem , sed etiam quoad pluralem omnium personarum , vt *amo* , *amant* , &c.) quia solum illud per se independenter ab alio potest enunciare veritatem ; cætera enim tempora enuntiant veritatem dependenter ab alio , nam *Petrus curret* , *Petrus cucurrit* , ideo sunt veræ , quia aliquando erit , vel fuit verum dicere : *Petrus currit*.

4 *Ultima particula* ; & est nota eorum , quæ predicantur de altero ponitur claritatis gratia , vel ad explicite excludendum participium , quia nunquam potest esse nota , seu vnio extre-

morum ; aut copula propositionis , & abstrahit à determinata differentia temporis , potestque convenire tam præterito , quam futuro ; ut *Petrus est legens , fuit legens , erit legens.*

CAPUT III.

Quid , & quoniam sit Oratio?

Aristoteles ubi sup. cap. 4. ita orationem definit: *Vox significati-
va ad placitum , cuius partium aliqua separata
significat , ut dictio , & non ut affirmatio , &
negatio.* Per tres primas particulas convenit oratio cum nomine , & verbo , cum hac differentia , quod nomen , & verbum significant ratione sui ; oratio verò ratione suarum partium ; nullus enim impossuit totam hanc orationem : *Petrus est homo* ad significandum ; sed tantum partes orationis sunt impositæ ad significandum ratione sui. Dicitur autem *vox* in numero singulari ratione unius formæ , quæ est unitas ordinis , & complexionis. Additur : *Cuius partium aliqua separata significat* ad denotandum , saltem unam partem orationis debere esse significativam. Unde oratio nec petit habere omnes partes significativas , nec excludit à ratione

tione orationis illam, quę omnes partes significativas habet; quod declarat translatio antiqua Aristotelis, dum vertit: *Cuius partium aliquid significativum est*; vbi notat Mastt. & Complut; sensum esse, quod ad minus vna pars cathegorematicę significet, esto alię sint non significativę, aut syncathegoremata.

2 Denique ponitur: *Vt dictio*, &c. ad explicandum, quod aliqua pars ad minus debet esse significativa, vt dictio, & non requiritur necessario, quod sint affirmatio, vel negatio; non tamen intendit negare, quod in aliqua particulari oratione significant, vt affirmatio, & negatio; vt patet in ista: *Petrus legit, Ioannes loquitur*. De ratione igitur orationis in communi solum est habere partes, quę sint dictiones, non positivę excludendo affirmationem; aut negationem: alias nulla oratio id posset habere; sed abstrahendo, & permissivę se habendo ad vtrumque.

3 Inquires; quali nexu debeant vniri partes, vt orationem constituent? Respondetur ad rationem orationis non requiri præcise, quod vnio partium sit copula verbalis, aut verbum; hoc enim solum orationis enuntiativę proprium est, vt ait Arist hic: *Cetera verò omnes (orationes) Coniunctione sunt vna*; necesse

esse est autem, enuntiativam omnem orationem ex verbo, aut casu verbi constare. Quod patet ex eodem Arist. 1. topic. cap. 4. nam definitio est oratio (cum sit modus sciendi) & tamen partes eius non vniuntur copula verbali; igitur de ratione partium orationis solum est, quod vniantur invicem aliquo nexu, aut verbali, aut grammaticali, saltem per concordantiam substantivi, & adiectivi, sive per coniunctionem, &c. Ideoque consulto Arist. in definitione orationis non apposuit particulam cum tempore, quia cum hoc sit proprium verbi, non oportebat tribuere orationi, quæ verbum non necessario requirit, ut patet in termino complexo. V. g. *homo albus*.

4 Dices: Implicat, idem simul esse terminum complexum, & orationem; istæ enim sunt duæ species, quæ in vnum nequeunt coniungi, ut patet in homine, & equo, idem enim nequit esse simul utrumque: ergo. Respondetur, easdem voces significativas posse esse simul orationem, & terminum complexum, sub diversa tamen ratione formali. V. g. *homo albus* est oratio imperfecta, & fundat secundam intentionem talis, quatenus ut totum recipit suas partes sistendo ibi, & præsciudendo ab hoc, quod utraque sit significativa; est au-

tem terminus complexus, quatenus est pars complexa de se ordinabilis ad componendam propositionem, & aliunde determinatè petit, quod omnes partes separatæ significant. Nec repugnat, idem materiale fundare duplicem intentionem logicalem specie distinctam; nam intentiones istæ sunt accidentia rationis, quæ licèt non formaliter, tamen in eodem materiali coincidere possunt. Idque patet adhuc in entibus realibus; nam homo accidentaliter denominatur extensus à quantitate, & totum coniunctum ex homine, & quantitate denominatur accidentaliter album ab albedine: hoc autem in speciebus essentialiter constituentibus nequit contingere, alias idem haberet duas essentias primarias, quod repugnat. Per quod patet ad paritarem.

5 Oratio igitur dividitur in *imperfectam* & *perfectam*. *Perfecta est, quæ perfectum generat sensum in animo audientis*, id est integram sententiam declarat, & non relinquit suspensum audentem. Ut *Petrus est iustus*. *Imperfecta est, quæ generat imperfectum sensum*, id est non declarat sententiam integram, sed relinquit animum audientis suspensum circa id, quod vult asserere, proferens, ut *si ambulaveris*. Unde definitio est oratio imperfecta; nam licèt

licet explicet perfectè essentiam rei, & audiens verè talem essentiam concipiat, hoc tamen pertinet ad perfectionem obiecti simplicis apprehensionis, non tamen obiecti iudicij, quod ad perfectam orationem requiritur; audiens enim *animal rationale* non potest formare iudicium quietum de dicto loquentis, nec iudicare quid faciat, vel non faciat, vel quid intendat asserere, proferens, quod requirebatur ad generandum perfectum sensum.

Oratio perfecta subdividitur in enuntiativam, & non enuntiativam. Enuntiativa est, *quæ aliquid affirmat, vel negat, ut homo est albus.* Non enuntiativa est illa, *quæ nihil affirmat, vel negat, & hæc subdividitur in imperativam, ut discite puer; optativam ut vinam disrumperescælos; interrogativam ut ubi est Deus tuus? Deprecativam, ut da mihi bibere.* Cæteræ verò orationes omit-

- tantur ait Philosophus, quia ad oratoriam artem, aut Pæosim magis pertinent, enuntiativa autem ad præsens attinet, ideoque de illa sit.

CAPUT IV.

Quid sit propositio?

1 **I**dem in re sunt propositio, & enuntiatio, solumque differunt penes diversum respectum: enuntiatio enim dicitur, quando sola propositio ponitur, tunc enim nudè, & præcisse veritatem, aut falsitatem enuntiat; propositio autem appellatur, quando ponitur ad inferendum aliquid in argumentatione, quasi pro alio ponatur, nempe pro inferenda conclusione. In præsentibus ergo pro eodem sumuntur, & indiscriminatim de illa agemus.

2 Igitur sic solet definitione essentiali explicari. *Propositio est oratio perfecta enuntiativa unius de alio.* Per esse orationem perfectam convenit cum alijs, quæ propositiones non sunt. *Ly enuntiativa unius de alio* ponitur loco differentiarum; nam propositio significat non ut cumque, sed narrando, iudicando, & sententiando unum de alio. Quæ definitio, ut exacta, & essentialis ab omnibus serè admittitur.

3 Philosophus tamen duplicem definitionem propositionis tradit. prim. lib. 1. Priorum

e. i. his verbis: *Est oratio aliquid affirmans, vel negans.* Sec. 1. Per hyerm. c. 4. hoc modo: *Est oratio verū, vel falsum significans.* Ad quarū intelligentiā notandum, quod affirmare, vel negare, & significare verum, vel falsum stat dupliciter, scilicet signate, & exercitè. Affirmare, vel negare verum, aut falsum signate est esse ipsam negationem, aut affirmationem, ipsam veritatem, aut falsitatem significatas per nomina ad id imposita. Unde istæ voces; *affirmatio, negatio, nego, affirmo, affirmant, & negant signatè, & istæ verum, veritas, falsum, falsitas* significant verum, & falsum signatè. Significare verum, vel falsum afirmare, vel negare exercitè est actualiter dicere, vel negare aliquid de aliquo, quod re vera ita est, vel non est; *ut homo est animal, homo non est lapis, homo est lapis, homo non est animal.* Quando igitur in definitionibus ponitur affirmatio, & negatio, veritas aut falsitas sumuntur exercitè, non signatè.

4 Pro divisionibus propositionis stabilendis sciendum est, in propositione reperiri quatuor, scilicet, materiam, formam, quantitatem, & qualitatem, per imitationem totius phisici. Materia propositionis alia est *ex qua,* & alia *circa quam.* Materia *ex qua* est subiectum; id enim se habet per modum determi-

habilis ratione alterius; idem enim subiectum
 diversas constituit propositiones iuxta qualita-
 tem prædicati advenientis; quod intelligen-
 dum est de materia partiali, nam totalis ma-
 teria propositionis sunt subiectum, & prædica-
 tum respectu copulæ. Materia *circa quam* sunt
 obiecta, de quibus formatur propositio, &
 cognoscitur per habitudinem prædicati ad sub-
 iectum, quæ triplex est, necessaria, contin-
 gens, & impossibilis, de quo cap. sequenti.

5 Forma partialis propositionis est
 prædicatum, quia quasi determinat subie-
 ctum; forma totalis, seu totius est copula, seu
 unio, qua coniunguntur extrema, quæ aliàs
 erant in differentia ad constituendam, vel non
 constituendam propositionem, & ratione illius
 determinantur, ut illam constituent.

6 Quantitas est extensio, vel restrictio
 propositionis ad plura, vel pauciora significati
 propositionis. Denique, qualitas propositionis
 est affirmatio, & negatio, veritas, & falsitas;
 affirmatio, & negatio dicuntur qualitates in-
 trinsecæ; immò, & ab aliquibus differentia
 essentialis; veritas, & falsitas vocantur qualita-
 tes extrinsecæ. Igitur propositio ratio-
 ne quantitatis, qualitatis, materiæ,
 & formæ dividenda est.

Dividitur propositio ratione materiae, & quantitatis.

I **M**ateria propositionis triplex est (loquimur de materia *circaque*) scilicet, naturalis, impossibilis, & contingens. Naturalis, seu necessaria est, quando prædicatum necessario convenit subiecto. Remota, seu impossibilis est, quando prædicatum repugnat subiecto; contingens autem est, quando prædicatum contingenter convenit subiecto. Unde propositio ratione materiae dividitur in necessariam, contingentem, & impossibilem. Propositio necessaria est illa, quæ enuntiat rem, quæ aliter se habere non potest, ut *homo est risibilis*. Propositio impossibilis est, quæ enuntiat rem, quæ sic se habere non potest, ut *homo est lapis*. Propositio contingens est quæ enuntiat rem, quæ aliter se habere potest, ut *homo est albus*. Ubi adverte non esse idem, propositionem esse in materia necessaria, & esse necessariam, nã ista: *homo non est rationalis* est in materia necessaria, & tamen propositio non est necessaria, sed impossibilis. Similiter aliud est, propositionem esse in materia impossibili, & esse impossibilem; nã hæc: *homo non est lapis* est in materia impossibili; &

non

non est impossibilis, sed necessaria. Regula generalis est: propositio affirmativa in materia necessaria semper est vera, & negativa falsa; & contra affirmativa in materia repugnantis semper est falsa, & negativa vera, denique in materia contingenti, tan affirmativa, quam negativa aliquando est vera, & aliquando falsa.

2 Deinde ratione materiae dividitur propositio in formalem, & identicam. Formalis est, in qua prædicatum est forma subiecti, sive hæc forma sit essentialis, ut in hac: *homo est animal*, sive accidentalis intrinsecè inhærens, ut *homo est albus*, sive extrinsecè terminata, ut *paries est visus*. Identica est, in qua prædicatum non se habet ut forma subiecti, & tamen enuntiatur esse idem cum illo, & hæc etiam est duplex, alia omnimode identica, illa, scilicet, in qua idem tam ex parte rei, quam modi significandi prædicatur de se ipso, sive eodem nomine, ut *Petrus est Petrus*, sive nominibus synonymis, ut *Marcus est Tullius, ensis est gladius*, sed talis prædicatio est nugatoria, & inutilis. Alia est non omnimodè identica, ut quando duo, quæ secundum suas rationes formales differunt, significantur, esse idem inter se, sive hæc identitas proveniat ab aliquo tertio, in quo uniantur, ut *rationale est animal*, sive ratione

infini-*t*atis vnius, vel vtriusque extremi, vt *sapientia infinita est bonitas*, de quo latius in Log. append. de prædicat.

Rursus ex hoc capite, propositio dividitur in directam, seu naturalem, & in indirectam, seu innaturalem. Prima est, in qua prædicatur id, quod prædicari debet; id autem, quod debet prædicari, est vel superius de inferiori, vt *homo est animal*, vel distinctum de confusso, vt *homo est animal rationale*, vel accidens de subiecto, vt *homo est albus*. Secunda verò est, in qua prædicatur id, quod non est natum prædicari, vt *animal est homo*, *animal rationale est homo*. Nota tamen ex Doct. Subt. in 1. dist. 8. q. 4. ad primum propositionem formalem, & identicam in creatis semper in eodem materiali coincidere, ibi enim omnis propositio identica est etiam formalis, quia vt ait Doct. ibi, nunquam fuit tradita Logica in creaturis de prædicatione, alia formaliter vera, & alia per identitatem, sed solum in Divinis. Itaque propositio adentica dicitur talis ex eo, quod prædicatum sit idem cum subiecto præscindendo à quocumque alio; si autem id, quod est idem, sit etiam forma subiecti, erit simul identica, & formalis; atque ita in creatis etiam propositiones indirectæ sunt formales, secus in Deo.

3 Tandem ratione modi, quo prædicatum convenit subiecto, dividitur in modalem, & de inesse. Modalis est, *qua includit modum determinantem convenientiam prædicati ad subiectum; ut homo contingenter disputat.* Propositio de inesse est, *qua absolute significat convenientiam prædicati ad subiectum, ut homo est albus.* Solet etiam sumi propositio de inesse, provt opponitur propositionibus de extrinseco tempore, scilicet, de præterito, & de futuro; et sic propositio de inesse est idem ac propositio de præsentis. De propositione modali postea latius in proprio loco agendum est.

4 Ratione quantitatis dissecatur propositio in universalem, particularem, singularem, & indefinitam. Universalis est, *cuius subiectum est terminus communis signo universali affectus, seu determinatus, ut omnis homo est animal, nullus homo est lapis.* Particularis est *cuius subiectum est terminus communis signo particulari determinatus, ut aliquis homo disputat.* Singularis est, *cuius subiectum est terminus singularis, vel communis signo demonstrativo affectus, ut Petrus disputat, hic homo disputat.* Indefinita est *cuius subiectum est terminus communis nullo signo affectus, que si sit in materia necessaria, vel impossibili æquivalet universali; nam homo est*

De proposition. di. vision. 109

*rationalis æquivalet huic: omnis homo est ratio-
nalis, & hæc: homo non est leo, idem valet, quod
nullus homo est leo: si fiat in materia contingenti
æquivalet particulari, vt homo legit, æquivalet
huic: aliquis homo legit.*

Notandum tamen ad cognoscendam quan-
titatē propositionis debere attendi subiectum,
& non prædicatum; ideòque si subiectum est
singulare, propositio erit singularis, quamvis
prædicatum vniversale sit, vt *Petrus est ani-
mal*; si subiectum est commune, quamvis præ-
dicatum sit particulare, propositio erit vniver-
salis; vt *omnis homo est aliquod animal*; ratio est,
quia quantitas sequitur materiam, cum ergo
subiectum sit materia respectu prædicati, ex
illo pensanda est propositionis quantitas.

C A P U T VI.

*Dividitur propositio ratione forme, &
qualitatis.*

Ratione qualitatis dividenda venit
propositio in affirmantem, & ne-
gantem. Affirmans est, in qua prædicatum con-
iungitur, seu affirmatur de subiecto, vt *homo est
rationalis*. Negativa est in qua prædicatum

negatur, seu removeretur à subiecto, vt *Petrus non est lapis*. Sed quia non est ita facile in omni materia cognoscere propositionem negativam, sequentes serua regulas.

2. Prima: vt propositio sit negativa debet negatio cadere supra copulam. Undè ista non est negativa. *Petrus est non lapis*. Secund. Negatio debet cadere supra copulam principalem; hæc enim est affirmativa: *homo qui non sedet, loquitur*. Tert. Ad negativam sufficit, quod negatio præcedat copulam, vel formalitèr, vt in hac: *homo lapis non est*, vel virtualitèr, vt in ista: *esse miser vult nullus*, quæ equivalet isti: *nullus vult esse miser*. Ilte autem propositiones: *nescio litteras, nego antecedens, nolo peccatum*, sunt affirmativæ, quia negatio subsequitur copulam. Undè non æquivalent istis: *non sum sciens, volens, affirmans*, sed his: *sum nesciens, sum negans, sum volens*. Ultima: ad cavendas in hac materia aliquorum fallacias ex pluribus negationibus ortas, attendendum est ad numerum negationum; si par est numerus, propositio est affirmativa; si impar, semper est negativa, licèt mille, & vna negationes ponantur, quia cum vna negatio alteram destruat, negatio superveniens negationi, reddit oppositum præcedentis. V.g. *Petrus non est homo*, est pro-

De proposition. division. III

positio negativa: ista verò: *Petrus non non est homo* est affirmativa, idem est de qualibet superveniente, quæ immutat totam propositionem.

5 Uterius propositio ex hoc capite dividitur in veram, & fallam. Propositio vera est, quæ affirmat rem, sicuti est, vt *homo est animal, hyrcocervus est ens rationis*. Propositio falsa est, quæ enunciat rem aliter, ac est, vt *homo est lapis, hyrcocervus non est ens rationis*.

4 Ratione formæ dividitur propositio in categoricam, seu simplicem, & hypotheticam seu compositam. Categorica est, quæ constat subiecto, copula, & predicato, tanquam partibus principalibus, & immediatis sui; vt *homo est animal*. Hypothetica est, quæ constat pluribus enuntiationibus simplicibus coniunctione aliqua copulatis, tanquam partibus precipuis, & immediatis sui, vt si *Sol lucet, dies est, Petrus docet, & Paulus discit*. Et licet Hurt. quem sequitur Merin. ethymologiæ nominis addidit solas conditionales appellat hypotheticas ex eo, quod *hypothesis* idem est, ac *suppositio*; nos tamen communem servamus loquendi modum, quamlibet que compositam, hypotheticam nominamus.

5 Pro intelligentia definitionis categoricæ advertendum, non requiri necessariò, quod

quod subiectum, aut prædicatum sit vna tantum dictio, vt in hac: *homo est animal*, aliquando enim potest integra propositio, oratio, vel quid simile esse subiectum, vel prædicatum, vt in hac: *homo est animal*, est vera propositio. Advertendum etiam, copulam posse esse duplicem, aliam principalem, quæ, scilicet, vnit præcipuum prædicatum cum subiecto; aliam minus principalem; seu implicationis, quæ se tenet ex parte alicuius extremi, vt in his: *Homo, qui currit, est doctus, Petrus est homo, qui disputat*; in vtraque enim *ly est est* copula principalis, *ly currit, & ly disputat* sunt copulæ implicationis. Differt propositio cathégorica ab hypothetica, quia cathégorica principaliter; & immediatè constat ex terminis; at verò hypothetica immediatè componitur ex propositionibus vnitatis aliqua coniunctione, quæ non sit verbum.

CAPUT VII.

De propositione hypothetica.

Divisa manet propositio in cathégoricam, & hypotheticam; nunc ergo de hypothetica propter specialem difficultatem sermo instituitur. Et primo dividenda est

est in hypotheticam constantem duplici propositione vtraque perfecta; & constantem vna perfecta, & alia imperfecta. Prima est, in qua veritas vnus componentis non dependet à veritate alterius, & hæc est duplex: alia copulativa, cuius extrema coniunguntur per particulam &, vt *Petrus sedet, & Ioannes currit*, ad quam reducuntur propositiones de similitate temporis; vt *quando Ioannes ridet, Petrus flet*, de similitate loci, vt *vbi iustus orat, impius peccat*, & quæ præferunt similitudinem, vt *Herodes fuit crudelis sicut Nero*, & sic de alijs. Alia est disiunctiva, cuius componentes vniuntur particula *vel*, aut alia simili, v.g. *Petrus currit, vel Ioannes loquitur*.

2 Hypothetica constans vna perfecta, & alia imperfecta est, in qua veritas vnus componentis à veritate alterius dependet, & est triplex. *Conditionalis*, cuius partes copulantur per *ly si*, vt *si Petrus currit, Petrus mouetur*. *Rationalis*, cuius partes copulantur per particulam *ergo*, vt *homo est animal; ergo est vivens*. *Et causalis*, cuius partes coniunguntur per *ly quia*, vt *quia corvus habet alas volat*.

Conditionalis alia est rigurose talis, quando nempe verificatio vnus propositionis oritur adæquatè, & intrinsecè ratione alterius, vt *si*

homo est rationalis est risibilis. Alia est imperfectè, & reductivè talis, quando, scilicèt, veritas vnius dependet à veritate alterius, non secundum se, sed supposita aliqua promissione, aut proposito, vt *si veneris ad me, dabo tibi librum; si haberem tempus, libenter studerem.* Alia denique est conditionalis secundum vocem tantum, & est quando veritas vtriusque disparate se habet, nec vna pendet ab alia. Vt *si Arist. docebit, Alexander pugnabit.* Secund. reducitur ad prim. vt imperfecta ad perfectam, secus verò tert. quæ merè copulativa est, & non præferet dependentiam, sed ad summum coexistentiam vtriusque.

4 In propositione hypothetica per imitationem ad catheticam suo modo invenitur materia, forma, quantitas, & qualitas. Forma est copula, quæ vtramque simplicem vnit. Materia est connexio vtriusque propositionis, quæ potest esse naturalis, impossibilis, & contingens iuxta modum connexionis propositionum. Vbi nota, quod materia propositionis non est attendenda ex materia cuiuslibet simplicis seorsim, sed ex eo, quod principaliter affirmatur, vel negatur per integram hypotheticam. Undè si duæ contingentes simplices necessario necessitantur, hypothetica erit in materia necessaria.

Quam

De proposition. division. I I 5

Quantitas est, quæ invenitur in vtraque categorica. Undè si vtraque est universalis, vel particularis, talis erit hypothetica; si vna particularis, & alia universalis, mixta erit. Dehinc

Qualitas est affirmatio, vel negatio, veritas, vel falsitas.

5 Ad cognoscendam igitur formam hypotheticam, nihil speciale se offert dicendum. Circa quantitatem verò notandum, conditionalem, rationalem, & causalem, nullam habere quantitatem præter quantitatem partium: tum, quia quantitas sumitur ex subiecto, hypothetica autem subiectum non habet. Tum, quia in contradictorijs hypotheticarum nulla fit mutatio quantitatis, vt patet in his: *Si homo disputat loquitur*, cuius contradictoria, scilicet, *non si homo disputat, loquitur*, servat eandem particularitatem subiecti; ideòque non habent quantitatem, sed partes supponunt immobiliter per modum termini singularis.

6 Copulativa verò, & disiunctiva præter quantitatem partium habent quantitatem copulæ adverbialis, ita vt *ly vel* sit particularitas, & *ly &* universalitas; ratio est; nam in contradictorijs præter affirmationem, vel negationem debet mutari universalitas propositionum componensium in particularitatem, &

particula, & in *vel*, vt in ista: *Omnis homo loquitur, vel aliquis homo non ambulat.* Si tamen copulativa, vel disiunctiva componitur ex terminis singularibus, solum mutatur vniuersalitas de *ly* & in particularitatem de *ly vel*, aut è contra.

*Regula pro affirmatione, & negatione
Hypotheticarum.*

7 Regula generalis pro affirmatione, & negatione hypotheticarum est intueri copulam adverbialem partes vniuentem; si copula est affirmativa, propositio erit affirmativa, quamvis vtraque componens negativa sit, vt patet in istis: *Si nullus homo est rationalis, nullus homo est risibilis; quia equus non est rationalis non est risibilis; quia in vtraque copula adverbialis non est negativa.* Undè in earum contradictorijs non debet mutari qualitas partium, sed sola qualitas copulæ, dicendo: *Non si aliquis homo non est rationalis, non est risibilis; non quia equus non est rationalis, non est risibilis.*

Idem dicendum de Rationali; hæc enim est affirmativa: *Petrus disputat: ergo Petrus loquitur, & ista negativa: Petrus disputat: non ergo Petrus loquitur.* Et similiter in coniunctivis hæc est

est affirmativa: *Petrus legit, & Ioannes currit;*
illa autem negativa: *nec Petrus legit, nec Ioan-
nes currit,* quia *ly nec* propriè est particula
coniunctiva negativa. Ab hac regula generali
excluditur hypothetica disiunctiva, cuius co-
pula adverbialis vix congruè negari, aut affir-
mari potest, nisi per affirmationem, aut nega-
tionem cathëgoricarum componentium; si
enim ambæ sint affirmativæ, ipsa disiunctiva
affirmativa erit, si negativæ, negativa.

Regula pro veritate, & falsitate Hypo-
theticarum.

8 Prima regula: ad veritatem conditio-
nalis strictè sumptæ sufficit, & requiritur, quod
consequentia secundum se sit bona in quacum-
que materia, id est; quod deducatur consequens
ex natura antecedentis, ut *si homo volat, habet
alas; si homo non est rationalis, non est risibilis.*
Ad falsitatem autem sufficit, quod consequens
non inferatur ex antecedenti, quamvis conse-
quens, & antecedens vera sint, ut *si homo est ri-
sibilis est iustus.* Undè in conditionali nulla da-
rur consequentia contingens, sed si est bona,
semper est necessaria, & si est mala semper est
impossibilis.

Secunda regula : ad veritatem conditionalis non strictæ , sed promissivæ , requiritur , ut existat promissio , aut propositum simul cum antecedenti , quia ex utroque conflatur integra causa consequentis , ut patet in ista : *Si viceris dabo tibi premium* , licet postea non impleatur promissum , quia ad huius veritatem solum propositum cum conditione sufficit.

9 Tertia regula : ad veritatem rationalis , ultra bonitatem consequentiæ requiritur ; quod antecedens sit verum ; & quia in bona consequentia , si antecedens est verum , consequens quoque debet esse verum , sequitur , quod etiam consequens debeat esse verum . Undè hæc est falsa : *homo est equus : ergo est vivens* , quia antecedens est falsum ; similiter ista : *homo est animal : ergo est rationalis* , quia est mala consequentia .

10 Quarta regula : ad veritatem causalis ultra veritatem antecedentis , & bonitatem consequentiæ , requiritur , quod antecedens sit causa consequentis ; idè hæc est falsa : *quia homo est risibilis , est rationalis* ; nam risibilitas non est causa rationalitatis .

11 Quinta : ut copulativa sit vera , & necessaria , requiritur , utramque partem esse necessariam , & veram , quia cum utramque af-

firmet, significat vtramque partem sic se habere; ideò ista est falsa: *Paulus est homo, & homo est equus*, & ista est contingens: *homo est rationalis, & rationale est album*; nam ad falsitatem, & contingentiam copulativæ sufficit, alteram partem esse falsam, aut contingentem. Ut autem sit possibilis, vltra possibilitatem vtriusque partis, requiritur, vt sint compossibiles; hæc enim: *homo legit, & non legit* tota est impossibilis, licet constet ex partibus seorsim possibilibus, eo quod simul sunt incompossibiles.

12 Sexta regula: si disiunctiva strictè sumatur, vt sit vera requiritur, alteram partem esse falsam, vt *leo rugit, aut homo ridet*; nam sic sensus est. Alterum tantum istorum est verum, scilicet, aut rugitus leonis, aut risus hominis. Si verò large sumatur, vtraque pars potest esse vera; nam sic idem valet, ac saltim, vel ad minus vnum istorum est verum, quem sensum habent istæ propositiones. *Vbi duo, vel tres congregari fuerint, &c.* Et hæc: *Par turturum, aut duos pullos columbarum.* Ad falsitatem autem requiritur, vtramque partem esse falsam. Ad cuius necessitatem requiritur, quod vna pars sit necessaria. V.g. *vel homo est rationalis, vel est albus*; vel si vtraque est contingens, vna alteri sit incompossibilis, vt *iustus orat, vel non orat*;

quare si ambæ sunt contingentes compossibiles, vt *Petrus currit, vel videt*, tota disiunctiva erit contingens. Denique ad eius possibilitatem exigitur, quod vna pars sit possibilis, vt *Petrus, vel est albus vel est lapis*. Ad impossibilitatem verò necesse est, quod vtraque sit impossibilis, vt *homo est leo, vel homo est lignum*.

Loci arguendi in Hypotheticis.

13 Primus locus: à causali ad rationalem, & à rationali ad conditionalem tam affirmativè, quam negativè est bona consequentia. V.g. ex ista causali: *Quia paries est albus, disgregat visum*; sequitur ista rationalit: *paries est albus: ergo disgregat visum*; & etiam ista condicionalis: *si paries est albus disgregat visum*; idem cernitur mutando prædictas propositiones in negativas. Secundus locus: à conditionali ad rationalem affirmativè, & negativè valet consequentia, non tamen ad causalem. V.g. *si homo est risibilis, est rationalis*; sequitur: *est risibilis: ergo est rationalis*; non tamen sequitur: *quia est risibilis est rationalis*. Idem patet in negativis; v. g. *si homo non est risibilis, non est rationalis*; sequitur benè: *homo non est risibilis: ergo non est rationalis*; non tamen sequitur: *quia homo*

non

non est risibilis non est rationalis; risibilitas enim, sicut non est causa rationalitatis, ita negatio risibilitatis non est causa negationis illius.

14 Tertius locus: A conditionali posito antecedenti ad positionem consequentis est bona cōsequētia, v.g. *Si Petrus currit, movetur: sed currit: ergo movetur.* Quartus A conditionali cum destructione, seu negatione consequentis ad negationem antecedentis est bona consequentia, v.g. *Si Petrus currit, movetur: sed non movetur: ergo non currit.* Quintus: A negatione unius partis copulativæ, ad negationem totius copulativæ est bona consequentia.. V.g. *Petrus non legit: ergo non legit, & currit.* Sextus: A disiunctiva cum negatione unius partis ad positionem alterius est bona consequentia; v.g. *vel est dies, vel nox; sed non est nox: ergo est dies.* Ultimus: A positione unius partis disiunctivæ ad totam disiunctivam est bona consequentia. V. g. *Petrus vigilat: ergo vel vigilat, vel dormit.*

CAPUT VIII.

De oppositione propositionis categoricæ non modalis.

1 **N**ON loquimur de oppositione physica, seu rerum, qualis reperitur inter lucem, & tenebras, calorem, & frigus; nec

nec de oppositione terminorum, de quibus iam satis in 1. Libro, sed de oppositione logica, seu propositionum, quæ est prima earum affectio, & resultat ex comparatione earum inter se. Hæc autem sic definiiri potest: *Est impossibilitas duarum propositionum inter se.* Colligitur ex Subt. Doct. in 2. dist. 2. q. 9. n. 34. Incompossibilitas ponitur loco generis, in quo convenit cum oppositione rerum; ly *duarum propositionum*, &c. habet locum differentię, quia per hoc ab oppositione rerum difert.

2 Dividitur ergo oppositio propositionum in oppositionem de lege tantum, & oppositionem de lege, & modo enunciandi simul. *Oppositio de lege tantum est impossibilitas duarum propositionum in sola qualitate, non attendendo ad quantitatem, vel mutationem eius.* *Oppositio de lege, & modo simul est impossibilitas duarum propositionum in qualitate attendendo quantitatem, vel mutationem eius.* Utraque subdividitur in contrariam contradictoriam, & sub contrariam. *Oppositio contraria de lege tantum, est impossibilitas penes affirmationem, & negationem duarum propositionum in sola veritate pugnantium, ut omnis homo currit, hic homo non currit; quæ nequeunt esse simul veræ, possunt tamen esse simul falsæ, si hic homo currat, & cæteri non; in his ser-*

vatur lex, sed non modus. Contraria de lege, & modo enunciandi simul est *repugnantia duarum propositionum in qualitate, attenda quantitate utriusque*, ut *omnis homo currit, nullus homo currit*, hic seruator lex, & modus, quia ultra qualitatem attenditur vniversalitas vtriusque que est quantitas in eis requisita.

Contradictoria de lege tantum est *affirmatio, & negatio duarum propositionum in veritate, & falsitate pugnantium, non autem in quantitate*, ut *Petrus legit, Petrus non legit*. Oppositio contradictoria de lege, & modo est *repugnantia duarum propositionum in quantitate, & qualitate simul*, ita quod vna sit vniversalis affirmativa, & altera particularis negativa, vel è contra; ut *omnis homo est albus, aliquis homo non est albus*. Oppositio sub contrariis de lege tantum, est *affirmatio, & negatio duarum propositionum in sola falsitate pugnantium*, ut *aliquis homo sedet, Petrus non sedet*. Sub contrariis de lege, & modo est *repugnantia duarum propositionum particularium, aut in definitarum pugnantium in sola falsitate*, ut *homo disputat, homo non disputat*. Datur etiam quarta oppositio scilicet sub alterna, *que est repugnantia duarum propositionum in sola quantitate*, ut *vniversalis affirmativa cum particulari affirmatiua,*

va, & universalis negativa cum particulari negativa. V. g. *omnis homo est albus, aliquis homo est albus: nullus homo est albus, aliquis homo non est albus*: in his non datur differentia secundum legem, & modum; nam non pugnant in qualitate, sed solum in quantitate.

3 Ex his oppositionibus subalternæ, & subcontrariæ non sunt propriè tales. Primum patet: Tum, quia subalternæ non opponuntur secundum affirmationem, & possunt ambæ esse simul veræ, & simul falsæ, ut infra dicemus. Tum, quia licèt vna sit universalis, & altera particularis, hæc non est oppositio stricta, sed lata; nam secundum quantitatem non datur vera oppositio, quia quantitas maior non repugnat minori, præsertim si minor est pars maioris: ergo subalternæ propriè non opponuntur.

De subcontrarijs etiam probatur; nam licèt vna sit negativa, & alia affirmativa, non tamen sunt de eodem subiecto secundum rem, sed tantum secundum vocem; qui enim dicit *Aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus* non vult, aliquem determinatum hominem esse album, & simul non album; hæc enim esset oppositio contradictoria; sed vnum, v. g. Petrum esse album, & alium, v. g. Ioannem non esse

esse album. Et licet Pat. Alphons. Mal-Part. asserat, subiectum vtriusque subcontrariæ esse omnia individua hominis disiunctivè sumpta, hoc non obstat; nam omnia disiunctivè sumpta est vnum determinatum à parte rei saltim à Deo assignabile, vt diximus, agendo de suppositione determinata, & confusa, & consequenter sunt duo obiecta determinata, & distincta, intra quæ propria oppositio logicalis non datur.

4 Maneat ergo, duas tantum esse oppositionis species, scilicèt, contradictoriam, & contrariam, sumptas secundum legem, & modum; de quo nuper; atque ita oppositionem rigorosam, pro vt vtramque comprehendit definiit Phylol. i. Prior. sic: *Oppositio est affirmatio, & negatio eiusdem de eodem.* Pro cuius intelligentia nota 1. propositiones, vt sint oppositæ, debere esse oppositæ qualitatis, scilicèt, vnã affirmativam, & alteram negativam; ideoque istæ: *Petrus est sapiens, Petrus est insipiens*, non opponuntur dialecticè, quia secunda non est negativa, & licèt opponantur ex parte rei significatæ, non tamen ex parte modi significandi, quem dialecticus attendit. Nota 2. subiectum, & prædicatum debere esse idem re, voce, & ordine; ideoque istæ non
sunt

sunt oppositæ: *Omnis gallus habet alas, aliquis gallus non habet alas*; nam subiectum in re non est idem; nec istæ: *Aqua cadit, limpha non cadit*, quia subiectum non est idem voce; nec etiam istæ: *Omnis equus currit, aliquod currens non est equus*, quia subiectum, & prædicatum collocantur diverso ordine in vna, ac in alia.

5 Nota 3. extrema debere vniri eadem copula pro eodem tempore, & loco, & cum eadem determinatione; quare istæ non opponuntur: *Equus currit, equus non currebat*, quia sunt pro diverso tempore, & distincta copula constant; nec istæ *Petrus Romæ legit, Petrus Martini non legit*; nam sunt pro diverso loco; nec istæ: *Homo feruide orat; homo tepide non orat*, quia determinatio non est eadem in vtraque. Nota 4. seruandas esse easdem proprietates terminorum; ideo istæ non opponuntur: *Homo est vox, nullus homo est vox*, quia mutatur suppositio de materiali in formalem, & est idem de qualibet alia mutatione suppositionis. Excipe tamen suppositionem procedentem à quantitate propositionum; hæc enim in contradictorijs, & subalternis mutatur. Nec istæ sunt oppositæ: *Homo legebat, homo non leger*, quia variatur ampliatio; nam in prima

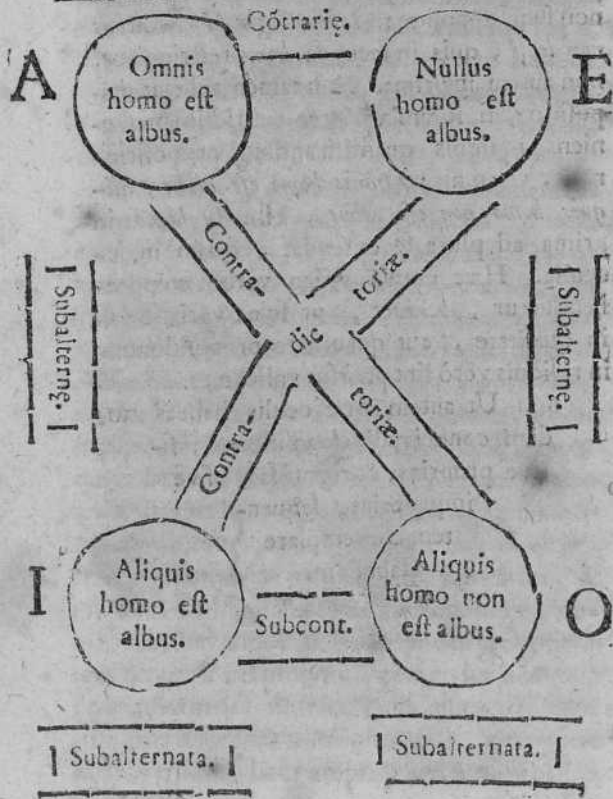
accipitur pro homine, qui est, vel fuit, in secunda pro homine, qui est, vel erit, & ita possunt esse simul veræ, aut falsæ. Tandem istæ non sunt oppositæ: *Homo legit, homo albus non legit*, quia in secunda, *homo* restringitur, non autem in prima. Non tamen tollitur oppositio, si solum varietur restrictio procedens à signis quantificantibus propositionem, vt in his: *Omnis homo est albus, aliquis homo non est albus*, esto *ly homo* in prima ad plura se extendat, quam in secunda. Hæc omnia vnico verbo comprehenduntur, scilicet, vt sola variatio sit in qualitate, aut quantitate propositionum, in reliquis verò sint prorsus vniformes.

6 Ut autem præ oculis habeas modum conficiendi oppositiones, siue proprias, & rigorosas, siue improprias, sequentem contemplantem tabellam.



| Subalternās. |

| Subalternās. |



In hac figura propositio designata per A, quæ est vniversalis affirmativa opponitur contrariè propositioni designatæ per O, quæ est particularis negativa; pariter vniversalis negativa designata per E, & particularis affirmativa designata per I. Duæ verò vniversales designatæ per A, & E, opponuntur contrariè: & duæ particulares per I, & O, designatæ, subcontrariæ sunt. Denique A, & I, opponuntur subalternè; & idem de propositionibus designatis per E, & O.

7 Si vis alias contradictorias efformare, vt faciunt quidam, disponere poteris contradictorias de loco sic: *Vbique homo currit; nullibi homo currit; alicubi homo currit; alicubi homo non currit;* ponendo ly *ubique*, loco *omnis*, ly *nullibi*, loco *nullus*, ly *alicubi*, loco *aliquis*, & *alicubi non*, loco *aliquis non*. Si vis efficere contradictorias de tempore, sic ordina: *Semper homo currit; nunquam homo currit; aliquando homo currit; aliquando homo non currit.* Tandem de signis *utergue*, *neuter*, &c. sic: *Uterque homo currit; neuter homo currit; alter homo currit; alter homo non currit.* De quibus omnibus eodem modo discurrendum, ac de tabula iam ostensa. Vide illas apud Pat. Quiròs hic.

CAPUT IX.

De legibus prædictarum oppositionum.

I **P**rima lex: Contradictoriæ nunquam possunt esse simul veræ, aut simul falsæ, sed vna debet esse vera, & altera falsa in omni materia. Probatur hoc: Lumine naturæ constat hoc principium: *Quodlibet est, vel non est, sicut, & istud: Impossibile est, idem simul esse, & non esse;* sed si duæ contradictoriæ essent simul veræ, idem simul esset, & non esset; & si essent simul falsæ, aliquid nec esset, nec non esset: ergo duæ contradictoriæ non possunt esse simul veræ, aut simul falsæ. Minor probatur quo ad primam partem: si hæc esset vera: *Aliquis homo est albus, & etiam ista: Nullus homo est albus;* iam ille aliquis homo esset albus, & non esset albus; esset, quia sic supponitur ad veritatem particularis; non esset, quia ubi nullus homo est albus, non potest aliquis homo esse albus; alias non esset vera universalis: ergo idem esset, & non esset.

Quoad secundam partem probatur: Quia si hæc vniversalis: *Nullus homo est albus* esset falsa, tunc esset verum, quod aliquis homo sit albus

albus, & si hæc: *Aliquis homo est albus* esset falsa, tunc erit verum, quod aliquis homo, v. g. Petrus non sit albus: ergo idem aliquis homo erit albus, & non albus: sed ex hoc sequitur, esse falsum, quod sit albus, & non albus; nam ex quo non sit albus, sequitur, esse falsum, quod sit albus; & ex quo sit albus, sequitur, esse falsum, quod non sit albus: ergo falsum est, quod non sit albus, & falsum est, quod sit albus: ergo nec est albus, nec non albus; & consequenter idem nec est, nec non est.

2 Secunda lex: Contrariæ in nulla materia possunt esse simul veræ, possunt tamen esse falsæ in materia contingenti. Probatur primum: Si duæ contrariæ essent simul veræ, duæ quoque contradictoriæ essent simul veræ; sed hoc est impossibile: ergo. Probatur maior. Si istæ essent veræ: *Omnis homo est albus: nullus homo est albus*; omnes particulares sub illis contentæ essent veræ: ergo erit verum quod *aliquis homo est albus*; sed ista est contradictoria huius: *nullus homo est albus*, quam supponimus veram: ergo duæ contradictoriæ essent simul veræ. Idem dic de universali affirmativa, & particulari negativa. Secundum clarè constat in his: *Omnis homo est albus: nullus homo*

est albus; si enim dentur aliqui homines albi; & aliqui homines non albi, falsa erit vtraque: in materia tamen necessaria, & impossibili non possunt esse simul falsæ, quia in his prædicatum, vel convenit omnibus inferioribus, vel nulli; & sic, vel omnia inferiora sunt talia, vel nullum est tale.

3 Tertia lex: Subcontrariæ pussunt esse in materia contingenti simul veræ. Ratio est; quia cum subiectum non sit idem ex dictis, potest prædicatum, v. g. albedo convenire vni, & non alteri. Non possunt tamen esse simul falsæ; nam si ambæ particulares essent falsæ, tunc universales contrariæ essent falsæ; nam particularis falsa reddit falsam universalem sub qua continetur: ergo tunc omnes quatuor propositiones essent falsæ; sed ex hoc sequitur, duas contradictorias esse falsas; vt patet conferendo particularem affirmativam cum universali negativa, & particularem negativam cum universali affirmativa: ergo.

4 Quarta lex: In subalternis, si universalis est vera, etiam particularis est vera in omni materia; at in materia contingenti, si particularis est vera, non ideo universalis est vera; nam ex quo vnus homo sit albus, non sequitur, omnem hominem esse album; in materia verò
necess-

necessaria, particularis vera infert vniversalem veram, sed non ex vi formæ, sed ratione materie. Si verò vniversalis est falsa in materia contingenti, non ideo particularis est falsa; sed si particularis est falsa reddit falsam vniversalem. Ratio vtriusque est; quia licet sit falsum, omnem hominem esse album, non tamen erit falsum, aliquem hominem esse album, bene tamen, è contra. Oppositum contingit in materia necessaria, & impossibili, sed hoc præcise ratione materie vt diximus.

5 Omnes istæ leges deserviunt pro omnibus oppositis, quia versantur circa qualitatem: Sed pro oppositis de modo enunciandi præter has leges debet combinari quantitas eo modo, quo in tabella notatur. Pro quo advertendum, quatuor esse signa quantitatis propositionum, nempe, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, *aliquis non*. Ex quibus *omnis*, & *nullus* sunt vniversalia, & explicant contrarietatem; *aliquis*, & *aliquis non* sunt particularia, & subcontrarietatem designant; *omnis*, & *aliquis*, *nullus*, & *aliquis non* explicant subalternationem; tandem: *nullus*, & *aliquis* contradictionem præferunt inter se, sicut *omnis*, & *aliquis non*. Si plura cupis, lege Bayon. & Froyl. hic.

CAPUT X.

De equipollentia propositionum non modalium.

1 **S**ECUNDA proprietas, seu affectio propositionis est *equipollentia*, quæ lato modo sumpta, reperitur inter omnes illas propositiones, quæ habent eundem sensum, *ut homo currit, animal rationale currit*: Similiter universales, & singulares acceptæ copulativè. In præsenâ agimus de æquipollentia, qua duæ propositiones eodem constantes subiecto, & prædicato redduntur æquipollentes ratione negationis, diverso modo collocatæ. Definitur ergo sic: *Duarum propositionum oppositarum æquivalentia quoad sensum, alicuius negationis interveni.* Quæ autem propositiones, & quomodo æquipollentes fiant denota hic versus.

Præ contradic. Post contra; Præ postque subalter.

2 *Præ contradic.* denotat, quod negatio præposita signo, & subiecto propositionis, reddat illam suæ contradictoriæ æquipollentem;

rem; hæc enim sunt contradictoriæ: *Omnis homo est doctus; aliquis homo non est doctus;* prima fit æquipollens secundæ, si negationem præponas. *Ita non omnis homo est doctus;* & secunda æquipollet primæ. sic negationem præponendo: *Non aliquis homo non est doctus.* Eodem modo fiunt æquipollentes istæ: *Nullus homo est albus; aliquis homo est albus;* quia hæc: *Nullus homo est albus,* æquipollet huic: *Aliquis homo est albus,* dicendo: *Non nullus homo est albus;* & ista, *non aliquis homo est albus,* idem valet, ac *nullus homo est albus.* Immo ita fiunt æquipollentes propositiones contradictoriæ de subiecto singulari; nam hæc: *Non Petrus est sapiens,* æquipollet istæ: *Petrus non est sapiens;* & ista: *Non Petrus non est sapiens,* fit æquipollens huic: *Petrus est sapiens.* Et ratio est, quia in æquipollentia ly non sumitur neganter, & non infinitanter: ergo cum negatio negans sit malignantis naturæ, quæ quidquid post se invenit, destruit, & eius oppositum reddit, præposita cuilibet contradictoriæ totam eius oppositionem destruit, & reddit illam æquipollentem, dum oppositum oppositis reddit.

3 *Post contra,* designat, quod propositiones contrariæ fiunt æquipollentes, dum subiecto earum postponitur negatio; nam istæ: *Omnis homo est currens; nullus homo est currens,*

sunt contrarię ; & ista *omnis homo non est currens* equipollet huic : *Nullus homo est currens* ; & hæc : *Nullus homo non est currens* , equipollet ista : *omnis homo est currens*. Et nota , quod hæc doctrina solum tenet in contrarijs *de lege* , & modo enuntiandi simul , non autem in contrarijs *de lege tantum* , & ratio est ; tum , quia equipollentia est æquivalentia duarum propositionum ; & istę : *Omnis homo est albus* , hic *homo non est albus* , quę sunt contrarię *de lege tantum* non possunt ita disponi , ut una æqualeat alteri : tum , quia si negatio postposita subiecto huius : *Hic homo non est albus* , facit illam equipollentem huic : *Omnis homo est albus* , non essent duę contrarię , sed duę contradictorię ; nam *omnis homo non est albus* , est idem ac : *Nullus homo est albus* , quę contradictorię opponitur cum ista : *Hic homo est albus*. Nota etiam , quod ut in contrarijs de modo , & lege enuntiandi simul teneat æquivalentia , debet in utraque dari distributio completa absque aliqua restrictione ; qua propter , istę non sunt æquipollentes , *omnis homo albus currit* , *nullus homo currit* , licet cuilibet earum negatio postponatur : ut ex se patet.

4. *Prepostque subalter*. Significat subalternas fieri æquipollentes , quando subiecto illarum præponitur , & postponitur negatio ;

nam

nam non omnis homo non est iustus fit æquipollens suæ subalterne, quæ est, *quidam homo est iustus*, & ista: *non quidam homo non est iustus* æquipollent subalternanti, quæ est: *omnis homo est iustus*. Et ratio est, quia duplex negatio affirmat: ergo si subiecto cuiuslibet propositionis anteponatur, & post ponatur negatio, propositio affirmativa remanet affirmativa, & propositio negativa remanet negativa; & cum negatio præponatur signo propositionis, si est universale, redditur particulare, & si est particulare redditur universale.

5 Subcontrariæ verò interventu alicuius negationis adverbialis non fiunt æquipollentes. Et ratio est, quia æquipollentia interventu negationis adverbialis fit, aut præponendo negationem subiecto illarum, aut postponendo, aut præponendo, aut postponendo simul. Sed subcontrariæ, v.g. istæ: *Aliquis homo est doctus*, *aliquis homo non est doctus*, non fiunt æquipollentes præponendo, aut postponendo, aut præponendo, aut postponendo simul negationem subiecto earum, quia si præponatur negatio, dicendo: *non aliquis homo est doctus*, tunc æquipollent contradictoriæ, scilicet, *nullus homo est doctus*; si verò negatio postponatur dicendo: *aliquis homo non est doctus* non fit æquipollens, sed eadem omninò cum

alia

alia sub contraria; si præponatur, & postponatur simul, dicendo: *Non aliquis homo non est doctus* æquipollet sub alternanti, scilicet, *omnis homo est doctus*, non tamen subcontrariæ: ergo interuentu alicuius negationis non fiunt æquipollentes. Itaque poterunt fieri æquipollentes per secundam copulam postponendo negationem non adverbialitèr, sed nominalitèr; v.g. *aliquis homo nullum est album* æquivalet huic: *aliquis homo non est albus*; & ista: *aliquis homo non nullum est album* æquivalet isti: *aliquis homo est albus*. Vide Mast. de hac re, in qua, quia est parvi momenti non licèt immorari. Ut autem melius æquipollentiam per calleas, & quomodo signa inter se æquivalearint, sequentia Dialectici inveniunt carmina:

*Non omnis: quidam non; omnis non,
quasi nullus.*

*Non nullus, quidam; sed nullus non;
valet omnis.*

*Non aliquis, nullus; non quidam non;
valet omnis.*

*Non alter, neuter; neuter non
præstat uterque.*

CAPUT XI.

De conversione propositionum non modalium.

1 **C**onversio, tertia propositionum proprietas valde utilis est ad reducendos syllogismos imperfectos ad perfectos. Definitur sic: *Consequentia formalis unius propositionis ad aliam per transmutationem extremorum, servata eadem qualitate.* Prima propositio, quæ gerit vicem antecedentis dicitur *convertibilis*; secunda, quæ gerit vicem consequentis, dicitur *convertens*. Ly *per transmutationem extremorum* denotat, subiectum convertibilis mutandum esse in prædicatum, & prædicatum in subiectum convertentis. Ly *servata eadem qualitate* explicat, convertentem debere esse eiusdem qualitatis cum conversa, id est, affirmativa, aut negativa sicut ille.

2 Conversio est triplex, *simplex*, per accidens, & per contrapositionem. Simplex est mutatio unius propositionis in aliam, eadē qualitate, & quantitate servata, & in his est mutua consequentia unius ad aliam. Hoc modo convertuntur universalis negativa, ut *nullus homo est albus: ergo nullum album est homo*; & parti-

cu-

cularis affirmativa: vt *aliquis homo est iustus: ergo aliquod iustum est homo*; indefinita negativa in materia repugnanti, & affirmativa in materia contingenti.

3 *Conversio per accidens est mutatio vnius propositionis in alteram, variata quantitate.* Dicitur *per accidens*, quia mutatur quantitas, quæ est accidens propositionis, ita vt si vna sit vniversalis, altera sit particularis, & è contra. Hoc modo convertuntur vniversalis negativa, & affirmativa, vt *omnis homo est albus: ergo aliquod album est homo; nullus homo est albus: ergo aliquod album non est homo.* Ex quo constat, hic non dari mutuam consequentiam; valet enim à conuersa ad convertentem, sed non è contra.

4 *Conversio per contrapositionem est mutatio vnius propositionis in aliam, seruatà eadem qualitate, & quantitate, & mutatis terminis finitis in infinitos.* Isto modo convertuntur vniversalis affirmativa, & particularis negativa; vt *omnis homo est albus: ergo omne non album est non homo: aliquis homo non est albus: ergo aliquod non album non est non homo.*

5 Pro maiori claritate conuersionum, hæc à Dialecticis assignantur carmina:

Afferit A, negat E, sunt vniversalitèr ambo

Afferit I, negat O, sunt particularitèr ambo.

Ubi,

De proposition. equi valent. 140

Ubi, *A*, denotat propositionem vniuersalem affirmativam; *E* vniuersalem negativam, *I*, particularem affirmativam, *O*, particularem negativam. Quarum conversiones explicantur eisdem litteris, formatis quibusdam dictionibus, scilicet *Feci*, *Eva*, *Asto*, his versibus:

Simpliciter Feci, convertitur Eva per acci.

Asto per contra, sic fit conversio tota.

I Nota litteras vocales, & conversionem intelliges. *Feci* denotat vniuersalem negativam, & particularem affirmativam signatas per litteras *E*, & *I*, converti simpliciter. *Eva* ostendit vniuersalem negativam, & affirmativam signatas per *E*, & *A*, converti per accidens; *Asto* indicat vniuersalem affirmativam, & particularem negativam signatas per *A*, & *O*, convertendas esse per contrapositionem.

Prædictæ regulæ conversionum intelligendæ sunt ex vi formæ, ita vt teneant in omni materia; non tamen ratione materiæ determinatæ; sic enim vniuersalis affirmativa potest converti simpliciter, vt *omnis homo est rationalis: ergo omne rationale est homo*. Quæ in alia materia non tenet; vt *omnis homo est albus: ergo omne album est homo*. Pariter intelligendæ sunt, servatis terminorum proprietatibus; quare ista non tenet: *hic puer erit senex; ergo hic senex erit puer*,
quia

quia puer in prima ampliatur pro puero , qui est, vel erit; & in secunda restringitur pro eo, qui erit determinatè. Nec ista: *Aliquod generans est essentia Divina: ergo essentia Divina est generans*; quia in prima ly *generans* accipitur subitãtivè, & in secunda adiectivè. In his autem: *Deus factus est homo. ergo homo factus est Deus*; non tenet conversio secundũ Thom. dicunt enim, quod ly *factus* in prima appellat suprã naturam humanam, & in secunda suprã divinam; tenet tamen secundum Scotistas, quia vtraque propositio est Vera, apud Subr. Doct. in 3. dist. 7. quæst. 2. de quibus in Theologia.

CAPUT XII.

De modalibus.

1 **P**RO huius implexæ materiæ intelligentia, notandum primo, quod modus vt sic: *Est determinatio adiacens rei*, id est, determinans, & coartans significationem, aut suppositionem eius, in quo sensu propositio modalis diffinitur sic: *Est in qua non solum predicatum enuntiatur de subiecto, sed etiam exprimitur modus, quo de illo dicitur*, Sed quia modus est duplex, alter modificans tantum extre-

ma propositionis, vt *homo iustus ambulat, equus velociter currit. Petrus diu in peccatu perman-
sit.* Alter vero modificat totam propositionem,
seu vñionem prædicati ad subiectum, vt *Petrus
necessario est animal*; idè in hoc duplici sensu,
poterat dici propositio modalis. In præsentì
loquimur de modali in secundo sensu, scilicèt,
de modali, quæ habet modum compositionem
determinantem.

2 Modi autem sex apud Petrum Hispanum numerantur, scilicèt, *Possibile, Impossibile, Necessarium, Contingens, Verum, & Falsum*; sed quia duo vltimi nihil addunt supra propositionem de inesse; idem enim est dicere: *hominem esse animal, est verum, ac dicere: homo est animal*; idè de quatuor primis tantum Dialectici mentionem faciunt; imò in rigore tantum tres modi numerantur, quia *contingens, & possibile* idem sonant; non enim sumitur possibile pro non repugnantì; sic enim convenit modo necesse, cum necessarium etiam sit possibile, sed pro eo, quod potest esse, & non esse.

3 Notandum 2. Modum posse sumi, vt adiectivum, vt adverbium, & vt substantivum. Adiectivè determinat, vel subiectum, vel prædicatum; vt *Deus est ens necessarium; res contingens est creatura, & sic constituit puram de inesse,*

non modalem. Adverbialitèr sumptus est me-
ra determinatio copulæ & non constituit præ-
dicatum, ut *Petrus possibiliter currit*. Substan-
tivè autem ponitur, cum ita afficit totam pro-
positionem, ut illam constituat subiectum de
verbo infinitivi modi, & ipse cum alia copula
finita sit prædicatum; ut *Petrum legere est possi-
bile; necessum est, equum esse animal*. Et parum
refert, quod modus anteponatur, vel postpo-
natur copulæ, quia semper gerit vices prædi-
cati, cuius subiectum est illa oratio imperfec-
ta, scilicèt, *Petrum legere, equum esse animal*;
& appellatur *dictum*. De his ergo agimus in
præsenti; nam de modalibus aliter sumptis dis-
currendum est, sicut de non modalibus. His
notatis.

4 Propositio modalis stricta, ut hic de illa
agimus est, in qua modus, ut prædicatum deter-
minat convenientiam prædicati ad subiectum, &
illam principalitèr importat. Per hanc defini-
tionem differt propositio modalis à propositio-
ne de inesse; nam hæc absolutè, & sine modifi-
catione significat convenientiam prædicati ad
subiectum. Differt etiam à propositione de mo-
do adiectivè, & adverbialitèr sumptis; ab isto
quidem, quia tunc modus non prædicatur, ut
in ista: *Petrus possibiliter currit*; ab illo autem,
quia

quia licet prædicetur, non tamen determinat convenientiam extremorum; atque ideò in modalibus rigorosè sumpta modus simul est prædicatum, & determinat convenientiam extremorum, & talem convenientiam principalitèr importat, quia in tali propositione copula principalis est copula modi.

5 Hæc propositio modalis est quadruplex iuxta numerum modorum, scilicèt, alia de *necessitate*, alia de *impossibilitate*, alia de *contingenti*, & alia de *possibilitate*. Sed advertendum maximè, quod propositio modalis in quacumque materia formetur, semper est, aut necessaria, aut impossibilis. Si est vera, est necessaria; si falsa, impossibilis; ideòque licet materia sit contingens, nulla tamen propositio contingens est. V. g. hæc propositio: *Contingens est, hominem currere*, est omninò necessaria, quia tam necessarium est currere homini contingenter convenire, ac est necessarium, hominem esse animal. Itaque prima divisio propositionis modalis est in necessariam, & impossibilem.

6 Pro alijs divisionibus notandum est; in modalibus quantitatem, & qualitatem ex duplici capite attendi posse, scilicèt, ex *dicto*, & ex *modo*. *Dictum* est illa oratio imperfecta, v. g. *Petrus currere*; *modus* est, v. g. *necesse*, *possibile*.

le. Et quia contingere potest, dictum non esse eiusdem quantitatis, aut qualitatis cum modo; quia potest dictum esse particulare, & modus universalis; vt *aliquem hominem esse animal est necesse*; & similiter dictum esse affirmativum, & modum negativum. V.g. *Petrum currere est impossibile*, aut è contra; & denique dictum esse verum, & modum falsum, vt *hominem esse animal est consingens*; ideò propositio modalis dicitur talis *secundum quid* à dicto, & *simpliciter* à modo. Quo notato.

7 Propositio modalis rursus dividitur in veram, & falsam. Modalis vera est, in qua modus convenienter applicatur dicto, vt *Petrum esse animal est necesse*. Modalis falsa est illa, in qua modus convenienter non applicatur dicto, vt *Petrum currere est impossibile*. Debet igitur attendi materia, in qua sit propositio, & dictum, cui modus applicatur, ad cognoscendam veritatem, aut fallitatem. Item dividitur propositio modalis in affirmativam, & negativam; affirmativa est, in qua modus affirmatur de dicto; negativa, in qua modus de dicto negatur. Ratio vtriusque est: quia in his copula modi est principalis, & ab ista sumitur veritas, fallitas, affirmatio, & negatio propositionis. Ex quo colliges, modalem posse esse affirmativam de dicto,

dicto, & negativam de modo, aut è contra; & similiter veram de modo, & falsam de dicto, aut è converso.

8 Ulterius modalis dividitur in vniversalem, & particularem. Universalis est, quæ constat modo vniversali, particularis autem, quæ constat modo particulari. Modi vniversales sunt *necesse*, & *impossibile*, particulares verò sunt *possibile*, seu *contingens*, *possibile non*, seu *contingens non* iuxta hos verticulos:

Omnis necesse valet; impossibile nullus;

Possibile quidam; quidam non possibile non.

Id est, *necesse* est lignum vniversale affirmativum, sicut *omnis*; *impossibile* vniversale negativum, sicut *nullus*; *possibile*, aut *contingens* particulare affirmativum, sicut *quidam*, vel *aliquis*; *possibile non*, vel *contingens non* particulare negativum, sicut *aliquis non*, *quidam non*.

9 Tandem modalis dividitur in compositam, & divisam. Composita est, quæ facit sensum compositum, divisa est, quæ facit sensum divisum. Sed quia hinc pendet intelligentia gravissimarum difficultatum in materia de Auxilijs, Prædestinatione, & c. Ideò sciendum est, sensum propositionis alium esse compositivum, & alium divisum; quod egregiè explicant Complutenses, & noster Mallius hic. Sensus com-

positus propositionis modalis est, quando vniū-
tur extrema dicti secundum significata forma-
lia; v.g. *Sedentem currere est impossibile*, in qua
sensus est, quod sedens manens sic, currat, aut
sessio, & cursus simul sint in eodem subiecto.
Cuius ratio est: quia quando modus est prædi-
catum, tunc totum dictum verè est subiectum,
& consequenter de partibus dicti simul sumptis,
& per modum vnius prædicatur modus.
Sensus divisus est, quando propositio vnit ex-
trema dicti, non secundum significata formalia
ipsorum, sed vnit significatum formale dicti
cum materiali subiecti, *vt album possibiliter est
nigrum*; in hac enim modus afficit solam copu-
lam, & non totam propositionem; ideòque de-
notat, modum convenire subiecto, non ipsis for-
mis prædicati, & subiecti simul; idest applica-
tur possibilitas nigredinis, non albedini, sed
subiecto albedinis; & sensus est, rem illam, quæ
est alba, posse esse nigram.

ro. Igitur propositio modalis composita
est, in qua modus nominaliter substantivus se
habet vt prædicatum, & dictum vt subiectum,
vt *cacum videre est possibile*. Modalis divisa est,
in qua modus adverbialis determinat copulam,
vt *sedens possibiliter currit*; sic enim modus in-
terponitur prædicato, & subiecto dicti; & con-

sequenter non fit integrum prædicatum, sicut in modali composita. Undè constat 1. modales, de quibus determinatè loquimur, semper facere sensum compositum, & consequenter istæ propositiones: *Prædestinatum condemnari est impossibile: reprobum salvari est impossibile*, sunt veræ, & absolutè concedendæ, quia in rigore logico faciunt sensum compositum; si autem aliquando distinguuntur, non servatur rigor logicus, quem magis expedit omittere, quam rudiores in tam gravi materia deturbare. Undè displicet Froylanus asserens, posse modalem facere sensum divissum, si modus nominalis mediat inter partes dicti, vt si dicas: *Album, possibile est, esse nigrum*. Displicet inquam, quia talis mediatio merè localis, & materialis est; logicè enim semper gerit vices prædicati, & est eadem cum ista: *Album esse nigrum, est possibile.*



CAPUT XIII.

De Oppositione, equipollentia, & conversione modalium.

I. EX comparatione modalium ad invicem resultant proprietates oppositionis, æquipollentiæ, & conversionis, sicut ex comparatione simplicium inter se. Incipiendo ergo ab oppositione propositionum modalium, dicimus, non esse specialem difficultatem de ipsis, ac de propositionibus simplicibus. Comparantur enim modi in his propositionibus signis afficientibus propositiones simplices. Undè sicut *omnis*, & *nullus* opponuntur contrariè, quia sunt signa universalis; ita *necesse*, & *impossibile*, & sicut *omnis*, & *aliquis*, & *nullus*, & *aliquis non* subalterne opponuntur; sic pariter *necesse*, & *possibile*, seu *contingens*, & *impossibile*, & *possibile non*, seu *contingens non*. Item, sicut *omnis*, & *aliquis non*, *nullus*, & *aliquis* sunt opposita

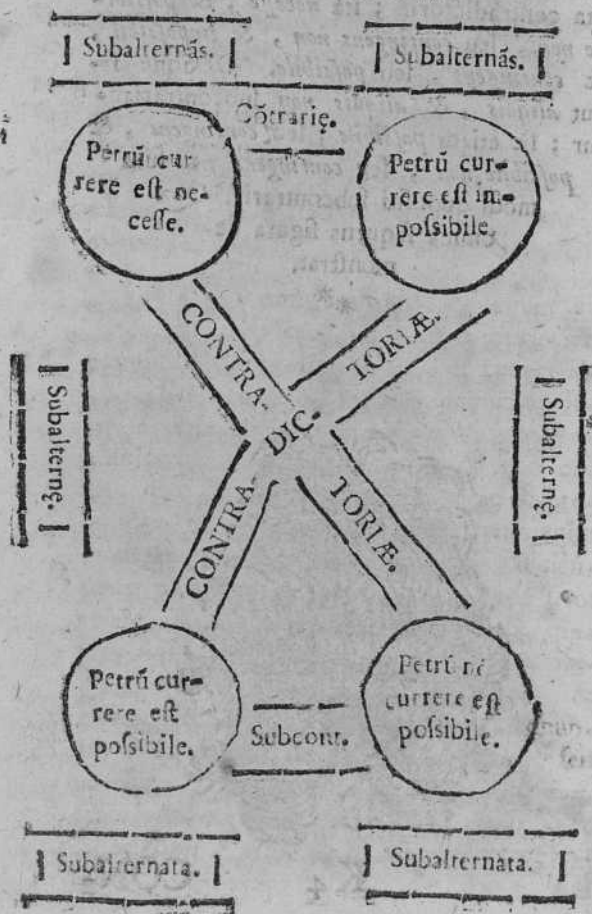
sita contradictoriè ; ita *neceffe* , & *possibile non* , seu *contingens non* , & *impossibile* , & *contingens* , seu *possibile*. Denique sicut *aliquis* , & *aliquis non* subcontrariantur ; sic etiam *possibile* , seu *contingens* , & *possibile non* , seu *contingens non* sunt modi oppositi subcontrariè. Quæ omnia sequens figura demonstrat.

* * *



K₄

CON



Circa conversionem modalium, dicimus generaliter loquendo, convertendas esse ex parte dicti, non autem ex parte modi; id est, subiectum dicti debet mutari in prædicatum, & prædicatum in subiectum, servatis omnibus, quæ circa conversionem simplicem diximus: v. g. hæc propositio: *Aliquem hominem disputare est contingens*, sic debet converti: ergo *aliquod disputans esse hominem, est contingens*. Ratio est, quia dictum, scilicet, *hominem disputare*, est particulare affirmativum; propositio autem particularis affirmativa debet converti simpliciter iuxta illud: *simpliciter feci* supra explicatum. Excipe tamen ab hac regula propositionem modalem, cuius dictum est univernale affirmativum, modus autem negativus; & insuper subiectum dicti est superius prædicato; nam talis propositio non potest converti; nec ex parte dicti, nec ex parte modi, ut videtur in hac: *omne animal esse hominem, est impossibile*, quæ nequit in hanc converti: ergo *aliquem hominem esse animal, est impossibile*; prima enim est vera, & secunda falsa. Excipe etiam propositiones factas in necessesse habentes pro prædicato dicti aliquod concretum accidentale; v. g. hæc propositio: *Necesse est, grammaticum esse hominem*, quæ

non

non bene convertitur sic: *Aliquem hominem esse grammaticum est necesse*; itaque convertitur bene, mutando *ly necesse* in *ly possibile* sic: *Aliquem hominem esse grammaticum, est possibile*. Idem dic de hac propositione: *Grammaticus necessario est homo*; quam malè convertes dicendo: *Ergo homo necessario est grammaticus*; bene autem si dicas: *Homo possibiliter est grammaticus*.

3 Loquendo de æquipollentiã modalium, nulla est specialis differentia; fiunt enim æquipollentes eodem modo, ac simplices. Itaque memoria retine explicationem illius carminis: *Præcontradic. &c.* & facilè æquipollentiam conficies, scilicèt, præposita, vel postposita, vel præposita, vel postposita simul negatione modo; norando tamen, quod in propositionibus modalibus illa negatio dicitur postposita modo, quæ in dicto includitur, sive dictum præponatur, sive postponatur modo. Ut autem facilè percipias, quæ propositiones modales æquipollentes sint, quæ autem oppositæ, & quo genere oppositionis, quatuor dictiones à Dialecticis inventæ sunt, scilicèt, *Purpurea, Illiace, Amavimus, Edentuli*; vbi quatuor vocales inveniuntur, scilicèt A, E, I, V, ex quibus A significat propositionem affirmati-

mativam de dicto, & de modo. V negativam de utroque. E negativam de dicto, & affirmativam de modo; I, negativam de modo, & affirmativam de dicto iuxta sequens carmen.

*E, dictum negat, I, que modum, nihil A;
sed, V, totum.*

4 Quælibet dictio ex supra positis quatuor habet vocales iuxta numerum modorum. Prima vocalis designat propositionem de possibili; secunda, de cōingenti; tertia de impossibili; & quarta de necesse, quæ dictiones, ut figura oppositionis stabiliatur, in quatuor disponuntur angulis; *Purpurea*, & *Illiacæ* in duobus superioribus: *Amavimus*, & *Edentuli* in duobus inferioribus ponuntur. Omnes enim propositiones, quæ fiunt in *Purpurea*, & *Illiacæ* opponuntur contrariè; quæ autem in *Amavimus*, & *Edentuli* subcontrariè; quæ in *Purpurea*, & *Edentuli* contradictoriè; & eodem modo, quæ in *Illiacæ*, & *Amavimus*; quæ in *Purpurea*, & *Amavimus*, atque in *Illiacæ*, & *Edentuli* opponuntur subalternè. Tandem propositiones in qualibet dictione efformatæ sunt equipollentes inter se. Quæ omnia sculpta videbis in sequenti tabula.

Pur-

Pur	Petrū non currere non est possibile.
pu	Petrū non currere non est contingēs.
re	Petrū non currere est impossibile.
a.	Petrum currere est necesse.

Cōtrar.

Petrum currere	Il
non est possibile.	
Petrum currere	li
non est cōtingēs.	
Petrum currere	a
est impossibile.	
Petrū non currere	ce
est necesse.	

Subalterne.

CONTRA-DIC-TORIE.

CONTRA-DIC-TORIE.

Subalterne.

A	Petrum currere est possibile.
ma	Petrum currere est contingens.
vi	Petrū currere nō est impossibile.
mus	Petrū non currere non est necesse.

Subcōt.

Petrū nō currere	Ed
est possibile.	
Petrū nō currere	en
est contingens.	
Petrū nō currere	tu
nō est impossibile.	
Petrum currere	li
non est necesse.	

5 Hactenus loquuti sumus, de modalibus in quibus dictum est singulare. Ut autem rectè fiat tam æquipollentia, quam oppositio in propositionibus modalibus de dicto communi, nota, quod si in tribus prioribus modis, scilicèt, *possibile*, *contingens*, *impossibile* dictum fuerit vniversale, in propositione de *neceffe* fiat particulare. Si autem in tribus particulare fuerit, in propositione de *neceffe* fiat vniversale, aliàs duæ contradictoriæ essent simul veræ, vt patet hoc exemplo: conficiamus enim in *Purpurea* hanc propositionem: *Aliquod animal esse hominem, est neceffe*, quæ quartæ litteræ, scilicèt A correspondet; deinde iuxta primam litteram dictionis *Edentuli*, scilicèt E, formemus istam: *Aliquod animal non esse hominem, est possibile*; ecce duas propositiones simul veras in dictionibus contradictorijs, scilicèt, *Purpurea*, & *Edentuli*; hoc autem inconueniens vitabitur, si in altera exprædictis propositionibus mutetur quantitas dicti, tunc enim altera erit vera, & altera falsa.

6 In fine rogabis: Quomodo propositio modalis reducenda sit ad suam de *in esse*? Respondetur, reducendam esse per suam officiantem; est autem propositio officians, in qua dictum modalis affirmatur per vnam cathego-

ri;

ricam, & de illa cathgorica de *in esse* per
 aliam modalem affirmatur modus. Loquendo
 ergo de modalibus compositis, non vrget dif-
 ficultas; immediatè enim ad suam officiantem
 reducuntur. V. g. illa propositio: *cacum esse*
videntem, est possibile, reducitur ad hanc offi-
 ciantem: *Cacus est videns, est propositio pos-*
sibilis. Ubi licèt vtraque sit falsa, vtraque fa-
 cit sensum compositum, & ab vna ad aliam est
 mutua consequentia. Loquendo verò de mo-
 dali diuisa, dicimus, non esse immediatè redu-
 cibilem ad suam officiantem. V. g. hæc pro-
 positio: *Album possibiliter est nigrum*, non
 potest sic statim resolvi: *Album est nigrum,*
est propositio possibilis; sic enim officians facit
 sensum compositum; sed debet resolvi prius
 ratione subiecti sic: *Hoc est album, & hoc pos-*
sibiliter est nigrum: ergo hoc, quod est, album
esse nigrum, est propositio possibilis. De his
 modalibus non plura; tum, quia non multum
 utilitatis præferunt; tum, quia ipsarum re-
 gulæ non adeo firmæ sunt, vt contra illas
 plura nobis non occurrant; sed illa
 omittimus, quia cum pluri-
 bus loquimur.

* * * * *

* * *

CAPUT XIV.

De Exponibilibus.

Propositio exponibilis est, quæ ratione alicuius termini obscurum implicantis sensum, indiget expositione, id est indiget explicari per aliam, vel alias propositiones; & ideo istæ dicuntur *exponentes*, & illa *exponibilis*. Et hæc est triplex: *Exclusiva*, *exceptiva*; & *reduplicativa*. *Exclusiva* est, quæ modificatur particula modificante *exclusionem*. V. g. *tantum, solum, duntaxat*; qualis est ista: *tantum homo est rationalis*. Possunt autem particulae determinare subiectum, vel prædicatum; si afficiunt subiectum, excludunt à participatione prædicati quælibet alia subiecta, ut patet in hac: *tantum homo est risibilis*, quæ exponitur per istam: *Homo est risibilis, & nihil aliud ab homine est risibile*. Si verò afficiat prædicatum, tunc distinguendum est; nam si particula est *exclusiva numeri*, tunc solum excludit à subiecto quodlibet aliud prædicatum numerale. V. g. *elementa sunt tantum quatuor*, denotat elementis numerum quaternum, & non alium convenire, & exponitur sic: *Elementa*

menta sunt quatuor, & non plura, nec pauciora.

Si verò est exclusiva rei, tunc non bene exponitur, excludendo à subiecto omnia alia prædicata absolutè, sed solum illa, quæ distinguuntur sub eodem genere proximo, aut remoto, vt si dicas: *homo est tantum rationalis*, non bene exponitur per istam: *homo est rationalis. & nihil aliud*; sic enim exponens est falsa, cum homo plura alia prædicata habeat, scilicèt, risibilitatem, quantitatem, &c. Debet ergo sic exponi: *homo est rationalis, & non rugibilis, &c.* Similiter hæc: *Petrus est tantum grammaticus*, quæ sic debet exponi: *Petrus est sciens grammaticam, & non aliam facultatem, Philosophiam, &c.*

2 Hic advertendum est, quod particula exclusiva, cuiusque extremo coniungatur, nunquam excludit ea prædicata, quæ se habent vt causæ, aut effectus naturaliter connexi, sive etiam connexi ex ordinatione Divina; si enim dico: *homo est tantum risibilis*, non ideo nego prædicatum *creati, rationalis, quanti, figurati, &c.* quia hæc, vel essentialiter, vel saltem naturali connexionem supponuntur, & si dico: *Desidero tantum saluationem*, non ideo excludo *gratiam, auxilia, & alia media conducentia ad vitam æternam*, sed solum debent

bent excludi prædicata impertinenter se habentia, quæ nec sint causa, nec effectus, aut media conducentia ad finem.

3 Exceptiva est, quæ modificatur dictione significante exceptionem, in qua quadruplex reperitur terminus, scilicet particula excipiens. V. g. *præter, nisi, excepto*; terminus, à quo fit exceptio, *pars excepta*, & terminus exceptus ut in ista: *Omne animal præter hominem est irrationale.* *Ly præter* est particula excipiens, *ly animal* est terminus, à quo fit exceptio; *ly hominem* est pars excepta; terminus exceptus est *irrationale.* Ubi advertendum, quod terminus exceptivus, ut faciat propositionem exceptivam, duo requirit, vnum, quod terminus, à quo fit exceptio, supponat universaliter, vel distributivè; unde ista non est exceptiva: *Aliquis homo præter Petrum currit*, quia excipere est, à toto genere partem detrahere; ab eo autem, quod est particulare determinatum, nihil potest detrahi. Alterum est, quod terminus, à quo fit exceptio sub se contineat terminum exceptum; ideo hæc non est exceptiva: *Omnis Angelus præter hunc lapidem est spiritus*, quia lapis exceptus non continetur sub Angelo.

4 Reduplicativa est, quæ afficitur aliqua

L

par

particula reduplicante sensum propositionis:
particulæ reduplicatiæ sunt, ut, in quantum,
quatenus, pro ut, & aliæ similes, quæ in pro-
positione possunt accipi propriè reduplicative,
specificativè, diminutivè, & restrictivè. De
sensu reduplicativo, & specificativo non nihil
manet dictum in explicatione terminorum in-
disputatione occurrentium lib. 1. cap. 8. n. 19.
 Hic addendum est, quod propositio reduplicativa quandoque denotat causam convenientiæ prædicati ad subiectum: *ut homo in quantum rationalis, est risibilis*, quæ explicatur per causalem sic: *quia homo est rationalis est risibilis*. Multoties verò explicat conditionem talis convenientiæ, *ut ignis in quantum applicatus comburitur*, quæ explicatur per conditionalem ita: *si ignis comburitur est applicatus.*

Quando particula est strictè reduplicativa (ait Subt. Doct. ex 1. Prior. cap. 35.) infert univalem, *ut si homo in quantum rationalis intelligit; sequitur: ergo omne rationale intelligit*. Id tamen dicendum solum est de prædicatis, cum quibus subiectum supponit absolutè, non verò quando supponit personaliter, quæ ratione non valet: *homo in quantum homo est species: ergo omnis homo est species*. Sumitur etiam sensus reduplicativus, quando particula

notat

notat, prædicatum esse de conceptu primario subiecti, ut *homo in quantum homo est rationalis*; cuius sensus est, quod rationalitas sit de conceptu essentiali hominis, seu quod nequeat quidditivè concipi sine rationalitate, & ex hac reduplicativa etiam infertur universalis.

5 De sensu specificativo satis est dictum ubi suprà, sicut etiam de diminutivo, & restrictivo, de quibus in proprijs locis. Solum hic advertendum, quod quando forma nata est convenire subiecto secundum omnem partem, si tantum in vna parte sit talis forma, non denominat absolutè subiectum, qua ratione Etiops dicitur albus, non absolutè, sed secundum dentes, quia albedo, quæ nata est toti convenire, solum parti convenit. Si verò forma nata sit tantum parti convenire absolutè, subiectum tale denominat, ut *Petrus est crispus*; crispitudo enim solum capillis nata est convenire.]

6 Exponibilibus addi solet propositio constans dictione significante differentiam, ut hæc: *homo differt ab equo*; quæ sic exponitur: *homo non est equus*. In quo est advertendum, quod quando differentia, vel distinctio notatur per pronomen *alius*, vel *alter* in terminatione masculina, vel fæminea significat solum differentiam personalem; v. g. *Petrus est alius*

à Ioanne, Maria est alia ab Antonia; quando verò ponitur in terminatione neutra significat differentiam essentialem, vt cum dico: *Petrus est aliud ab equo*: Itaque prima exponitur sic: *Petrus est distincta persona à Ioane*. Secunda sic: *Petrus habet distinctam essentiam ab equo*. Qua ratione hæc est vera, & catholica propositio: *Pater est alius à Filio*; hæc verò heretica, & falsa: *Pater est aliud à Filio*, quia prima solum denotat distinctionem in persona; secunda verò distinctionem in essentia. Harum exponibilium, æquipollentiam, conversionem, & oppositionem assignant summulistæ quibusdam dictionibus, & tabellis, nobis hæc omittere visum est, quia plus confusionis, quam utilitatis præferunt, si placet, vide illas apud Quiròs, Palancum, & alios.

C A P U T XV.

De insolubilibus.

Materia hæc nimis ardua, & parum utilis, à deo Dialecticorum cruciat ingenia, vt sapientissimus Soto post longissimas speculationes difficultate pressus in hæc verba proruperit: *Omnibus pensatis*

ris concedendum est, duas contradictorias esse simul falsas; quæ verba esto apud metaphysicos falsa, apud prudentes tamen non mirabilia sunt; quod ut appareat, ad rem accedamus.

2 Sunt aliquæ propositiones se ipsas falsificantes, & simul significantes vnum, & eius oppositum; v. g. ista: *nulla propositio est negativa*; ex qua statim contradictio apparet; nam si ita est, tunc ipsa non erit negativa, quod est falsum; & si ita non est, iam etiam ipsa est falsa, cum affirmet, nullam negativam esse. Idem dic de ista: *Omnis propositio est falsa*, & ista: *ego iuro, me non iurare*. De his ergo dicendum est cum Sub. Doct. q. 53. Elench. absolute esse falsas, quia simul affirmant de se veritatem, & falsitatem; ac proinde falsa sunt; nam ut propositio aliqua sit vera, necessum est, quod, quidquid affirmat, sit verum, ut patet in propositionibus vniuersalibus. Et ratio est, quia bonum est ex iure causa, malum ex quocumque defectu, veritas autem est de genere boni, falsitas verò de genere mali; ergo simpliciter, & absolute est falsa propositio, quæ simul affirmat, & veritatem, & falsitatem.

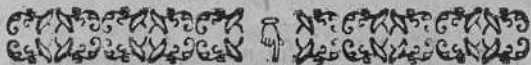
3 Pro cuius maiori intelligentia nota, ex Pat. Suarez tom. 1. metaph. disp. 8. sec. 5. n. 18. omnem propositionem, dum in actu exercito

affirmat, vel negat aliquid de obiecto, etiam implicite, & quasi reflexè affirmare de se esse veram. V. g. hæc: *Petrus est homo* implicite dicit, & *hoc est verum, seu ego sum vera*. Unde cum propositiones insolubiles simul de se affirmant veritatem, & falsitatem, vnam implicitè, & aliam explicitè, & alias nulla propositio simul vera, & falsa esse possit, sequitur, quod erunt simpliciter falsæ.

4 Hoc, quod diximus, intelligendum est de propositionibus, quæ se ipsas per se immediatè falsificant; nam sunt etiam aliæ, quæ per accidens solum, & posito aliquo casu sunt falsæ, cum alias possent esse veræ. V. g. promittit Petrus Paulo daturum illi equum; si prima propositio, quam ipse Paulus protulerit, sit vera; supponamus, primam propositionem, prolatam à Paulo, esse hæc: *Petrus nondabit mihi equum*; hæc propositio, quæ alias posset esse vera, se ipsam falsificat ex casu posito. De his ergo dicendum est, ex natura rei, & ipsius pacti, aut promissionis debere esse exceptas, quia in tali casu sub intelligitur hæc propositio: *Dummodo primam, quam Paulus protulerit non sit hæc: Petrus non dabit mihi equum*. Itaque ut hæc propositio sit vera debet esse pactum nullum, & irritum, & si pactum subsistit,

pro-

propositio falsa est, & non debetur equus. Et huc pertinet pactum illud Protagoræ, Rhetoris, & Evathli eius discipuli, vt pro prima causa, quam iudicaret, solveret præceptorì centum nummos, vt videri poteris apud Aulum Gellium in Atticis, & Petrum Mexia in Silva de varia Lectione 1. part. cap. 18.



LIBER III.

SUMMULARUM,

DE VERITATE MEDIATA, seu illativa tertix intellectus operationi respondententi.

EGimus de pertinentibus ad prim. & secund. intellectus operationem. Nunc ergo de ratiocinatione agemus, vt pote ad tert.

ſpectante, quia verò ratiocinatio eſt perfectiſſimus modus ſciendi, quo ultimo aſſequitur ſcientificè veritatem, ideo vt hæc completè intelligatur, prius de modo ſciendi vt ſic, quæ eſt ratio generica in illo diſputare oportet.

CAPUT I.

De modo ſciendi.

Modus ſciendi definitur ſic, eſt *oratio ignoti manifeſtativa.* Oratio ponitur loco generis: *Ly ignoti manifeſtativa* ponitur loco differentię, per quod excluditur propoſitio, quæ eſto ignotum manifeſtet, v. g. hæc: *Pontifex obiit* ſolum manifeſtat ignotum narrativè, enunſiativè, & ſignificativè dicendo, quod eſt; non autem explicativè, ſeu declarando *quid eſt*, vt modus ſciendi, qui ignotum antea involutum, & implicatum evolvit, & quali expandit, omniumque oculis diſtinctè, & explicite proponit; quod non faciunt nomina, voces, aut propoſitio, quia rem confuſſe ſolum, & indiſtinctè manifeſtant. Hoc bellè explicat Ioannes à Santo Thoma hic; ait enim, *manifeſtum ſumi dupliciter: vno modo vt opponitur incognito, &*
non

non applicato potentia cognoscenti: qua ratio-
ne signa, & propositiones manifestant ignotum
applicando obiecta potentijs, sed non expli-
cando illa. Alio modo sumitur *manifestum*, ut
opponitur obscuro, seu obscure cognito, qua-
liter manifestatio fit per aliquid notius, & ma-
gis clarum, quo tollitur obscuritas illa; & sic
manifestare ignotum pertinet ad modum scien-
di.

2 Dices: Modus sciendi non potest defi-
niri: ergo. Probatur antecedens: ut definitio
fit bona, debet converti cum suo definito, id est,
vnum non debet latius patere, quam aliud; sed
modus sciendi latius patet quam ista, & quæli-
bet alia definitio possibilis, cum sit ratio com-
munis definitioni, divisioni, & argumentatio-
ni: ergo. Negatur antecedens. Ad probatio-
nem concessa maiori, distinguitur minor: latius
patet quam hæc definitio, & quælibet alia
sumpta secundo intentionaliter, concedo mi-
norem; quam hæc definitio primo inten-
tionaliter accepta, & quantum ad id, quod signifi-
cat, negatur minor. Sic enim convertitur cum
modo sciendi; eadem enim sunt vtriusque præ-
dicata, & ut definitio sit bona, non requiritur
(immò possibile est) quod induat secundam in-
tentionem definiti sed sufficit, quod idem obie-
ctum & rem manifestet. Di-

3 Dividitur ergo modus sciendi ad æquarè in definitionem, divisionem, & argumentationem. Cuius sufficientia patet hac ratione; nam modus sciendi est ratio manifestativa ignotis; sed quidquid est ignotum de obiecto, manifestatur artificioso modo per definitionem, divisionem, & argumentationem: ergo divisio est adequata. Prob. minor; nam ignotum vel est complexum, ut *homo est risibilis*, & hoc manifestatur per argumentationem, sic: *Omne animal rationale est risibile: omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis*. Vel tale ignotum est incomplexum; & ita, si ignoramus essentiam, hæc manifestatur per definitionem, sic: *Homo est animal rationale*. Si ignoramus eius partes, manifestatur divisione, dicendo: *Hominis alia pars est anima, alia corpus*; sed nullum aliud datur ignotum, quod manifestetur: ergo nullus alius datur modus sciendi, qui manifestet.

4 Hæc ergo membra præcisè, & sufficienter dividunt modum sciendi incommuni; nam hæc tria tantum sunt media apta procedendi ex notis ad ignotum; non enim solum argumentatio procedit ita, sed etiam definitio, & divisio, esto magis nobiliter argumentatio id faciat; nempe via illationis, & discursus æqua Logica dicta est scientia rationalis, & discursiva
 sump-

sumpta denominatione à nobiliori instrumento, quod non tollit manifestationē ignoti fieri posse, & benè componendo per definitionem, & resolvēdo per divisionem. Et licet Aristot. 1. Post. c. 1. & alibi loquens de instrumentis sciendi, meminerit tantum syllogismi, & inductionis; idē est, quia ibi loquitur de doctrina discursiva, & de obiecto ignoto complexo, quod solum per discursum manifestatur. Alibi tamen meminit definitionis, & divisionis; immō 1. metaph. 48. definitionem appellat instrumentum, quo omnes scientiæ utuntur. Si autem vellis omnia alia præter hæc tria appellare instrumenta sciendi latè, & improprie pro quacumque norma rectè intelligendi, non negamus; sed hic loquimur de modo sciendi proprie pro ratione manifestativa ignoti.

CAPUT II.

De definitione.

Definitio est oratio explicans essentiam rei. Quæ desumitur ex Arist. 2. Post. cap. 10. ubi illam sic definit: *Oratio quidquid esse rei significans.* Ly oratio ponitur loco generis. Ly explicans essentiam rei est dif-

differentia à ceteris modis sciendi ; nam divisio explicat quidem essentiam rei per easdem partes materialitèr , ac definitio , sed non per easdem formalitèr , & eodem modo , idest explicat formalitatem , & respectum separationis intentionalis , & quasi recessus partium à toto ; definitio verò formalitatem , & respectum conjunctionis , & quasi accessus earum ad ipsum : argumentatio autem non explicat essentiam , seu naturam rei , sed vnum ex alio deducit , ostendendo , aliquam propositionem esse veram , vel falsam. Differt denique à definitione *quid nominis* , quæ non naturam rei explicat , sed etymologiam significationis vocum ; vt si dicas , quod lapis dicitur sic à *ladendo pede* , & hæc potius ad Rethoricum , quam ad Dialecticum spectat.

2 Quia verò essentia rei multipliciter explicari potest ; idèò multiplex quoque definitio est. Et 1. dividitur in essentialem , seu quidditativam , & accidentalem , seu descriptivam. Essentialis est . *quæ datur per partes essentielles* , & hæc est duplex , vna metaphysica , *quæ datur per proprium genus* , & *per propriam differentiam metaphysicam* ; vt cum definitur homo per hoc , quod *fit animal rationale*. Alia est physica , *quæ explicat essentiam rei per partes physicas*

ras ipsam constituentes; talis est hæc: *Homo est constans corpore, & anima rationali.*

3 Definitio accidentalis, seu descriptiva est, *quæ explicat essentiam rei, per aliquid, quod est extra rationem, & conceptum quidditativum eius, & hæc etiam est duplex, alia proprie descriptiva, quæ datur per accidentia propria definiti, ut si dicas: Homo est animal risibile, vel politicum, vel disciplinabile.* Alia est improprie descriptiva, seu purè accidentalis, *quæ datur per accidentia; communia quidem, si sumantur seorsum, sed propria si sumantur coniunctim, ut si dicas: Homo est animal implume, bipes, habens caput erectum.* Cui adiungi potest definitio data per causas extrinsecas, scilicèt, efficientem, & finalem, v. g. *Homo est creatus à Deo propter beatitudinem.*

4 Definitio essentialis, seu quidditativa est illa, *quæ datur per ea, quæ sunt de intrinseca quidditate definiti absque admixtione alicuius extranei, ut cum definitur homo per animal rationale; talis est definitio quidditativa cuiuslibet substantiæ completæ, cuius entitas absoluta perfectè, & in se potest concipi sine ordine, seu connotatione ad aliud extrinsecum.* Alia est quidditativa per additamentum, & est, *in qua ultra partes essentielles definiti, ponitur ali-*
quid

quid extraneum, seu connotatum, ad quod dicitur ordinem saltem transcendentalem. Hoc modo definiuntur entitates, non omninò completæ, sed essentialitèr imperfectæ, quæ proinde ad suam perfectam cognitionem indigent aliquo extrinsecò, ut materia in ordine ad formam, corpus in ordine ad animam, accidens in ordine ad subiectum. Ubi adverte, quod additamentum, licèt sit extrinsecum respectu definiti, quia ille ordo non est essentialis rei, cum plerumque sit absoluta, est tamen essentialis definitioni, quod per illum explicet definitum; aliàs non esset definitio per additamentum, cum ratio huius constitutiva, & distinctiva sit, tali modo rem explicare.

5 Tres præcipuè conditiones bonæ definitionis enumerari solent, ad quas omnes aliæ reducuntur. Prima est, quod definitio sit clarior suo definito, idest, quod conceptus obiectivus, in quo definitio consistit, expressius, & clarius repræsentet rem definitam, quam illam explicabat conceptus obiectivus simplici nomini definiti correspondens. Ideòque *animal rationale* est bona definitio hominis, quia conceptus obiectivus his vocibus correspondens explicat essentiam hominis clarius, & expressius, quam conceptus obiectivus correspondens huic voci

sim-

simplici *homo*. Ratio huius conditionis est, quia omnis explicatio debet esse clarior re explicata, alias ignotum per equè ignotum explicaretur, quod est absurdum. Et hinc sequitur, definitum non debere ingredi definitionem; alias idem esset notius, & ignotius se ipso.

6. Secund. *Definitio debet constare genere, & differentia*. Ratio est, quia essentia definiti ex genere, & differentia componitur, & consequenter definitio, quæ rei essentiam explicat, utrumque debet manifestare. Id patet in hac definitione hominis: *Animal rationale*, ubi *animal* est genus, in quo convenit cum brutis, ly *rationale* est differentia, per quam ab eis distinguitur. Ubi duo nota: primum, quod genus, & differentia non debent esse semper rigorosè talia; id enim proprium est definitionis quidditativæ metaphysicæ; sed sufficit, quod definitio constet aliquo supplente vices generis, & differentia, id est aliquo prædicato communi, in quo definitum, ut cumque conveniat cum alijs, & alio particulari, seu differentiali, per quod ab alijs differat. Hoc patet in definitione physica hominis, scilicet, *constans corpore, & anima*, ubi ly *corpore* habet vicem generis, quia est determinabile per animam, sicut genus per differentiam; ly *anima* ponitur loco differentia

tia, quia determinat corpus, sicut genus differentia. Patet etiam in definitione accidentali, in qua genus, ac differentia propria rigorosè non reperiuntur.

Secundum. Notandum est, rationem communem, seu genus debere esse tale, quod in illo definitum ultimo conveniat cum alijs, idest, debeat esse genus non remotum, sed proximum. Undè malè definiretur homo per *substantiam rationalem*; ratio est, quia inter genus remotum, & differentiam clauduntur multa prædicata, quibus ignoratis, ignoratur simpliciter definitum ea includens.

7 Tertia conditio est: *Quod definitio sit æqualis cum suo definito.* Quod debet intelligi de definitione, & definito obiectivis, idest, de obiectis repræsentatis per conceptus formales definitionis, & definiti. Item debet intelligi de definito proximo, & adæquato; nam definitio, v.g. hæc: *Animal rationale* habet duplex definitum, alterum proximum, quod est ratio communis hominis, in qua omnes particulares conveniunt; alterum autem remotum, quod est quilibet homo in particulari, scilicèt, Petrus, Paulus, &c. Definitio ergo debet esse æqualis, & converti tam affirmativè, quam negativè cum definito proximo, non verò cum remoto.

Ex quo sequitur, definitionem non debere esse diminutam, nec redundantem, idest, quod nec plus, nec minus contineat ex his, quæ necessaria sunt ad explicandam naturam definiti. Ratio huius est, quia si aliquid desit, definitio non explicabit totam essentiam definiti, & conveniet alijs a definito, ut patet in hac: *Homo est animal mortale*. Si autem est redundans, vel non conveniet omni definito, ut hæc: *Homo est animal rationale grammaticum*, vel saltem aliqua particula erit superflua; ut si dicas: *Homo est animal rationale vivens*. Omnia hæc unico verbo explicantur: nempe, inter definitionem, & definitum proximum debere esse mutuam consequentiam, tam affirmativè, quam negativè. V. g. *Est animal rationale: ergo est homo; est homo: ergo est animal rationale. Non est animal rationale: ergo non est homo; & è converso.*

8 In fine capitis sciendum est, definitum esse id, cuius essentia per definitionem explicatur. Et quatuor requirit conditiones, ad hoc quod aliquid definiti possit. Prima est, quod sit ens per se unum; nam ens per accidens constat pluribus essentijs completis, quæ unica definitione non possunt definiti, quia definitio solam unam naturam, seu essentiam explicat, non plu-

res Sed hæc conditio non prohibet, quod definitum includat aliquid tanquam terminum per se suæ dependentiæ, vt accidens includit subiectum, relatio suum terminum; hæc enim definiiri possunt definitione quidditativa per additamentum; atque ideò conditio debet intelligi; non posse duo entia simul, & in recto per definitionem explicari; bene tamen naturam vnus in recto, connotando aliud ens in obliquo.

9 Secunda conditio: *Res definibilis debet esse vniuersalis*; atque ita singularia definiiri non possunt. Cuius ratio est, quia singulare solum habet essentiam, & naturam specièi, & nihil essentialè addit singularitas; alias individua inter se essentialitè differret. Præterquam quod res in singulari sunt contingentes, variabiles, & incertæ; definitio verò debet esse certa, necessaria, & infalibilis, quia est principium, ex quo scientia procedit. Cum quo tamen stat, quod singularitas, vel singulare signatum, seu in communi possit definiiri, quia prout sic habet modum, & statum vniuersalis, quod sufficit vt non sit variabile, aut contingens.

10 Tertia. *Res definibilis debet constare genere, & differentia*: id est debet esse resolubilis in plures conceptus, quia vt ait Doct. Subt.

definitio debet esse oratio longa, exprimens quid, & quale rei; nam distinctè per partes explicat, quod definitum importabat implicitè; & consequenter de definito debent formari plures conceptus, vnus quidditativus, per quem cum alijs conveniat, & alius qualificativus, per quem ab alijs differat. Undè transcendentia, & vltimè differentia, cætera que alia irresolubilia in plures conceptus obiectivos propriè definirî non possunt.

11. Quarta conditio: *Definitum debet esse univocum*; hoc est debet habere vnâ rationem definibilem, in qua omnia inferiora conveniant, quæ per definitionem explicetur. Undè equivoca non possunt vnica definitione definirî, quia non conveniunt in aliqua ratione ipsis communi. Et hinc emanavit illud commune proloquium: *Equivoca prius sunt dividenda, quam definienda*. Omnia hæc licet non possint rigurosa definitione explicari, benè tamen aliqualitè definirî possunt definitione impropria, seu quâ nominis.



CAPUT III.

De divisione.

Divisio Logica (sic metaphoricè dicta à divisione physica , quæ est separatio partium antè unitarum , vt cum lignum secatur in suas partes) est oratio totum in suas partes distribuens ; idest distribuendo manifestans multiplicitem , seu confusionem totius. Ly oratio ponitur loco generis. Reliquæ particulæ loco differentiæ , per quas à definitione ; & argumentatione distinguitur ; nam definitio explicat , quid res sit , seu rei quidditatem ; argumentatio , qualis res sit , seu rei qualitatem , divisio verò , quanta res sit , seu quantitatem , idest quantum sua continentia se extendit per partes. Undè licèt divisio explicando partes , consequenter manifestet essentiam rei realiter , non tamen formalitèr , vt essentia est , vt facit definitio ; hæc enim respicit totum categorematicè , seu in quid , & in recto ; divisio verò syncategorematicè solum , contemplando partes , & explicando multiplicitem ad vitandam confusionem. Itaque in omni divisione datur totum , seu illud , quod dividitur , & vo-

catur diuissum, & partes, in quas dividitur, & vocantur *membra diuidentia*; & denique oratio, media qua hoc fit, & hæc appellatur diuisione.

2. Supreme ergo secatur diuisione in diuisionem nominis & diuisionem rei. Diuisione nominis est qua terminus per suas significationes diuiditur, vt cum dicitur hæc vox *canis* significat *latrabilem*, *marinum*, & *Sydus*. Diuisione rei est qua totum in suas partes distribuitur. Hæc multiplex est iuxta multiplicatam totius, & quia totum aliud est *per se*, quod constat partibus per se vnitis, & aliud est *per accidens*, quod componitur ex partibus accidentaliter advnatis; ideò duplex est diuisione rei: alia *per se*, qua distribuit totum in partes per se, & substantialiter vnitas: alia *per accidens*, illa nimirum, qua totum distribuit in partes accidentaliter coniunctas.

Item, Tum totum per se sit duplex, aliud *actuale*, quod actu continet partes, ex quibus componitur, & aliud *potentiale*, seu vniuersale, & est ratio generica continens sub se inferiora, seu partes subiectiuas, de quibus prædicari potest; ideò diuisione alia est *actualis*, & est, qua totum diuiditur in partes ex quibus actu componitur; alia *potentialis* & est illa, qua vni-

versale dividitur in inferiora, quæ potestative continet, vt genus in species, & species in individua. Ad quam reducitur divisio generis per differentias, quas etiam dicitur continere in potentia, licet non vt partes subiectivas, quia non includitur in eis, nec de illis prædicatur; ideòque non dicitur, genus dividi in differentias, sed per differentias.

4 Rursus, divisio actualis, alia est essentialis, & alia integralis. Essentialis est, *qua totum dividitur in partes, quarum singule sunt de essentia divisi, quæ partes si sunt physice, vt corpus, & anima respectu hominis, divisio erit essentialis physica, si partes sunt metaphysice, vt animalitas, & rationalitas, divisio erit essentialis metaphysica. Divisio integralis (quæ solum in rebus materialibus reperitur) est qua totum materiale dividitur in partes, quæ & si non sint de essentia rei materialis; perinet tamen ad integritatem eius; quæ quidem partes aliæ sunt homogeneæ, seu eiusdem rationis vt guttæ aquæ, micæ panis, &c. aliæ etherogeneæ, seu diversæ rationis, vt in homine. Ossa, nervi, caput, manus, &c. Atque ita divisio integralis alia est homogenea, & alia etherogenea, quæ satis patent ex dictis.*

5 Tandem ex parte totius per accidens
alia

alia est *subiecti in accidentia*, vt homo alius niger, alius albus, &c. Huiusmodi est divisio vocis in varias significationes; nam significatio est accidens, respectu cuius vox se habet vt subiectum. Alia est divisio *accidentis in subiecta* vt albedo, alia nivis, alia lactis. Tertia, *accidentis in accidentia*, vt cum album dividitur in dulce, & amarum. Hæc tamen vltima divisio non est distincta à cæteris; si enim diuissum includatur essentialitèr in membris dividendis, vt cum dividitur coloratum in album, & nigrum, est divisio totius potentialis in suas partes subiectivas; est enim sensus: color, alius albedo, alter nigredo. Si autem diuissum non est de essentia membrorum dividendum, vt patet in exemplo allato, tunc est divisio subiecti in accidentia; nam album, quod est diuissum non sumitur pro forma albedinis, sed pro subiecto illius, cui accidit esse dulce, vel amarum.

6 Pro bona divisione, sequentes leges assignari solent. Prima quod singula membra dividenda sint inferiora, seu minora diuiso, id est, nullum membrum adæquet diuissum. Ratio est evidens, quia omne totum est maius sua parte; & consequenter nulla pars est equalis toti. Defectu huius legis, hæc est mala di-

visio: *Animal aliud est rationale, aliud sensibile*, quia sensibile habet equalem latitudinem cum animali. Hæc lex intelligi debet de partibus, & membris sub ratione talium; sub alia enim ratione bene potest aliquod membrum excedere divisum. Undè quando homo metaphysicè dividitur in *animal*, & *rationale*, *ly animal* ut est pars actualis metaphysica non excedit hominem, quo sensu est membrum dividens in allata divisione, sed excedit sub alia ratione, scilicèt, sub ratione totius potentialis, & in hoc sensu non est membrum dividens.

7 Secunda lex: Omnia membra dividentiæ simul sumpta debent adæquare, & exhaustire totum divisum. Et ratio est: nam in toto saltim syncategorematicè sumpto (qua ratione attingitur à divisione) nihil aliud est, quam omnes partes simul sumptæ; ac proinde ista est mala divisio: *animal aliud homo, aliud equus*; latius enim patet animal, quam hæc duo simul.

8 Tertia lex: Membra dividentiæ debent habere aliquam oppositionem; idest, debent esse distincta re, vel saltim ratione, & non possunt coincidere, nec unum includi in alio in eo sensu, in quo sunt membra dividentiæ. Unde bene dividitur *eus*, in *verum*, *bonum*,

& vnum, quæ formaliter distinguuntur; & volitio Divina dividitur in necessariam, & liberam, cum à parte rei sint distinctæ formaliter, solumque ratione differant. Hic adverte dupliciter posse intelligi, vnum membrum dividens includi in alio. Prim. ita vt medio illo, in quo includitur participet rationem divisi. Secund. vt ratione sui illam participet, & non medio includente. Lex ergo prohibet, ne vnum includatur in alio prim. modo, non verò secund. ideo hæc est mala diuilio: *animal aliud a homo, aliud rationale*; non ratio animalis non tribuitur rationalitati, nisi ratione hominis, in quo rationale includitur. Hæc verò est bona diuilio: *Substantia alia completa, alia incompleta*, quia licet incompleta includatur in substantia completa, non tamen participat rationem substantiæ ex eo, quod includatur in illa; materia enim est substantia antequam includatur in composito; & ratio substantiæ compositi non est illa, quæ supponitur in materia, sed alia totalis, ex materia, & forma, unitis resultans.

9 Ultima lex: Diuilio non debet esse prolixa, sed brevis quantum fieri potest. Ita Arist. 2. Post. 5. inuicem Cicero lib. 2. de finibus inquit diuisionem in plura membra non esse
di-

dividere, sed frangere rem. Quia propter cum membra dividenda sunt plura, divisum prius debet dividi per aliquas rationes communes proximas, postea autem istæ per alias minus univ ersales, &c.

Loci arguendi in divisione.

10 Primus locus est: A diviso ad omnia membra dividenda, simul sumpta, & ab istis simul sumptis ad divisum tam affirmativè, quam negativè valet consequentia. V. g. *est animal: ergo rationale, vel irrationale: non est rationale, nec irrationale: ergo non est animal; est rationale, vel irrationale: ergo animal: non est animal: ergo nec rationale, nec irrationale.* Secund. à negatione cuiuslibet membri dividendi ad negationem divisi non valet, ut si dicas: *non est rationale: ergo non est animal* affirmativè autem valet: ut *est rationale: ergo animal.* Tert. à diviso ad quodlibet membrum dividens negativè valet: V. g. *non est animal: ergo non est rationale; affirmativè autem neutiquam; V. g. est animal: ergo rationale.*

Quart. à diviso cum negatione unius membri, vel plurium ad illud, vel ad illa quæ restant, bene arguitur; ut si dicas: *Est animal, & non*

rationale: ergo irrationale; est elementum, & non terra, nec aqua: ergo ignis, vel aer. Quint. à positione vnius membri diuidentis ad negationem alterius est bona consequentia, *ut est homo: ergo non est brutum.* Sed nota, quod non semper affirmatio vnius membri infer negationem alterius absolutè, sed sufficit quod negetur sub ea ratione, qua alterum est affirmatum; atque ita hic erit bonus modus arguendi: *Virtus est honesta: ergo non est delectabilis sub ea ratione formali, qua honesta est.* Prædicti loci arguendi solum habent locum respectu totius logici, seu vniuersalis, & partium subiectivarum, non verò in alijs.

CAPUT IV.

De argumentatione.

HÆC nomina: *Ratiocinatio, discursus, argumentatio, & consequentia* non omnino idem significant, & præcipuè consequentia, & argumentatio differunt tanquam includens, & inclusum; nam argumentatio est tota hypothetica constans antecedenti, consequenti, & connexionem vnius cum alio; consequentia verò tantum importat nexum, aut illationem

nem vnus ex alio. Iam tamen vsu Dialecticorum hæc omnia pro eodem sumuntur.

I. Argumentatio ergo, seu consequentia (tertius, & præcipuus modus sciendi) est oratio, in qua vnus ex alio consequi denotatur. Ponitur oratio loco generis, & non propositio; si enim propositio esset genus, tunc passionēs eius, scilicet veritas, aut falsitas dicerentur de argumentatione; nam passionēs generis prædicantur de specie; argumentatio autem, & consequentia non dicuntur veræ, aut falsæ, sed bonæ, vel malæ. Reliquæ particulæ habent locum differentiæ, & denotant, vnum, nempe consequens inferri ex antecedenti. Unde constat, tria requiri ad argumentationem. Prim. est antecedens, & est illa propositio ex qua aliquid sequitur. Secund. est consequens, & est illa propositio, quæ sequitur ex alia. Tert. est nota illationis, quæ est particula ergo, igitur, aut alia similis. Non enim sufficit ad argumentationem, quod vnus ex alio vt eumque inferatur, aut sequatur, sed hæc consequentia denotari, & exprimi debet per notam illationis. Unde hæc oratio: Petrus currit, & mouetur non est argumentatio, esto secund. propositio ex prim. inferatur, eo quod nota illationis ibi non ponitur. Qualiter autem differat consequens

quentia, & consequens, diximus in modo disputandi, sed ulterius vide Mast. hic, num. 85.

2 Argumentatio ergo dividitur prim. in bonam, & malam, seu in rectam, & viciosam. Bona, seu recta est, in qua consequens bene inferitur ex antecedenti, ut hæc: homo currit: ergo movetur. Viciosa, seu mala est, in qua consequens non inferitur ex antecedenti, quamvis appareat inferri. Hæc autem solum dicitur argumentatio abusivè, & quantum ad apparentiam; ideoque illa omissa, argumentatio bona dividitur in *materialem*, & *formalem*; *materialis* est illa, qua solum est bona ratione materiae determinatæ, non tamen ratione forme. V. g. homo est animal: ergo omnis homo est animal; hæc est bona ratione materiae naturalis, in qua fit; nam in materia necessaria indefinita æquivalet universali, sed in alia materia non est bona, ut patet in hac: homo est albus: ergo omnis homo est albus. Consequentia, seu argumentatio formalis est, que tenet ratione forme, & dispositionis syllogisticæ; atque ita in quacumque materia fiat, semper concludit, esto fit in materia impossibili. V. g. omne animal est lapis; omnis homo est animal: ergo omnis homo est lapis. Unde consequentia formalis absolutè, & simpliciter est bona, quia in nulla ma-

te-

teria patitur instantiam; consequentia autem materialis est bona solum secundum quid, & cum addito.

3 Deinde argumentatio dividitur in conditionalem, rationalem, & causalem. Conditionalis est, in qua illatio denotatur per particulam *si*, ut *si homo currit, movetur*. Rationalis est in qua illatio exprimitur per *ly ergo*, ut *homo currit, ergo movetur*. Causalis est in qua illatio denotatur per particulam *quia*, ut *quia homo currit, movetur*. De his plura dedimus lib. 2. cap. de hypotheticis. Solum hic advertendum, posse eandem orationem materialiter acceptam sub diversis formalitatibus subire in unus argumentationis, & propositionis; est enim argumentatio, quatenus includit vim illativam, seu consequentiam; est autem propositio, quatenus præcisa vi consequentiam denominari potest vera, vel falsa. De quo vide nostrum Merin. 2. part. Log. parvæ, cap. 11. nam. 6.

4 Denique argumentatio rationalis dividitur in syllogismum, enthymema, inductionem, exemplum, & dilemma. Enthymema est syllogismus truncatus duabus constans propositionibus, quarum una ex alia inferri denotatur. V. g. *omnis homo est rationalis; ergo omnis homo*

homo est risibilis. Ubi si his duabus propositionibus subiungeres istam: *omne rationale est risibile*, conficeres integrum syllogismum, & hæc propositio nuper dicta, implicite in enthymemate includitur; nã si consequentia in enthymemate negetur, exprimenda erit formando syllogismum ex ipsa, & ex alijs, quæ enthymema componunt; & consequenter propositio sub intellecta assumitur pro maiori; prima autem propositio enthymematis pro minori, licet etiam vice versa fieri possit.

5 Exemplum est argumentatio ab uno, vel pluribus singularibus ad alterum, vel altera propter aliquam similitudinem. V. g. *Deus pepercit Paulo penitenti: ergo mihi parceret, si penitentiam egero.* Unde in hoc genere argumentationis debet exprimi ratio similitudinis, alias nihil valeret, ut si dicas: *Deus pepercit Paulo penitenti: ergo, & mihi*, quia non explicatur in consequenti penitentia, quæ est ratio similitudinis.

Dilemma est argumentatio bicornis, seu cornuta, in qua due partes ita disponuntur, ut omnino præcludatur fuga respondentis; id est necessario cogitur aliquid contra se admittere, vel negare. V. g. *si vellem Petrum in occasione voluntaria peccandi positum temeritatis arguere,*

re, sic dicerem: aut times Deum, aut non? Si non times, temerarius es, cum Deus summe timendus est; si times, etiam temerarius es, quia amas periculum offendendi, quem times. De inductione agemus cap. 6. & deinceps de syllogismo.

CAPUT V.

De regulis bonæ argumentationis, seu consequentia.

ANtequam ad speciales regulas syllogismi descendamus, aliquæ pro consequentia, seu argumentatione in communi assignandæ sunt; ex quibus.

I Prima, & præcipua est: *In bona consequentia ex antecedenti verò, semper sequitur consequens verum, ex necessario necessarium, & ex possibili possibile.* Probatum hoc ex illo principio universalissimo, & lumine naturæ noto, scilicet, *non potest in bona consequentia dari antecedens verum, & consequens falsum, sed si antecedens est verum, etiam, & consequens; modo sic: sed si non semper ex antecedenti verò sequitur consequens verum, ex necessario necessarium, ex possibili possibile, hoc principium falsificaretur: ergo.*

Pro-

Probatur minor quoad omnes partes: consequens habet necessariam connexionem cum antecedenti, & est quasi quedam pars eius; sed non verum, non necessarium, & non possibile non possunt habere connexionem, aut esse partes veri, necessarii, & possibilis: ergo ex verò, necessario, & possibili non potest sequi falsum, non necessarium, nec impossibile. Minor probatur. Non est absolutè verum id, cuius aliqua pars est falsa, nec absolutè est necessarium id, cuius aliqua pars est contingens; nec denique absolutè possibile, cuius aliqua pars est impossibilis, alias simul esset, & non esset: ergo ut antecedens sit verum, necessarium, aut possibile, consequens debet esse verum, possibile, aut necessarium.

Dices: in hoc syllogismo: *Omne album est coloratum: omne album est corpus: ergo aliquod corpus est coloratum*, & alijs similibus ex præmissis necessarijs, sequitur conclusio contingens: ergo prædicta regula non tenet. Respondetur, negando antecedens; præmissæ enim contingentes sunt; nam propositiones de tertio ad iacente in materia contingenti supponunt existentiam subiecti, & sunt virtualiter copulativæ; explicantur enim per aliam propositionem de secundo ad iacente. V. g. illa

maior: *Omne album est coloratum* explicatur sic: *Omne album est, seu existit, & est coloratum*; consequenterque talis propositio est contingens, quia ad contingentiam copulativæ sufficit contingentia vnius categoricæ componentis copulativam. Sed adverte, quod *ly album* in præmissis non accipitur pro albedine, seu pro eo, quod dicit in recto, sed pro subiecto, sive pro illo, quod importat in obliquo; sic enim acceptum, propositiones sunt in materia contingenti, supponunt existentiam subiecti, & sunt virtualiter copulativæ.

3 Secund. regula: Ex antecedenti falso in bona consequentia sequitur falsum; ex impossibili, sequitur impossibile, & ex contingenti contingens. Exemplum prim. & secund. *homo est leo: ergo est rugibilis*. Exemplum tert. *Petrus currit: ergo movetur*; ubi consequentia quidem est necessaria, sed consequens est contingens. Quandoque tamen ex antecedenti falso, potest sequi verum, ex impossibili possibile, & ex contingenti necessarium. Exemplum prim. *homo est equus: ergo est animal*. Exemplum secund. *homo est equus: ergo currit*. Exemplum tert. *homo intelligit: ergo est rationalis*. Ubi notandum est, quod quando ex falso sequitur verum, ex impossibili possibile, ex
con-

contingenti necessarium, non debet intelligi quod præmissæ formaliter, vt falsæ, impossibiles, aut contingentes influant in conclusionem veritatem, possibilitatem, aut necessitatem; nemo enim Potest dare, quod in se non habet; sed intelligi debet ex vi formæ, & supposita, vel admissa veritate, possibilitate, aut necessitate præmissarum ob connexionem conclusionis cum ipsis hæc omnia in conclusionem derivent, quod constat ex definitione argumentationis communiter tradi solitæ, scilicet, *in qua uno dato, aliud sequitur*, quia antecedens debet supponi, & admitti, vt conclusionem causet. De quo vide Lerm. in disputat. disp. 13. q. 5.

- 4 Tert. regula in bona cõsequentia posito antecedenti, ponitur consequens, non è contra. Item ablato consequenti, aufertur antecedens, non è contra, v. g. valet: *est homo: ergo est animal*, non è converso. Et similiter valet: *non est animal: ergo non est homo*; non tamen è contra. Quod debet intelligi de terminis pertinentibus sequela non convertibilibus, quia argumentum procedit inter terminos superiores, & inferiores, de quo satis dictum lib. 1. cap. 7. si enim termini sunt convertibiles, seu æqualiter communes expositione aut negatione

Officina Typographica Christiani & Jo. Severini Proprietarii

ne antecedentis, ponitur, vel negatur consequens; v. g. *est rationale: ergo est risibile; non est risibile: ergo non est rationale*, & è contra in utroque exemplo.

5 Quart. regula: In bona consequentia quidquid sequitur ad consequens essentialiter sumptum, & absolutè supponens, sequitur etiam ad antecedens. V. g. *est homo: ergo est animal*, ubi ad *animal*, quod se tenet ex parte consequentis, sequitur quod sit vivens, substantia, corpus, & hæc omnia dicuntur de homine, qui est terminus antecedentis. Non tamen sequitur ad consequens quidquid sequitur ad antecedens; nam de homine dicitur, quod sit rationalis, risibilis, &c. quæ non dicuntur de animali. Hæc regula intelligi debet sicut præcedens; nam in terminis æqualibus, & convertibilibus aliter evenit.

6 Quint. regula: Quod repugnat consequenti essentialiter sumpto, & absolutè supponenti, in bona consequentia repugnat etiam antecedenti. Vel alijs terminis: Quando ex antecedenti sequitur consequens, ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis. Hac regula utimur ad ostendendam bonitatem consequentis, procedendo à contradictorio consequentis ad contradictoriam antecedentis;

v. g. *est homo : ergo est animal* ; si enim animalis repugnat insensibilitas , incorporeitas , &c. etiam homini repugnat , non tamen è converso , nisi in terminis convertibilibus , vt diximus. Ratio regulæ est , nam si ex opposito consequentis non sequitur oppositum antecedentis : ergo poterit stare oppositum consequentis cum veritate talis antecedentis , & consequenter dabitur antecedens verum , & consequens falsum.

7 Sext. ex impossibili sequitur quodlibet. Hæc regula non debet intelligi , quod ex qualibet propositione impossibili sequatur quelibet aliapropositio absolutè , sed quod ex impossibili in terminis pertinentibus sequela , possit inferri consequens necessarium , consequens impossibile , & consequens contingens ; v. g. ex hoc antecedenti impossibili : *leo legit* , sequitur : *ergo leo est vivens* , quod est necessarium ; sequitur etiam : *ergo est rationalis* , quod est impossibile , & denique sequitur : *ergo existit* , quod est contingens. Ubi etiam nota , quod propositio aliqua necessaria potest sequi ex aliqua necessaria , ex aliqua impossibili , & ex aliqua contingenti ; v. g. ista necessaria : *homo est substantia* , sequitur ex ista necessaria : *homo est vivens* , ex hac impossibili : *homo est leo* , & ex hac contingenti *homo intelligit*.

CAPUT VI.

De inductione.

1 **I**NDUCTIO est illatio propositio-
nis uni-
versalis ex suis inferioribus sufficien-
ter enumeratis, ut hic ignis calefacit, & ille &
ille, &c. ergo omnis ignis calefacit. Consultò
in definitione ponitur ex suis inferioribus, &
non ex singularibus, ut poni solet; potest enim
fieri illatio ex inferioribus non singularibus, ut
si arguatur sic: omnis homo vivit; omnis equus
vivit; & sic de alijs speciebus animalis: erg. omne
animal vivit. Ubi inferiora singularia non sunt.
 Qui etiam arguendi modus tenet ab omnibus
 partibus ad totum, ut caput dolet, stomachus
 dolet, & sic de alijs: ergo totum corpus dolet.
 In hoc genere argumentationis debent nume-
 rari omnia inferiora, si commodè fieri potest,
 & tunc sub intelligitur, & non sunt plura: Si
 verò numerati non possunt, bebet addi hæc
 particula: & sic de alijs.

2 Sed est notandum ad bonitatem indu-
 ctionis, non sufficere, quod omnes proposi-
 tiones singulares sint veræ, sed ulterius requiri-
 tur, quod omnes sint composibiles, quia uni-
 versa-

versalis æquivalet singularibus copulativè sumptis, & consequenter si vnum est impossibile cum alijs non rectè inferitur universalis. Ex eo enim quod homo cum communi auxilio possit vitare hoc, & illud, & singula peccata venialia, non inferitur: ergo potest vitare omnia collectivè; quia si multas omnium vitata ex communi auxilio in composibilis est. Aliud exemplum apponit Subt. Doct. in 2. dist. 2. q. 9. K. in decem lapidibus æqualibus in pondere, quorum tantum novem posset Petrus portare, quo casu hæc propositio; *possibile est Petrum portare omnes hos lapides*, est falsa, non quia singularis in se falsa sit; nam verum est, Petrum portare hunc lapidem, & illum, & illum; sed quia aliquibus determinatis est aliqua propositio indeterminata impossibilis; quæcumque enim novem singularia composibilia sunt, decimum tamen indeterminatè est cum illis impossibile.

3 Inductio ergo vocatur *ascensus*, quia per eam ab inferioribus ascendimus ad probationem superioris. Cui reducitur *descensus*, qui est progressio à superiori ad inferiora. V. g. *omnis homo currit: ergo, & hic homo currit; & ille homo currit, &c.* & ideo solet dici *reductio, seu deductio.*

Uterque autem, tan ascensus, quam descensus est quadroplex. *Copulativus*, *copulatus*, *disiunctivus*, & *disiunctus*. *Copulativus* est, qui fit per coniunctionem &, aut similem copulativè acceptam, id est coniungentem non terminos, sed ipsas propositiones. V. g. *hic homo est animal*, & *hic homo est animal*, &c. *ergo omnis homo est animal*: & vice versa in descensu. *Copulatus est*, qui fit per particulam, & copulantem partem vnius extremi, non autem propositiones. V. g. *terra, aqua; ignis, & aer sunt quatuor*: *ergo omnia elementa sunt quatuor*. *Disiunctivus est*, qui fit per integras propositiones per particulam, vel disiunctivè sumptam. V. g. *vel hic homo currit, vel ille homo currit*: *ergo aliquis homo currit*. Denique *disiunctus est* in quo mensurantur inferiora sub eadem propositione per terminos disiunctim sumptos. V. g. *oculus requiritur ad videndum*: *ergo hic, vel ille oculus requiritur ad videndum*. Etique requiruntur ascensus, & descensus solent assignari à Dialecticis, quæ nihil novum addunt doctrinæ traditæ. Si placet, vide illas apud Bayon. Froyl. & apud Palanc. brevissimè explicatas.



CAPUT VII.

De Syllogismo.

1 **C**Ap. 4. num. 4. diximus: Argumentationem dividi in quinque membra, interquæ syllogismus numeratur, tanquam præcipua eius species; indeque adhuc locum de illo tractandum remisimus. Syllogismus ergo ex Arist. 1. Priorum cap. 1. *Est oratio, in qua quibusdam positis alterum quid appositis necessariò sequitur.* Dicitur *oratio*, & non argumentatio, quia argumentatio non est genus ad syllogismum, & alias argumentationes; hic enim solus propriè argumentatio est, cætera autem imperfectè, & reductivè tantum. Dicitur *oratio* in singulari; vel quia est unica propositio hypothetica; vel potius ratione unitatis mediæ, in quo uniuntur extrema in præmissis; & ratione unitatis formæ, seu dispositionis terminorum; & etiam ratione unius finis, quia præmissæ ordinantur ad unam conclusionem inferendam. *Ly quibusdam positis*, denotat, duas propositiones, & earum terminos debere disponi in modo, & figura. Additur *alterum quid à positis*, quia conclusio, quæ sequitur

tur ex præmissis est propositio ab illis distincta. Tandem *ly necessario sequitur* denotat, conclusionem necessario inferri ex præmissis. Pro quo.

2. Adverte necessitatem esse duplicem, scilicet, consequentis, & consequentiæ. *Necessitas consequentis* pensatur ex habitudine necessaria prædicati ad subiectum, quæ solum reperitur in propositionibus de materia necessaria. *Necessitas consequentiæ* attenditur ex habitudine consequentis ad antecedens; & contingit, quando ex præmissis, necessario sequitur conclusio, etiam si illa non sit necessaria; quia præmissæ semel concessæ, licet falsæ sint, cogunt ad assentiendam conclusioni.

3. Syllogismus igitur cum sit quoddam totum, seu artefactum rationis, habet suo modo materiam, & formam, ex quibus intrinsecè componitur (loquimur hic de materia subiectiva, seu *ex qua*, non de materia terminativa, aut *circæquam* ratione cuius postea dividendus est.) Materia syllogismi est duplex, proxima, scilicet, & remota. Proxima sunt propositiones, quarum prima dicitur *maior*, non quia sit universalior, sed quia primum obtinet locum in syllogismo. Secunda vocatur *minor*, quia illam subsequitur; & utraque vocatur *præmissa*, quia præ-

premittitur conclusioni. Tertia denique, quæ notam illationis sequitur, dicitur conclusio. *Materia remota* sunt termini, ex quibus constat, qui tres debent esse, nempe maior extremitas, minor extremitas, & medium; *maior extremitas* est terminus, qui ponitur in maiori vnitus cum medio; *minor extremitas* est qui in minori præmissa simul cum medio collocatur; *medium* est terminus, qui bis ponitur in præmissis, & in conclusione non collocatur. Ubi nomine termini intelligitur quidquid gerit vires extremi propositionis, siue sit incomplezum quid, siue complexum.

Rem declarat exemplum in hoc syllogismo: *Omnis homo est animal. Petrus est homo: ergo Petrus est animal.* Ubi tres reperiuntur termini, *homo, animal, Petrus*; *ly homo est* medium *animal* maior extremitas, & *Petrus* extremitas minor. In nullo autem syllogismo plusquam tres termini sub ratione talium reperiri possunt; in hoc enim stat tota vis inferendi. Si autem quandoque in syllogismo plures collocantur, debent esse syncategoremata, aut aliqua reducibilia, & per modum vnus se habentia cum ipsis, vt se habet *ly omnis* in prædicto syllogismo.

4 Forma syllogismi est debita dispositio

materia ad concludendum apta. Et quia materia est duplex, ideo duplex datur forma, altera materię remotę correspondens, & est debita dispositio terminorum pænes subiectionem, & prædicationem, & vocatur *figura syllogismi.* Altera correspondens materię proximę, & est debita dispositio propositionum in debita quantitate, scilicet, cum ordinantur præmissę, ita ut utraque non sit particularis; & in debita qualitate, scilicet, cum ordinantur præmissę, ita ut aliqua saltem illarum sit affirmativa, & appellatur *modus syllogismi.*

Figura syllogismi est triplex, eo quod termini, medium, scilicet, & extremitates tripliciter possunt disponi; nam medium, vel subijcitur in vna, & prædicatur in alia, & ita constituitur prima figura; vel in utraque est prædicatum, & sic habetur secunda, vel subijcitur in utraque, & ita habetur tertia figura. Quod hoc casu ostenditur.

Sub. præ. prima; secunda, bis præ. tertia, bis sub.

Ex quibus figuris, prima est nobilior, cum in ea medium propriam obtineat sedem, quæ consistit in participatione utriusque extremi. Secunda est dignior quam tertia; in ea enim

medium bis est predicatum; esse prædicatum perfectius est, quam esse subiectum. Tertia in qua medium bis subiicitur, est earum infima.

C A P U T VIII.

Apponuntur exempla modorum in qualibet figura.

DIXIMUS, modum syllogismi esse debitam dispositionem propositionum secundum quantitatem, & qualitatem; id est, secundum universalitatem, & particularitatem, affirmationem, & negationem. Quare quotuplex fuerit debita propositionum dispositio, & combinatio secundum universalitatem, & particularitatem, affirmationem, & negationem, totuplex erit modus syllogismi. Et licet combinatio hæc sexdecim modis in qualibet figura posset fieri, attamen utiliter novem de. i. n. tantum modis in omnibus figuris potest fieri, nempe sex ad tertiam figuram spectantibus, quatuor ad secundam, & novem ad primam. Hi autem modi his versiculis à Dialecticis comprehenditur.

*Barbara, Celarene, Darij, Ferio, Baralipson;
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum.
Cessare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
Felapton, Dissamis, Datisi, Bocardo, Ferion.*

2 Pro quorum intelligentia nota 1. in prædictis dictionibus quatuor vocales reperiri, scilicet, A, E, I, O; A significat propositionem universalem affirmativam. E, universalem negativam. I, particularem affirmativam. O, particularem negativam; iuxta illud. *Afferit A, negat E, &c.* Ex his quatuor vocalibus tantum tres in qualibet dictione reperiuntur; quarum prima denotat quantitatem, & qualitatem maioris præmissæ. Secund. minoris, tertia conclusionis. Et licet *Baralipson*, & *Frisesomorum* plusquam tres vocales contineant, solas tamen tres primas excipe, ceteras ommitte, quia solum pro integritate carminis appositæ sunt.

3 Nota 2. ex his modis novem priores in primo, & secundo carmine contentos ad primam figuram pertinere, quatuor sequentes ad secundam, reliquas tandem ad tertiam. Nota 3. quod ex novem modis primæ figuræ, quatuor priores, scilicet, *Barbara, Celarent, Darij, Ferio*, sunt modi perfecti; in illis enim ex dispositio-

ne terminorum, conclusio ita ex præmissis inferretur, ut ex ipsa terminorum apprehensione evidens appareat consequentia, quod non habent alij eiusdem figuræ, qui ut potè imperfecti, indigent reduci ad quatuor perfectos, ut bonitas consequentiæ appareat manifestè, quod etiam de omnibus modis secundæ, & tertiæ figuræ servandum est, ut decimus postea. Nota 4. Omnes modos triplicis figuræ directè concludere, exceptis quinque ultimis primæ figuræ. *Concludere directè* contingit quando maior extremitas prædicatur de minori in conclusione. *Concludere autem indirectè* fit quando minor extremitas prædicatur in conclusione.

4 Quibus notatis, ut præ oculis habeas exempla cuiuslibet figuræ, & modi cum combinatione propositionum secundum universalitatem, & particularitatem, affirmationem, & negationem iuxta ordinem litterarum in qualibet dictione, placuit sigillatim syllogismos efformare.



Pro modis directis primę figurę.

(1)

Bar- *Omne animal est corpus*
 ba- *Omnis equus est animal*
 ra *Ergo omnis equus est corpus.*

(2)

Ce- *Nullum animal est lapis*
 la- *Omnis homo est animal*
 rét. *Ergo nullus homo est lapis.*

(3)

Da- *Omnis leo est rugibilis*
 ri — *Aliquod corpus est leo*
 j. *Ergo aliquod corpus est rugibile.*

(4)

Fe- *Nullus lapis est homo*
 ri- *Aliquod insensibile est lapis.*
 o. *Ergo aliquod insensibile non est homo.*

Pro indirectis eiusdem figurę.

(5)

Ba- *Omnis equus est animal*
 ra- *Omne inhibibile est equus*
 lip. *Ergo aliquod animal est inhibibile.*

(6)

Ce- Nullus leo est homo
 lan- Omne rugibile est leo
 tes. Ergo nullus homo est rugibilis.

(7)

Da- Omnis vitis est planta
 bi- Aliquod vegetabile est vitis
 tis. Ergo aliqua planta est vegetabilis.

(8)

Fa- Omne crystallum est lucidum
 pef- Nullum elementum est crystallum
 mo. Ergo aliquod lucidum non est elementum.

(9)

Fri- Aliqua virtus est honesta
 se- Nullum vitium est virtus
 so. Ergo aliquod honestum non est vitium.

Pro modis secundæ figuræ.

(10)

Ce- Nullum animal est insensibile.
 sa- Omnis lapis est insensibilis
 re. Ergo nullus lapis est animal.

(11)

Ca- Omne vitium est turpe
 mel- Nulla virtus est turpis
 tres. Ergo nulla virtus est vitium.

O

Fesq

(12)

Fes- *Nulla nix est calida*
 ti- *Aliquis ignis est calidus*
 no. *Ergo aliquis ignis non est nix.*

(13)

Ba- *Omne elementum est simplex*
 ro- *Aliqua substantia non est simplex*
 co. *Ergo aliqua substantia non est elementum.*

Pro modis tertie figuræ.

(14)

Da- *Omnis anima rationalis est immortalis*
 rap- *Omnis anima rationalis est spiritus*
 ti. *Ergo aliquis spiritus est immortalis.*

(15)

Fe- *Nulla scientia est error*
 lap- *Omnis scientia est qualitas*
 con. *Ergo aliqua qualitas non est error*

(16)

Di- *Aliquis homo currit*
 sa- *Omnis homo est rationalis*
 mis. *Ergo aliquod rationale currit.*

(17)

Da- *Omnis quantitas est accidens*
 ti- *Aliqua quantitas est impenetrabilis*
 si. *Ergo aliquod impenetrabile est accidens*

Ali-

(18)

Bo- *Aliquod animal non est rationale*
 car- *Omne animal est sensibile*
 do. *Ergo aliquod sensibile non est rationale*

(19)

Fe- *Nullus color est substantia*
 ri- *Aliquis color est albedo*
 son. *Ergo aliqua albedo non est substantia.*

Prædicti modi in tribus figuris sunt vtilis ad
 concludendum; si autem alij ordinem illorum
 non servant, vel recedunt ab aliqua regula ex
 illis, quas cap. 10. ponemus, inutiles erunt;
 quos iuxta combinationes possibles videri po-
 teris, apud Complut. hic.

5 Nota tamen, quod ubi concluditur su-
 balternans, potest etiam concludi subalternata,
 scilicet, particularis, & etiam potest concludi
 singularis servando qualitatem subalternantis,
 v.g. in *Barbara* concluditur universalis affir-
 mativa, & potest concludi particularis affir-
 mativa; & similiter in *Celarent*, ubi concludi-
 tur universalis negativa, potest concludi par-
 ticularis, & etiam singularis negativa.

6 An autem admittenda sit quarta figura?
 quæstio in præsentis est etsi levioris momenti.
 Negativam partem Dialectici tenent contra Ga-

lenum, & Medicos; ratio est, quia combinatio terminorum, in qua medium prædicatur de maiori extremitate, & subiicitur minori, non est essentialitèr distincta ab ea, in qua medium subiicitur maiori extremitati, & prædicatur in minori: sed prima combinatio constituit figuram, quam contrarij appellant quartam, & secunda combinatio primam: ergo non datur quarta figura distincta à prima. Probatur minor: combinatio terminorum constituens syllogismum distinctum ab alijs sola transpositione præmissarum non est essentialitèr distincta à combinatione terminorum reperta in illis: sed præfata combinatio constituit syllogismos sola transpositione præmissarum distinctos ab eis, in quibus prima combinatio reperitur: ergo non est essentialitèr distincta à prima.

7 Ex quo respondetur ad argumentum, quod communiter fieri solet, scilicet, quod in hac argumentatione: *Omnis homo est vivens: omne vivens est substantia: ergo aliqua substantia est homo*; & similibus est recta combinatio terminorum, & tamen medium in maiori prædicatur; & in minori subiicitur: ergo est diversa dispositio terminorum; & consequenter datur quarta figura ab alijs distincta. Respondetur, inquam, non dari distinctam figuram, nisi

nisi detur distincta dispositio essentialitèr ; hic autem solum est diversa accidentalitèr , cum utraque dispositio eandem inferat conclusionem , sola transpositione præmissarum. Ideò consulto diximus , differentiam figurarum solum stare in diversa subiectione , & prædicatione mediij ; cum ergo hæc sit tantum triplex , tantum triplex figura potest dari. An denique in secunda , & tertia figura possint dari syllogismi indirectè concludentes ? Vide Mast. hic. Nobis enim in re non multum utili diutius immorare non licèt.

CAPUT IX.

De principijs extrinsecis, quibus syllogismi regulantur.

UT in efficientibus datur vna prima causa , aqua omnes pendent ; in essentijs vnica formalitas , vnde omnes proprietates dimanant ; ita in qualibet arte reperitur vnum primum principium , & prima regula , aqua omnia , sicut lineæ à centro , exoriantur. In Logica ergo , quæ ars est assecutiva veritatis , adest vnicum principium , idque primum. Undè ex parte formæ oritur tota effi-

tacia concludendi, inveniendi que veritatem.
 Illud autem tale est: *Quæ sunt eadem uni tertio,
 sunt eadem inter se.* In quo fundatur tota stru-
 ctura syllogistica, vt notat Marianus Doct. in
 1. dist. 2. quest. 7. in solutione ad primum prin-
 cipale pro quarta quæst. num. 47. Cuius prin-
 cipij sensus est: Quando aliqua duo extrema
 identificantur cum aliquo tertio, seu medio,
 identificantur etiam inter se. Patet in hoc syl-
 logismo: *Omne rationale est risibile: omnis ho-
 mo est rationalis; ergo omnis homo est risibilis;*
 in hac conclusione reperiuntur *homo*, & *risibi-
 le* identificata inter se; quia in præmissis iden-
 tificata erant cum *rationalis*, quod erat me-
 dium, seu tertium vtriusque.

2 Dices: in hoc syllogismo: *Omnis homo
 est animal: omnis equus est animal: ergo omnis
 homo est equus,* *homo*, & *equus* identificantur in
 præmissis cum animali, & tamen in conclusio-
 ne non identificantur inter se: ergo principium
 istud vniuersaliter non tenet. Respondetur,
 syllogismum esse inutilem, quia in secunda fi-
 gura, ad quam videtur pertinere, nullus datur
 modus concludens vniuersalem affirmativam,
 & aliunde peccat, quia in hac figura, ex puris
 affirmativis nihil sequitur. Sed demus gratis,
 utilitatem talis syllogismi, tunc dicimus pro il-
 lo,

lo, & alijs, qui possunt fieri, sensum illius principij ex nostro Doctore desumptum, talem esse, scilicet, extrema identificari inter se eadem identitate, qua in præmissis identificantur cum tertio, non maiori, nec minori. Eius verba sunt: *Quæcumque aliqua identitate sunt eadem alicui, illa tali identitate inter se sic sunt eadem, quia non potest concludi aliqua identitas extremorum inter se, nisi secundum illam identitatem, qua sunt eadem medio, & medium in se sic sit idem. Et per hanc propositionem sic intellectam, tenet omnis forma syllogistica; ommissa enim altera conditione, vel unitatis mediij in se, vel extremorum ad medium, non fit syllogismus, sed paralogismus, &c.*

Quia tamen aliqui, vel non intelligentes, vel potius nolentes intelligere subtilissimam hanc Subt. Doct. speculationem, illam incussant, tanquam nugatoriam, & reddentem principium inutile (nam sic ait Vazquez 1. part. disp. 123. idem sonat, ac si diceretur: quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem vni tertio, vel in tertio ubi idem arguitur in antecedenti, ac in consequenti;) oportet explicare quid sibi velit Doctor, cum sic axioma præfatum declarat. Proquo.

3 Maximè advertendum est, illa verba

O 4 axio-

axiomatis, scilicet, *uni tertio*, nihil aliud dicere, nisi quod *ex unitate* tertij refunditur, & quasi derivatur vnitas, seu identitas extremorum inter se; consequenter que qualis fuerit vnitas tertij talis erit vnitas extremorum, quia cum tertium sit ratio inferendi vnitatem, solum potest inferre illam, quam in se habet, non maiorem, nec minorem. Igitur attendi debet diligenter talis medij vnitas, vt appareat qualis vnitas ex ipso refundatur in extrema; quia ergo medium potest habere vnitatem genericam, specificam, & individualem, & hanc vel incommunicabilem, vt in individuo creatis, vel communicabilem, vt in Deo essentialitèr individuo, ideò illam solam vnitatem, quam habet, prestat extremis, & non maiorem. Ex quo patet, quod in prædicto syllogismo nobis obiecto solum potest inferri, quod *equus*, & *homo* sunt vnus, vel idem inter se, generice, quia medium nempe *animal* non aliam maiorem vnitatem habet in se. Et in hoc syllogismo: *Petrus est homo, Paulus est homo: ergo Paulus est Petrus*; solum concluditur vnitas, & identitas specifica, quam habet *homo*, quod erat medium in præmissis. Et hac ratione dixit Porphyrius, quod participatione vnus speciei, plures homines sunt vnus homo, scilicet, vnitate specifica, non maiori.

Ex

4 Ex quo deveniendo ad hunc syllogismum: *hic Deus est Pater: Filius est hic Deus: ergo Filius est Pater*, in quo stat maxima huius rei difficultas; dicimus, Patrem, & Filium esse idem, & vnum inter se eadem vnitatem, quam habet medium, scilicet *hic Deus*, & cum hoc habeat vnitatem essentialem, & individualem, communicabilem tamen; licet non logicè (hoc est per multiplicationem) realiter tamen (seu per communitatem inexistentiæ) in de est, quod extremis, nimirum Patri, & Filio solum vnitatem individualem, & illam communicabilem præstare potest, ac proinde in consequente solum infertur inter Patrem, & Filium vnitatis, seu identitas realis de linea individi essentialis, & communicabilis, non tamen vnitatis, seu identitas de linea relativi, & incommunicabilis, seu realis personalis, quia istam non habebat in se medium, alias derivaret in extrema vnitatem, quam in se non habet, quod est impossibile. Itaque solum infertur: *ergo Pater est Filius realiter essentialiter*, seu *est idem cum Filio in essentia*, non amplius.

Ideoque acute avertit Mairius, quod licet hoc principium sit omnibus syllogismis commune, eius tamen vis præcipuè apparet in syllogismo expositorio; nam in hoc medium, seu

tertiū est magis vnum, cum sit terminus omnino singularis, & immul iplicabilis sive logicè, sive realiter. En sensus Subtilissimi Doctoris dicentis, extrema esse idem inter se ea identitate, & vnitae, qua sunt idem in medio, seu tertio non maiori, nec minori. Si plura cupis, lege doctissimum Sosam in comment. Scoti vbi sup. disp. 57. §. 2. & 3.

5 Ex qua doctrina patet solutio ad argumentum Vazquezij; nam diversum quid ponitur in consequenti, ac in antecedenti; in consequenti enim comparantur extrema inter se, non præcisse, & nude sumpta, sed connotando medium tanquam *quo*, seu rationem identificandi vtrumque; hæc enim propositio: *Petrus est idem cum Paulo* non habet veritatem, si excludatur humanitas, ratione cuius sunt idem. Itaque cum identitas sit relatio, in præmissis explicatur talis relatio extremorum, respectu modi, & mediij respectu extremorum; in conclusionem verò explicatur talis relatio extremorum inter se, vbi non ingreditur medium tanquam relatum, sed tanquam ratio fundandi relationem, quæ refert vtrumque extremum. Et quando Doctor. ait, extrema esse idem inter se ea identitate, qua sunt idem cum medio; *ly ea identitate* idem sonat ac identitate eiusdem

dem rationis ; numerice autem distincta identitas explicatur , cum fiat distincta prædicatio ab illis , quæ erant in præmissis.

6 Prædictum principium valet pro regulandis syllogismis affirmativis , & ex illo immediatè oritur aliud pro negativis , scilicèt , *illa , quorum unum est idem cum tertio cum quo alterum non est idem , non possunt esse eadem inter se* , cuius sensus patet in hoc syllogismo : *Petrus non est iustus ; Petrus est nobilis ; ergo nobilis non est iustus ;* ubi unum ex extremis , scilicèt *iustus* non est idem cum tertio scilicèt *Petro* ; alterum , autem , scilicèt , *nobilis* est idem cum illo . Unde manifestè sequitur in consequenti distinctio inter *iustum* , & *nobilem* , & ratio est ; nam si ea quorum unum distinguitur ab uno tertio alterum verò est idem cum illo , essent idem inter se ; tunc sequeretur contradictio , scilicèt esse idem inter se , & non esse ; essent , vt supponitur , aliàs non essent , quia implicat , aliquid distingui à Petro , & esse idem cum illo , quod est Petrus : ergo si *iustus* est idem cum *nobili* , & non est idem cum Petro , respectu Petri erit idem , & non erit idem .

7 Tertium principium est : *dici de omni , & dici de nullo* . Quod à præcedentibus solum distinguitur penes hoc , quod illa sumuntur in
ordi-

ordine ad esse; hæc verò in ordine ad prædicari. Prima illius pars regulat syllogismos, affirmativos, & reddit hunc sensum: *Quidquid universaliter affirmatur de subiecto absolute supponente, debet etiam dici de quocumque contento sub subiecto.* V. g. si de animali dicitur, quod est substantia, sequitur quod de homine, & de omni contento sub animali dicatur quod est substantia. Quoad secundam partem, scilicet, dici de nullo reddit hunc sensum: *Quidquid universaliter negatur de subiecto, negari etiam debet de omni sub illo contento.* V. g. si de animali dicitur, quod non est lapis, debet etiam de homine, & omni alio contento sub animali dici, quod non est lapis.

Ubi notandum, hoc principium non deservire ad regulandum syllogismum expositoryum; hic enim habet medium singulare, sub quo nulla inferiora continentur, sed solum syllogismum, cuius medium est terminus communis potens per inferiora distribui. Et licet hoc principium sit valde necessarium ad formandum descensum ab universalis ad inferiora. V. g. *omnis homo est animal: ergo Petrus est animal, & Paulus est animal,* tamen semper necessarium est primū principium: *que sunt eadem, &c.* à quo alia dependent; nam dici de omni necessa-
 -ibio
 riq

no supponit identitatem, & dici de nullo, non identitatem, seu distinctionem.

CAPUT X.

De regulis generalibus omnium figurarum.

EX principijs explicatis oriuntur aliquę regulę, tum pro omnibus generales, tum speciales pro qualibet figura. Ex generalibus ergo prima est: *In syllogismo debent servari omnes proprietates logicales, seu terminorum*; si enim varietur suppositio, appellatio, ampliatio, aut restrictio, &c. non fit syllogismus, sed paralogismus. Excipe tamen suppositionem, quę provenit à signis, quę potest mutari de universali in particularem, aut è contra. Et quia de suppositione, appellatione, ampliatione, &c. satis in proprijs locis dictum est, hic solum restat advertendum, non debet aliquem terminum distribui in conclusione, qui non fuerit distributus in præmissis; nam à non distributo ad distributum est mala consequentia. V. g. si dicas: *Omnis lapis est substantia: nullus homo est lapis: ergo nullus homo est substantia*; male argues, quia substantia in maiori non est distributa, id est universaliter

ter accepta, sed sumitur solum pro ea, quæ est in lapide, quia signum vniuersale affirmativum non habet vim distribuendi terminos remotos, sed tantum proximos, scilicet distribuit subiectum, non autem prædicatum; at verò in conclusione *substantia* distribuitur, quia cum signum vniuersale negativum habeat vim distribuendi tam terminos proximos, quam remotos in conclusione, quæ tale signum habet; distribuitur *substantia*, & accipitur pro illa, quæ est in homine. Ratio huius regulæ est; nam in syllogismo tantum possunt esse tres termini; sed mutata distributione essent quatuor, vt patet in syllogismo allato, vbi *substantia* in maiori supponit pro vno, & in conclusione pro alio: ergo.

2 Secunda: *Medium non potest ingredi conclusionem.* Ratio est, quia in syllogismo ex identitate extremitatum cum medio, arguitur identitas illarum inter se: ergo in conclusione tantum debent esse duæ extremitates inter se identificatæ, vel distinctæ. Adverte tamen, regulam debere intelligi de medio formaliter vt tali; nam bene potest sub ratione extremitatis conclusionem ingredi, dummodo cætera seruentur, vt patet in hoc syllogismo: *omnis quantitas est accidens; sed quantitas est quantitas:*

ergo

ergo quantitas est accidens. Ubi sicut formaliter tantum sunt tres termini, esto quatuor appareant, ita *ly quantitas* ingreditur conclusionem sub ratione extremi, cuius modus gerit, quatenus prædicatur in minori.

3 Tert. regula: *Ex puris negativis nihil sequitur.* Ratio huius est, quia conclusio aut esset affirmativa, aut negativa, sed neutra posset esse: ergo ex puris negativis nihil sequitur. Probatur prima pars: In conclusione affirmativa infertur identitas extremorum inter se ex identitate illorum cum medio in præmissis; sed præmissæ negativæ excludunt identitatem extremorum cum medio: ergo conclusio non esset affirmativa. Secunda pars probatur: Quia non potest concludi duo extrema non esse idem inter se, nisi vnum illorum sit idem cum tertio, & aliud non sit idem; sed in præmissis negativis nullum extremum est identificatum medio: ergo, &c. ubi nota, aliquas præmissas videri affirmativas, quæ tamen occultam habent negationem, ut hæc: *lapis differt ab Angelo*, in qua, & alijs similibus discurrendum est, sicut de negativis.

4 Quarta regula: *Ex puris particularibus ratione forme nihil sequitur.* Ratio est: In propositionibus particularibus medium non distri-

bui-

buitur completè, & consequenter potest supponere inadequatè, & secundum partem, scilicèt in maiori pro vno, & in minori pro alio; & sic ex vi connexionis cum medio non sequitur connexio inter extrema; nam vnum potest in maiori connecti cum medio secundum vnam partem, & alterum in minori secundum aliam, darenturque verè quatuor termini. Id patet in hoc syllogismo: *aliquis homo est currens: aliquis homo est albus: ergo aliquod album est currens*; mala utique consequentia, quia eo ipso, quod deniur duo, quorum alterum currat, & sit nigrum; alterum verò sedeat, & sit album, præmissæ erunt veræ, & tamen consequentia erit mala; quandoquidem illud, quod currit album non sit.

Adverte tamen, præmissas quandoque videri particulares, re vera tamen vniuersales sunt, vt patet in hoc syllogismo: *Si aliquis homo currit, aliquod animal mouetur; sed aliquis homo currit: ergo aliquod animal mouetur*; in quo maior implicite vniuersalis est, & æquiualeat huic: *Quotiescumque aliquis homo currit, aliquod animal mouetur*. Unde *ly aliquis homo* ampliatur, & fit vniuersalis per particulam *si*, quæ idem sonat ac *quoties cumque*. Præterquam quod ille syllogismus est hypotheticus; hic autem soium agimus de catheterico.

5 Quinta regula: *Conclusio semper sequitur debiliorem partem; & ideo si vna præmissa est negativa, vel particularis, conclusio erit particularis, vel negativa, esto altera ex præmissis vniversalis, vel affirmativa sit; negatio enim, & particularitas minus nobiles sunt quam vniversalitas, & affirmatio. Ratio quoad negationem desumitur ex illo principio: *Illa, quorum vnum est idem cum tert. alterum verò non est idem, non possunt esse eadem inter se.* Sed in præmissa affirmativa vnam extremum coniungitur cum medio, & in negativa vnum extremum separatur à medio: ergo in conclusione, extrema, quia non sunt idem, debent per negationem disiungi. Alterius partis ratio est, quia esto in præmissa vniversali vnum extremum vniatur cum medio secundum se totum; in particulari tamen alterum extremum solum secundum partem vniatur cum medio: ergo in conclusione non possunt extrema esse conuerti secundum partem, quia nequeunt in conclusione habere inter se maiorem connexionem, quam habuerunt cum medio in præmissis.*

Hæc regula pro nunc solum explicatur quoad attributa propositionis ex parte formæ syllogismi se tenentia, vt sunt affirmatio, & negatio, particularitas, & vniversalitas. An

autem sit verura, quod conclusio sequatur debiliorem partem ex parte materiae, ita ut si una praemissa sit falsa, contingens, aut obscura, conclusio quoque sit obscura, contingens, & falsa? Dubium est pertinens ad Theologiae praemialia, & materiam de Fide. Hae pro nunc sufficiant: De quo forte in hoc opere longior erit sermo. Aliae quoque solent assignari regulae pro qualibet figura in particulari, sed nobis visum est, illas omittere; nam consideratis modis, & ordine propositionum in ipsis intelligitur quidquid regulae praecipiant circa universalitatem, particularitatem, & affirmationem, vel negationem talium propositionum.

CAPUT XI.

De reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos.

SYllogismi alij sunt perfecti, & imperfecti alij. Perfecti sunt, in quibus veritas evidentissime apparet in conclusione; huiusmodi autem tantum sunt confecti in quatuor prioribus modis primae figurae, qui pro inde regulantur immediate per illa principia cap. 9. explicata. Imperfecti sunt reliqui

in

in cæteris modis fabricati, quorum consequentia, licet necessaria sit, & negari non possit, non tamen ita clarè patet vis illationis, ut non possit evidentius ostendi, quod sit reducendo cæteros ad modos perfectos, eosque sic probando. Ex quo intelliges, prædictos syllogismos non dici imperfectos eo modo, quo enthymema; huic enim deest pars intrinseca, & essentialis ad syllogismum necessaria, sed dicuntur imperfecti, quasi accidentaliter, quia aliquid evidentiz deest ut iudicentur evidenter concludere. Potest autem reductio duobus modis fieri, nempe *reductione per ostensionem*, & *reductione per impossibile*, de quibus iam agimus.

§. I.

Explicatur reductio syllogismorum per ostensionem.

2 Reductio *per ostensionem* sic dicitur, quia in illa ostendimus, & quasi digito demonstramus bonitatem syllogismi imperfecti, eisdem propositionibus clariori, & perfectiori modo dispositis, quin alia propositio extrenea adducatur. Pro quo nota primo: Quatuor

modos perfectos, scilicet, *Barbara, Celarent, Darij, Ferio*, habere quatuor litteras initiales, B. C. D. F. quibus litteris cæteri etiam modi imperfecti incipiunt; & hæc correspondentia denotat, quemlibet modum imperfectum reducendum esse per ostensionem ad illum modum perfectum, qui eadem littera incipit, ut *Baralipson* ad *Barbara*, *Cesare* ad *Celarent*, *Darapti* ad *Darij*, *Festino* ad *Ferio*; & sic de alijs.

Nota secundo: Quod in dictionibus, in quibus fiunt syllogismi imperfecti, reperitur aliqua, aut aliquæ ex his litteris consonantibus; ut, S. P. M. C. ex quibus, S, denotat propositionem significatam per vocalem, quæ immediatè antecedit litteram, S, convertendam esse simpliciter: littera P, denotat propositionem significatam per vocalem ipsam antecedentem, convertendam esse per accidens; littera M, denotat, præmissas mutandas esse, ita ut ex maiori fiat minor, & ex minori major. Attende igitur in qualibet dictione, quot ex his litteris reperiantur, ut reductionem efficias, quia in aliquibus solum reperitur vna, ut in *Baralipson*, *Celantes*, *Dabitis*, &c. in alijs verò reperiantur tres, & licet in *Frisefomorum* littera M, sit post tres vocales, tamen præmissæ trans-

transmutari debent. Denique littera C, denotat, syllogismum factum in modo, in quo ipsa reperitur solum posse reduci per *impossibile*, quod debet intelligi, quando talis littera C, non ponitur in principio dictionis, sed intra ipsam, quod contingit in solis *Bocardo*, & *Baroco*. Hæc omnia his duobus versiculis indicantur.

*Simpliciter verti vult. S: P, vero per acci;
M, vult transponi, C, per impossibile duci.*

4 Quibus intellectis, & servatis regulis, quas circa conversionem tradidimus, facile reduces quemlibet modum imperfectum ad perfectum. Sed claritatis gratia formemus syllogismum in modo imperfecto *Frisesomorum* sic: *Aliquis homo est rationalis; nullus lapis est homo: ergo aliquod rationale non est lapis.* In primis quia hic modus incipit littera F, reduci debet ad *Ferio*, & quia constat duplici SS. debent præmissæ converti *simpliciter*, & quia denique constat littera M, præmissæ mutari debent de maiori in minorem, & è contra. Sic itaque convertes: *Nullus homo est lapis, aliquod rationale est homo: ergo aliquod rationale non est lapis.*

Adverte tamen, quod modus imperfectus *Baralipon*, ubi concluditur particularis affirmativa, propriè non convertitur in univertalem affirmativam, quia ex regulis conversionis iam traditis, particularis affirmativa non convertitur per accidens; atque ita conclusio de *Baralipon*, que fit univertalis in *Barbara* potius reducitur ad suum statum naturalem, quam convertitur; in rigore igitur potius debet dici, conclusionem de *Barbara* converti in conclusionem de *Baralipon*, quia ut iam diximus, ubi concluditur univertalis affirmativa, potest concludi affirmativa particularis, per conversionem per accidens.

§. II.

De reductione syllogismorum per impossibile.

Reductio per impossibile maiorem habet difficultatem, & non minorem confusionem. Dicitur *per impossibile*, quia negans consequentiam cuiuscumque modi imperfecti, cogitur duas contradictorias, vel saltem duas contrarias simul veras concedere, quod est impossibile; & fit hoc modo: negata consequentia seu conclusione syllogismi imperfecti,

Et, statim colligitur, seu inferitur contradictoria conclusionis negatæ, quæ iuxta regulas assignandas, ponenda est pro maiori, aut minori, ex qua cum altera ex propositionibus concessis sunt tales præmissæ, ex quibus inferatur conclusio contradictoria præmissæ iam concessæ, & cogitur adversarius, vel negare, quod iam cocellerat, vel concedere duo contradictoria simul vera.

6 Quia tamen condictoria conclusionis negatæ aliquando pro maiori, & aliquando pro minori debet poni, quomodo in vna quaque figura sit constituenda, denotant hæc carmina:

*Prima Maior sit minor, & sit contradictio Maior.
figura. Dempno, Celantes, in quo pervertitur
Ordo.*

*Secunda. Servat Maiorem, variatque secunda
Minorem.*

*Tertia. Tertia Maiorem variat, servatque
Minorem.*

Ex quibus tres regulæ, seu leges pro tribus figuris deducuntur. In prima figura contradictoria conclusionis negatæ ponitur pro maiori, & maior syllogismi imperfecti pro minori, & inferitur contradictoria minori, exclusæ, & iam concessæ. Ab hac regula excipitur *Celan-*

tes, in quo contradictoria conclusionis ponitur pro minori, & minor de *Celantes* poni debet pro maiori; & infertur contradictoria maioris exclusivæ, & concessivæ. In secunda figura, contradictoria conclusionis ponitur pro minori, relicta maiori, & infertur contradictoria minoris concessivæ, poniturque pro conclusione. In tertia figura contradictoria conclusionis negativæ assumitur pro maiori, & cum minori, quæ antea erat, infertur contradictoria maioris concessivæ.

7 Sed ut facile cognoscas ad quem modum perfectum quilibet ex imperfectis sit reducendus, has quatuor dictiones invenerunt Dialectici, nempe, *Nesciebatis*, *odiebam*, *lezare*, *Romanis*, in quibus reperiuntur hæ vocales A, E, I, O, littera A, significat *Barbara*. E, *Celarent*. I, *Darij*. O, *Ferio*; ob correspondenciam harum vocalium ad vocales ultimas prædictorum quatuor modorum. Deinde in prima dictione scilicet, *Nesciebatis* quinque vocales ex supra dictis invenies, suo ordine significantes quinque modos, seu syllogismos imperfectos primæ figuræ; nam E, correspondet *Barallpton*; I, *Celantes*, & sic de alijs. In secunda autem dictione, nempe *Odiebam* reperiuntur quatuor vocales correspondentes qua-

tuor

tuor modis secundæ figuræ : & denique in vltima dictione *letare Romanis* inveniuntur sex vocales similiter correspondentes sex modis tertiæ figuræ.

8 Ex quo intelliges ad quem syllogismum ex quatuor perfectis quilibet imperfectus reducendus sit. Sed ponamus exemplum, claritatis gratia. Si scire desideras ad quem modum perfectum reducendus sit syllogismus factus in *Dabitis*, attende primo ad quam figuram pertineat, & reperies ad primam spectare. Secundo inspicere vocalem, quæ illi correspondet in *Nesciebatis*, quæ est dicitio pro modis imperfectis primæ figuræ, & inuenies tertiam vocalem illi correspondere, cum autem talis vocalis sit E, cognosces, reducendum esse ad *Celarent*, cuius conclusio (vt pote vniversalis negativa) per vocalem, E, significatur.

9 Faciamus ergo syllogismum in prædicto modo. *Omnis homo est risibilis: aliquod rationale est homo: ergo aliquod risibile est rationale.* Si aliquis hanc consequentiam neget, cogitur ad concedendas duas contradictorias simul veras, quod sic ostenditur: per te hoc consequens *aliquod risibile est rationale est falsum: ergo eius contradictorium, nempe, nullum risibile est rationale debet esse verum.* Tunc sic formo argu-
men-

mentum in Celarent: nullum risibile est rationale (ecce contradictoriam pro maiori.) Omnis homo est risibilis (ecce maiorē pro minori:) ergo nullus homo est rationalis (ecce cōtradictoriam minoris exclusivæ, & concessivæ in priori syllogismo) ubi nota, quod licet in reductione aliquorū syllogismorum (ut sunt qui fiunt in *Baraliptron*, & *Fapesmo* solum deducamur duæ contrarię simul verę; ex contrarijs tamen simul veris duę contradictorię simul verę colliguntur, ex dictis de oppositione contraria.

CAPITULUM VLTIMUM.

De divisionibus syllogismi.

NON agimus hic de divisione syllogismi ratione formę, de qua supra satis dictum est (esse enim in hac, vel illa figura, in hoc, vel illo modo pertinet ad formam syllogismi) sed de divisionibus ratione materię, quę quia duplex est, scilicet, proxima, quales sunt propositiones, & remota, quales sunt termini, idē de divisionibus ratione virtutis que agere oportet.

Ratione ergo materię proxime dividitur syllogismus primo in categoricum, & hypotheticum. Categoricus est, in quo tam præmissa quam conclusio sunt propositiones categoricę.

hegorica; ut *omnis homo est animal. Petrus est homo: ergo Petrus est animal.* Hypotheticus est, cuius *premissa, vel una saltem est hypothetica, ut omnis homo currit, & loquitur. Petrus est homo: ergo Petrus currit, & loquitur.* Secundo dividitur in simplicem, & modalem. Simplex est, cuius *utraque premissa est propositio de inesse.* Modalis, cuius *utraque, vel altera tantum est propositio modalis.* Tertio in affirmativum, & negativum. Affirmativus est, cuius *utraque premissa est affirmativa.* Negativus, cuius *altera premissa est negativa.*

Ex parte materie remotæ dividitur syllogismus in communem, & singularem, seu expositivum. Communis est, cuius *medium est terminus communis.* Expositivus (qui ita appellatur, quia est adeo clarus, & evidens, ut rem ante oculos exponere videatur; nam est de singularibus nobis notis) est *cuius medium est terminus singularis singularis, & univoce tenetur;* id est, adeo indivisibiliter incommunicabiliter, & tali unitate sumi debet, ut non possit distribui, nec universalizari. Quia ratione isti termini *Deus, & essentia Divina* non sunt termini apti ad medium syllogismi expositivi; nam licet sint essentialiter singulares, non tamen complete, & perfecte, quia equivalent communibus, &

ita quibusque leguntur re

re ipsa pluribus communicantur ; atque ideo universalizari , & distribui possunt. Et hæc est ratio cur non valet : *Hic Deus est Pater : hic Deus est Filius ; ergo Filius est Pater* : quia mediū non singularizatur perfectè. Undè sumi debet ad modum termini communis , & perfectè distribui hoc modo : *Omne, quod est Deus, seu quid quid est hic Deus, est Pater : quidquid est Deus est Filius ; ergo, &c.* Hoc modo consequentia bona est, sed præmissæ falsæ sunt.

Tandem ratione materiæ circa quam dividitur syllogismus in demonstrativum , topicum , & sophisticum. Syllogismus demonstrativus est, qui generat scientiam , qui procedit ex veris , & necessarijs , ac proinde facit conclusionem sciri. Topicus , qui etiam dicitur probabilis , seu tentativus) est qui generat opinionem ; procedit enim ex probabilibus ; ideoque facit assentiri conclusioni cum aliqua formidine. Sophisticus (qui, & dicitur falsigraphus seu apparens) est ille , qui generat errorem ; nam procedit ex apparentibus , & facit, ut circa conclusionem decipiamur. Quæ autem ex his divisionibus sint essentielles , & quæ non. Vide Mast. 1. part. institut. tract. 3. cap. 11. Hæc pro nunc sufficiant ; de syllogismo enim demonstrativo, topico , & Sophistico ex professo in 3. parte Log. Magn. agendum est.



DIALECTICARUM
 institutionum, seu
 Summularum pars se-
 cunda. In qua non nul-
 læ difficultates circa
 textum Summula-
 rum examinan-
 tur.

Primam partem Summularum textualem,
 & per modum simplicis narrationis tra-
 didimus; ne statim Tyronum mentes argumen-
 torum illecebris, quæstionum ve subtilitatibus
 implicarentur. Modo in hac secunda parte non
 nul-

nullas excitare placuit, quæ ad intelligentiam eorum, quæ dicta sunt, conducere possunt. Sed tamen non ita plures, ut RR. quidam consueverè; qui magnam partem metaphysicæ, & librorum de Anima immature hic exagitant; quo incipientes, vel nimis onerant, vel ab incepto deterrent. Sit ergo.

DISPUTATIO PRIMA.

De termino, & illius divisionibus.

Quæst. I. An definitio termini sit rectè tradita.

1 **R**esolutorie dicimus, definitionem termini per hoc, quod sit Extremum propositionis categoricæ; esse legitimam; cuius rationes dedimus 1. part. cap. 1. à num. 8. Nec in hoc amplius immorandum. Sed contra illam.

2 Arg. 1. Idem est terminus propositionis, ac extremum propositionis; ergo definire terminum per extremum est definire terminum per terminum, seu per se ipsam; & consequenter per aliquid equè ignotum. Resp. neg. antec. Nam terminus ut sic, respectu termini logici est

genus remotum; extremum verò est genus proximum. Ratio est: quia terminus vt sic potest accipi pro termino Rethorico, Phifico, & Logico, ex notatis in limine capitis, at extremum solum potest sumi pro termino phifico, & logico; proindeque extremum clarius est respectu definiti, quam terminus; quia minus divagatur, & confunditur intellectus per vocem significantem pauciora, quam per vocem significantem plura. Atque ita non est idem terminus propositionis, ac extremum propositionis; quia audiens vocem *terminus*, etiam apposita illa differentia *propositionis*, potest dubitare, an talis terminus sit quælibet dictio propositionis, vel saltim ultima, & extrema illius. At verò audiens *extremum*, addita differentia *propositionis*, determinatè cognoscit, significare illa ultima, in quæ propositio resolvitur, seu clauditur; & non quamlibet illius dictionem.

3 Arg. 2. Hæc definitio convenit alijs à definito: ergo est redundans. Prob. antec. Convenit propositioni, quia potest esse extremum alterius propositionis, vt videtur in ista: *Homo est animal est oratio*; vbi ly. *homo est animal*, est simul propositio; & extremum: ergo convenit alijs à definito. Resp. neg. antec. Ad prob.

prob. dist. antec. convenit propositioni formalitèr, vt propositio est, neg. antec. formalitèr, vt terminus est, conc. antec. Itaque *ly homo est animal* solum materialitèr ibi est propositio; formalitèr autem est terminus, quia gerit vices subiecti. Undè nunquam verificatur, quod propositioni conveniat,

4 Dices: nostra definitio convenit propositioni formalitèr vt tali: ergo nulla est solutio, Prob. antec. convenit propositioni formalitèr, vt enunciativa vnus de alio, vt patet in hac propositione: *Homo est animal, est oratio enunciativa vnus de alio*: in qua, prædicatum verificatur de subiecto formalitèr, vt propositio est: ergo convenit propositioni formalitèr. Resp. neg. antec. Ad prob. neg. antec. Ad imbibitam prob. dist. antec. *Homo est animal*, est oratio enunciativa vnus de alio signatè, & in se, conc. antec. exercitè, & sub munere terminandi, neg. antec. & conseq. Illa ergo propositio, *homo est animal*, duplicitèr attendi potest: vel in sè ipsa, & signatè, seu secundum suam entitatem præcisam; vel exercitè, & vt subest secundæ intentioni subiecti, quæ tali entitati advenit. In primo sensu est formalitèr propositio, & non terminus; in secundo autem est formalitèr terminus, sed non explicat formalitatem propositionis, PRO

5 Pro maiori huius intelligentia nota, subiectum, v.g. posse sumi, vel materialitèr, & pro substrato secundæ intentionis; vel formalitèr, & pro secunda intentione subiecti. Prædicatum itaque verificatur de subiecto, sumptò materialitèr, & pro substrato; non verò de illo formalitèr, & pro secunda intentione; nam cum dicimus, *Petrus est homo*, prædicatum non dicitur de Petro vt subiecto formalitèr, sed materialitèr, seu de eo, quod est subiectum. Undè in casu argumenti, licèt prædicatum verificetur de propositione formalitèr, vt tali, non idèò propositio formalitèr vt talis, est formalitèr subiectum; quia ratio formalis propositionis se habet vt substratum, & materiale respectu secundæ intentionis subiecti; idèòque nunquam propositio formalitèr, vt talis, est formalitèr subiectum.

6 Arg. 3. Bona definitio explicat definitum per aliquid clarius ipso: sed hæc definitio, ita non explicat: ergo non est bona. Prob. min. explicat terminum per propositionem: sed propositio est obscurior termino, cum sit totum includens ipsum: ergo non explicat terminum per aliquid notius. Resp. neg. min. Ad prob. dist. mai. explicat terminum per propositionem cognitam *quoad an est*, conc. mai. cognitam

Q

quoad

quoad quid est, neg. mai. & dist. min. propositio est obscurior termino cognitione quoad quid est, conc. min. cognitione quoad an est, neg. min. & conseq. Cognitione quoad an est, est præcisè cognoscere, rem esse; cognitio quoad quid est, est cognoscere rem quidditivè, & quoad sua prædicata essentialia. Propositio ergo est notior, seu facilius termino cognitione quoad an est; nam sic totum est notius partibus, quia prius apparet intellectui; cognitione verò quoad quid est, est obscurior termino, quia habet maiorem cognoscibilitatem. Terminus igitur definitur per propositionem quoad an est cognitam, & sic per aliquid notius.

7 Arg. 4. Terminare propositionem convenit orationi imperfectæ: ergo alijs à termino. Prob. antec. *Animal rationale* est oratio imperfecta; sed terminat hanc: *Homo est animal rationale*: ergo. Resp. Bayon. quod oratio imperfecta per accidens componit propositionem, quia formalitèr est terminus complexus, qui est terminus non per se, & simpliciter, sed per accidens. Sed non placet, quia termino per se convenit propositionem terminare; sed terminus complexus est terminus, quia ly *Complexus* non est conditio distrahens, nec minuens, sed ponens in hac differentia, seu taleitate termini:

ergo

ergo per se terminat, seu componit propositionem.

Quare Resp. dist. antec. Convenit orationi sub ratione orationis, neg. antec. Sub alia ratione, conc. antec. Ad prob. conc. mai. dist. min. eodem modo. Ex eo enim, quod orationi imperfectæ conveniat terminare propositionem, minimè verificatur, quod definitio termini alijs conveniat, quia non est oratio, & terminus sub eadem, sed sub diversa ratione formali. V. g. *Animal rationale* est oratio imperfecta, & fundat secundam intentionem talis, quatenus ut totum respicit suas partes, sistendo ibi, & præscindendo ab hoc, quod vtraque sit significativa. Est autem terminus complexus, quatenus est pars complexa, de se ordinabilis ad componendam propositionem, & aliunde determinatè petit, quod omnes partes separate significant. •

8 Arg. quinto. Sicut ordinatur terminus ad componendam propositionem; ita ordinatur propositio ad componendum syllogismum; nam sicut prima operatio intellectus ordinatur ad secundam, ita secunda ad tertiam; sed propositio non definitur, quod sit extremum syllogismi: ergo nec terminus, quod sit extremum propositionis. Resp. dist. mai. Sicut

& eodem modo, neg. mai. Sicut, & diverso modo, conc. mai. & min. neg. conseq. Ordinatur terminus ad propositionem, & etiam ordinatur propositio ad syllogismum; sed terminus, ut per se pars ad totum; ideòque eius primarius conceptus consistit in ordine, quem ut pars dicit ad propositionem; propositio verò in se est quoddam totum, & ideò eius primarius conceptus non consistit in ordine ad syllogismum, quia totum ex se non est ordinabile ad aliud. Unde in propositione ratio partis est esse secundum quid, & præsupponens esse totius; in termino autem esse partis, est esse simpliciter, nullum aliud esse præsupponens, & hinc oritur, quod licet terminus, & propositio ordinentur, sed diverso modo.

9 Dices: Terminus mentalis est verè terminus; sed terminus mentalis non est pars propositionis mentalis, quia propositio mentalis est simplex qualitas, ut diximus 1. part. cap. 3. num. 1. ergo de ratione termini non est ratio partis. Resp. conc. mai. dist. min. Terminus mentalis subiectivè, non est pars propositionis mentalis, conc. min. obiectivè, neg. min. & dist. implicit. prob. Est simplex qualitas subiectivè, conc. Extrinsicè obiectivè, neg. Propositio enim mentalis in se, & subiectivè est simplex qua-

Qualitas, quia est vnicus, & simplex a& s iudicij, quo iudicamus, v. g. *hominem esse subiectum*: *Animal esse prædicatum*, & *est esse copulam*; at obiectivè, & extrinsecè non est simplex qualitas, sed habet eosdem terminos, quos habet propositio mentalis obiectiva: v. g. *homo est animal*, quæ est obiectum propositionis formalis, & constituitur in esse talis per propositionem formalem, tanquam per formam extrinsecam. Undè vt mentalis sit verè terminus, & pars sufficit, quod talis sit obiectivè; nec quod talis sit subiectivè, requiritur.

10 Hinc reiectæ manent definitiones termini à Thomistis traditæ. Alij enim sic definiunt: *Est vox significativa ad placitum, ex qua simplex conficitur propositio*. Alij sic: *Est signum, ex quo simplex conficitur propositio*. Reijciuntur, inquam: Quia prima est diminuta; eam non explicet terminum mentalem, & scriptum. Et licèt ex hoc capite possent tollerari, quia Philosophus definivit nomen, & verbum per voces tanquam nobis notiores, vt inde illæ definitiones accommodari possent conceptibus, & scripturis; tamen ex alio capite sunt diminutæ, quia non conveniunt vocibus non significativis, quæ, vt tales non sunt signa, cum tamen sint verè termini; vt postea probabimus.

11. Reijcitur etiam definitio à quodam nostrate in M. S. tradita, scilicet: *Est extremum formale artificij logicalis*; quam desumpfit ex Patre Quiròs hic disp. 1. sec. 1. num. 4. vbi sic definit: *Extremum, ex quo logica compositio constat.* Et sec. seq. num. 20. magis explicatam proponit his verbis: *Terminus est dictio, in quam per se proximè logica compositio desinit.*

Reijcitur, in quam primo: Hæc definitio convenit alijs à definito: ergo non est recta. Prob. antec. convenit propositioni formaliter vt tali: sed propositio formaliter, vt talis, non est terminus: ergo definitio convenit alijs à definito. Min. est certa. Mai. prob. Hæc definitio ait, terminum esse extremum formale artificij logicalis: sed propositio formaliter, vt talis, est extremum formale syllogismi, qui est artificium logicale: ergo hæc definitio convenit propositioni formaliter, vt tali. Mai. est AA. min. prob. Nam syllogismus ex propositionibus formaliter, vt talibus, proximè, & immediatè fit; & in propositiones formaliter, vt tales, immediatè, & proximè desinit: sed hoc est propositionem formaliter, vt talem, esse extremum artificij logicalis: ergo propositio formaliter, vt talis, est extremum formale artificij logicalis.

Rejci-

Reicitur 2. Terminus vt sic, dividitur in subiectum, & prædicatum diuisione vnivoca, & generis in species; vt nullus negat, & hic Scotista fatetur in limine, sect. 3. cap. 1. ergo nullus datur terminus logicus, qui non sit, vel subiectum, vel prædicatum. Tunc sic: sed extrema aliorum artificiorum logicalium præter propositionem, nec sunt subiectum, nec prædicatum. argo non sunt termini. Prob. min. subsumpta, primo. Nam extrema orationis non sunt subiectum, aut prædicatum; quia oratio, vt talis formalitèr, non enunciat vnum de alio; & vbi vnum non enunciatur, seu dicitur de alio, nec est subiectum, nec prædicatum; alias omnis oratio esset propositio. Secundo. Quia definitio cum pertineat ad primam operationem intellectus, non enunciat, seu prædicat vnum de alio; ergo per se in definitione, nec est subiectum, nec prædicatum: ergo non habet terminos logicos. Tandem: definitio huius Scotistæ est solum termini enunciatiui, vt testatur ipse vbi suprà: sed sola extrema propositionis sunt termini enunciatiui, quia sola propositio est enunciatio: ergo nullum aliud extremum est terminus logicus.

Nec valet quod adducit ex Phyls. nempè, syllogismum, vt talem duplici extremitate conf

246 *Secunda pars Summ. Disp. 1.*

tere. Resp. enim, id verum esse, sed non ad rem; quia terminus logicus non est quęcumque extremitas, sed solum subiectum, aut prædicatum; quia iuxta Doct. quęst. 1. Prędicam. num. 4. v. *Ad aliud, quod tangitur. Terminus significat idem, quod conceptus simplex, quia transfumitur à Geometria ad Logicam ad significandum indivisibile in propositionibus; proindeque extremitates syllogismi non sunt termini, quia propositiones indivisibilia non sunt.*

Quest. II. An terminus enuntiationis debeat definiri per compositionem, vel per resolutionem?

Terminus à nobis definitur: est *extremum propositionis*. Et inde insurgit dubium an *ly extremum* supponat pro extremo compositionis; ita vt componere propositionem, sit primarius conceptus termini, an talis primarius conceptus termini sit resolvere propositionem? Nam uterque conceptus in *ly extremum* reperitur. Pro resolutione.

Nota, quod totum componi nihil aliud est, quam distincta vniri, quia compositio est distinctorem vnio. Totum resolvi nihil aliud est, quam vnita, vnione dissoluta, ad priorem
sta-

statum revocari, nam resolutio est totius ad sua elementa, seu principia revocatio. Et est duplex: una Physica: Mentalis altera. Physica datur, cum unio realiter dissolvitur. Mentalis, quando mente solum totum in suas partes dividitur, ut propositio, quæ potest resolvi in extrema, vel physicè, ea realiter separando, & tunc fit quando copula est (per quam subiectum, & prædicatum copulantur) auferatur; vel mentaliter, quod tunc fit, cum perseverante unione, intellectus singulas partes seorsim considerat, & designat quale sit subiectum, & quale prædicatum. Hoc notato

2 Dicimus: Terminus debet definiri per compositionem, & non per resolutionem. Et prob. ex Subt. Doct. lib. 1. Prædicam. q. 1. §. *Item aliud.* num. 2. Ubi de termino ait: Quod est per se pars subiecti considerati in lib. Perihermen. sed pars, ut pars componit, & non resolvit: ergo terminus debet definiri per compositionem, & non per resolutionem.

3 Prob. secundo: Quia entitas incompleta est per se ordinata ad componendum; hæc enim est prima illius intentio; sed terminus est entitas incompleta, quia est pars propositionis: ergo primarius eius conceptus est com-

componere, non propositionem resolvere. Confirm. Pars, & totum, dicuntur correlatives; sed totum definitur per compositionem, non per resolutionem; non enim definitur, quod resolvitur in partes, sed quod componitur ex partibus: ergo. pars definiti debet per compositionem, & consequenter terminus, qui est pars propositionis.

4 Prob. tertio: Conceptus resolutionis est posterior compositione, nam vnumquodque resolvitur in ea, ex quibus componitur, sed terminus debet definiti per id, quod est prius in ipso: ergo terminus definitiendus est per compositionem, non per resolutionem. Prob. min. Definitio explicat essentiam rei; sed quod primo intelligimus de re est eius essentia: ergo si in termino prior est compositio, quam resolutio, debet terminus definiti per compositionem, non verò per resolutionem.

5 Resp. Malpartida lib. 2. instit. dialect. cap. 1. num. 3. & 10. quod compositio est prior resolutione physica, & resolutione mentali de toto, iam fabricato; non verò resolutione mentali de toto, quod potest fabricari; nam dum quis profundo examine perpendit quale debeat esse subiectum, & quale prædicatum ad conficiendam propositionem, adest illius reso-

lutio, & adhuc non pervenit compositio, & sic patet quod compositio non est prior absolute resolutione, sed tantum resolutione phylica, & mentali, de toto iam fabricato; non verò de toto fabricando.

Sed contra: Quia huiusmodi solutio est omninò impropria. Quis enim dicet, quod est resolutum, quod nondum est factum? Hæc enim nec est resolutio phylica, nec mentalis. Non prima, quia resolvere, est unionem solvere, & qui querit partes, ut componat, non solvit unionem, sed illam querit, & intendit, cum compositio sit distinctorum unio. Nec secunda, quia resolutio mentalis stat cum actuali unione partium, ad quam adhuc non pervenit, qui extrema ad componendam querit.

Secunda: Resolutio mentalis de toto fabricando, per te, consistit in examine, quo quis perpendit, quale debeat esse subiectum, & quale prædicatum, ut ex illis fiat propositio; sed definire per compositionem, nihil aliud est, quam mensurare, & prevenire partes, ex quibus propositio est construenda: ergo terminus per compositionem debet definiri.

Explicatur hoc: Quando quis conatur conficere propositionem, & ad hoc examinat, quibus terminis constare debeat, querit terminos;

ut partes propositionis; sed cum explicatur terminus per rationem partis, non definitur per resolutionem, sed per compositionem, quia partes sunt quid incompletum, & per se ordinatum ad componendum: ergo.

- 5 Arg. primo. Arist. definit terminum per resolutionem. Sic enim ait lib. 1. Prior. cap. 1. *Terminum voco, in quem resolvitur propositio, ut predicatum, & id de quo predicatur: ergo.* Resp. Philosophum definisse terminum syllogisticam, non autem enunciativum, de quo est dubium, sed permissio, quod terminum enunciativum definiat, nihil contra nos, quia ibi non agit per se de termino, nec intendit essentiam propositionis docere, & explicare, hoc enim in lib. de Interpret. præmiserat, ideòque nullum erit inconveniens terminum per resolutionem definire; at hic intendimus naturam termini, & essentiam propositionis explicare, quo circa, non per resolutionem, sed per compositionem oportet terminum definire.

- Resp. secundo: Quod *resolvi* potest sumi via destructionis, seu definitionis, quo sensu *resolvi* est totum abire in ea, quæ manent post eius destructionem, ut quando homo moritur, resolvitur in corpus, & animam, quia manent post mortem hominis. Et potest sumi via *compositio-*
tio-

tionis, & tunc resolvi nihil aliud est, quam terminari intrinsecè adhuc stante vnione. Undè Arist. intelligendus est de hac resolutione, non verò de illa. Uide quæ diximus 1. part. cap. 1. num. 5.

6 Arg. secundo. In præsentī definitur terminus, vt terminus, sed terminus, vt talis, finit resolutionem; ergo defini debet per resolutionem. Resp. conc. mai. neg. min. Quia terminus, vt talis, est id, quo clauditur propositio; nam terminus enuntiativus est ad similitudinem termini phisici. Undè sicut terminus phisicus Civitatis, v. g. non est, qui finit illius resolutionem, sed id, quod cingit, & claudit Civitatem; sic terminus logicus non est, qui finit resolutionem, sed qui cingit, & claudit propositionem; hoc enim est, quod primo in illo intelligitur.

Quest. III. An copula sit formaliter terminus?

1 **L**Oquimur de copula formaliter vt tali, & sub ratione nexus, vnionis ve extremorum; nam si materialiter sumatur, & vt subest alteri secundæ intentioni, poterit esse terminus; vt patet in hac propositione,

252 *Secunda pars Summ. Disp. 1.*

Copula est est verbum; sic enim habet rationem; & intentionem subiecti, de quo aliquid prædicatur. Similiter in propositione de secundo adiacente, qualis est ista, *Petrus currit*, *ly currit* habet simul rationem copulæ, & prædicati; facit enim hunc sensum, *Petrus est currens*. Unde licet ut gerit munus prædicati, sit terminus; tamen, ut gerit vices unionis, & copulæ, dubium est. In quo.

2 Dicimus: Unio, seu copula propositionis formaliter, ut talis, non est terminus. Prob. primo: Terminus est extremum propositionis: sed copula non est extremum propositionis: ergo non est terminus. Mai. est definitio termini. Prob. min. Copula est medium extremorum propositionis: sed medium essentialiter excludit esse extremum sub ea ratione, sub qua est medium: ergo. Secundo: Iuxta Phyls. terminus est subiectum, aut prædicatum: sed copula non est subiectum, aut prædicatum, ut patet: ergo. Tertio: Terminus est, in quem resolvitur propositio: sed in copulam propositio resolvi nequit: ergo. Prob. min. Propositio non resolvitur nisi in ea, que manent post ipsius resolutionem: sed copula, resoluta propositione, manere non potest; cum sit formalis, & expressa extremorum unio, que
con-

consistit in actuali exercitio vniendi: ergo.

3 Dices cum Bayona: Copulam esse extremum propositionis, non quidem compositionis, sed resolutionis eius; id est, quando componit, est medium extremorum; quando verò propositio resolvitur, copula est extremum propositionis resolutæ; quia remanet sicut subiectum, & prædicatum. Sed contrà; De ratione vnionis est, quod finito vnito, seu composito, non remaneat, sed destruat; vt patet in homine, qui non moritur, seu destruitur, quovsque destruat vnio inter animam, & corpus; & ipso destructo, vnio non manet: ergo à pari resolutio propositionis consistet in eo, quod destruat copula, & pereat, proindeque non remaneat. Confirm. Implicat, existere vnionem duorum, & ipsa non esse vnita; vt patet in corpore, & anima: ergo implicat, existere vnionem subiecti, & prædicati, & hæc non esse vnita: sed solum vnuntur in propositione: ergo existente vnione, existit propositio; & tunc propositio non existit, quando non existit vnio: ergo non potest vnio remanere, non remanente propositione.

4 Dices iterum cum eodem: Sufficere, quod post resolutionem mentalem propositio-

nis copula mentaliter perseveret; potest enim quis in hac propositione, *homo est animal*, salva propositionis integritate, designare, & examinare in ea seorsim subiectum, copulam, & prædicatum; ac proinde copula terminat saltem mentaliter resolutionem propositionis.

Sed contra. Tum: Quia terminus dicitur à terminando: sed talis non dicitur à terminando resolutionem, sed compositionem: ergo licet copula terminaret resolutionem, si non terminat compositionem, non erit terminus. Prob. min. Exercitium termini debet esse intra ipsam propositionem: sed terminare resolutionem non exercetur intra propositionem, sed semper extra: ergo si copula ideo præcisè est terminus, quia terminat resolutionem, semper habebit exercitium extra, & nunquam intra propositionem; quod est contra omnes. Tum: Quia ad rationem termini non sufficit, quod aliquid ponatur in propositione, ut quid designabile seorsim ab alio; sed requiritur, quod in propositione sit extremum claudens, & finiens illam: atqui copula licet seorsim designari possit, non tamen ut terminans, finiens, aut claudens propositionem; sed ut medium clausum, & terminatum à duplici extremo, subiecto, scilicet, & prædicato: ergo mentaliter

ter perseverare non sufficit ad rationem termini. Tum etiam: quia etiam in composito substantiali, v.g. homine, mentaliter designari potest materia, forma, & unio seorsim; immò statim homine datur causalitas conservati, materiæ, formæ, & unionis distinctè, & seorsim, ut patet: sed tamen hæc designatio non sufficit, ut unio illa sit pars, aut terminus, sed est nexus, & medium: ergo nec resolutio mentalis sufficit, ut copula sit terminus, extremum, aut pars propositionis.

5 Arg. 1. In hoc syllogismo: *Omnis homo est animal: Petrus est homo: ergo Petrus est animal*; *ly homo* est medium syllogismi: & tamen est terminus non minus, quam extrema: ergo pariter *ly est* poterit esse extremum, quamvis sit medium in propositione. Confirm. Punctum continuativum dicitur à Philosophis terminus communis utriusque partis: ergo pariter copula dici debet terminus communis, in quo extrema enunciationis continuantur.

Resp. dist. mai. *Ly homo* est medium, cum quo identificantur extrema, conc. mai. medium quo, seu ratio formalis identificandi, neg. mai. & conc. min. neg. conseq. Medium enim syllogismi, non dicitur tale, quia sit ratio formalis identificandi extrema; non est enim identitas,

sed idem ratione identitatis formalis, quam dicitur relatè ad vtrumque extremum. Undè non mirum, quod sit terminus. At copula est formalis ratio, seu medium *quo* vniendi subiectum cum prædicato; ideòque est medium *quo*, seu taliter, quod nequeat esse extremum vnitum per aliud medium. Ad confirm. conc. antec. neg. conseq. Discrimen est: quod partes per vniionem continuativam, seu punctum non dicuntur immediatè vniri inter se, sed in aliquo tertio ad modum glutinis vniens partes tabulæ. Undè puncta non sunt vniiones *quibus*, sed *in quibus* per modum tertij vni ipsæ partes vniuntur; ideòque benè possunt esse termini communes. At copula propositionis, vt diximus, est medium *quo*, seu formalis ratio vniendi non verò medium *in quo*, seu vnitum cum vtroque extremo; ac proinde nequit esse terminus, vel extremum vnitum.

6 Arg. 2. Copula est pars propositionis: ergo terminus. Prob. antec. Copula est forma totalis, ad quam subiectum, & prædicatum comparantur vt materia: sed forma est pars præcipua compositi: ergo. Confirm. 1. Propositio affirmativa distinguitur essentialitè à negativa: sed hæc distinctio provenit ex eo, quod copula, vt talis, affirmatur, vel negatur: ergo

copula est pars propositionis. Patet conseq. quia distinctio essentialis nequit provenire, nisi à parte essentialitè constitutiva. Confirm. 2. in his propositionibus, *homo est albus, homo existit albus*; idem dicitur diversis terminis: sed diversitas se tenet ex parte unionis; quia subiectum, & prædicatum utrobique est idem: ergo unio est terminus. Confirm. 3. Id, per quod duo extrema secernuntur, est illorum terminus, ut patet in limite agrum ab agro dividente: sed copula negativa dividit, & secernit subiectum à prædicato: ergo erit terminus.

Resp. ad argum. copulam esse partem propositionis, cum sit forma propositionis; negando tamen ideò esse terminum. Ratio est: quia terminus debet esse materia, seu extremum claudens propositionem, seu subiectum, & prædicatum, in quæ illa resolvatur; & cum propositio sit eorum artificiale, nequit in formam, seu copulam resolvi; nam artificialia composita, ut à naturalibus distincta, non resolvuntur in formam; quia forma artificialium est unio, quæ nequit manere destructo composito. At in naturalibus forma non est unio, ideòque in formam resolvatur; quod constat manifestè ex eo, quod destructo homine, remanet anima, quæ est forma; at destructa domo, non rema-

258 *Secunda pars Summ. Disp. I.*

net forma, seu compositio. Ex quo ad primam confirm. conc. totum, & nihil inde contra nos.

Ad secundam dicimus, in illis propositionibus idem dici diversis terminis, sumpto termino latè, prout idem sonat, quod dictio, seu vox grammaticalis; non verò sumpto termino dialecticè pro eo, quod claudit, & terminat resolutionem propositionis per modum subiecti, aut prædicati. Ad tertiam conc. mai. neg. min. Quia negativa verè est propositio, seu totum artificiale; quod nequit stare, si extrema sunt separata, & non vnita: quomodo enim potest fieri compositum, non vniendo, sed separando partes? Vel dist. mai. claritatis gratia: dividit extrema *quod*, seu obiectiva, conc. mai. extrema *quo*, seu formalia, ex quibus artificialitè constat, neg. mai. & dist. min. in eodem sensu, neg. conseq. Cum enim dicimus, *Petrus non est lapis*, dividuntur intentionalitè entitates Petri, & lapidis in se, non verò conceptus, voces, aut signa, quæ sunt termini formales.

7 Arg. 3. In hac propositione, *homo est animal*, de homine non tam prædicatur animal, quam esse animal; ergo copula est etiam prædicatum: ergo terminus. Resp. neg. antec. Nam *esse* non prædicatur, sed est ipsa prædicatio formalitè; sicut enim homo non est iden-

itas animalis, sed ratione identitatis est animal; ita *ly est* non est prædicatum, sed nota identitatis prædicati cum subiecto. Undè ad summum erit prædicatum, & subiectum *ut quo*, non *ut quod*, seu id, quod prædicatur.

Dices: Si copula saltim, *ut quo* est prædicatum, prædicabitur in consortio alterius: sed hoc sufficit ad rationem termini: ergo. Prob. min. hoc nomen *aliquis* est propriè terminus; sed solum potest prædicari in consortio alterius, saltim mente subintellecti: ergo pariter: Neg. suppositum mai. Nam copula ita est *quo*, prædicandi, ut nequeat esse *quod*, seu prædicatum. At nomen *aliquis* semper se tenet ex parte alicuius extremi cointegrans materiam, aut illam modificans, & ideo prædicatur in consortio alterius; secus copula, quæ non se tenet ex parte extremorum, ac proinde in nullius consortio prædicatur; aliàs etiam esset subiectum, cum etiam ex parte illius se habeat tanquam nexus utriusque.

8 Arg. 4. Terminus secundum Philosophum, est in quem resolvitur propositio: sed resolvitur in copulam: ergo. Prob. min. Ideò propositio resolvitur in subiectum, & prædicatum, quia destructa propositione, remanent: sed etiam copula remanet; nam destructa pro-

positione, manet in potentia, ut possit unire prædicatum, & subiectum; sicut hæc manent in potentia, ut possint uniri: ergo.

Resp. conc. mai. neg. min. Ad prob. dist. mai. quia remanent utcumque, neg. mai. quia remanent in potentia proxima, & adhuc cum ratione subiecti, & prædicati, conc. mai. & neg. min. & dist. implic. prob. manet in potentia remota, conc. proxima, neg. Solutio sumitur ex Arist. 1. per Hyerm. cap. 3. ubi ait, quod si verba secundum se sola proferantur, sunt nomina; id est subeunt vicem nominis, non tamen vicem verborum; quia non significant, rem aliquam esse, vel non esse. Et rationem reddit his verbis: *Consignificat autem (verbum) compositionem, quam sine compositis non est intelligere.* Unde extra propositionem *ly est* non servat rationem copulæ; quia copula est compositio actualis, que non potest concipi sine partibus actualiter componentibus per illam. Subiectum verò, & prædicatum servant rationem talium; ac proinde manent, & terminant resolutionem eius. Et licet equa facilitate possit intellectus assumere verbum, ac extrema, ut iterum propositionem componat; non idè ex parte illorum est æquè proxima potentia; quia extrema non sunt talia per exercitium terminandi, sed ha-

habent rationem termini, quam exercet intellectus. Copula verò cum essentialiter consistat in exercitio, ante assumptionem remanet sine essentia talis, & cum sola potentia remota.

9 Dices: Ideò propositio non resolveretur in copulam, quia non permanet propositione destructa: sed hoc non obstat: ergo. Prob. min. equus, & alia composita, præter hominem, resolvuntur in materiam, & formam: sed illorum forma post corruptionem non manet, sed destruitur: ergo potest aliquid resolvi in id, quod destruitur, & non manet: ergo idem de copula.

Resp. conc. mai. neg. min. Ad prob. conced. mai. dist. min. & id evenit formalitèr ratione definitionis totius, neg. min. ratione corruptionis propriæ, conc. min. & neg. conseq. Itaque formæ materiales terminant resolutionem compositorum; quia non desinunt esse formalitèr ex vi definitionis totius, sed posterius per corruptionem sibi propriam, quatenus nequeunt conservari separatæ à materia. Undè saltem à Deo possent conservari post definitionem totius. At formæ artificiales, qualis est copula desinunt esse formalitèr per definitionem totius. Undè implicat posse conservari, etiam à Deo, destructo composito; ac proinde illæ possunt ter-

minare resolutionem; secus verò istæ.

10 Arg. Tandem cui convenit passio termini, terminus est: sed suppositio, quæ est passio termini, convenit copulæ; nam hæc vox copula, seu unio supponit pro copula extremorum: ergo. Conc. mai. neg. min. Nam hæc vox unio significat copulam, non formalitèr, ut talem, sed in ratione nominis, ut diximus; quia nunquam potest significare illam, ut in exercitio; ac proinde ut in exercitio uniendo non supponit pro illa; solum enim supponit, quando de copula aliquid prædicatur; ut si dicas, *est est unio*: & tunc non gerit munus uniendo, sed munus prædicati, aut subiecti.

11 Regabis: An copula sit unio in propositione negativa? Resp. negativè. Quia copula, prout habet rationem unionis significat identitatem, connexionem, & convenientiam prædicati cum subiecto, ut patet in his: *Homo est animal*; *Petrus est albus*, sed in propositione negativa: v. g. *Homo non est lapis*, *ly non*, nō significat identitatem, connexionem, aut convenientiam, quin potius loco illius succedat carentia identitatis, connexionis, & significatio disconvenientiæ, seu negatio convenientiæ: ergo copula in propositione negativa, non manet in ratione unionis, sed variatur in aliam diversam, & oppositam. Con-

Confirm. Quia forma propositionis est copula, sed forma constitutiva propositionis affirmative est unio, connexio, & coniunctio: ergo forma constitutiva propositionis negativæ, non est unio, nec connexio, nec coniunctio; sed contra, disiunctio, & divisio. **Confirm. 2.** Copula in propositione negativa pertinet ad secundam intellectus operationem, quia est iudicium; sed secunda operatio iudicij non est unio, nec compositio, sed divisio: ergo. Ex quo inferitur, quod affirmativa à negativa essentialiter differt, sed de hoc postea.

12 Dices: Negatio præposita copulæ, non aufert rationem unionis: ergo copula est unio in propositione negativa. Prob. antec. Negatio præposita accidit copulæ ergo non aufert rationem unionis. Prob. antec. Negatio præposita verbo, pro ut habet rationem prædicati, accidit verbo: ergo negatio præposita verbo pro ut habet rationem copulæ, accidit copulæ. Conseq. par. a paritate rationis Anteced. verò prob. In hac propositione *Petrus currit*; verbum significat cursum, & hunc Petro convenire; sed præposita negatione eidem verbo, ut in hac *Petrus non currit* verbum significat cursum sicut antea, hac tamen differentia accidentali, quod non significat

cat illum Petro convenire, sed potius significat non convenire: ergo.

Resp. nego antec. Ad prob. neg. antec. Ad prob. conc. antec. neg. conseq. Quia negatio negans est talis naturæ, quod destruit quidem, sed tantum illud supra quod immediate cadit, non verò id supra quod cadit mediatè, itaque præposita verbo, quod simul est prædicatum, ut in hac; *Petrus non currit*, accidentaliter solum mutat prædicatum, quia supra illud cadit tantum mediatè, quia sic resolvitur. *Petrus non est currens*. Copulam verò substantialiter mutat, & loco unionis, quam importat, in parte opposita collocat; nam illam destruit, quia negatio negans immediate super eam cadit.

Quest. IV. An casus obliqui sint termini?

1 **R** Esp. negative, quia casus obliqui nunquam ratione sui, & formaliter habere possunt munus subiecti, aut prædicari, sed quando ingrediuntur propositionem est dependenter à recto, vel se habent per modum unius cum subiecto, vel prædicato.

2 Arg. Subt Doct. lib. 1. Prior q. 19. loquens de casibus obliquis ait: Quod quando ponun-

ponuntur solitarie, ut hominis est asinus, aut quando ponuntur cum recto, ita ut rectum præcedant, ut hominis asinus currit, tunc solum obliquum est subiectum propositionis: ergo falsum est casus obliquos non posse esse subiectum, sed se habere per modum vnius cum subiecto. Resp. subiectum esse duplex, aliud attributionis, & aliud distributionis. Primum est, cui attribuitur prædicatum. Secundum est, quod vi alicuius signi particularis distribuitur, & applicatur cuilibet inferiori. Ut si dicas: *Cuiuslibet hominis asinus currit.* Ubi ly *hominis* distribuitur sic: *Huius hominis asinus currit, & illius hominis asinus currit.* Quando ergo subit. Doct. ait: Obliquum posse esse subiectum, loquiur de subiecto non absolute, sed secundum quid, scilicet, distributionis, nec aliud vult, ut consideranti patebit. Nos verò, loquimur de subiecto attributionis, quale nequit esse obliquum, sed se habet per modum vnius cum illo.

Dices: In omni bono syllogismo facto in prima figura, illud est subiectum maioris, quod est prædicatum minoris. Iste est bonus syllogismus, & in prima figura *Cuiuslibet hominis asinus currit. Socrates est homo: ergo socratis asinus currit;* sed in minori iste terminus
bo-

homo est absolutè terminus, & non secundum quid, scilicèt, distributionis: ergo in maiori, iste terminus *hominis* erit subiectum attributionis, & non precisse distributionis. Resp. Illum non esse optimum syllogismum, quia arguitur ad dicto secundum quid ad dictum simpliciter: ac si argueres *Petrus est homo mortuus: ergo est homo. Aetiops est albus secundum dentes: ergo est albus*, quia in maiori ly *hominis* asinus est extremum secundum quid, scilicèt distributionis; in minori autem, ly *homo* est extremum simpliciter, & attributionis. Unde nihil valet.

Replicabis: Casus obliquus est terminus distributionis: ergo est simpliciter terminus. Prob. consequ. Cui convenit passio debet convenire essentia; sed distribui est passio termini, & convenit casui obliquo: ergo casus obliquus est simpliciter terminus. Resp. neg. consequ. Ad prob. conc. mai. neg. min. quoad primam partem. Quia distributio, nec convenit omni, nec soli termino; non omni, quia termini singulares, imo communes non affecti signo universali non distribuuntur, nec soli, quia obliqui, etiam distribuuntur.

3 Arg. secundo: Casus obliquus significat aliquid per modum rei, & non per modum modi: ergo potest esse terminus. Antec. patet cum

tum erg. enim dico: *paliū Petri*, non concipio Petrum, vt modum paliij, sed vt rem, cuius est paliū. Prob. conseq. Ideo aduerbia relativa, coniunctiones, signa quantitatis, & alia syncathegoremata non sunt termini, quia non significant aliquid per modum rei, sed per modum modi, hoc est, sunt affectiones, & modificationes rerum: ergo si obliquus significat per modum rei, & non per modum modi, est terminus: Resp. neg. antec. Nam casus obliqui non significant nisi dependenter à recto: nam significatum huius obliqui, v. g. *leonis* dependet ab hoc recto *leo*, & hæc dependentia est quoddam genus modi, cum per illam adiaceat alteri, quod est proprium modi. Unde sicut nomen obliquum (licet idem significet ac rectum) non nominat, sic casus obliquus (esto idem significet.) non terminat.

4 Ex dictis colliges: Debere excludi oratione propria termini, omnia illa, quæ se solis non valent propositionem terminare. Ut adiectiva, quæ significant rem per modum alteri adiacentis. Termini syncathegorematici, vt *omnis, aliquis, nullus*, qui licet seorsim significant; id tamen, quod significant dependet à re significata per terminum cathegorematicum. Unde in ista: *Petrus est aliquis*, ita sub

auditur ex parte prædicati homo, vt sensus sit *Petrus est aliquis homo*. Et in hac *omnis est terminus syncategorematicus* subintelligitur vox, & est idem, ac dicere: hæc vox *omnis* est terminus syncategorematicus. Similiter conjunctiones, aduerbia, relativa, quæ dum in propositione reperiuntur, aut se tenent ex parte alicuius extremi, aut egent alio ratione cuius terminent propositionem.

Quest. V. Verum voces non significantes sino formaliter termini?

R Esp. esse terminos. Et prob. Cui convenit definitio termini, propriè terminus est: sed vocibus non significativis convenit termini definitio: ergo sunt termini. Mai. & conseq. tenent. Prob. min. Terminus est extremum propositionis: sed voces non significantes sunt extrema propositionis, vt patet in hac propositione, & alijs similibus: *Bliciri est trisyllabum*: ergo sunt termini.

2 Dices: In illa propositione, & similibus *Bliciri* non esse terminum formaliter, sed solum materialiter; quia non componit propositionem formalem, sed solum materialem. **Contra:** Huic propositioni, *Bliciri est trisyllabum*,

lum, conveniunt omnes formalitates essentialis propositionis; nam in primis est enunciativa unius de alio; enunciat enim de *Blictiri*, quod sit trisyllabum; & etiam est affirmativa, & vera: ergo conveniunt ipsi omnes rationes formales propositionis; & consequenter erit formaliter propositio.

3 Dices etiam; esse propositionem formalem; non tamen sequitur, *Blictiri* esse terminum formaliter; quia propositio non verificatur, nisi subintellecta aliqua dictione significativa ex parte subiecti. Unde illa propositio idem valet, quod ista: *Verbum Blictiri, seu vox Blictiri est trisyllaba*; ideoque *verbum*, aut *vox* ibi subintellecta sunt subiectum formale, *Blictiri* autem materiale.

Contra: Nam in primis subiectum formale est de quo formaliter aliquid prædicatur: sed esse trisyllabum prædicatur formaliter de *Blictiri*; & non de voce, aut verbo; alias propositio esset falsa, quia *vox* est monosyllaba, & *verbum* polysyllabum, neutrum autem trisyllabum: ergo. Confirm. Esse veram propositionem est enunciare rem, ut se habet à parte rei; seu veritas resultat ex identitate subiecti cum prædicato: sed esse trisyllabum non identificatur cum voce, aut verbo, sed cum *Blictiri*, ergo est subiectum. Secun-

Secundo: Hæc præpositio, *Bliciri est vox non significativa*, est vera: sed hæc non potest habere aliquod subiectum, de quo verificetur formaliter nisi de *Bliciri*; nam de voce, aut verbo non potest verificari, quod non sint significantivæ: ergo. Tertio: Dato, quod in illa propositione subintelligatur vox, aut verbum, non sequitur, *Bliciri* non esse formaliter terminum; nam ex hoc solum sequitur, non posse esse subiectum, aut prædicatum nisi in consortio alterius: sed hoc non tollit esse terminum formaliter; ut patet in hac voce *aliquis*, quæ formaliter est terminus apud omnes: & tamen solum in consortio alterius subintelligendo *aliquis* homo, aut equus, potest subijci, aut prædicari: ergo.

4 Prob. secundo conclusio ratione communi, sed solida: Syllogismus habet pro formali formam syllogisticam, & pro materiali omne id, ex quo syllogismus fieri potest: sed syllogismus fieri potest ex vocibus non significantivis, ut patet in isto: *Nullum Bliciri est syndaxus: trisyllabum est Bliciri: ergo trisyllabum non est syndaxus*; ergo tales voces sunt materia remota syllogismi: ergo termini.

5 Arg. primo contra conclusionem: Si voces non significantivæ essent termini, maxi-

mè sub ratione subiecti, & prædicati: sed ratio subiecti, & prædicati, quam participant, non reddit eos terminos: ergo non sunt termini. Prob. min. Nam res ipsæ, quarum vnâ de altera enunciamus, eandem rationem subiecti, aut prædicati retinent: & tamen sunt termini: ergo.

Resp. esse disparitatem inter rationem subiecti, aut prædicati rerum, de quibus loquitur propositio: & inter prædicatum, seu subiectum, quod constituit *Blictri*; nam res tantum sunt prædicatum *quod*, seu obiectivum, non tamen sunt partes propositionis constitutiivæ. At verò *Blictri* habet vtrumque; & est prædicatum obiectivum, seu *quod*, & est simul prædicatum formale, seu *quo*; & pars propositionis; & ideo habet rigorosam rationem subiecti, & prædicati.

6 Arg. 2. Propositio essentialitèr est oratio: sed de ratione orationis est, quod sit significativa ad placitum: ergo voces non significative, non possunt componere propositionem. Resp. ad rationem propositionis significantivæ sufficere, vnâ partem significare, imò sufficere significare vnionem; nam Arist. definit orationem sic: *Est vox significativa ad placitum, cuius partium aliquid significativum est.* Et cum vnio sit aliquid partium, sufficit, quod vnio significet.

7 Arg. 3. Cui passio termini non competit, non competit termini essentia: sed suppositio, quæ est passio termini non competit vocibus non significativis: ergo nec essentia termini. Resp. dist. min. Non competit ipsis suppositio formalis, quæ est acceptio termini pro re significata, conc. min. non competit ipsis suppositio materialis, quæ est acceptio termini pro se ipso, neg. min. & conseq.

Quest. VI. Vtrum voces, scriptura, aut conceptus extra propositionem sint actu termini?

I **S**UPPONIMUS I. voces de quibus loquimur, non terminare actu propositionem, sed solum in potentia. Difficultas est, an hæc potentia sit sufficiens, ut sint actualiter termini? Supponimus secundo aliud esse *essentiam rei*, & aliud *exercitium essentia*: sicut aliud est hominem esse rationalem, & aliud est actualiter ratiocinare; sunt tamen aliquæ res, quæ consistunt in exercitio; ut intelligere consistit in tendentia intellectus ad obiectum, & relatio in actuali exercitio referendi. Undè inquirimus vtrum ratio termini formaliter consistat in exercitio terminandi, quod habet solum

lum in propositione? An verò consistat in aliqua ratione, quæ adhuc extra propositionem reperiatur? Supponimus tertio, differre inter se hæc tria, *vox*, *nomen*, & *terminus*; vox enim est sonus causatus ab ore animalis ex collisione quarundam partium eius; nomen verò supra entitatem soni addit significationem, quæ ipsi advenit ab impositione hominum; terminus verò addit voci esse extremum propositionis. His notatis.

2 Resp. voces extra propositionem actu habere rationem termini. Hæc est serè communis. Et prob. 1. ratione etiam communi: de ratione essentiali partis, siue naturalis, siue artificialis, non est actualitèr totum componere; sed sufficit, posse totum componere: sed terminus est pars propositionis: ergo non est de essentia termini actualitèr propositionem componere. Prob. mai. Anima separata à corpore, lignum in formam capitis, vel brachij ab artifice dispositum, sunt actu partes, cum ordinentur ad componendum totum: sed hoc habent, etiamsi actu non componant: erg. de ratione partis, siue naturalis, siue artificialis, non est actualitèr totum componere: erg. licèt vox extra propositionem actu non componat, erit tamen terminus.

Confirm. Signum verè, & formalitèr est

signum, quia ordinatur ad representandum; quamvis actualiter non repræsentet: ergo pariter quamvis terminus actualiter, non terminet propositionem, quia tamen ordinatur ad illam terminandam, erit formaliter terminus. Adde, quod terminus pertinet ad primam intellectus operationem; sed cum actu componit, potius spectat ad secundam: ergo non constituitur in ratione termini per actualem compositionem.

3 Prob. 2. conclusio. Si essentia termini formaliter consisteret in actuali exercitio terminandi, terminus non pertineret ad primam operationem intellectus, sed ad secundam; quod apud omnes, est falsum. Prob. seq. Actuale exercitium terminandi includit rationem prædicati, & subiecti: sed relatio prædicati, & subiecti exercitè sumpti non potest esse sine propositione, quæ est secunda operatio intellectus: ergo terminus non ad primam, sed ad secundam intellectus operationem pertineret. Confirm. quia differentia termini, v. g. esse mentalem, vel vocalem, concretum, vel abstractum, communem, vel singularem, &c. reperiuntur extra propositionem, vt patet; non enim terminus fit abstractus, vel concretus, communis, vel singularis ex eo, quod actualiter componat propositionem: ergo.

4 Prob. 3. conclusio: Verba posita in definitione (iuxta Dialecticorum commune proloquium) non dicunt actum, sed aptitudinem: ergo verba in definitione termini aptitudinem, & non actum dicunt: ergo ly extremum non debet intelligi de actuali extrematione propositionis, sed de aptitudinali. Dices: hoc verum esse in definitione rei absolutæ, vbi actus, non est de essentia definiti; non tamen in definitione relativorum (qualis est terminus) vbi actus est de ipsorum essentia.

5 Contra 1. Licet verba in definitione relativorum prædicamentaliū dicant actum, & consequenter petant actualem existentiam extremi ad quod referuntur; non tamen in definitione relativorum transcendentalium, vt est omnium doctrina: sed relatio termini ad propositionem est transcendentalis, & non prædicamentalis: ergo existit terminus, non existente propositione. Prob. min. quia relatio termini ad propositionem est relatio partis ad compositum: sed hæc est transcendentalis, vt patet in relatione animæ separatæ ad hominem non existentem, ligni in formam capitis ad statuam nondum erectam: ergo est transcendentalis.

Contra 2. Actualis terminatio propositionis non est de essentia termini: ergo relatio ter-

mini ad propositionem est transcendentalis. Prob. antec. Transacto exercitio terminandi, & destructa propositione, manet essentialitèr terminus: ergo. Prob. antec. iuxta Philosophum terminus est, in quem resolvitur propositio: sed nequit resolvi in terminum, si non manet terminus, transacto exercitio, & destructa propositione; quia nihil resolvitur in partes, quæ corumpuntur per desitionem ipsius: ergo destructa propositione, manet terminus.

6 Arg. 1. In physicis non dicitur actu pars, nisi quod actualiter componit; qua ratione lapides, qui sunt in monte, non sunt actu partes domus: ergo in logicis nequit dici actu terminus, nisi quod actualiter componit propositionem. Pater consequ. quia lapides habent potentiam ad componendam domum: & tamen non ideò sunt partes: ergo quamvis voces possint componere propositionem, non dicentur actu termini. Secundo. Possesse subjici, aut prædicari non sufficit, ut vox actu sit subiectum, aut prædicatum: ergo nec posse componere sufficit, ut sit actu pars. Tertio. Terminus syllogisticus extra propositionem non est actu terminus: ergo nec terminus enunciativus. Quarto. Cui repugnat actus, repugnat potentia: sed termino extra propositionem repugnat
com-

componero: ergo repugnat ipsi potentia ad componendum. Quinto. Relatio consistit in actuali exercitio: sed omnis terminus est relatio: ergo consistit in actuali exercitio terminandi. Sexto. Terminus extra propositionem non est materia, nec forma: ergo nec pars; quia pars adæquatè dividitur in materiam, & formam. Septimo. Aptitudo, quam habet vox, vt imponatur ad significandum, non sufficit ad veram nominis rationem: ergo nec ad rationem termini sufficit aptitudo ad terminandum. Octavo. Vozi extra propositionem non conuenit suppositio, quæ est passio termini: ergo nec essentia termini. Prob. conseq. quia propria passio semper concomitatur essentiam: ergo si extra propositionem non supponit vox, non erit terminus. Nono. Quia aliàs eadem vox esset simul, & semel plures termini, & simul subiecta, & prædicata, cum vtrumque possit habere in pluribus propositionibus.

Resp. ad primum, quod adhuc in physici s est aliquid actû pars, quamvis actualitè non componat, si tamen ad hoc disputatum est. Quod vt clarius videas, nota, quod duplex est potentia: alia remota, quæ dicitur mera non repugnantia; alia proxima, quæ supponit rem constitutam in suo esse, & potentem operari;

v. g. Anti-Christus habet potentiam remotam ad ratiocinandum, non quia habeat actu principium ratiocinandi, sed quia potest illud habere; homo autem existens habet potentiam proximam, quia habet principium, nempe, intellectum. Sic pariter lapis, dum est in monte, habet potentiam remotam, ut componat; quando verò diputatur, & politur ab artifice, ut ad hoc deserviat in domo, habet potentiam proximam; & hanc habet terminus extra propositionem. Quare in forma neg. antec. Ad exemplum dicimus, lapidem in monte habere solum potentiam remotam, non proximam. Ad prob. dist. antec. habent potentiam remotam, conc. proximatam, neg. antec. & conseq.

Ad secundum, conc. antec. & neg. conseq. Quia esse subiectum, & predicatum sunt differentia, non termini, sed exercitij ipsius, & solum competit ipsi intra propositionem, quoniam ibi solum exercetur ratio termini; esse autem actu terminum, est ipsius essentia, quæ ante exercitium supponitur constituta.

Ad tertium, neg. antec. Quia tam syllogisticus, quam enunciativus est terminus extra propositionem; nam ratio termini syllogistici non est distincta à ratione termini enunciativi, nisi accidentaliter; id est, idem terminus habet duplex

plex manus, aliud terminare propositionem; aliud assumi ad aliquid inferendum in syllogismo; ideoque hæc assumptio non est nisi diversum exercitium eiusdem termini. Vel si velis dicere, terminum enunciativum, & syllogisticum distingui, dices: terminus syllogisticus extra propositionem non est terminus, quia extra illam non est in potentia proxima ad terminandum; at tamen enunciativus extra propositionem est in potentia proxima, ideoque est terminus.

Ad quartum: Fribolum quidem, dicimus; aliam esse simultatem potentiae, aliam potentiam simultatis; simultas potentiae est potentia ad aliquid ponendum in alio statu; potentia simultatis est potentia ad aliquid in eodem statu. V. g. homo sedens habet simultatem potentiae ad currendum, quia adhuc sedens habet potentiam, ut cursum ponat post sessionem; habet verò potentiam simultatis ad ambulandum, & videntem, quia simul potest utrumque ponere. Unde dist. mai. Cui repugnat actus, repugnat potentia, cui repugnat actus, tam in sensu composito, quam in sensu diviso, conc. mai. cui repugnat in sensu composito, neg. mai. Et eodem modo dist. min. repugnat termino componere extra propositionem in sensu com-

po-

posito, conc. min. in sensu diviso, neg. min.
& conseq.

Ad quintum: Iam diximus, quod terminus est relativus transcendentalis; & hic non petit existentiam extremi, ut patet in relatione animæ separatæ ad corpus. Ad sextum resp. Terminos non esse formam propositionis, sed materiam; quia forma est unio, seu copula; at tamen extra propositionem sunt verè materia, licet non exerceant munus materiæ nisi intra propositionem. Ad septimum: Reddimus disparitatem, iuxta dicta ad primum argum. Nam potentia, quam habet vox, ut ponatur ad significandum est mera non repugnantia; at potentia termini extra propositionem est intrinseca, fundata in entitate termini. Unde potentia vocis est ad esse significativam; potentia verò termini supponit esse, & est ad operari, seu ad componere. Ad octavum: Si velis, suppositionem esse passionem propriam termini ut sic, dic: quod adhuc extra propositionem habet suppositionem; & nega antec. Si teneas, esse passionem termini, ut intra propositionem (ut nos asserimus) respondebis conc. antec. & neg. conseq. Quia suppositio non est passio essentiæ termini, sed exercitij; ideoque sicut terminus datur ante exercitium, ita etiam datur ante
sup-

suppositionem, quæ est exercitij proprietas. Ad nonum resp. Quod non est inconveniens, quod eadem vox extra propositionem sit simul, & semel, & plures termini, & plura subiecta, & prædicata; quia hoc habet secundum diversam rationem, & in ordine ad propositiones diversas.

Colliges ex dictis, terminum dici à terminando, sed cum hac differentia: quod à terminando actualiter dicitur actu terminans, à terminando verò aptitudinaliter proximè dicitur actu terminus. Colliges secundo: Definitionem termini non esse quidditativam, sed descriptivam; quia datur per ordinem ad propositionem, qui est quid consequutum, & fundatum in essentia termini. Colliges tert. Talem ordinem esse transcendentalem, cum datur in termino, adhuc non existente propositione.

Quest. VII. Examinantur aliqua divisiones termini.

Rogabis primo: Qualis sit divisio termini in mentalem, vocalem, & scriptum? Resp. primo: Hanc divisionem esse accidentalem, & accidentis in subiecta.
prob.

282 *Secunda pars Summ. Disp. 1.*

Prob. quoties aliqua concreta accidentalia non important differentiam ex parte formæ, sed tantum ex parte substrati, aut subiecti, tunc divisio est accidentis in subiecta; vt cum dividitur album in hominem, & equum: sed in hac divisione termini (qui est quoddam concretum) non est differentia ex parte formæ, seu secundæ intentionis, sed solum ex parte substrati; quia in mentali habet pro subiecto conceptum, in vocali vocem, & in scripto scripturam: ergo talis divisio est accidentis in subiecta.

2 Resp. secundo: Prædicta divisio est analogi in sua analogata. Hæc est contra Lerm. disp. 10. q. 2. Et prob. primo: Ratio termini propriè tantum reperitur in termino mentali, impropiè verò, & per ordinem ad mentalem in vocali, & scripto: sed hoc est divisionem esse analogi in sua analogata: ergo. Prob. mai. Terminis utimur ad aliquid affirmandum, vel negandum: sed affirmatio, & negatio propriè sunt in conceptibus, impropiè verò, & per ordinem ad conceptus in voce, & scriptura: ergo. Confirm. Propositio vocalis deservit ad aliquid affirmandum, vel negandum; ad dicendum verum, vel falsum: sed affirmatio, & negatio, veritas, & falsitas propriè

priè reperiuntur in propositione mentali, in vocali autem, & scripta tanquam in signo expressivo iudicij mentalis; eo modo, quo dicitur, sanitatem contineri in vrina, quatenus est signum sanitatis animalis: ergo ratio termini, quæ ordinatur ad componendam propositionem affirmativam, vel negativam, veram, vel falsam, propriè convenit mentali, vocali verò, & scripto metaphoricè, & tanquam signis. Videatur *Mastr. prima part. summ. tract. 2. cap. 3. n. 54.*

3 Prob. secundo: Si terminus vocalis, & scriptus essent propriè tales, tunc Logica ageret per se de terminis vocalibus, & scriptis: nam Logica per se agit de terminis: sed hoc est falsum, vt tenent omnes: ergo voces, & scripturæ non sunt propriè termini logicales. Idem dic de divisione termini in cathegorematicum, & syncathegorematicum. Ratio est: Nam ratio termini propriè, & per se convenit termino cathegorematico, cum per se possit esse subiectum, vel prædicatum in propositione; syncathegorematicum verò, non nisi per accidens, & ratione cathegorematici, cui adiungitur; ideoque prædicta divisio est analogi in sua analogata. Vide de hoc *Bayon. secunda part. Summ. q. 2. art. 9.*

4 Dices cum Lerma: Secunda intentio par-

partis simpliciter participatur à termino mentali, vocali, & scripto sine dependentia vnus ab alio: ergo prædicta divisio est univoca. Prob. antec. Omnes isti termini sunt simpliciter termini, & simpliciter respiciunt propositionem vt partes illius: ergo secunda intentio termini simpliciter participatur ab illis. Resp. neg. antec. Nam terminus vocalis, & scriptus substituuntur loco mentalium per accidens, & ratione status; quia mentales significare non possumus nisi medijs vocibus, aut scripturis, ideoque dependent à mentali; si enim hic non præcessisset, voces nihil significarent.

Ex his patet, omnes alias subdivisiones termini vocalis vt sic, v. g. in univocum, & æquivocum, esse subdivisiones analogi in diversas species analogatorum. Nam si ratio termini vocalis vt sic, est analogica, sequitur, omnem terminum vocalem particularem esse analogicè terminum, & non propriè participantem rationem termini vt sic. Sed adhuc.

5 Rogabis secundo: An divisio termini in univocum, & æquivocum sit bona? Supponimus, non esse essentialem, nec univocam, ex dictis. Resp. tamen, hanc divisionem esse bonam. Prob. Quia singula membra huius divisionis sunt inferiora diviso, & simul sumpta

ta exhauriunt totum divisum : ergo talis divisio est bona.

6 Dices primo : Divisum huius divisionis convertitur cum vno membro dividente : ergo non est bona. Prob. antec. Divisum est terminus univocus , scilicet , terminus in communi , qui significat sua significata , nimirum omnes terminos vnico conceptu : sed vnum membrum dividens etiam est terminus univocus : ergo. Secundo : Membra huius divisionis non exhauriunt totum divisum : ergo. Prob. antec. Terminus analogus continetur sub diviso : sed non est univocus , nec æquivocus : ergo. Tertio : Membra huius divisionis non distinguuntur inter se : ergo non est bona divisio. Prob. antec. Utrumque membrum est terminus univocus : ergo non distinguuntur. Prob. antec. Terminus æquivocus significat omnes terminos æquivocos vnico conceptu , & pro vt conveniunt in ratione termini æquivoci : ergo est terminus univocus.

Resp. ad primum neg. antec. Ad prob. dist. mai. Est univocus accidentaliter , & denominativè , seu *vt quod* , conc. mai. essentialiter , seu *vt quo* , neg. mai. Et dist. min. in eodem sensu , neg. conseq. Terminus itaque *vt sic* , non est essentialiter , & *vt quo* univocus
vni-

vnivocans, sed solum accidentaliter, seu vnivocatus *ut quod*; at terminus vnivocus est vnivocus vnivocans essentialiter; & *ut quod*. Unde divisum solum convertitur cum membro dividente denominativè, & accidentaliter; quod non obstat; nam cum universale dividitur in quinque prædicabilia, universale est genus denominativè, & accidentaliter, & sic convertitur cum vno membro dividente, scilicèt, genere, quatenus ab illo denominatur; & tamen illa divisio est bona; *ut dicemus in Log. lib. 1. disp. 2. q. 4.*

Ad secundum neg. antec. Ad prob. conc. mai. neg. min. Nam, *ut postea dicemus analogus*, saltem materialiter, coincidit cum vnivoco, vel æquivoco, iuxta qualitatem analogiæ; quia hæc est divisio termini ratione rei significatæ; quod sufficit.

Ad tertium neg. antec. Ad prob. dist. antec. Utrumque est terminus vnivocans, & eodem modo, neg. antec. diverso modo, conc. antec. Nam terminus æquivocus solum est vnivocus vnivocatus, seu *ut quod*, aut accidentaliter, & denominativè, quatenus denominatur à secunda intentione termini vnivoci, qui est essentialiter vnivocus vnivocans, & *ut quod*. Unde distinguuntur essentialiter, & in
suis

suis rationibus formalibus, esto vnus coincidat
accidentaliter cum alio, vt diximus.

7 Rogabis tertio: An terminus æquivo-
cus dici debeat vnus; vel plures termini? Respon-
dēt breuiter in rigore solum debere dici vnum, &
non plures. Prob. Concreta accidentaliter non
multiplicantur ad multiplicationem formarum,
si subiectum sit vnicum, vt dicimus in Log.
quamvis enim quis habeat plures artes, seu
scientias, non dicitur plures artifices, aut scienti-
es: sed nomen æquiuocum est compositum
accidentale, dicens pro materiali vocem, &
pro formali significationem: ergo cum mate-
riale, seu vox sit vnica, sequitur, esse vnum
terminum, quamvis significatio multiplicetur.
Benè verum est, quod, vt ait Subt. Doct. q. 8.
elench. terminus æquiuocus potest dici multi-
plex extrinsecè, & denominativè, vel forma-
liter, & vnum materialiter, quatenus est vna
vox plures habens significationes; seu potius
dici potest vnum multiplex, seu vnum com-
plicans multa. At loquendo de ipso in concre-
to, debet dici vnicum ob rationem allatam.
Nec aliud vult Doct. Subt. si attente legatur;
solum enim admittit multitudinem formalem,
seu ex parte formæ.

8 Rogabis quarto: An reperiri possit
T æqui-

æquivocatio in mente, sicut in voce? Resp. negativè; & prob. terminus æquivocus est, qui sua significata pluribus conceptibus repræsentat: sed vnus conceptus non potest sua significata repræsentare pluribus conceptibus: ergo. Secundo: Dari æquivocationem in mente nihil aliud est, quam dari vnum conceptum repræsentantem plura, vt plura sunt: sed hoc implicat: ergo. Prob. min. Conceptus est naturalis imago, & similitudo obiecti: sed nequit idem esse imago, & similitudo plurimum, vt plura sunt; nam plura, vt plura, & vt diversa nequeunt esse inter se similia, nec per eandem imaginem repræsentari: ergo.

9 Rogabis quinto: An analogum mediet inter vnivocum, & æquivocum? Et sermo non est de ipso termino, aut voce, sed de re per ipsam significata. Resp. analogum materialiter sumptum, & pro ipso prædicato, quod denominatur analogum, non mediare inter vnivocum, & æquivocum, sed cum alterutro coincidere; ita vt res analoga semper sit coniuncta cum vnivocatione, vel æquivocatione; formaliter verò, seu vt dicitur formalem analogiam, mediare inter vnivocum, & æquivocum, nec cum alterutro coincidere. Ita Subt. Doct. in primo dist. 8. q. 3. § *Ad argumenta. V. Ad aliud*

aliud. n. 12. vbi ait: Quod unitas attributionis non ponit unitatem univocationis; potest tamen stare cum ea, licet hac formaliter non sit illa.

Prob. prima pars: Analoga enim, vel participant intrinsecè rationem communem, cum aliqua tamen inæqualitate, & dependentia vnus ab alio; vel amborum ad tertium, vt ratio entis respectu Dei, & creaturæ; nam creatura participat rationem entis, cum dependentia à Deo; & ratio animalis, quæ inæqualiter, & perfectiori modo est in homine, quam in equo; vel solum primum analogatum denominatur intrinsecè à forma sibi inexistente, cætera verò extrinsecè, & præcise ratione habitudinis ad primum analogatum; vt sanum, quod intrinsecè, & formaliter solum est in animali, in vrina verò solum tanquam in signo, & in medicina tanquam in causa: sed prima analogata coincidunt materialiter cum univocis, secunda verò cum æquivocis: ergo analogata materialiter, semper est univocum, vel æquivocum, & nunquam medium inter ista.

Secunda verò pars prob. ex Doct. Subt. vbi supra: Unitas analogiæ est maior unitate æquivocationis; nam hæc est unitas solius nominis, supra quam analogia addit unitatem

attributionis, vel proportionis, & est minor unitate univocationis; quia licet sit intrinseca participatio eiusdem prædicati, seu rationis, non tamen æqualis: atqui unitas, quæ respectu duorum est maior vna, & minor alia, nequit formaliter cum altera coincidere: ergo mediat inter maiorem, & minorem unitatem. Argumenta, quæ hic fieri possent, ex distinctione inter analogum materialiter, & formaliter sumptum, facile dissolvuntur; ideoque ab illis abstinemus. Vide Mastr. disp. 2. Log. q. 3. artic. 3.

Quest. VIII. An hic terminus Deus sit terminus communis?

Supposita veritate Fidei, quod Deus sit essentialiter singularis, & non possit esse nisi vnus: inquirimus, an terminus Deus sit terminus communis? Et non est dubium an sit terminus communis ex parte rei significatæ? In hoc enim sensu negativè respondendum est; non enim correspondent illi in re plura significata, seu inferiora, de quibus singulis possit affirmari, cum non sint in re plures Dij, quod requiritur ad rationem termini communis.

Nec dicas, illi correspondere ex parte rei plura, de quibus prædicatur, fcilicèt, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Nòg. enim antea Nam Deus est nomen naturæ, non Personæ; ac proinde non correspondent illi plura significata, sed plura supposita fui significati.

Nec iterum dicas, quod Deitas ex parte rei significatæ est communis pluribus personis; quod sufficere videtur. Resp. enim, esse communem, pro vt commune opponitur notionali, non verò vt opponitur singulari; & cum commune, & singulare sint correlativa, ideo ad rationem termini communis requiritur pluralitas singularium, in quibus significatum formale multiplicetur; quod in Deo non contingit. Dubium itaque est, an sit terminus communis ex parte nostri modi imperfectè cognoscendi, & significandi. In quo.

2. Resp. affirmativè, nempè, ly Deus esse terminum communem dialecticè. Hanc tenent communiter Thomistæ, & plures ex nostratibus. Prob. Ut aliquis terminus sit communis dialecticè, satis est, quod ex modo significandi significet plura, vel potius vnam naturam seorsim affirmabilem de pluribus: sed hic terminus Deus ita significat: ergo est communis dialecticè. Mai. patet; Nam dialectica solum

attendit ad modum significandi. Prob. min. Hic terminus Deus significat naturam Divinam præcisivè à singularitate: ergo significat vnam naturam affirmabilem de pluribus. Antec. patet: Quia licèt natura Divina, & singularitas sint formalissimè idem, duobus tamen conceptibus inadequatis attingitur natura, & singularitas. Prob. conseq. Quia non est aliud impedimentum ad hoc, vt Deus concipiatur, & significetur, vt affirmabilis de pluribus, nisi quatenus concipitur vt singularis: sed per hanc vocem Deus non concipitur, nec significatur, vt singularis: ergo.

3 Prob. secundo: Ideo hic terminus Deus non esset communis, quia Deus essentialiter est singularis: sed hoc non obstat, vt ex modo significandi sit communis: ergo. Prob. min. Albedo est essentialiter accidens aptum inherere subiecto; & similiter procedere, & intelligere in Deo sunt eterna: sed tamen albedo ex modo significandi est nomen substantivum; & hæc verba *procedo intelligo* dicta de Deo significant cum tempore: ergo licèt Deus sit essentialiter singularis, ex modo tamen significandi, quia non explicat singularitatem, erit communis.

4 Prob. tertio: Si hoc nomen Deus esset ter-

terminus singularis, per tale nomen statim conciperetur vt singularis, & vnus: ergo impossibile esset, Gentiles asseruisse, plures esse Deos. Prob. conseq. Nam per hoc nomen Deus conciperent ens essentialiter singulare, & immultiplicabile: ergo non possent concipere naturam Diuinam multiplicatam in pluribus. Inde colliges, ly *Deus* non esse terminum communem dialecticè respectu personarum, vt non nulli existimabant; nam ex dictis, terminus sic communis contraponitur singulari, & personę non sunt plura singularia naturę Diuinę. Dicitur ergo communis, quia ex modo significandi non repugnat Deitati pluribus singularibus naturis communicari.

5 Arg. Deus essentialiter est singularis: ergo nequit concipi, aut significari per terminum communem. Prob. conseq. Nequit res concipi cum prædicato opposito ei, quod sibi essentialiter competit; sicut qui essentialiter est iustus, nequit concipi vt iniustus: sed commune opponitur singulari: ergo. Confirm. primo: Deus non minus est singularis, quam Petrus, v. g. sed Petrus nequit concipi sine singularitate: ergo nec Deus. Confirm. secundo: Si Deus conciperetur vt communis, conciperetur vt potentialis, vt indifferens, &

contrahibilis per plures differentias: ergo conciperentur plures Dij singulares possibles, quod est chymericum.

Resp. dist. antec. In re, seu ex parte rei significatę, conc. antec. ex modo, quo significatur, neg. antec. & conseq. Ad prob. dist. mai. Si concipiatur adæquatę, conc. mai. si inadæquatę, neg. mai. Et conc. min. neg. conseq. Licet namque Deus in re sit essentialiter singularis, ex modo autem, quo a nobis apprehenditur, & significatur, per hoc nomen Deus, non concipitur ut talis. Unde quamvis in re essentialiter repugnent plures Dij, non tamen repugnant essentialiter ex modo concipiendi naturam Divinam; ac proinde ex modo significandi non repugnat in pluribus divinum reperiri.

Ad primam confirm. dist. mai. ex parte rei, conc. mai. ex parte modi significandi, neg. mai. Et conc. min. neg. conseq. Disparitas est: Quod nomen Petrus est nomen impositum singularitati, aut singulari. Unde percepta significatione vocis, statim expressę obijciuntur intellectui singularitas. At nomen Deus est impositum naturę, a nobis inadæquatę conceptę, non verò singularitati; ideoque potest concipi inadæquatę præcisivę a singularitate,

ritate, & ut quid commune pluribus singularibus ex modo significandi. Ad secundam confirmationem. conc. totum, loquendo de eo, quod ex parte nostri intellectus imperfectè apprehendens, & concipientis contingit. Nec in tali conceptione reperitur falsitas, quia abstrahentium non est mendacium.

6 Dices: Non minus opponitur singularitas communitati, quam simplicitas compositioni: sed quia Deus est essentialiter simplex, nequit concipi, ut compositus: ergo quia essentialiter est singularis, nequit concipi, ut communis. Resp. conc. mai. dist. min. conceptu adequato iudicativo, conc. min. inadæquato, & apprehensivo, neg. min. & conseq. in eodem sensu. Sicut enim Deo non repugnat compositio rationis, seu per conceptus inadæquatos, ut dicemus in *Metaph. disp. 1. quaest. 4.* ita nec repugnat communitas per inadæquatos conceptus, seu ex modo concipiendi naturam Divinam. Et per hanc doctrinam omnia argumenta, quæ solè a Thomist. afferuntur, dissolvi possunt.

7 Nota tamen, quod hic terminus Deus est positivè communis dialecticè, & non tantum negativè; ut videntur tenere Thomistæ, præcipuè Bayona; nam terminum esse negativè

vè communem est, nec esse singularem; nec non singularem; & si hoc ita esset, non magis hic terminus esset communis, quam singularis; quod est recedere à conclusione. Debet ergo dici, quod sit positivè communis, non ex parte rei, sed ex modo significandi.

8 Nota etiam, Deum vt significatum per tale nomen esse solum communem dialecticè, & quoad vocem, non logicè, & quoad rem significatam. Ratio est: quia universale logicum habet necessario, & indispensabiliter pro fundamento naturam potentem esse in pluribus inferioribus; quæ requirit plurium inferiorum possibilitatem; quod in Deo non contingit. De quo amplius in Logica, lib. 1. disp. 2. quæst. 5.

DISPUTATIO II.

De signo.

Quæst. I. Vtrum definitio signi sit bona?

R Esp. affirmativè. Prob. Optima definitio constat genere, & differentia; talis est definitio signi: ergo est bona. Prob. min. Nam ly ad *representandum* ponitur

tur loco generis, in quo convenit signum cum obiecto se ipsum representante, quod tamen signum non est; *ly aliud à se* est differentia que excludit à ratione signi res, que obiective representant se ipsas: ergo constat genere, & differentia.

2 Arg. primo: Imago Cæsaris representat aliud à se, & tamen non est signum: ergo tradita definitio non est bona. Pro min. Non est signum naturale; nec ad placitum: ergo non est signum. Conseq. patet; nam à diviso ad membra dividenda simul sumpta, tenet conseq. affirmativè, & negativè. Prob. antec. quoad 1. part. quia imago non à natura, sed ab arte, habet, quod representet: ergo non est signum naturale. Prob. etiam quoad secundam, quia imago Cæsaris representat Cæsarem ratione naturalis propositionis, quam habet cum Cæsare, ita ut aliud ab illo nequeat representare: ergo non est signum ad placitum, hoc enim ad naturalem proportionem non attendit, sed præcise à voluntate hominum originem trahit.

Resp. con. mai. neg. min. Ad prob. neg. antec. quoad prim. part. Ad prob. dicimus: Quod dependet quidem ab arte, sed solum, quoad fieri, non verò quoad representare; nam
ima-

imago, postquam est facta, independenter ab arte representat, ob naturalem proportionem, quam habet cum prototypo, quod ad naturale signum requiritur.

3 Dices: imago Cæsaris semel facta, non omnibus Cæsarem repræsentat: ergo non est signum naturale. Patet consequ. Quia signum naturale, sicut à natura habet representare; ita etiam à natura facit in cognitionem signati devenire. Prob. antec. Quia non habenti notitiam Cæsaris, non ducit in cognitionem illius: ergo non representat Cæsarem omnibus. Resp. dist. antec. Non omnibus representat Cæsarem defectu relecti: neg. antec. defectu obliqui: conc. anc. Ad prob. dist. antec. Non ducit defectu obliqui: conc. antec. defectu relecti: neg. antec. & consequ. Imago enim ex se est similitudo naturalis sui prototypi; unde secundum se habet omnia requisita ad signum naturale. Cæterum, ut actu representet, requiritur notitia obiecti representati, non ut quid rectum, & essenziale requisitum, sed ut connotatum, & obliquum, quia talis notitia exigitur non ad actum primum; sed ad exercitium, & actum secundum representandi.

4 Arg. secundo: Datur aliquod signum, quod non representat; ergo definitio signi non est

est bona. Prob. antec. *Nihil* est signum, sed non representat, quia si representaret, esset nihil, & quod nihil representat, non representat: ergo datur aliquod signum, quod non representat.

Respondent Bayona, & Froylan. *Nihil* esse signum, quia licet ex parte rei significat nihil significet, tamen ex parte modi significandi ipsum *nihil* sic significat, ac si esset aliquid. Sed contra: Quia si *nihil* ex parte modi esset aliquid, ex parte modi non esset nihil: ergo esset *nihil*, & non esset nihil. Secundo: *Nihil* ita est nihil, ut implicet esse aliquid, sicut aliquid ita est aliquid, ut implicet esse nihil: ergo numquam potest nihil significare, ac si esset aliquid. Tertio: A quo habet nihil aliquid representare? Non à natura, quia semper, & ubique aliquid representaret; nec à voluntate hominum, cum à nullo sit impostum, quod nihil aliquid representet, imò communi auctoritate receptum est, quod nihil, & aliquid opposita representent.

Quarto: Quod est omnino immutatum non potest nunc se ipsum significare; nunc aliquid à se ipso distinctum representare; hæc enim sine aliqua mutatione non possunt evenire; sed nihil est omnino immutatum: ergo
sem-

semper obiectivè representat; & non formaliter. Nec intelligi potest quid sit ille modus ratione cuius significat aliquid, quod ex se non significat.

Resp. Itaque neg. antec. Ad prob. neg. mai. Nam nihil se ipsum obiectivè tantum representat; ideòque non est signum, quia de ratione signi est aliquid aliud à se repræsentare, ut signum, & signatum debeant realiter distingui.

5 Arg. tertio: Definitio convenit alijs à signo: ergo non est bona. Prob. antec. convenit speciei impressæ: sed species impressa non est signum: ergo convenit alijs à signo. Prob. mai. species impressa representat aliud à se; sed aliud à se repræsentare est definitio signi: ergo convenit speciei impressæ. Confirm. *Blicteri* non est signum, & tamen repræsentat: ergo repræsentare convenit alijs à signo. Prob. min. Nam *Blicteri* repræsentat conceptum, quia statim ac auditur hæc vox, nobis innotescit loquentem illam mente concipere; nam quod ore proferatur, mente concipitur: ergo aliquod aliud à se repræsentat.

Confirm. 2. *Blicteri* repræsentat alia plura distincta à proprio conceptu; sed non est signum alterius rei distinctæ à conceptu sibi proprio: ergo definitio signi convenit, non signo.
Prob.

Prob. mai. Quia in hac propositione: *Omne Bliciri est trysillabum* accipitur *Bliciri*, pro pluribus distinctis à proprio conceptu, scilicèt pro alijs vocibus à se numero distinctis: ergo repræsentat alia piura distincta à proprio conceptu.

Resp. ad tertium, neg. antec. Ad prob. dist. mai. Speciei impressæ convenit repræsentare virtualiter, conc. mai. Formaliter, neg. mai. Ad prob. dist. mai. & min. eodem modo, neg. conseq. Nam species impressa eodem modo, quo repræsentat est signum, repræsentare autem convenit speciei impressæ tantum virtualiter, & per modum principij, quia se tenet ex parte obiecti, cuius vices gerit, & est virtualis similitudo illius, quod ad rationem signi, non sufficit; nam quod ita repræsentat non ducit in cognitionem alterius formaliter, & in actu secundo, sed tantum virtualiter, & in actu primo, scilicèt, quia est principium productivum actus, quo formaliter devenitur in cognitionem proprii obiecti.

Ad prim. confirm. neg. min. Ad prob. neg. antec. Ad implicit. prob. Dicimus; quod audita hac voce: *Bliciri*, licèt nobis innotescat à loquente fuisse conceptam, tamen conceptus per talem vocem repræsentatus, non est signatum, quia nõ repræsentat illum ad placitum, eo quod non est

im-

imposita ad illum representandum, nec à natura, ista enim non ordinavit *Bliciri*, ut conceptum representet, sicut destinavit fumum ad representandum ignem, alias semper, & ubique illum representaret, & consequenter absque prolatione conceptum manifestaret. Itaque quando ore profertur, infertur, quod mente concipitur, non ut signum, & signatum, sed ut obiectum cognitum, quod signo, & non signo convenit.

Ad secund. neg. mai. Ad prob. dist. antec. Accipitur pro pluribus distinctis materialiter, & obiectivè, transeat. Formaliter, & in esse signi, neg. antec. & conseq. Non enim datur *Bliciri*, quod sit pluribus alijs commune, quia nullam importat naturam, sed vocem tantum. Sed permissio, quod ex modo significandi representet, ac si esset commune, & de pluribus affirmabile, adhuc non potest accipi pro pluribus distinctis formaliter, & in esse signi, non defectu subordinationis, ut malè existimat Bayon. cum ex modo significandi se habeant, ut superius, & inferius, sed defectu institutionis, ut iam diximus.

6 Arg. denique: potest aliquid esse signum sui ipsius: ergo signum non representat aliud à se. Prob. antec. Sanguis Christi Domini in altari est signum sanguinis Christi Domini in Cru-

ce; & tamen vterque sanguis est numericè idè; ergo potest aliquid esse signum sui ipsius. Resp. neg. antec. Ad prob. neg. mai. quia Sacramentum Eucharistiæ non consistit in corpore, & sanguine Christi, cum connotatione specierum, vè aliqui opinantur; cum nec corpus, nec sanguis, prout in Sacramento, sint sensibilia, vt requiritur ad Sacramentum, sed in speciebus connotantibus corpus, & sanguinem. Undè species sunt signum; signatum verò, corpus, & sanguis Christi Domini, inter quæ adest realis distinctio.

Resp. secundo: quod sicut homo, vt quantus, distinguitur realiter à se ipso, vt albo; ita sanguis Christi Domini, prout in Altari, ratione modi distinguitur realiter à se ipso prout in cruce; quia prout in altari habet modum diversum à se ipso in propria specie contento, scilicèt, in altari habet modum definitivum, & in se ipso modum circumscripivum, quæ est sufficiens distinctio realis inter signum, & signatum.

Quest. II. Quenam sit ratio formalis constitutiva signi?

CUm signum aliud sit naturale; aliud ad placitum, de vtriusque

constitutivo agendum est. Sed prius notandum in signo instrumentali, tam naturali, quam ad placitum, quatuor reperiri. Primum, entitas materialis rei, aut vocis, quod est substratum rationis formalis constitutivæ signi; secundum est illa forma, vi cuius formaliter in ratione signi constituitur; tertium est aptitudo ad significandum, quæ resultat ex forma, seu ratione formali signi; quartum est actualis significatio. V.g. in imagine Christi D. reperitur entitas illa materialis ligni, aut colorum, quæ est substratum, & materiale signi; reperitur proportio, & conformitas cum Christo D. qua constituitur in ratione signi; reperitur etiam aptitudo, quædam ex tali proportione resultans ducendi potentiam in cognitionem prototypi; adest denique actualis significatio, eum, scilicet, in exercitio movet videntem ipsam ad cognitionem Christi D. In signo verò naturali non instrumentali, non reperitur aliquid materiale, quod sit indifferens ad significandum, vel non; quia cum ab ipsa natura id habeant, ratio signi, & entitas sunt idem saltem realiter; ut patet in cognitione, in gemitu, & in fumo.

Certum est in primis, actualem significationem, aut etiam entitatem materialem rei, aut vocis, non esse formalia constitutiva signi. Non

primum ; quia effectus supponit principium, seu causam: sed significatio actualis est effectus signi: ergo supponit in signo principium, seu causam significandi. Non secundum: quoniam talis entitas, aut vox sunt quid materiale indifferens ad significandum, & non significandum, vel ad significandum hoc, aut illud; nam eadem entitas ligni, aut colorum invariata entitative potest ad aliam formam reduci, ratione cuius significet aliud distinctum à Christo D. Ex idem à fortiori est de signo ad placitum: ergo.

2 Dicimus ergo 1. Aptitudo ad significandum non est constitutum essenziale ligni, sive naturalis, sive ad placitum, sed est quid consequutum ad rationem primariam signi. Hæc conclusio est ferè communis contra Pontium disp. 19. Logic. quæst. 1. quem Josephini, & quidam ex nostris in M.S. sequuntur. Probatio formalis constitutiva alicuius rei est id, quod primo intelligitur in tali re; sed aptitudo ad repræsentandum non est, quod primò reperitur in signo: ergo signum non constituitur essentialiter, & primario per hanc aptitudinem. Prob. min. Ideò in sententia Doct. essentia quantitatis, & accidentis, ut sic, non ponitur consistere in aptitudine aliqua, sed in radice aptitudi-

dinis, quæ est impenetrabilitas radicalis in quantitate, & inhærentia radicalis in accidentibus quia aptitudo alicuius est aptitudo: ergo idem dicendum de constitutivo signi.

Confirm. Aptitudo signi ad representandum est ratio quædam, sive realis, sive rationis, ut postea dicemus: ergo debet habere aliquod fundamentum. Tunc sic: sed tale fundamentum non est nuda entitas materialis rei, aut vocis, præsertim in signo instrumentali naturali, & ad placitum; cum ex se non magis referantur ad hoc signatum, quam ad illud: ergo debet esse aliquid de linea formali signi: ergo illud præcedit aptitudinem tanquam fundamentum illius.

3 Dicimus 2. Signum naturale in esse tale formaliter constituitur per connexionem, & proportionem, quam habet cum re significata. Prob. quia hæc connexio est, quod primo reperitur in signo naturali; nec alia de causa imago, aut statua Cæsaris ipsius signum est, nisi quia cum illa habet proportionem in aliquibus accidentibus, colore, scilicet, & figura, &c. & propter eandem rationem cognitio est signum rei cognite, seu significatæ, quia est imago, & similitudo illius: ergo.

4 Dices contra utramque conclusionem: pro-

por-

portio, & connexio statux Cæſaris, v. g. cum ipſo Cæſare eſt quædam relatio ſimilitudinis; vel ergo hæc relatio fundatur immediatè in ipſa entitate ligni, v. g. vel in aliquo de genere ſigni? Si primum: ergo ſicut hæc relatio poteſt immediatè fundari in entitate materiali, etiam aptitudo, quamvis ſit relatio, poterit in eadem entitate immediatè fundari; in ipſaque poterit conſiſtere ratio formalis ſigni, quin aliud conſtitutivam formale præintelligatur. Si ſecundum: ergo non conſiſtit formaliter ſignum in illa proportione, & ſimilitudine, ſed in aliquo prævio ad ipſam ſimilitudinem. Secundo: Cognitio eſt actualis repræſentatio obiecti: ſed actualis repræſentatio nequit eſſe radix aptitudinis ad repræſentandum, cum potius ſit exercitum aptitudinis: ergo cognitio non conſtituitur in ratione ſigni per radicem aptitudinis ad ſignificandum.

Reſp. ad primum, conc. mai. Ad min. dicimus, ſimilitudinem, & connexionem ſigni inſtrumentalis naturalis fundari in ipſa quantitate, aut coloribus, non nudè ſumptis, ſed veſtant ſub hæc, vel illa approximatione partium ad invicem, non quidem reduplicativè; ſic enim important ipſammet relationem; ſed ſpecificativè, vt ſubſternitur prædictæ approxi-

mationi. Sed neg. conseq. inde deducta. Nam positio de genere situs benè potest fundari in ipsa quantitate; quia hæc de se est capax immediate recipiendi hanc, vel illam positionem de genere loci, vel situs, seu capax ordinationis partium in loco, & inter se; aptitudo verò ad representandum non est relatio partium ad locum, vel ad invicem, sed ad signatum, vel potentiam. Undè ex hac, vel illa positione, & figura resultat, in eaque tanquam in substrato fundatur; nam vna relatio benè potest fundari in alia, ut dicemus in Log.

Ad secundum, non desunt, qui dicant, cognitionem non esse propriè signum. De quo videndus Malpartida lib. 1. institut. cap. 9. & Mast. ibid. cap. 2. Sed quia nos oppositum tenemus, ideò dicimus, cognitionem dici signum actuale contrapositivè ad speciem impressam, quæ est signum virtuale. Undè *actuale* idem sonat, ac esse formam potentem per exhibitionem sui ducere potentiam in perceptionem obiecti; non quia essentialitè sit ipsa perceptio, quia intellectio non est intelligere; ideòque si à Deo crearetur extra subiectum, non actu significaret, nec haberet exercitium significandi; cum tamen tunc casus haberet essentiam signi naturalis, & aptitudinem

nem ad representandum per informationem. Sed de hoc latius in lib. de Anim. vbi agitur de constitutivo intellectiois.

5 Dicimus 3. Ratio formalis constitutiva signi ad placitum consistit in denominatione reali extrinseca derelicta ab actu voluntatis primi imponentis. Ita Subt. Doct. in 4. dist. 1. quæst. 2. §. De secundo, num. 4. & ibi quæst. 5. §. Contra opinionem. 7. Exempla, num. 10. eamque tenent communiter Jesuitæ, & Nostrates. Prob. ratione communi: ex eo præcisè, quod Adamus voluerit, hanc vocem *homo* significare animal rationale, constituta est in actu primo significativa illius, & facta est nomen eius, iuxta illud. Gen. 1. *Omne, quod vocavit Adam :: ipsum est nomen eius*: ergo illa denominatio est formaliter constitutiva signi ad placitum. Confirm. Quia non alia ratione ramus ante domum significat vinum vendibile, & sic de alijs, nisi quia hominibus ita placuit: sed hoc est præcisè denominatio quædam extrinseca derelicta ex ipsa voluntate hominum: ergo.

6 An autem hæc denominatio sit aliquid reale, vel rationis? Dicimus, esse ens reale formaliter; vel existens, quandiu illa volitio durat, vel præteritum moraliter perseverans; fundamentaliter tamen esse relationem rationis

quatenus in voce concipi solet, quasi virtus quaedam intrinseca fundans relationem ad signatum, & ad notitiam signandam in mente audientis.

7 Arg. 1. Voluntas illa habet pro obiecto rationem formalem signi: ergo ipsa non est signi constitutiva; alias actus voluntatis haberet pro obiecto se ipsum. Resp. neg. antec. Nam voluntas illa non habet pro obiecto virtutem significandi, sed significationem actualem, quæ est actus illius virtutis; hoc enim intendit tanquam finem. Itaque talis voluntatis actus constituit signum formalitèr in ratione signi, & respicit, ut obiectum actualem significationem realitèr distinctam à ratione signi. Undè idem non terminatur ad se ipsum.

8 Arg. 2. Qui cognoscit rem, cognoscit eius essentiam: sed plures homines cognoscunt, hanc vocem *homo* esse signum hominis, quin cognoscant voluntatem, aut denominationem illam, quam supponit: ergo illa denominatio nō est essentielle constitutivum signi. Resp. rem posse cognosci confusè, vel clarè, seu conceptu definitionis, & conceptu definiti. Tunc clarè cognoscitur, quando cognoscitur eius ratio formalis constitutiva, ut ab alijs rebus distincta: tunc cognoscitur confusè, quando non

cog.

cognoscitur eius essentia, ut ab alijs distincta; cum v. g. rusticus cognoscit, se contraxisse matrimonium cum propria vxore, nesciens penitus in quo stet matrimonij formalis ratio. Undè resp. quod qui cognoscit rem distinctè, & conceptu definitionis, debet cognoscere eius constitutivum formale; non autem qui cognoscit signum confusè, & conceptu definiti. Per quod patet ad formam.

9 Arg. 3. Voluntas illa Adami iam non est; ergo non potest constituere signum, quod nunc extat. Dist. antec. iam non est physicè, conc. antec. moralitè, neg. antec. & conseq. Quia etiam Prætor actualis est talis, quamvis physicè non perseveret voluntas Regis, qui illum in tali munere pessuit; quia voluntas perseverat moralitè, dum non retractatur. Nota in calce quæstionis, nos nullam distinctionem ponere inter constitutivum signi formale, & reale, ut malè ponit Pontius, quia constitutivum reale est etiam formale constitutivum; ut patet in albo, cuius reale, simul, & formale constitutivum est forma albedinis.

Inde colliges, signa ad placitum non importare aliquam formam realem intrinsecam ipsi voci, aut rei, sive absolutam, sive relativam; nam in voce non imposita ad significandum

dum nulla talis forma ex natura rei reperitur; ut patet in voce *Blietiri*: ergo nec post impositionem recipit aliquam formam, siuè absolutam, siuè relativam; quia in ramo ante domum, v.g. nihil reale, & physicum producitur à voluntate imponentis.

10 Dices: Si tale signum nihil reale importat in actu primo: ergo solum importat aliquid rationis: ergo actualis repræsentatio est de essentia signi. Prob. hæc vltima conseq. quia tale signum dum actu non repræsentat, non cognoscitur actu: sed dum non cognoscitur actu, deficit respectus rationis, qui solum habet esse obiectivum in intellectu cognoscente: ergo deficiente respectu, deficit essentia signi, quæ in tali respectu consistit; ac proinde eius essentia consistit in exercitio repræsentandi. Hæc replica, quæ est Froylani, benè probat contra Thomistas sustinentes, signum formalitèr importare respectum rationis. At contra nos nihil vrget; nam licèt signum nihil reale intrinsecum importet, dicit tamen aliquid reale extrinsecum, nimirum actum voluntatis imponentis terminatum ad ipsam vocem, v.g. cum intentione significandi.

11 In fine rogabis, qualiter fiat exercitium significationis vocis, aut alterius signi instru-
men-

mentalis? aut quomodo generet notitiam rei significatæ? Resp. exercitium significationis, qua vox ingerit audienti notitiam rei significatæ, non fieri per aliquam causalitatem physicam, qua vox producat cognitionem in mente; sed fit per quandam excitationem, & veluti causalitatem moralem, qua vox excitat mentem auditoris, ut ad prolationem vocis, cuius significationem novit, statim eliciat cognitionem rei significatæ media specie impressa talis rei, quam in se habebat. Prima pars patet: nam vox, cum sit quid materiale, & imperfectius cognitione, nequit illam causare, nec se sola, nec media virtute per modum qualitaris spiritualis; hæc enim non potest inesse voci; nam accidens spirituale, nequit præsertim naturalitèr recipi in subiecto corporeo, quale est vox, aut signum.

12 Secunda verò pars prob. & explicatur: vox etenim tantum immutat sensum auditus, nec ex se potest causare in sensu, phantasia, vel intellectu, nisi solum conceptum vocis; cæterum immutato auditu à voce significativa, immutatur phantasia, & memoria, & rememoretur eius, cui tale nomen fuit impositum; & hoc modo excitat intellectum ad cognitionem illius rei, cuius antea habebat notitiam. Non enim

313 *Secunda pars Summi. Disp. II.*

enim moveret, & excitaret, nisi intellectus cognovisset talem rem, cui imponitur nomen, & quod nomen est, sibi impostum ad talem rem significandam.

13 Undè colligitur, quod ut vox exercet munus ducendi mentem audientis in cognitionem rei significatę, triplex notitia pręrequiritur, scilicet, notitia ipsius vocis, notitia significationis eius, & notitia rei significatę, cum hoc discrimine: quod notitia vocis necessario debet esse actualis; si enim vox actu non percipiatur, non poterit percipi res significata, ex vi vocis prolataę. Notitia verò significationis vocis sufficit, quod sit habitualis; & non requiritur necessario, quod sit actualis. Notitia autem rei significatę necessario debet esse habitualis; quia si audiens non habet in se speciem rei significatę, non causaretur in eo conceptus illius rei; nullo tamen modo notitia rei potest esse actualis, quia hæc impedit actum significationis vocis; nam stante cognitione, non potest iterum eandem elicere. Hęc eadem notitia requiritur in proferente, estò cum aliqua differentia.

De quo videri potest *Met. disp. 2. Logic. q. 2. n. 14.* ubi ex *Subt. Doct.* rem hanc luculenter explicat.

(***)

Quest. III. An connexio cum potentia sit differentia essentialis signi, saltem in adæquate constitutiva.

Signum præter ordinem, quem dicit ad signatum, importat etiam connexionem cum potentia, quia est obiectum, & obiectum cum potentia connectitur, nam ex eo, quod sit signum, minus obiecti non amittit, & hinc oritur difficultas, an ultima, & adæquata differentia signi consistat in utroque conceptu, scilicet connexionis cum potentia, & ordinis ad signatum, an præcise in isto ultimo?

Dicimus differentia essentialis adæquatè signi constitutiva, consistit in respectu ad signatum. Est communis contra Froylan. prob. Quod pertinet ad ultimam, & adæquatam differentiam signi, ita convenit signo, ut alijs a signo repugnet, & non conveniat; sed huiusmodi non est connexio cum potentia: ergo est respectus ad signatum. Prob. rati. Connexio cum potentia convenit signo, quia est de linea obiecti formaliter; sed alia à signo sunt etiam de linea obiecti formaliter: ergo connexio cum potentia convenit alijs a signo.

315 *Secunda pars Summ. Disp. II.*

2 Dices: Quod alia a signo, v. g. *signatum, medium, substantia quantitas, qualitas, &c.* sunt quidem delinea obiecti formaliter, quia sunt intelligibilia, non tamen eodem modo quo signum; nam signum secundum suam speciem est obiectum essentialiter respectivum, & ideo debet etiam importare, specialem connexionem contrahentem connexionem communem cum obiecto. Sed contra: Quia specialem connexionem contrahentem connexionem communem non solum habet signum, quia essentialiter respectivum; sed quodlibet aliud intelligibile, quod ab alio essentialiter distinguitur; sed hæc specialis connexio non est in *substantia*, v. g. conceptus in adæquatus differentia essentialis constitutive substantia; ut patet: ergo nec specialis connexio, quam importat signum, est conceptus in adæquatus constitutivus differentia essentialis signi.

Secundo: Specialem connexionem, quam signum importat, agnoscit intellectus in medio, in ordine ad finem; in parte, in ordine ad totum; in potentia, in ordine ad actum; in præmissis, in ordine ad conclusionem; in causa, in ordine ad effectum; & in termino, in ordine ad propositionem; nam quodlibet suo modo est obiectum respectivum; sed medium ut

tale, non est signum respectu finis, nec pars ut talis respectu totius, nec potentia respectu sui actus, &c. ergo connexio, quam signum, ut tale dicit ad signatum, convenit alijs à signo. Prob. min. Quia medium ut tale, non est ad significandum, sed ad finem consequendum; nec pars ut talis, est in ordine ad representandum, sed ad totum constituendum; nec potentia in ordine ad signatum, sed in ordine ad actum eliciedum: ergo.

Tertio: Quia specialis connexio, ut obiectum formaliter, specialem rationem obiecti videtur importare. Nunc inquirimus; vel speciale obiectum supponit pro motivo, vel tantum pro terminativo? Non primum, quia obiectum motivum potentię cognoscitivę est vnum, idem, & sub eadem ratione formali pro omnibus. Si secundum: ergo erit obiectum speciale iuxta diversitatem entium, id est vnum absolutum, aliud respectivum vnum substantiale, aliud accidentale, vnum quantitativum, & aliud qualitativum. Inquirimus iterum, quodlibet ex his, vel ita importat specialem connexionem, ut specialis connexio sit de conceptu inadæquato differentię essentialis illorum; vel non? Si hoc secundum; ergo nec in signo. Si primum; ergo in hoc convenit signum

num cum alijs: & consequenter nequit ad ultimam eius differentiam essentialem pertinere.

3. Prob. secundo: Id quod adæquate distinguit signum, illud adæquate constituit; sed signum adæquate distinguitur per respectum ad signatum: ergo non constituitur in adæquatè per connexionem cum potentia. Prob. min. Signum distinguitur à non signo per hoc, quod sit medium ductivum potentia; sed per respectum ad signatum præcise est medium ductivum potentia, quia non aliter ducit, quam signatum manifestando: ergo adæquatè distinguitur per respectum ad signatum. Confirm. Per talem respectum adæquatè differt ab omni alio: ergo per illum constituitur. Prob. antec. Respectus ad signatum ita convenit signo; ut alijs à signo nec in adæquatè conveniat: ergo per talem respectum adæquatè differt ab omni alio.

4. Resp. Froylan. quod licet signum formaliter, & expressivè solum ducat in signatum ratione respectus, tamen in ultima differentia signi non solum respectus, sed etiam specialis connexio debet includi, cum ducat per modum obiecti, & ita differentia essentialis debet habere formaliter id quo formaliter ducit, & id quo habet rationem specialis obiecti; sicut
in

in ultima differentia relationis includitur respectus formaliter connexus cum speciali inherencia, quæ est, esse in alio tanquam in fundamento.

Sed contra: Quia potentia cognoscitiva non potest habere specialem connexionem cum signo, ut obiecto medio, seu speciali, nisi supponatur signum, ut obiectum medium seu speciale; nam potentia non facit, sed supponit obiectum; sed nequit signum præsupponi, ut obiectum habens cum potentia specialem connexionem, quin præsupponatur adæquatè constitutum, quia ut tale habet specialem connexionem: ergo in ultima differentia adæquata signi non includitur specialis connexio cum potentia.

Nec id, quod adducit de relatione, nostram rationem, & conclusionem infirmat; sed potius confirmat; quia inherencia specialis non supponit relationem, & ita est propria relationis, ut alijs à relatione non conveniat, quia esse in alio, tanquam in fundamento, solum relationi convenit; connexio verò specialis, in ratione obiecti, convenit signato, ut ipse auctor pluries fatetur; convenit etiam substantiæ, quia connectitur cum potentia ut ens per se; quantitati, quæ similiter connectitur, ut

ens impenetrabile &c. vnde paritas non tenet:

5. Prob. tertio: Si signum constituitur per connexionem specialem, & respectum ad signatum; ita vt connexio specialis, & respectus sint duo conceptus inadæquati, qui adæquatè vltimam differentiam signi constituunt; nec connexio specialis includi potest in respectu, nec respectus in connexionē, quia vt in adæquatè distincti, sunt diversi, & oppositi; sed signum consideratum in ordine ad signatum, & per respectum ad ipsum, specialem connexionem importat: quia est in linea obiecti formaliter, & specialis connexio est respectus formaliter, quia connexio, vt talis, est in ordine ad aliud: ergo vnus conceptus est superfluous, quia in respectu includitur specialis connexio, & specialis connexio est respectus, sed non conceptus respectivus ad signatum, quia explicat esse signi: ergo conceptus specialis connexionis.

Explicatur hoc: Conceptus respectus ad signatum, vt præcisus à conceptu specialis connexionis vt talis, est intelligibilis: ergo est in linea obiecti formaliter: ergo duplex conceptus specialis connexionis includitur in signo, vnus correspondens signo conceptu definiti, alius correspondens respectui, conceptu quasi defi-

definitionis. Similiter in conceptu specialis connexionis, ut inadæquatè distincto à conceptu respectus ad signatum, includitur respectus, quia connexio ut talis, nequit intelligi sine ordine ad aliud: ergo si connexio specialis, & respectus ad signatum constituunt, ut duo conceptus inadæquati, ultimam differentiam signi; talem ultimam differentiam constituerent duæ connexiones; & duo respectus; imò plures in infinitum, quod est absurdum.

Prob. quarto: Eo ipso, quod in signo intelligatur respectus ad signatum (etiam si non intelligeretur connexio) intelligeretur signum adæquatè constitutum, & adæquatè distinctum ab omni alio: ergo signum adæquatè constituitur per ordinem ad signatum. Prob. antec. Talis respectus convenit signo, ita ut alijs à signo non conveniat: ergo per illum manebit adæquatè constitutum, & distinctum, etiam si connexio non intelligeretur.

Dices: Quod si respectus signi ad signatum intelligeretur, non intellecta connexione speciali cum potentia, esset respectus chymericus, eo, quod respectus mediij intelligibilis, obiectivè præcisus, à connexione cum potentia, chymericus est. Sed contra: Conceptus respectus ad signatū, & respectus specialis con-

nexionis cum potentia sunt in signo, per te, duo conceptus inadæquati; sed ex duobus conceptibus inadæquatis, sine chymæra potest intelligi vnus, alio non intellecto: ergo conceptus respectus signi ad signatum sine chymæra potest concipi sine conceptu specialis connexionis: ergo, si in signo intellecto respectu ad signatum, & non intellecta connexionione speciali, intelligitur adæquatè signum, istud non constituitur per conceptum specialis connexionis.

7 Prob. denique: Respectus ad signatum; & connexio cum potentia non possunt constituere eandem adæquatam differentiam: ergo differentia adæquata signi non importat vtrumque. Prob. antec. tum: Quia tales conceptus non vniuntur medio aliquo nexu, vt patet, nec se habent, tanquam actus, & potentia, aliàs vnus esset actuabilis per alium, & consequenter non esset vltima differentia. Tum: Quia prædicti conceptus differunt adæquatè, siquidem connotant terminos adæquatè diversos, scilicèt potentiam, & signatum: ergo connexio cum potentia, & respectus ad signatum; non possunt constituere eandem adæquatam differentiam.

Arg. quia differentia adæquata signi debet esse de linea objecti formaliter; sed si in diffe-

rentia adæquata signi non ingreditur specialis
 connexio, non erit differentia adæquata signi
 de linea obiecti formaliter: ergo adæquata dif-
 ferentia signi conflatur ex conceptu ordinis ad
 signatum, & connexionione speciali cum poten-
 tia, tanquam ex duplici inadæquato conceptu.
 Min. constat, quia obiectum in communi con-
 stituitur formaliter per connexionem cum po-
 tentia: ergo si differentia adæquata signi spe-
 cialem connexionem non importat, non erit
 de linea obiecti formaliter. Prob. mai. Diffe-
 rentia adæquata signi dividit essentialiter ratio-
 nem communem obiecti, quia signum est obic-
 tum medium, & obiectum in medium, & ul-
 timum essentialiter dividitur: ergo prædicta
 differentia debet esse de linea obiecti formalis-
 ter, aliàs non contraheret per intranea ratio-
 nem communem obiecti. Hoc est præcipuum
 fundamentum, & quod, efficax argumentum
 proclamat Froylanus sed ex dictis facilè sol-
 vitur.

Resp. fatendo libenter differentiam adæ-
 quatam signi esse de linea obiecti formaliter,
 & specialem connexionem importare; non ta-
 men vanimus in eo, quod talis specialis cōnexio
 sit de conceptu inadæquato ultimæ differentiæ
 signi, cum aliis à signo conveniat, vix constat

*quoniam forma del capitulo de
 l'ius membra son delgado de Sr. Diego de Cellarista
 los filigones muy l'itran obipales
 Villanana
 las saca avel*

ex dictis, & ipse auctor in signato, & medio appetibili agnoscit specialem connexionem cum potentia volitiva, in quo convenit cum signo, & ratio convenientiæ non potest esse ratio differentiæ. Imo cum medium non solum sit appetibile in ordine ad finem; sed etiam intelligibile in ordine ad illum, tanquam ad ultimum obiectum; non solum importat specialem connexionem cum potentia volitiva, sed etiam cum potentia intellectiva; sed medium, ut intelligibile, in ordine ad finem, non est signum; quia contingit eligi ex mera, & privata voluntate intendentis finem, & non habere ex se, & à natura talem connexionem; ut cum quis propter divitias philosophatur; ergo adhuc in linea intellectiva datur specialis connectio, que convenit alijs à signo, & consequenter nonquit ingredi ut conceptus in adæquatam ultimam, & adæquatam differentiam signi. Quæ doctrina solvet omnia alia argumenta.

Quest. IV. An causa sit proprie signum sui effectus?

MOvetur questio de causa, non autem de effectu, quia de isto, certum est; quod est signum, cum à natura habeat

habeat suam causam representare, ut fumus ignem. Quare difficultas est, an causa sit propriè signum sui effectus?

Resp. affirmativè. Ducimur autoritate Theologorum, qui communiter dicunt Sacramenta esse causas, & signa gratiæ, & hac ratione: signum est, quod est institutum, ut ducat in cognitionem alicuius; sed non minus cognitio causæ ducit in cognitionem effectus apriori, quam cognitio effectus in cognitionem causæ à posteriori: ergo causa est propriè signum sui effectus.

Dices: Quod ad signum requiritur quod sit medium ductivum cum dependentia, & subordinatione quod reperitur in effectu respectu causæ, non aurem in causa respectu effectus. Sed contra: Quia ad signum tantum requiritur, quod aliquid significet, ad hoc sit institutum, & quod à signato distinguatur; sed causa ut talis, effectum repræsentat; ad hoc à natura est instituta, & ab effectu realiter distinguitur: ergo est propriè signum sui effectus. Unde conceptus dependentiæ, & subordinationis, non requiruntur per se ad signum, sed credimus esse liberè ad inventos, ut causa principalis excludatur à ratione signi.

Secundo: Quia ut causa possit esse signum

sui effectus, non requiritur, quod ab effectu
 dependeat, & subordinetur in essendo, sed suf-
 ficit quod subordinetur, & ab effectu depen-
 deat in representando; hoc enim est, quod
 signum perit per se; sed nullum est inconve-
 niens, quod in representando causa dependeat
 ab effectu, sicut etiam ab illo dependet in refe-
 rendo: ergo, gratis admissa subordinatione, &
 dependentia signi à signato, causa est propriè
 signum sui effectus.

3 Arg. quia sola demonstratio à poste-
 riori, quæ est per effectum dicitur à signo: er-
 go solum effectus potest dici signum causæ; non
 è contra. Secundo; Signum propriè est, quod
 est institutum ad aliquid representandum; sed
 causa non est instituta ad representandum ef-
 fectum: ergo non est signum effectus. Prob.
 min. Quia causa non representat effectum ex
 libito hominum, ut patet; nec ex natura sua:
 ergo non est instituta ad representandum ef-
 fectum.

Resp. ad primum neg. antec. Licet enim
 cognitio habita per effectum magis propriè di-
 catur à signo, quia effectus sensibilior est cau-
 sa, nihil tamen impedit, quin, & cognitio
 effectus habita per causam possit etiam dici à
 signo absolutè loquendo. Ad secundam neg. min.

Ad

Ad prob. neg. antec. quo ad secund. part. Quia ita ducimur per causam in cognitionem effectus, sicut per effectum ducimur in cognitionem causæ; sed per effectum à natura ducimur in cognitionem causæ, tanquam per verum, & proprium signum: ergo per causam, tanquam per signum naturale, & proprium, ducimur etiam in cognitionem effectus.

Dices: Effectus est imago suæ causæ, quia est ad similitudinem illius; sed causa non est imago sui effectus, quia ad similitudinem illius non est facta: ergo licet effectus sit signum naturale causæ, causa autem, non est signum naturale effectus. Hoc argumentum, in quo confidit Hurtad. nullius est momenti, quia ratio signi, & ratio imaginis in signo non convertuntur; aliter effectus univoci essent signa, effectus verò æquivoci à ratione signi excluderentur. Itaque ad signatam solum requiruntur assignatæ conditiones, quæ repetuntur in causa respectu sui effectus.

4 Arg. tertio: De conceptu signi est dependere, specificari, mensurari, & ad signatum ordinari, ut ad finem cuius gratia; sed causæ principali repugnat ob effectum mensurari, dependere, specificari, & ad ipsum ordinari, ut ad finem, cuius gratia: ergo saltim causæ prin-

cipali repugnat ratio propria signi. Prob. min.
 quia causa principalis, vel est univoca, vel æqui
 voca? Si secundum excedit effectum. Si pri
 mum adæquat illum: ergo repugnat cause prin
 cipali ab effectu mensurari, dependere, speci
 ficari, & ad ipsum ordinari, vt ad finem, *cuius*
gratia. Confirm. Nulla causa principalis est
 imperfectior suo effectu; sed signum est im
 perfectius signato: ergo non potest esse signum
 sui effectus. Prob. min. Illud obiectum est im
 perfectius, quod non est propter se, sed prop
 ter aliud; sed signum non est propter se, sed
 propter signatum, quia est institutum, vt per
 illum veniamus in cognitionem signati: ergo
 signum est imperfectius signato. En præci
 puum fundamentum Froyl. oppositum sentien
 tis.

Resp. dist. mai. de conceptu signi est depen
 dere, & ad signatum ordinari in essendo, neg.
 mai. in representando, conc. mai. & dist. min.
 Cause principali repugnat ab effectu mensura
 ri in essendo, conc. min. in representando, neg.
 min. Causa enim principalis in essendo perfe
 ctior, aut æquè perfecta est cum suo effectu, at
 in representando potest esse minus perfecta,
 quia non representat, quia causat, aut est po
 tens causare, in hoc enim, aut excedit, aut adæ
 qua-

quatur in perfectione cum effectu, sed ut est
quædam entitas, qua cognita, ducimur in cog-
nitionem signari.

Unde in eodem materiali, diversi, &
oppositi conceptus, respectu diversorum con-
currunt, scilicet, conceptus causæ, & concep-
tus signi. Conceptus causæ principalis impor-
tat ad minus æqualitatem perfectionis cum ef-
fectu. (Loquimur de causa principali efficien-
ti, formali, & finali, non autem de materiali,
ista enim est imperfectior suo effectu) concep-
tus verò signi est conditio diminuens, & qui-
dem imperfectior signato, quia est medium, &
ut tale, ad signatum ordinatur. Ad confirma-
tionem solutio patet ex dictis.

*Quest. V. An voces significant immediate concep-
tus formales, an verò res?*

Non loquimur in præsentî de voci-
bus prolatis ab illo, qui non ha-
bet conceptum de re significata per ipsas; ut
sunt voces prolatae ab avibus, ab homine lo-
quente in aliquo idiomate, quod nescit; ut à ru-
stico loquente latine; hæc enim voces non sunt
sermones humani, de quibus hic est sermo. Lo-
quimur ergo de vocibus prolatis ab habente
con-

conceptum formalem de re significata per ipsas.

2 Pro cuius intelligentia suppone primo, hic nomine rei intelligi cognitionis obiectum, sive sit negativum, sive positivum, sive reale, sive rationis, sive etiam cognitio, aut conceptus formalis terminans aliam cognitionem, aut conceptum formalem. Suppone secundo, aliud esse significare immediatè, & aliud significare principaliter; significare immediatè aliquid, est illud prius ordine significare per nomen; significare autem principaliter est significare aliquam rem, ad quam significandam ex intentione per se instituentis signum fuit impositum, sive hoc fiat prius ordine, sive non. Hic aliqui volunt. voces significare principaliter res, immediatius tamen conceptus. Ita Colleg. Sant. Thom. Complut. 2. part. Summul. quaest. 1. art. 5. Ioan. à Sanct. Thom. 1. part. Leg. quaest. 1. art. 5. Et alij. Pro clariori ergo difficultatis luce esto.

3 Prima conclusio: Voces principaliter significant res, seu conceptus obiectivos. Est ferè communis; & suadetur primo ex Arist. 1. Elench. cap. 1. dicente, quod in disputatione utimur vocibus pro rebus, cum res ad scholas, non possimus adducere. Secundo id voces principali-

paliter significant, ad quod significandum sunt institutæ, & quod significatur intellectui audientis, ad prolationem nominis; sed finis principalis imponentis est manifestare res; ideoque Genes. cap. 2. nomina, & vocabula dicuntur imposita rebus, & statim audito nomine ferimur in res, & constituitur intellectus rei, non autem speciei, vel conceptus: ergo.

4 Tertio: id voces principaliter significant, quod principaliter affirmant: sed istæ voces, v.g. *homo est albus* (casu, quod sit) principaliter affirmant, albedinem esse in homine, non autem in proferente voces esse cognitionem hominis albi; quia audiens has voces non venit in cognitionem conceptus formalis proferentis, sed rei prolatae: ergo. Confirm. Voces institutæ fuerunt ad significandas res independentes à conceptibus: ergo independentes à conceptibus significant res. Prob. antec. Notitia namque rerum per voces independentes à conceptibus, & propter se est amabilis; quis enim neget cognitionem Mysterij Trinitatis esse per se expetibilem, quamvis ignoret, eum, qui docet tale Mysterium, esse catholicum; imò quamvis sciat, esse hæreticum: ergo voces ad notitiam rerum, & earum gratia sunt impositæ.

5 Denique: quando ab aliquo interrogas, cuius sit? Quomodo vocetur? quotennis sit, an dives, vel pauper, doctus, vel ignarus? Si circa aliqua horum, vel omnia respondeat, non intendit te conscium de suo conceptu reddere, cum tu id non desideres, sed de re: ergo voces principaliter significant res, & non conceptus formales.

6 Secunda conclusio: Voces immediatius significant res, & non conceptus formales (imò propriè loquendo solas res significant.) Est contra omnes ferè Thomistas. Et probatur eisdem rationibus, quibus præcedens. Et ulterius sic primo: significare est ducere audientem in noticiam rei significatæ: sed voces immediatè ducunt audientem in rei noticiam: ergo immediatè significant res. Prob. min. quia quod primo obijciitur intellectui audientis per nomen est res ipsa; nam audito nomine lapidis, statim lapidem ipsum concipimus, non autem cognitionem de lapide, quam habet loquens: ergo prius, & immediatius significant res. Accedit, quod res potest representari audienti, nihil cogitanti de conceptu loquentis, ut experientia constat; non verò potest representari conceptus loquentis, sine re: ergo voces immediatè significant res. Prob. cons. quid est primum in ali-

aliqua re, quod semper ipsam comitatur, quocumque alio secluso; & id est secundarium, quod potest abesse remanente alio: sed significatio rei per vocem semper comitatur ipsam, quamvis non adsit significatio conceptus: ergo. Demum: conceptus non significatur, ut id, ad quod sit impositum nomen: ergo non potest immediatus significari nomine; quia nominis immediata significatio derivatur ab imponente ipsum nomen.

7 Arg. contra primam conclusionem 1. ex Philosopho dicente, voces esse signa earum, quæ sunt in animo passionum: ergo principaliter illas significant. Secundo voces sunt inventæ, ut homines suos conceptus significarent: ergo principale intentum est significare conceptus, & consequenter illos immediatè significant Tertio. Verbum in Divinis primario conceptum Paternum, & secundario res significat: ergo pariter, verbum sensibile primario conceptum, & secundario res significat. Confirm. quia utrumque, scilicet, significatio rei, & etiam conceptus est per se, & propter se expetibile: ergo non est, cur voces, non significant principaliter utrumque. Quarto. Saltim hæc voces, *intelle-ctio, cognitio, cognosco, intelligo* sunt principaliter inventæ ad significandos conceptus formales:

ergo principaliter illos significant.

Ad primum resp. cum Subt. Doct. voces significare passiones, quæ sunt in anima, non ut rem significatam directè, sed ut principale significativum; ita quod vox, & passio animæ subordinentur, non in ratione signi, & signati, sed in ratione signi prioris, & posterioris; nam intellectus prius per cognitionem apprehendit res, & postea illas immediatè per nomina significat. Ex qua Doct. Subt. doctrina explicat. Philosoph. voces sunt signa passionum animæ per se, & ex institutione imponentis, neg. per accidens, & concomitanter, seu illativè, conc. antec. & neg. conseq. Quia cum signum, ut constet ex definitione, debeat esse institutum, non sufficit, ut sit signum alicuius, quod illud utrumque repræsentet; sed ulterius requiritur, quod ad illud sit ex intentione nature, vel hominum voluntatis impositum. Ad secundum dist. antec. voces sunt inventæ ad significandos conceptus obiectivos, seu res conceptas, conc. conceptus formales, seu actum cognoscendi, neg. antec. & conseq.

Ad tertium, neg. antec. Nam Verbum Divinum, non repræsentat primario conceptum Patris, sed Essentiam Divinam, quæ est obiectum primarium Divinæ cognitionis; creaturas

autem

autem non mirum, quod primario non repræ-
senter, cum sint obiecta secundaria. Ad con-
firm. dist. antec. Est propter se experibile ex-
primere conceptus, ut res quædam sunt, qua
ratione exprimuntur per has voces, *conceptus*,
cognosco, &c. conc. antec. exprimere conceptus,
ut significantes in exercitio, qua ratione expri-
muntur per voces significantes res distinctas à
conceptibus, ut per has voces, *homo*, *equus*, &c.
neg. antec. Quia pro ut, sic, sunt medium, & me-
dium ut tale, non est propter se experibile. Ex
quo patet ad quartum. Illæ enim voces attein-
gentes actus mentis significant illos, ut res que-
dam cognitæ sunt, & obiecta, non ut puri ac-
tus, vel conceptus intellectus.

8 Arg. contra secundam conclus. Primor:
voces significant res, ut cognitæ; quia non po-
test quis externo sermone aliquid significare,
nisi prius actu interno intellectus illud cogno-
verit: ergo voces primo, & immediatè signifi-
cant conceptus, & illis mediantibus manifestans
res. Secundo: per voces sæpè significamus res
in eodem statu, quem habent in nostro intelle-
ctu; ut quando significamus albedinem, vel
aliud accidens in abstracto, quod tamen in re,
nō est abstractum: ergo in tali casu prius signifi-
cantur conceptus formales. Prob. conseq. quia

albedo vt abstracta non datur à parte rei : ergo quando significatur vt abstracta , prius significatur actus intellectus abstrahentis. Tertio: quia de facto multa syncategoremata , solos conceptus significant; vt *si forte*, & alia similia, quæ significant, quod in solo intellectu reperitur : ergo. Quarto : voces sunt mentis nostræ interpretes : sed interpretis prius verba referre debet, quam rem ipsam interpretetur: ergo voces prius, & immediatius significant conceptus, quam res.

Quinto : Quando vnum signum substituitur loco alterius, necesse est, quod prius indicet signum, pro quo substituitur, quam rem ab illo significatam, quia tendit in rem beneficio illius; sed voces substituantur pro conceptibus: ergo immediatius significant conceptus. Tandem: si voces significarent immediatè res, nulla propositio esset falsa, & non daretur mendacium: ergo. Prob. seq. Mendacium enim consistit in eo, quod vox non significet conceptum formalem, quem loquens habet, sed aliud distinctum ab illo, mentiri enim est contra naturam ire: ergo.

Ad primum dist. antec. Res cognita, ly vt dicente rationem formalem, aut obiectum prius significatum, neg. antec. ly vt dicente conditionem,

nem, sine qua non voces significarent, ut sermo humanus, conc. antec. & neg. conseq. Res enim dicuntur significari, quatenus cognite, & medijs conceptibus; non quidem reduplicative, quasi cognitio mediet, ut obiectum ad quod significandum voces sint impositæ; sed specificative, ita ut solum mediet veluti conditio necessario prærequisita ad rem extra significandam; quia ut ait Doct. 1. Perhiern. significare supponit intelligere, sicut illud sine quo non; quia non prius ore profertur, quam mente concipiatur.

Ad secundum in illis casibus, voces, ita significare albedinem, vel aliud accidens in abstracto, ut immediatè non significant abstractionem ipsam loquentis. Quare etiam in eo casu voces sunt immediata signa rerum; solum enim significant obiectum abstractionis, non actum abstrahendi. Ad tertium resp. illa syncathegorizata, si per se proferantur, nihil significant. Quod si dicantur significare dubitationem, illam significant, ut rem conceptam, & sub obiecto intellectus cadentem.

Ad quartum resp. verba esse mentis interpretes; sed non idè sequitur, prius significare conceptus; quia si interpretes prius verba refert, idè est, quia sine verbis traductis ad audien-

is idioma, non posset significare obiecta, quæ sunt in mente loquentis; at voces significant audienti obiecta intellectus loquentis, etiamsi non cognoscat actum intellectus eius. Vel aliter dices, voces non esse propriè interpretes; quia interpretis munus est, prius referre verba, deinde res; at verò munus vocis est referre res, & deinde per accidens conceptus.

Ad quintum dicimus, rationem probare oppositum. Si enim (vt certum est) voces substituantur loco conceptuum, cum conceptus res immediatè significant, etiam voces immediatè significabunt res. Vel dic, voces prius significare conceptus in ratione signi prioris, & principalis, qui subordinantur; non autem significant prius conceptum in ratione rei significatæ. Ad vltim. dicimus, mendacium consistere in eo, quod loquens proferat verba significantia res distinctas ab illis, quæ sunt obiecta sui intellectus; & ire contra mentem, est ostendere per verba obiecta distincta à rebus mentis.

9 Utc autem quæstionem istam plane percipias, nota, vnum significare mediante alio, posse fieri tripliciter. Primo mediante alio, tanquam ratione formali, non tamen, tanquam re representata; & sic vox dicitur significare media impositione, conceptus media similitudi-

dine intentionali. Secundo mediante alio, vt re repræsentata, tanquam primario, & immediato significato; & sic vox *homo* dicitur primario significare hominem, & immediatè Petrum, & Paulum. Tertio, mediante alio, non vt re significata, sed vt principali significante, cuius vox est substitutum, & quasi instrumentum; & hoc modo vox significat conceptum, ex doctrina Doct. Subt. dicentis, vocem insinuare conceptum in ratione signi prioris, & principalis, non verò in ratione rei significate. Ex quo patet, hanc controversiam, si sensus DD perpendatur esse de solo nomine. Id autem, quod diximus de voce, dicendum est de Scriptura, scilicèt, prius, & immediatius significare res, quam conceptus, aut voces, propter easdem rationes.

DISPUTATIO TERTIA:

De nomine, & verbo.

Quæst. I. An nomen sit rectè definitum?

Resp. affirmativè. Prob. quia definitio, quæ notificat, & declarat essentiam, & substantiam rei est recta; sed de-

finis Arist. declarat, & notificat substantiam, & essentiam nominis, ut patet ex explicatione postea, 1. part. lib. 2. cap. 1. ergo definitio nominis est recta.

Dices concretum accidentale non bene definitur per subiectum in recto, quia in communi sententia, quodlibet concretum accidentale significat formam, & connotat subiectum; sed nomen est concretum accidentale, definitum in recto per subiectum, scilicet, per vocem; ergo non est rectè definitum. Sed contra; quia licet nomen definiatur per subiectum in recto, scilicet, per vocem, tamen vox in definitione nominis, non est principale significatum, quia contingit in nomine, quod in hoc concreto, *album*. Undè sicut in hoc concreto principale significatum non est subiectum, sed albedo, ita principale significatum nominis non est vox, sed significatio, aut secunda significatio logica, quæ nomini in Logica correspondet, quia de his, non autem de voce verificatur, quæ de nomine logicè dicuntur.

2. Secundo: Ex eo enim, quod nomen per vocem in recto explicetur, tantum sequitur, quod nomen supponat pro voce, quia pro illo dicitur nomen supponere apud logicum, quod importatur in recto, non autem, quod

vox fit principale significatum, quia principale significatum distinctum est ab eo, pro quo nomen supponit.

Tertio ad misso, quod nomen dicat vocem in recto, significationem verò, aut secundam intentionem in obliquo, non est idem nomen dicere vocem in recto, ac dicere vocem formaliter; nec est idem dicere aliquid in obliquo, ac dicere illud materialiter, seu pro connotato, quia in nomine contingit, quod in recto dicatur, quod sit vox, & principale significatum nominis logici non est, quod sit vox, sed vox, est connotatum significationis aut secundæ intentionis importatæ per definitionem nominis, ut est concretum artificiale logicum; cum enim verbum sit vox, & oratio etiam sit vox; si vox in nomine esset principale significatum, etiam in verbo, & oratione, esset principale significatum, & consequenter in nomine, verbo, & oratione, idem esset principale significatum, quod est absurdum.

3 Arg. primo: Nomen est vox; ergo malè definitur per vocem. Prob. antec. Vox est pars nominis; nam nomen componitur ex voce, & significatione, tanquam ex materia & forma; sed totum non est pars sui ipsius: ergo nomen non est vox. Confirm. Nomen est compositum ex voce, & significatione, sed

341 *Secunda pars Summ. Disp. III.*

vox non est composita ex voce, & significatione: ergo nomen non est vox. Resp. dist. antec. Nomen non est vox in recto, conc. antec. in obliquo, & connotative; neg. antec. Ad prob. neg. mai. Vox enim est connotatum nominis, aut id, pro quo nomen supponit; non autem, quod principaliter significat, cum enim nomen sit quoddam concretum artificiale, & natura concreti accidentalis non possit bene, & clarè explicari per id, quod importat in recto, & principaliter significat, explicatur per obliquam, aut connotatum, seu per id, pro quo supponit. Unde vox non est pars nominis, quia pars est de linea principalis significati.

Ad implicit. prob. dist. antec. Nam componitur nomen ex voce, & significatione, compositione cum his conc. antec. compositione ex his neg. antec. Pro cuius intelligentia nota cum Mastr. tom. 4. disp. 5. q. 2. n. 15. quod compositio alia est ex his, & est illa, qua constituitur totum ex partibus se habentibus per modum actus, & potentiae, ita ut ex ipsis aliquid resultet, dicens in recto, & ex a quo sua componentia, ut compositio ex anima, & corpore, ex qua resultat homo, quia nec est anima cum corpore, nec corpus cum anima, sed aliquid tertium causatum ex congressu suarum partium,

tium, per veram, & propriam causalitatem: Et alia cum *his*, & dicitur illa, ex qua resultat aliquid, non dicens in recto, nec ex æquo sua componentia; sed vnum in recto, & aliud in obliquo, sicut ex subiecto, & albedine resultat album, quod importat in recto albedinem, & in obliquo subiectum. Hæ compositiones distinguuntur in hoc; quod extrema primæ sunt proprie partes, quæ se habent per modum actus, & potentiæ, seu tanquam ex materia, & forma, & ideo de toto non prædicantur. At extrema secundæ compositionis proprie non sunt partes, unde aliquid eorum, nempe illud, per quod concretum explicatur, potest de toto prædicari. Hoc notato, nomen componitur, ex voce, & significatione, compositione cum *his*; proindeque potest vox de nomine prædicari, ad quod non requiritur, quod sit principale significatum, sed sufficit, quod sit id, pro quo nomen supponit.

Ad confirm. dist. mai. Nomen materialiter sumptum, est compositum ex voce, & significatione: neg. mai. Formaliter acceptum: conc. mai. & min. neg. conseq. In illo enim syllogismo variatur appellatio de formali in materialem, quia in maiori ly *nomen* sumitur formaliter, quia non est compositum, nisi pro

343 *Secunda pars Summ. Disp. III.*

ut habens significationem; in minori autem esse compositum, quod est prædicatum formale, applicatur materiali nominis, scilicet, voci, absolute, & non ut stat sub formali. Unde si-
cuti ratione huiusmodi defectus non tenet iste syllogismus: *Album est compositum ex subiecto, & albedine; sed subiectum non est compositum ex subiecto, & albedine: ergo subiectum non est album.* Nec ille.

¶ *A* Arg. secundo: Nomen est, quid logicum, quia formaliter importat secundam intentionem partis, vel extremi unibilis; sed vox est, quid physicum, quia importat entitatem realem soni, qui in ore animalis causatur ex collisione quarundam partium eius: ergo nomen non est vox. Resp. dist. conseq. Nomen non est vox, & supponit pro voce: conc. conseq. Nomen non est vox, nec supponit pro voce: neg. conseq. Nomen enim logice consideratum, secundam intentionem importat, quia ad propositionem conducit, ut pars, vel extremum unibile. Unde licet principale eius significatum sit secunda intentio, seu tale artificium logicale; definitur tamen, per vocem, sicut quodlibet aliud concretum accidentale, quod definitur per subiectum, pro quo supponit; nec est inconueniens, quod ens logicum,

& secundo intentionaliter, per ens physicum,
& primo intentionaliter definiatur quando per
hoc in notitiam, & cognitionem illius venimus,
vt evenit in præfenti.

*Quest. II. An nomen infinitum sit proprie
nomen?*

Nomen infinitum dicitur, quod
ex se rem determinatam signifi-
cat, ratione tamen negationis præpositæ de-
terminatur ad significanda ea omnia, que non
participant rem, quam determinate significat,
vt *non homo*. Ubi vox *homo* ratione præpositæ
negationis determinatur ad significanda ea
omnia, que non sunt homo; vnde sicut lapis
in quantum lapis, non est homo, ita lapis in
quantum talis, est *non homo*. De hoc, & alijs
dubitamus an sint proprie nomina?

Respo. negativè. Est expressum Arist. cap.
de nomine cum quo omnes fere consentiunt.
Prob. quia nomen aliquid determinatum, &
certum significat; sed nomina infinita, saltem
ex parte modi significandi, nihil determina-
tum, & certum significant: ergo non sunt no-
mina. Mai. est certa, quia nomen est nota, seu
sigillatio quædam, que imponitur rei, vt per
illam

illam distinctè, & non confusè, cum alijs cognoscatur. Prob. min. Nam negatio infinitans non est nota, & sigillatio, per quam res aliqua possit ab intellectu certè, & determinatè cognosci, quia *non homo* dicitur tam de eo, quod est, quam de eo, quod non est, quia lapis est non homo, & chymæra est non homo: ergo nomina infinita nihil determinatum, & certum significant, solum ex parte modi significandi.

-ling Confirm. Quia nomen debet significare quid sit res; sed nomen infinitum potius explicat, quid non sit res, quam quid sit: ergo non est nomen. Prob. min. Nomen infinitum est quid commune, & indifferens enti, & non enti, in quantum tali; sed quod significat aliquid commune, & indifferens enti, & non enti, in quantum tali, non significat, quid sit res, sed potius, quid non sit, quia enti, & non enti, in quantum tali, non est aliquid positivum commune: ergo nomen infinitum potius explicat, quid non sit res, quam quid sit.

§ 2 Arg. terminus infinitus est nota alicuius rei certæ, & determinatæ: ergo est nomen. Conseq. patet, quia nota ita significat aliquid determinatum, sicut ad nomen est requisitum. Antec. verò prob. Quia terminus infinitus, ut *non homo* ex parte significati materialis signifi-

cat id, quod non est homo, & non id, quod est homo, ex parte autem significati formalis significat negationem determinatam, sci licet *hominis*, & *non equi*; sed quod significat aliquid determinatum, est nota alicuius rei certæ, & determinatæ: ergo terminus infinitus est nota alicuius rei certæ, & determinatæ. Confirm. hæc propositio *equus est non homo* significat determinatam veritatem; sed determinata veritas, quæ de *equo* dicitur, est; quod est *non homo*: ergo *non homo* aliquid determinatum significat.

Resp. neg. antec. Ad prob. conc. mai. quoad prim. part. dest. quoad secundam; significat negationem determinatam ex parte rei significatæ: conc. mai. ex parte modi significandi: neg. mai. & dist. min. Quod significat aliquid determinatum, tam ex parte rei significatæ, quam ex parte modi significandi, est nota alicuius rei, certæ, & determinatæ; conc. min. Quod significat aliquid determinatum ex parte rei significatæ, non autem ex parte modi significandi: neg. min. & conseq.

Licet enim *non homo* connotet *Leonem*, *Bovem*, & cæteras omnes res indeterminatè (preter illam, quam negat) veluti subiecta, quibus applicari potest, ex se tamen non est impositum

ad significandum *Leonem*, aut *Bovem*, sed tantum negationem rei significatæ per nomen cui adiungitur; ideòque nomen infinitum ex parte rei significatæ rem certam significat scilicet, ipsam negationem hominis, tamen, quia significat ipsam negationem formæ, non determinando, quid sit ipsa negatio, sed quid non sit forma negata, est indeterminatio ex parte modi significandi, & in hac indeterminatione (quæ se tenet ex parte modi) stat infinitas nominis. Ad confirm. dist. mai. significat determinatam veritatem, ex parte rei significatæ, conc. mai. ex parte modi significandi, neg. mai. & eodem modo dist. min. & conseq.

3 Dices: Ideò *cæcum*, est verè nomen, quia certam negationem significat, scilicet, visus, & non auditus; sed non homo importat negationem certam, scilicet, *hominis*, & non *equi*: ergo est nomen. Resp. dist. mai. quia certam negationem significat, tam ex parte rei significatæ, quam ex parte modi significandi, conc. mai. præcisè ex parte rei significatæ, neg. mai. & dist. min. importat certam negationem, ex parte rei, conc. min. ex parte modi, neg. min. & conseq. *Cæcum* enim, significat negationem formæ, & simul explicat, quid sit ipsa negatio, scilicet, visus, & non auditus, nec tactus. Unde de-
ter-

terminatum, & determinatè significat, quod de termino infinito non verificatur.

4 Arg. secundo: Nomina transcendentia *ut intelligibile, & imaginabile* possunt applicari, tam enti, quam non enti; & tamen sunt nomina; ergo, & terminus infinitus. Confirm. Ens, & quodlibet aliud transcendentale est nomen; sed nihil determinatum significat: ergo si in ratione in determinati significati excluditur nomen infinitum à ratione propria nominis, etiam ens posset excludi. Resp. neg. conseq. Disparitas patet ex dictis. Nam imaginabile, & intelligibile, ex parte rei significatæ, significant quidem quid indeterminatum, & communissimum, applicabile enti, & non enti, tamen ex parte modi illud indeterminatum, & communissimum, ita determinatè significat, ut explicet, quid sit ille conceptus communissimus; ideòque propriè sunt nomina. Nomen verò infinitum, non explicat, quid sit illa negatio infinitans, sed quid non sit; & ideò merito à ratione propria nominis excluditur. Per quod patet ad confirm.

Dices: Nomen infinitum, *ut non homo*, explicat, quid sit illa negatio infinitans: ergo rem certam significat, etiam ex parte modi significandi, & consequenter est nomen. Conseq. pa-

ter ex dictis. Prob. antec. *Non homo* significat rem certam, scilicet, ipsam negationem hominis, per nos: ergo explicat, quid sit illa negatio, quia negatio nequit explicari, quid sit, nisi per formam, quam negat.

28 Resp. dist. antec. Explicat quid sit illa negatio infinitans ex parte rei significatæ, conc. antec. ex parte modi significandi, neg. antec. Ad prob. conc. antec. dist. consequ. eodem modo. Quodlibet enim nomen infinitum, certam, & determinatam negationem importat ex parte rei significatæ: quia *non homo*, negationem equi non dicit, sed hominis, & hanc etiam explicat; sed ex parte modi non explicat, quid sit illa negatio; nam *non homo* non explicat quid sit, sed quid non sit. Ad implic. prob. consequ. dicimus negationes infinitantes in modo distingui à negationibus negantibus; illæ enim per formam, quam negant explicantur, sicut etiam istæ; sed negantes explicant quid sit illa negatio, non verò infinitantes.

5 Rogabis: An transcendentia possint infinitari? Quid quid alij sentiant, dicimus posse infinitari, quia licet non ens importet determinationem ex parte rei significatæ, scilicet, negationem entis, hanc tamen negationem, ita significat, ut non explicet, quid sit illa negatio; sed

sed quid non sit forma negata, & in hac inde-
terminatione ex parte modi consistit infinitas
nominis.

Dices: De entibus realibus non possunt
transcendētia infinitata verificari, quia istæ sunt
falsæ lapis est non ens leo est non ens; erg. transcen-
dentia non possunt infinitari, quia nomen infini-
tū de entibus, & nō entibus, verificatur. Resp. neg
conseq. & dist. implic. prob. Nomen infini-
tum transcendente: neg. non transcendentia-
le: conc. nam infinitatio est talis naturæ, quod
imitat illimitata, seu transcendentia, & exten-
dit limitata, seu non transcendentia, quia ra-
tione negationis præpositæ nomen infinitum
transiit determinatè ad extremum oppositum.
Unde ens, quod est commune, & transcen-
dentale omnibus entibus ratione negationis
præpositæ, limitatur, & stat solum pro non
entibus; nomen verò, non transcendente,
quod solum de aliqua natura verificatur, ut
homo, ratione negationis præpositæ extendi-
tur, & de ente, & non ente dicitur; & ideo
*istæ leo est non homo. Chymara est non
homo sunt veræ; non verò illę lapis
est non ens. Leo est non ens.*



Quest. III. An verbum extra propositionem habeat rationem verbi?

Sensus quæstionis est, an quando verbum solum profertur; v. g. *est, currit, &c.* nullo subiecto subintellecto, quod sit, aut currat, habeat rationem verbi?

Dicimus: Verbum extra propositionem, non habet rationem verbi. Est contra Bayon. & prob. verbum est vinculum, nexus, unio partium propositionis, seu ratio coniungendi extrema; sed nequit esse unio, nexus, vinculum, seu ratio coniungendi partes propositionis extra propositionem: ergo verbum extra propositionem, non habet rationem verbi.

2 Dices cum Bayon. quod licet de ratione verbi sit unire extrema, non tamen requiritur, quod actu illa uniat; sed sufficit aptitudo proxima, quam extra propositionem habet ad unendum. Sed contra; quia unio, vinculum, & nexus, explicant usum, & exercitium, illudque in sua ratione formali includunt, cum sint relativa, & non possent intelligi, nisi in ordine ad aliud: ergo ad rationem verbi non sufficit aptitudo proxima ad unendum; sed requiritur, quod actu uniat. Secundo: Ad
ratio-

actionem: ergo non sufficit ad rationem verbi.

3 Prob. secundo: Verbum extra propositionem habet rationem nominis: ergo non habet rationem verbi. Prob. antec. Dum profertur, *currit* sine subiecto aliquo currente, verbum est extra propositionem, sed tunc solum venimus in cognitionem cursus: ergo verbum extra propositionem, solum habet rationem nominis. Prob. min. Non venimus in cognitionem cursus alicui convenientis in aliqua duratione, seu differentia temporis: ergo tantum venimus in cognitionem nominis, quia convenientia alicui in aliqua differentia temporis est conditio necessario requisita ad rationem verbi.

Confirm. Dum profertur *currit*, nullo sub intellectu subiecto, cui cursus possit applicari, non possumus intelligere cursum convenire alicui: ergo non significatur talis convenientia, quia convenientia est compositio, seu coniunctio unius cum alio; sed non significata convenientia unius cum alio, pro aliqua duratione, non intelligitur verbum: ergo intelligitur nomen, & consequenter verbum extra propositionem solum habet rationem nominis, quia servat significationem, in qua convenit cum nomine, & caret ea, que est propria verbi, pro ut à nomine distincti.

Thomas de la Concepcion Guaduan

4 Arg. primo: Verbum extra propositionem habet potentiam proximam ad unendum; ergo habet rationem verbi. Prob. consequ. Quia verba in definitione non dicunt actum, sed aptitudinem: ergo licet unire extrema sit de ratione verbi, sufficit aptitudo ad unendum, ut verbum extra propositionem habeat rationem verbi. Confirm. Aptitudo ad componendum sufficit, ut terminus extra propositionem habeat rationem termini: ergo aptitudo ad unendum sufficit, ut verbum extra propositionem habeat rationem verbi.

Resp. neg. consequ. Ad prob. dist. antec. Verba in definitione absolutorum non dicunt aptum, sed aptitudinem: conc. antec. relativorum; sub dist. transcendentalium; conc. antec. prædicamentaliū; neg. antec. & consequ. Ad confirm. neg. consequ. Verbum enim est unio, vinculum, & nexus, quæ non sunt quid absolutam, sed relativum, non transcendental, ut terminus, sed prædicamentale; ideoque compositionem important, & extra propositionem non possunt habere rationem verbi; sicut nec terminus rationem subiecti, aut prædicati, propter eandem rationem.

5 Arg. secundo: Verbum est unio artificialis; sed licet unio naturalis in exercitio

consistat, unio tamen artificialis in sola aptitudine saluatur, clavi, namque in navi, non sunt partes, sed colligationes partium, & substituunt sine exercitio; ergo ad rationem verbi sufficit aptitudo. Resp. neg. min. quoad 2. part. Nam unio in composito artificiali logico non minus est vinculum, ac unio naturalis, ista enim non est vinculum requirens exercitium, quia naturalis, sed quia vera unio inter duo extrema se habentia per modum actus, & potentiae; sed verbum in propositione est vinculum inter extrema se habentia per modum actus, & potentiae, quia subiectum est materia, & praedicatum forma partialis illius. Unde debet in exercitio consistere, sicut unio naturalis. Nec exemplum est ad rem; nam clavi in navi sunt, sicut glutinum inter duas tabulas, quod potius est pars, quam unio partium, quia propria, & vera unio solum datur inter extrema, quae sunt actus, & potentia, aut se habent per modum actus, & potentiae; quales non sunt partes tabulae, nec partes navis.

6 Arg. tertio: Non minus dependet modus arte modificata, quam unio ab extremis; sed haec syncategoremata: *Omnis, velociter,* &c. dum proferuntur sola, significant aliquid per modum modi; ergo verbum *currit*, dum pro-

profertur solum significat vnionem, quia non minus inintelligibilis est modus sine re, quam determinat, quam vnio significata per verbum, sine subiecto, quod vnit. Resp. dist. mai. Non minus, & diverso modo: conc. mai. Non minus, & eodem modo: neg. mai. & conseq. Modus namque dependet à re, cuius est modus, & vnio dependet etiam ab extremis, quæ vnit; sed modus dependet à re, non vt relatio, sed vt debilissima entitas ex se non potens subsistere sine re, cuius est modus; ideoque dum solus profertur, intelligitur connotare subiectum; non verò illud exprimere. Unio verò, est relatio, cuius totum suum esse est in ordine ad aliud; vnde totum suum esse in vsu, & exercitio consistit, non connotando, sed exprimendo extrema inter quæ versatur, illaque denominando vnita.

7 Arg. quarto: verbum extra propositionem significat *cum tempore*; nam *currit*; significat currere de præsentis, & *cucurrit*, *cucurrisse* de præterito; ergo non est nomen, quia nomen significat sine tempore. Resp. neg. antec. Quia verbum extra propositionem non habet rationem verbi sed solum nominis, aut quasi nominis. Et ratio est; quia verbum, vt tale, duo significat, nempe, rem significatam

per nomen illi correspondens, & eam convenire, vel non convenire alicui in aliqua temporis differentia; v. g. in hac propositione *Petrus currit*, verbum significat cursum, quod est proprium significatum huius verbi *currit*, & significat illum *Petro* convenire in hoc tempore; dum ergo extra propositionem profertur *currit*, non intellecto aliquo subiecto currente, servat primam significationem, in qua convenit cum nomine *curfus*, & cum participio *currentis*, & amittit secundam, quæ est propria verbi, vt talis, pro vt à nomine, & participio distinguitur.

Dices: Verbum *currit* per se sumptum, non potest, medio verbo substantivo, ingredi propositionem, nisi sumptum materialiter pro voce: ergo non est nomen, quia de ratione nominis est quod possit per modum partis principalis uniri in propositione. Resp. quod verbum *currit*, medio verbo substantivo, & participio, ingreditur propositionem, vt patet in hac: *est currentis*, quod sufficit vt saltem mediate, & reductively possit dici nomen. Unde licet sit de ratione nominis (quod est formaliter tale) quod possit per modum partis principalis uniri in propositione, non verò de nomine quod tantum reductively, & mediate est nomen; vt est verbum extra propositionem,

DISPUTATIO QUARTA.

De Orations.

Questio unica. An oratio sit rectè definita?

1 **R** Esp. affirmativè, & sic pro ratione auctoritas Phylosophi, & Dialecticorum, qui eam communiter recipiunt.

2 Arg. primo: Oratio idem significat, apud Dialecticos; ac apud Grammaticos, sed apud Grammaticos definitur oratio, *quod sint plures dictiones congrue se habentes*: erg. eodem modo definienda est, apud Dialecticos. Resp. neg. mai. quia aliter Grammaticus agit de oratione, ac Dialecticus. Ille enim agit de vocibus, provt conducunt ad congruitatem sermonis, & elegantiam loquutionis; ideòque voces significativas exquirunt, quæ dictiones appellantur, quia ex his, & non alijs congruitas sermonis, & elegantia componitur. Iste verò agit de vocibus conducentibus ad propositionem, & syllogismum, quæ consta-

re

re etiam possunt vocibus non significativis, ut constat ex dictis; itaque debet agere de oratione sub ea ratione, qua comprehendit propositionem his vocibus constātem, & talis est definitio Arist. à nobis tradita.

Dices: sed voces non significativæ non possunt esse partes orationis: ergo ruit solutio. Prob. subsumpt. Oratio est vox significativa composita: ergo constare debet partibus significativis. Patet consequ. quia hoc compositum non est aliud, quam suæ partes: ergo si partes orationis non sunt significantes, nec potest significativa esse tota oratio. Resp. neg. subsumpt. Ad prob. conc. amec. neg. consequ. solutio patet ex dictis in hac 2. part. disp. 1. quest. 6. ubi diximus, quod ut compositum ex partibus propositionis sit significativum, sufficit, quod aliqua pars illius sit significativa, & idem de oratione dicendum, quia propositio oratio quædam est.

Urgebis: in oratione ubi una tantum pars est significativa, unum, & omnino idem est significatum; sed quando plures voces coniunguntur quæ unum tantum significatum habent, non constituunt orationem integram significativam, sed unam tantum partem orationis, ut patet in his: *Marcus, Tullius, Cicero*, quæ eo ipso, quod
vnum

vnum tantum significant, vnam tantum partem orationis constituunt: ergo ex vocibus, ex quibus vna tantum est significativa, non constituitur oratio integra significativa, sed vna pars orationis tantum.

— Instatur argum. in toto: Ubi vna tantum pars est corporea, non est, nisi vnum, & omnino idem corporeum, sed ubi est vnum, & omnino idem corporeum, non potest totum integrum denominari corporeum: ergo in homine, ubi vna tantum pars est corporea; non potest totus homo denominari corporeus. Secundo, in causis partialibus; ubi vna tantum est vitalis, non potest effectus totus egredi vitalis; sed intellectus, & obiectum sunt duæ causæ partiales; ex quibus solus intellectus est vitalis: ergo integra cognitio non erit vitalis.

Itaque resp. quod in oratione, in qua vna tantum pars est significativa, integra oratio evadit significativa. Nec hoc labefactant voces assignatæ. Nam est manifesta disparitas, quia in oratione, ubi voces non sunt significativa, accipiuntur pro se, & non pro suo significato. Undè non sunt partes orationis ratione significationis ipsis correspondentis, sed ratione sui, & ideò si illis adiungatur aliquid significans identitatem ipsarum, resultavit totum, quod ha-

beat

beat plures partes, quarum vna altim scorsim; significet, ac per consequens resultavit oratio significativa. Istę autem voces *Marcus, Tullius, Cicero*, non accipiuntur pro se, sed pro suo significato, & ided non possunt pertinere ad orationem, nisi ratione significationis; cum autem significatum omnium sit omnino idem, necessarium est, quod vnam tantum partem orationis continuant.

3 Arg secundo: Definitio orationis convenit vocibus, quę non sunt orationes: ergo non est bona. Prob. antec. illę voces: *Pater familias, Respublica* non sunt orationes; sed illis convenit definitio orationis: ergo definitio orationis convenit vocibus, quę non sunt orationes. Prob. min. illę dictiones constant vocibus separatim significantibus; nam vna significatio correspondet voci *Pater*, & alia voci *familias*, & sic de reliquis: ergo illis convenit definitio orationis. Resp. neg. antec. Ad prob. conc. mai. neg. min. Ad prob. dist. antec. constant vocibus separatim idem significantibus, neg. antec. non idem, conc. antec. & neg. conseq. Aliud enim significatum correspondet toti voci, & aliud singulis partibus; nam significatum huius vocis *Pater familias*, quod est habere imperium in familia indivisibiliter toti voci correspondet, quod

quod non correspondet singulis partibus, & sic de alijs.

Dices: vnitas significati non aufert rationem orationis: ergo nec multiplicitas significatio- nis rationem orationis aufert: ergo *Pater fa- milias*, v.g. erit oratio, licet singulæ partes pe- culiare habeant significatum distinctum à sig- nificato, quod toti voci correspondet. Resp: conc. antec. dist. conseq. Multiplicitas congrua, conc. conseq. incongrua, neg. conseq. Non enim excluduntur illæ voculæ à ratione oratio- nis, quia singulæ partes peculiare habent signi- ficatum distinctum à significato totius; quia terminus complexus est oratio, & singulæ par- tes peculiare significatum habent, sed quia par- tes separatæ significantes aliquo nexu, scilicet grammaticali non coniunguntur, quod requi- ritur, vt vnã orationem constituent, cum enim vnitæ in significato non sit, nisi vnica dictio, & separatæ non sint congrue dispositæ, nec in significato vnitæ, nec sepa- ratæ orationem consti- tuent.



DISPUTATIO QUINTA.

De Propositione.

Quest. I. An Aristoteles rectè propositionem definiat?

I **S**upponimus, definitionem propositionis à nobis traditam, scilicet: *Oratio perfecta enuntiativa unius de alio*; esse rectam, propositionemque essentialiter definire. Cuius bonitas, quia ex ibi dictis patet, & ferè à nullo talis definitio rejicitur, hic ulterius probanda non est. Sed

2 Dices contra illam: Enuntiare unum de alio est proprium propositionis affirmativæ, ut distinguitur à negativa: ergo illa definitio non convenit omni propositioni. Prob. antec. enuntiare unum de alio idem est, ac affirmare unum de alio: sed sola propositio affirmativa affirmat: ergo sola illa enuntiat. Prob. mai. nequit intelligi, propositionem unum de alio enuntiare, & quod unum de alio non affirmet: ergo. Confirm. propositio negativa, ut talis, non annuntiat unum de alio: ergo sola affirmativa enuntiat. Prob. antec. propositio negativa removel prædicatum à subiecto: sed remove prædicatum à subiecto non est enuntiare prædicatum de illo: ergo. Resp.

Resp. neg. antec. Ad prob. neg. mai. Nam enuntiare vnum de alio convenit propositioni, tam affirmativæ, quam negativæ. Illa siquidem enuntiat, prædicatum esse idem cum subiecto; hæc verò enuntiat, prædicatum repugnare subiecto. Undè vna enuntiat, prædicatum, & subiectum esse idem; altera verò, vtrumque non esse idem. Ad confirm. neg. antec. Ad probat. conc. antec. neg. conseq. Quia non aliter propositio negativa removeret prædicatum à subiecto, quam enuntiando prædicatum subiecto repugnare; tam benè enim dicitur nuntius, qui narrat aliquid factum esse, quam ille, qui negat, tale quid contigisse.

3 Ubi adverte, vt alia sophismata solvas, propositionem non dici negativam, quia sit negatio enuntiationis; tam benè enim est quid positivum propositio negans, ac affirmans; sed dicitur negativa obiectivè, quatenus enuntiat negationem identitatis prædicati cum subiecto. Hoc supposito.

4 Difficultas est de definitionibus Philosophi per affirmare, vel negare, significare verum, vel falsum. Et quidem certum est, propositionem melius, & profundius definiri per hoc, quod sit oratio affirmativa, vel negativa; quam per significare verum, vel falsum. Tunc: Quia
affir-

affirmatio, & negatio sunt differentiæ essentialis propositionis. Undè impossibile est, eandem propositionem transire de affirmativa in negativam, aut è contra. Tum: Quia propositio dicitur vera, vel falsa, quia negat, quod non est; vel affirmat, quod est, vel è contra; non tamen est affirmativa, aut negativa, quia vera, vel falsa. Tum etiam: quia ex Subt. Doct. in 4. d. 8. q. 2. §. *Propter. V. Istud*, num. 2 3. id patet in addiscere; nam si Magister proferat hanc propositionem, *Petrus est risibilis*; tunc discipulus percipit illam, vt assertionem, seu vt propositionem; sed tamen non concipitur vt vera, nisi postquam ipse applicat demonstrationem ad ipsam propositionem, & tunc concipitur vt vera; proindeque affirmatio, & negatio præcedunt veritatem. Videatur Doct. ibi. Sed non ideò definitio tradita per verum, & falsum spernanda est; quia saltem erit descriptio data per passionem, quæ omni propositioni conveniant; nulla enim est, quæ non sit vera, aut falsa.

5. Dicimus ergo: utramque definitionem propositionis à Philosopho traditam esse rectam. Et præter auctoritatem Philosophi, quæ semper quoad fieri potest, servanda est. Prob. ulterius: quia utraque definitio constat genere, & differentia; nam *ly oratio* ponitur loco

generis, per quod convenit cum alijs, quæ propositiones non sunt; reliquæ verò particularæ habent rationem differentię, per quas differt ab omni oratione, quæ propositio non est; nulla enim, nisi propositio est affirmativa, aut negativa, vera, vel falsa. Et licet in simplici apprehensione possit reperiri veritas, ut dicemus, in lib. de Anim. non tamen veritas assertiva, aut iudicativa, quo sensu hic de veritate loquimur. Unde esse verum, vel falsum iudicativè omni, soli, & semper propositioni convenit.

6 Arg. 1. Illę definitiones explicant propositionem per disiunctionem: sed tales definitiones sunt vitiosę: ergo. Prob. min. definitio debet convenire rationi communi, ut ab inferioribus abstractæ; sed definitiones datę per affirmationem, vel negationem, per veritatem, vel falsitatem, non conveniant superiori, ut ab inferioribus abstracto; quia potius quælibet est duplex definitio; quarum vna convenit quibusdam inferioribus, & alia alijs; nulla tamen rationi communi propositionis ut sic: ergo hæc definitio, quia disiunctiva, non est bona. Secundo. Definitio superioris convenit cuilibet inferiori, & poni potest in definitione cuiuslibet inferioris; bene enim definiretur homo per hoc, quod sit vivens sensibile rationale: sed

prædicta definitio non rectè poneretur in definitione cuiuslibet propositionis particularis; quia falsum est propositionem affirmativam affirmare, vel negare; & falsum est, propositionem veram significare verum, vel falsum; quia quælibet habet unum determinatè: ergo.

7 Pro horum, & similium solutione nota, rem dupliciter posse definiri: vel in se ipsa, quando, scilicèt, nobis in se nota est eius essentialis differentia, vel per suas passiones disiunctas sufficienter enumeratas; tunc enim licèt quælibet passio seorsim non verificetur de omnibus inferioribus, sed de aliquibus tantum, tamen utraque disiunctim circumloquitur nobis differentiam essentialem nobis ignotam, & cum re definita convertibilem. Qua ratione par, & impar dicuntur passiones disiunctæ numeri, ut sic; & similiter actus, & potentia; necessarium, & contingens; idem, & d'versum, sunt passiones entis disiunctæ; quia licèt quælibet determinatè non conveniat, nisi vni membro dividenti, tamen utraque disiunctim circumloquitur nobis passionem entis nobis ignotam, & cum ipso convertibilem. Quo notato, facilè responderetur ad argumenta.

Ad primum dist. mai. per distinctionem utrumque, neg. mai. circumscribente nobis aliquid

commune ignotum, vel minus notum, conc. mai. & dist. min. in eodem sensu, neg. conseq. Ad prob. min. conc. mai. dist. min. Non conveniunt secundum id, quod explicant, transeat; secundum id, quod implicant, sed circumscribunt, neg. min. & conseq. Nam licet affirmare, vel negare, significare verum, vel falsum seorsim determinatè non conveniant, nisi determinatis propositionibus, tamen passio per hæc circumscripta convenit propositioni, ut sic, & in qualibet particulari, tanquam ratio generica reperitur; sicut esse parem, vel imparè determinatè solum convenit peculiari numero, at passio per hæc circumscripta convenit numero, ut sic, & cuilibet ex inferioribus. Diximus *transeat*; quia benè dici posset, quamlibet propositionem etiam particularem esse affirmativam, vel negativam, veram, vel falsam; nam propositio disiunctiva sufficienter est vera; si vera est quælibet, ex quibus componitur.

Ad secundum dist. mai. definitio, quæ datur per proprium genus, & differentiam, conc. mai. quæ datur per passiones circumscribentes passiones ignotas, vel minus notas, sub dist. secundum rationes circumscribentes, neg. mai. secundum rationem circumscriptam, conc. mai. & eodem modo dist. reliquas propositiones. Licet

enim par, vel impar non conveniat cuilibet numero particulari, sed vni tantū determinate, tamen ratio communis per hæc circumscrip̄ta cuilibet numero competit; & idem de passionibus disiunctis entis.

8 Arg. adhuc: naturalis similitudo rei non potest esse falsa: sed propositio mentalis est naturalis similitudo rei: ergo nequit esse falsa: ergo esse falsam non cointegrat passionem disiunctam circumscribentem passionem propositionis vt sic. Resp. dist. mai. naturalis similitudo rei, vt est in se, conc. mai. naturalis similitudo rei, vt conceptę, neg. mai. & conc. min. in eodem sensu, neg. conseq. Conceptus enim exprimit rem vt cognitam; & quia multoties cognoscit aliter, ac est, ideò est falsus; quia licet rem vt perceptam repræsentet, non tamen vt in se est,

Quest. II. An una propositio possit esse verior altera?

UT sensus quęstionis pateat, quem aliqui, vt credimus, rectè non percipiunt. Supponimus i. nos loqui de propositione mentali, in qua propriè, & intrinsecè reperitur veritas; non autem de vocali, & scripta; in his enim tantum extrinsecè, & velut

in signo expressivo iudicij reperitur. Supponimus secundo ex dicendis lib. 2. Log. quæst. vnicâ, veritatem consistere in relatione reali conformitatis cum re, vt est in se. Supponimus tertio, vnâ propositionem, aut veritatem posse esse, imò necessario esse perfectiorem altera essentialiter. Ratio est: quia dantur veritates specie distinctæ; cum ergo species sint sicut numeri, quorum vnus necessario est perfectior altero; ita vna veritas necessario erit specificè, & essentialitèr perfectior, vel imperfectior alia. Undè sermo est de duplici propositione circa idem obiectum: an, scilicèt, veritas vnus possit esse maior veritate alterius. Sed pro maiori intelligentia.

2 Nota, veritatem in hoc sensu dupliciter posse sumi. Primo, pro concomitantibus ipsam; qualia sunt, v.g. fundamenta, & rationes, quibus mouetur intellectus ad assensum. Secundo, pro propria formalitate; quo sensu dicitur adæquationem, & commensurationem actus cum obiecto. Sed quia hæc adæquatio, & commensuratio duplex est: aia extensiva, seu in ordine ad numerum prædicatorum obiecti; ita vt actus repræsentet omnia, & sola prædicata talis obiecti; secundâ intensiva, cum, scilicèt, actus habet tantam repræsentationem, quantum re-

presentabilitatem habet obiectum; ideo potest dubitari, an vna propositio sit verior altera, sumpta veritate pro concomitantibus, vel forma iter, & hoc sive extensivè, sive intensivè?

Et quidem certum est, quod si veritas sumitur pro concomitantibus ipsam, sic vna propositio est verior altera; hec enim veritas *homo est risibilis*, potest cognosci per evidentiora motiva, aut fundamenta concurrentia ad assensum ipsius; nam ab vno potest cognosci demonstrativè, & à priori per definitionem hominis, ab alio à posteriori per effectus ridendi, &c. Similiter certum est, vnam propositionem posse esse veriore altera extensivè, & quoad numerum prædicatorum; nam si vna res habet in se plura prædicata verior erit extensivè actus repræsentans omnia prædicata, quam actus repræsentans vnum tantum; nam conformior erit ille, quam iste. Sicut duæ quantitates magis æquales dicuntur, si sunt æquales, secundum omnes dimensiones, quam si essent secundum vnam tantum, v.g. longitudinem. Undè erunt æquales extensivè, si vtraque est de eodem prædicato, vel de omnibus simul. Difficultas itaque est: an veritas suscipiat magis, & minus intensivè; ita ut vna propositio habeat intensiorem repræsentationem respectu vnus obiecti, quam

quam alia? Partem negativam tenent accerrimè Thomistæ præsertim Lerma, Bayon, Froyl. & ferè omnes nostrates in M. S.

3 Dicimus tamen: veritas propositionis intensivè suscipit magis, & minus, ita vt vna veritas possit esse maior alia. Hęc deducitur ex Subt. Doct. in 1. dist. 26. §. *Ad primum*. & *Si inferas*, num. 50. & in 4. dist. 50. quæst. 4. & 5. vbi tenet, vnam visionem de Deo esse perfectiorem altera; quod admittunt omnes Theologi. Ex quo sic prob. conclusio: Omnes cognitiones beatificæ sunt veræ, & intensivè adequatæ; nam Beati Deum vident sicuti est, attinguntque omnia prædicata Divina: sed tamen vna est verior altera intensivè: ergo datur vna veritas intensivè maior alia. Prob. min. hoc ipso, quod quilibet Beatus cognoscat omnia, quæ sunt in Deo, inæqualitas visionum non provenit ex eo, quod vnus plura, vel pauciora prædicata attingat; sed in eo, quod eadem prædicata vnus magis, alter minus intensivè cognoscat: ergo si sunt inæquales, talis inæqualitas erit intensiva: proindeque cognitiones veræ, quales sunt illæ, possunt esse intensivè inæquales, & vna maior altera.

Confirm. Nulla visio creata repræsentat Deum, quantum est repræsentabilis; aliàs Deum comprehenderet: ergo vna repræsentat magis,

alia minus: sed non extensivè, ut patet: ergo intensivè. Scimus Thomistas inæqualitatem visionum arguere ex eo, quod unus Beatus plures effectus, aut creaturas videat, quam alter; illamque cognitionem esse comprehensivam, quæ attingit omnia, quæ sunt in obiecto, tam formaliter, quam virtualiter. Sed hoc impugnare non est præsentis instituti; pertinet enim ad Theog. in materia de visione, & ad lib. de Anim. Vide lib. 3. disp. 2. quaest. 6.

4 Prob. secundo: Veritas formaliter consistit in repræsentatione obiecti, ut in se est: ergo repræsentatio perfectior, & intensior erit perfectior, & intensior veritas. Prob. consequ. Perfectior actus perfectius attingit subiectum, quam imperfectior; quamvis uterque attingat adæquatè extensivè, & quoad numerum prædicatorum: sed datur unus actus perfectior alio de eadem obiecto, & quoad eadem prædicata: ergo.

5 Prob. tertio: Ideo veritas consisteret in indivisibili intensivè, nec posset crescere, quia deberet affirmare de obiecto magis, quam ea, quæ in re illi conveniunt; & hæc non est crescere, sed corrumpere veritatem: sed hoc non requiritur, ut veritas intensivè crescat: ergo. Mai. est doctrina contrariorum. Prob. min.

Stante eodem obiecto indivisibili extensive, potest vnus actus crescere in adæquatione intensiva veritatis, & conformitatis cum obiecto magis, quam alter: ergo ad incrementum veritatis non requiritur, quod affirmetur magis, quam ea, quæ obiecto conveniunt. Prob. antec. Ut vna visio corporea sit maior, & adæquatio altera, non requiritur, quod videat magis, quam habet obiectum; sed quod melius, & intensius videat; nam perfectior potentia visiva, v. g. aquilæ, perfectius, & adæquatius videt obiectum, quam potentia imperfectior, esto non attingat plures partes obiecti visibilis: ergo pariter cognitio intellectiva perfectior magis adæquatè, & intensè cognoscet obiectum, quam cognitio imperfectior; esto vna non cognoscat plura prædicata, quam alia.

6 Tandem prob. ratione efficaci: Actus Fidei Divinæ est cognitio vera: sed datur vnus actus Fidei maior, & intensior altero: ergo datur vnus actus intensivè magis verus, quam alter. Prob. min. Tum: Quia potest quis maiori conatu excitare intellectum, & habitum, & elicere vnum actum Fidei circa mysterium Sanctissimæ Trinitatis, v. g. intensiorem alio, vt pater. Tum: Quia olim Apolloli rogabant Christum D. vt adaugetet eorum Fidem; &

Ecclesia catholica postulat à Deo Fidei augmentum; & Christus D. dixit Centurioni: *Non invenì tantam Fidem in Israel; & Cananæ. Mulier, magna est fides tua* Tum: Qui a Pontifex Innocent. XI. declarat assensum fidei posse esse maiorem, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium. Modo sic: Sed circa eandem veritatem revelatam potest esse maior, vel minor assensus: ergo, & verior intensivè.

7. Nec valet, si cum Thomist. dicas, actus Fidei inter se comparatos esse perfectiores in ratione cognitionis, non tamen in ratione veritatis formalis; nam omnes æquè ad æ quantur eum objecto, quod credunt; & unus æquè dicit id, quod res est, sicut alter. Sed contra: Quia hoc est confundere æqualitatem extensivam cum intensiva; fatemur enim, duplicem actum de eodem subiecto, & prædicato esse æquales extensivè; sed inde non probatur, esse etiam intensivè æquales, nec unam veritatem sic non posse esse maiorem alia. Contra sic: Una cognitio vera potest esse intensior alia in ratione cognitionis: ergo, & in ratione veritatis. Prob. conseq. Quia si teneatur, relationem in se non suscipere magis, & minus, sed solum ratione fundamenti; sufficit, quod cog-
ni-

nitio, in qua fundatur veritas, quæ est relatio, possit esse magis, vel minus intensa; quo sensu Bayona disputat hanc quæstionem: ergo satis habetur intentum, si verum est, cognitionem in ratione talis posse esse magis, vel minus intensam; sicut maior est similitudo albi vt sex, quam albi vt quatuor ad album vt octo, per hoc præcisè, quod fundamentum in vno sit maius, in alio minus. &

Confirm. Implicat, similitudinem non esse maiorem (sive relatio in se suscipiat magis, & minus, sive non) si fundamentum similitudinis est maius, & conformius: sed cognitio est fundamentum veritatis: ergo veritas erit maior, & intensior, quo maior, & intensior erit cognitio; ac proinde si cognitio est intensior in ratione cognitionis, etiam veritas, quæ est similitudo, erit maior, vel minor.

8 Arg. Veritas formaliter consistit in adæquatione intellectus cum obiecto, pro vt est: sed adæquatio pro formali non suscipit magis, nec minus: ergo vna veritas nequit esse maior altera. Prob. min. Adæquatio importat negationem excessus, & defectus. Unde si aliqua forma aliquam superat, vel exceditur ab alia, non dicitur alteri æqualis; & ita quantitas vnus palmi non magis æquatur etiam altera palmi

377. *Secunda pars Summ. Disp. V.*

palmi quam vlna cum vlna: ergo. Confirm. Proprius conceptus veritatis est dicere, rem esse id, quod est, & sicut est: sed rem dicere sicut est, consistit in indivisibili; nam siue plus siue minus dicat, deficit veritas: ergo hæc pro formali in indivisibili consistit. Confirm. secundo: Iudicium, & obiectum comparantur secundum rationem iudicabilis, & iudicantis sed secundum istam rationem iudicium verum non potest esse maius, aut minus; cum non asserat plus, quam est: ergo formaliter quælibet veritas est equalis.

¶ 2. Hæc argumenta, & similia procedunt ex non distinctione adæquationis extensivæ, & intensivæ; quarum prima consistit in eo, quod non magis, nec minus affirmetur de obiecto, quam id, quod in se habet; secunda verò in eo, quod tanta vis cognoscitiva reperitur in actu, quanta intelligibilitas passiva est in obiecto. Quod patet exemplo duarum visicnum eiusdem obiecti, & earundem partium illius; quarum utraque est adæquata extensivè, quia non plures partes attingit vna, quam altera; sed imperfectior non ita intensivè attingit, ac perfectior. Unde utraque idem videt, sed non utraque æquè intensivè videt.

¶ 3. Resp. ergo in forma dist. mai. In adæquatione
 quæ

quatione extensiva, transeat; in adæquatione intensiva, neg. mai. Et dist. min. Non potest magis, & minus suscipere extensivè, permit. intensivè, neg. min. Ad prob. dicimus, adæquationem in sua linea importare negationem excessus, & defectus; at veritas non est necessario adæquatio intensiva cum obiecto; proindeque potest esse maior, vel minor. Diximus *transeat*, loquendo de adæquatione extensiva; quia etiam hæc potest magis, & minus admittere; nam hæc propositio, *homo est animal rationale*, verior est extensivè, quam hæc, *homo est animal*; quia illa plura prædicata attingit, quam ista.

Ad exemplum de æqualitate inter duos palmos, & duas vlnas, concedimus, duplicem palmum non esse minus æqualem, quam duplicem vlnam; quia non aliam adæquationem hæc extrema dicunt inter se, quam extensivam, nam provenit à quantitate. Unde non suscipit magis, & minus, quia id quantitati repugnat. At cognitio, & veritas ultra adæquationem extensivam admittunt quoque intensivam; ideoque benè potest duplex actus esse æqualis in extensione, & inæqualis in intensione, vt patet in exemplo de visione. Quare paritas nihil probat.

Imò adhuc est discrimen inter æqualitatem extensivam duarum quantitatum, & intellectus cum objecto; nam vna quantitas nequit esse æqualis alteri, nisi habeat tot partes, quot illa. Cuius ratio est: Quia denominatio æqualis cadit supra totum, non verò supra quamlibet partem. De quo vide dicenda in Log. lib. 1. disp. 11. q. 4. ad quartam. At intellectus potest conformari cum objecto, & elicere actum verum, quamvis non adæquetur extensivè cum objecto; hic enim actus, *homo est animal*, est verus, quamvis non attingat omnia prædicata, quæ sunt in homine; proindeque veritas non requirit adæquationem extensivam actus cum objecto, sicut æqualitas adæquationem extensivam vnius quantitatis cum alia; ideoque adhuc extensivè potest dari vna veritas maior altera.

Ad primam confirm. conc. mai. neg. min. Ad implic. prob. dicimus, quod si intellectus plus dicat, quam habet objectum, erit falsus; non tamen si minus dicat, quam habet, dummodo non asserat oppositum; nam qui dicit, *homo est animal*, minus dicit, quam habet homo, nec ideo falsum dicit. Et licet omnia, quæ sunt in objecto affirmaret, posset tamen adhuc maiorem veritatem intensivè elicere; nam anima
fe-

separata potest affirmare, quidquid est in homine, sicut Angelus; & tamen hic perfectiorem, & magis adæquatam veritatem eliceret.

Ad secundam confirm. conc. mai. neg. min. quoad secundam partem. Rectè enim iudicabit intellectus de obiecto, etiamsi minus dicat, ut patet ex dictis; nam proposita lite, an homo sit animal? Rectum erit iudicium affirmare, *homo est animal*; & tamen non totum quod est homo, dicit, quia de homine plures possunt excitari quæstiones, & lites. Et adhuc permisso, quod totum deberet dicere, tamen posset vnus intellectus melius dicere; quia profundius penetraret de obiecto id, quod dicit. Et per hanc doctrinam solvi possunt omnia argumenta, quæ congerunt contrarij.

12 Ex quo colliges, quid dicendum de falsitate. Quod melius intelliges, si advertas, illam posse dupliciter sumi: vel negativè, ut dicit carentiam veritatis; vel positivè, ut significat recessum, & distantiam à veritate, quæ consistit in relatione inæqualitatis; sicut absentia Romæ potest sumi, vel ut dicit carentiam Romanæ præsentia, vel ut importat distantiam positivam, v. g. Florentiæ, vel Matriti. Quo notato.

13 Dicimus, vnam falsitatem sumptam

381 *Secunda pars Summ. Disp. V.*

pro recessu à veritate posse esse maiorem alia;
 ex duplici capite. Primo, si privat perfectiori,
 & magis necessaria veritate; vnde falsior est
 ista, *Deus non est*, quam ista, *Mundus non est*.
 Secundo potest esse falsior extensivè, si plura
 denegat prædicata, quam si vnum solum; nam
 si decem homines currant, falsior erit hæc, *vnus
 tantum homo currit*, quam ista, *novem tantum
 homines currunt*; quia prima negat cursum de
 pluribus, quam secunda. Similiter falsior est
 hæc, *homo est lapis*, quam ista, *homo est leo*;
 quia illa removet ab homine rationalitatem, &
 animalitatem, hæc verò solam rationalitatem.

14 Dices: Falsitas formaliter consistit in
 recessu à veritate: sed quælibet propositio falsa
 æquè à veritate recedit: ergo quælibet est æquè
 falsa, Prob. min. Parum, vel multum à veri-
 tate recedere, de materiali se habet in ordine
 ad recessum pro formali; sicut æquè peccat,
 qui ad Eucharistiam accedit non ieiunus, sive
 parum, sive multum comederit: ergo.

Resp. conc. mai. neg. min. Ad prob. neg.
 antec. Nam formaliter potest vnus magis po-
 sitivè à veritate recedere, quam alter, vt patet
 in exemplis adductis. Paritas autem adducta
 nihil probat: nam præceptum sumendi Eucha-
 ristiam consistit in indivisibili, vt scilicet, ac-
 ce

te comestionem, & ieiunè sumatur. Ex quo solum sequitur, quod si obiectum falsitatis consisteret in indivisibili, non posset vna falsitas esse maior alia. At sicut in moralibus quedam præcepta in indivisibili consistunt, vt in exemplo de Echaristia, quedam verò non sic; nam qui centum furatur, plus peccat intra eandem speciem quam, qui furatur decem; sic licèt de obiecto indivisibili nequeat dari vna falsitas maior alia, tamen in obiecto divisibili oppositum evenit; potest enim dari maior, vel minor distantia à veritate, quæ inducat maiorem difformitatem, in qua consistit falsitas.

Quest. III. An eadem propositio possit transire de vera in falsam, vel è contrariis

Non loquimur de propositione vocali; hæc enim cum in sui significatione dependeat ex libera hominum voluntate, stante eodem obiecto, potest significare modo vnum, & postea oppositum; ac proinde nunc esse veram, postea falsam. Nec etiam loquimur de propositione mentali necessaria, aut impossibili; vt sunt istæ, *homo est animal*, *homo est lapis*; hæc enim sunt æternæ veritatis, vel falsitatis; quia essentia rerum sunt invari-

biles, nec possunt aliter se habere. Loquimur ergo de propositione in materia contingenti, ut est ista, *Petrus sedet*. Pro quo.

Nota, quod huiusmodi propositio potest esse, vel intuitiva, vel abstractiva. Prima nequit mutari de vera in falsam; cum enim habeat pro obiecto formali, & motivo rem ipsam in se presentem, v.g. cursum Petri; ideo cessante cursu à parte rei, cessat etiam actus intuitivus, quia pendet ab obiecto, ut est in se. Remanet ergo solum difficultas de propositione mentali contingente abstractiva; quia cum hæc causetur media specie, potest contingere, quod eliciatur cognitio, quando obiectum in se ita est, & etiam quando aliter se habet; ut patet in Gentili, qui æquè affirmat, substantiam panis esse in hostia ante, & post consecrationem.

Nota in super, propositiones contingentes de presenti connotare tempus. Sed hoc dupliciter contingere potest. Vel ita ut determinatè, & expressè consignificet certam temporis differentiam; ut hæc, *Petrus sedet per totam horam*; & huiusmodi propositiones nequeunt mutari de veritate in falsitatem; aut è contra, nam istę copulant omnes partes illius horę cum sessione Petri. Unde si Petrus surgat in
ali-

aliquo instanti illius horæ, propositio etiam in primo instanti fuit falsa, quia etiam in primo significabat totam horam; si verò Petrus per totam illam horam sedeat, nunquam propositio erit falsa. Vel ita ut solum significent confusam temporis partem; ut hæc absolutè prolata, *Petrus sedet*; & de ista procedit præsens difficultas.

3 Dicimus ergo: Eadem propositio in sensu explicato potest transire de vera in falsam, & è contra. Ita expressè Subt. Doct. in 4. dist. 8. q. 2. §. *Propter. v. Ista. n. 23.* ubi ait: *Veritatem esse relationem accidentalem propositionis, cui potest inesse, & non inesse.* Prob. 1. ex Arist. pluribus in locis, præsertim in prædicament. cap. de substantia. Ubi ait: *Eadem oratio falsa, veraque videtur esse; nam si vera est hæc oratio, quempiam, in quam, sedere; si ille surgat, eadem hæc oratio falsa erit, &c.* Ex quibus verbis deducitur ratio communis pro conclusione: hoc iudicium, seu propositio, *Petrus sedet*, durare potest per duo, tria, aut plura instantia: sed in vno instanti potest esse vera, & in alio falsa; ergo. Prob. min. Potest Petrus sedere in instanti, A, & non sedere in instanti, B, sed hoc ipso propositio erit vera in primo instanti, quia conformis obiecto; &

Falsa in secundo, quia non conformis: ergo

4 Respondent aliqui, propositionem in secundo instanti non esse eandem, ac in primo; sed entitativè, & essentialiter distinctam. Nam vel in primo repræsentat obiectum pro primo, & in secundo pro secundo instanti, & sic quid distinctum repræsentat in primo instanti, ac in secundo; ac per consequens erit distincta in vno, & in alio. Vel in utroque instanti repræsentat obiectum pro primo, & sic in primo erit de præsentis; & in secundo de præterito; ac proinde distincta in vno, ac in alio.

Sed contra primo: Quia hæc solutio manifestè opponitur Arist. expressè loquenti de eadem numero propositione. Nam clarè ait: *Si ille surgat, eadem hæc oratio falsa erit; ubi ly eadem hæc identitatem numeralem significat; nec in vlla Grammatica, aut Logica oppositum rationabiliter dici potest: ergo voluntaria est solutio.* Contra secundo: Cognitio abstractiva, entitativè sumpta, ut distincta ab intuitiva, non dependet ab obiecto in se, sed ab illo ut repræsentato in specie: ergo non dependet (adhuc tanquam à connotato) in sui entitate ab eo, quod obiectum sit, vel non sit; & consequenter in secundo instanti, in quo non existit esse

no Petri, est idem actus ac in primo instanti, in quo existit. Antec. patet: Nam cognitio abstractiva præscindit ab existentia rei, & eodem modo repræsentat, sive res existat in hac differentia temporis, sive non. Prob. consequ. Cognitio, quæ est de eodem obiecto, & eodem modo se habens, est eadem essentialiter cognitio: sed abstractiva, adhuc non existente obiecto, est de eodem quoad substantiam, & eodem modo se habet; aliàs esset intuitiva, quia variaretur ad variationem existentie obiecti: ergo non dependet in sui entitate ab eo, quod obiectum in re sit, vel non sit.

5 Unde aliud est id, quod requiritur ad veritatem propositionis; & aliud, quod requiritur ad entitatem, & substantiam cognitionis. Ad primum enim requiritur, quod obiectum in se sit eodem modo, quo affirmatur per actum; & si ita non est, variabitur veritas propositionis. Ad secundum verò solum requiritur, quod species illius repræsentet; quod potest contingere, sive res sit, sive non. Ideoque non negamus, propositionem de præsentis consignificare tempus præsens, modo infra explicando; sed non requiritur ad eius substantiam, quod obiectum existat in tempore consignificato per talem propositionem; aliàs omnis

387 *Secunda pars Summ. Disp. III.*

Cognitio esset intuitiva, quia dependeret essentialiter ab existentia obiecti in tempore, quo illa efformatur. Ex qua doctrina patet hallucinatio contrariorum.

Contra tertio: Licet propositio in secundo instanti repræsentaret obiectum pro primo, si non est eadem, non posset esse vera: ergo malè supponitur, propositionem in secundo instanti posse esse de præterito, & veram, quia repræsentat obiectum pro primo. Prob. antec. Phantasma, etiam in somnis, repræsentat obiectum cum omnibus circumstantiis, & eadem reali temporis differentia, quam habuit à parte rei: sed tamen non verè repræsentat obiectum; aliàs esset verum nunc, seu de præsentia, me committere bellum: ergo implicat, propositionem pro secundo instanti dicere obiectum pro primo.

Contra quarto: Propositio ratione copulæ significat tempus confusè, vagè, & indeterminatè: ergo entitas propositionis debet coexistere differentia temporis confusè, & vagè significatæ. Modo sic: Sed pro illa differentia temporis potest propositio, quæ erat vera, reddi falsa: ergo immutata entitate, & substantia propositionis, potest transire de vera in falsam. Prob. subsumpta: Differentia illa

illa temporis consignificata per copulam, habet multitudinem partium sibi invicem succedentium (aut instantium, si velis) sed sessio Petri, v. g. poterit in vna parte temporis consignificati existere, & in alia parte non existere: ergo poterit propositio eadem permanens quoad entitatem esse vera in vna parte temporis consignificati, & in alia falsa.

Confirmat. & explic. hoc: Entitas propositionis debet esse eadem, sicut idem obiectum, & idem connotatum: sed pro tota differentia temporis consignificati per copulam est idem obiectum, & idem connotatum: ergo debet durare entitas propositionis pro tempore consignificato: atqui cum illud tempus sit successivum, poterit sessio in vna parte illius existere, & in alia non: ergo poterit propositio adhuc existens esse in aliqua parte temporis consignificati vera, & in altera falsa. Patet consequenter. Quia existente sessione, est vera, quia conformis; & non existente, falsa, quia non conformis.

6 Arg. primo: Hæc propositio, *Petrus sedet*, cum primo formatur necessario consignificat tempus præsens, & non aliud ultra; nam significare cum tempore, est repræsentare aliquid in illo fieri: sed in illo tempore consignifi-

389 *Secunda pars Summ. Disp. III.*

ficato est vera, vel falsa: ergo nequit eadem propositio de vera in falsam, vel è contra mutari. Prob. min. Vel in toto illo tempore consignificato Petrus seder, vel non sedet in toto illo tempore, sed in vna parte illius? Si primum; propositio erit vera. Si secundum; erit absolutè falsa: ergo. Confirm. Talis propositio, (etiã si per impossibile continuaretur in alio instanti, in quo Petrus non sederet) non potest reddi falsa, si fuit vera in primo instanti: ergo. Prob. antec. Propositio est vera, quando existit obiectum importatum per copulam: sed adhuc in secundo instanti existit obiectum pro instanti importato per copulam: ergo si semel fuit vera, semper erit vera; & si semel falsa, semper falsa.

Resp. dist. mai. Consignificat tempus præsens explicitè, & determinatè, neg. mai. implicitè, & confusè, conc. mai. Et permis. min. neg. conseq. Cum enim dicitur, propositionem vi copulæ consignificare tempus, non debet intelligi de tempore determinato, ita vt sensus sit: *Petrus sedet in hac hora*, aut *Petrus sedet nunc*; ita vt *ly nunc* determinatè somatur. Sic enim libenter concedimus propositionem de vera in falsam nõ posse mutari, sed sensus est, *Petrus sedet in aliquo tempore indeterminato*;
in

in quo permanet illa propositio, non totum illud simul significando, sed successivè, secundum coexistentiam, quam sessio dicit ad illam propositionem. Cum ergo tempus coexistat successivè, & secundum diversas partes; inde est, quod sessio tali tempore commensurata possit in vna parte ex illis indeterminatè deficere, & propositio reddi falsa. Undè contrariorum æquivocatio provenit ex eo, quod iudicant, per copulam consignificari tempus, vt totum quoddam determinatum, & obiectivè simul acceptum; quod ita non est, quia tempus præsens significatur indeterminatè. Ideòque ad prob. neg. supposit. Nam cum dicit, quod pro toto illo tempore, *Petrus sedet, vel non sedet*; sumit tempus determinatè contra modum consignificandi copulæ. Per quod patet ad confirm. quæ eodem æquivoco laborat.

7. Dices: licèt verbum consignificet tempus indeterminatum, & confusum debet esse absolutè vera, vel falsa: ergo nequit de vno in aliud transire. Prob. antec. vel tempus consignificatum explicatur copulativè sic: *Petrus sedet in hac parte temporis, in illa, & in illa*; & hoc modo propositio est absolutè vera; si semper sedet; vel absolutè falsa, si in aliqua parte non sedet; nam ad falsitatem copulativæ sufficit,

391 *Secunda pars Summ. Disp. V.*

cit, quod vna cathégorica sit falsa. Vel explicatur disiunctivè sic: *Vel in hac parte temporis sedet, vel in ista*; & hoc modo etiam erit, vel absolutè falsa, si nunquam sedet, vel absolutè vera, si in aliqua parte temporis sedet; quia ad veritatem disiunctivæ sufficit, quod aliqua cathégorica sit vera: ergo quocumque modo explicetur consignificatio, propositio non potest transire de vera in falsã, aut è contra.

Resp. neg. antec. Ad prob. posset negari antec. vel supposit. Quia suppositio propriè convenit termino communi in ordine ad sua inferiora, non verò in ordine ad ea, quæ vt concomitantia se habent; vt tempus respectu verbi. Undè nullo ex illis modis debet hæc propositio explicari. Sed vt profundius replica solvatur.

Resp. quod cum tempus sit quoddam totum successivum habens partes, non simul, sed successivè; si significatur confusè, & vage in propositione, vt cum dicitur, *Petrus sedet*; non potest explicari per descensum, nec disiunctivum, nec coniunctivum; quia talis descensus solum fieri potest in inferioribus, quæ simul sunt, quia potest ipsis convenire prædicatum. Qua ratione benè arguitur: *Omnes homines currunt: ergo ille, & ille, &c. Aliquis homo currit; ergo*

ergo vel ille, vel ille, &c. Undè ille descensus non respicit subiecta successiva, sed simul existentia; in tempore autem hoc fieri nequit, quia ratione suæ successionis nequeunt ille categoricè simul enantiari copulativè, aut disiunctim, sed necessario una post aliam, & independenter ab alia; sicut partes temporis sibi invicem succedunt, existente iudicio affirmante sessionem de Petro. Idèdque hæc, *Petrus sedet*, debet quasi explicari per categoricas absque aliqua conjunctione; vel si coniungantur per copulam, & non debent coniungi, ut omnes simul verè, sed successivè; quia id solum permittit duratio successiva temporis. Undè ad veritatem copulativæ inferiorum simul existentium, requiritur, ut omnes sint simul verè, quia prædicatum dicitur, ut omnibus simul conveniens; ad veritatem verò copulativæ de inferioribus sibi invicem succedentibus non requiritur, ut omnes sint simul veræ.

8 Replicabis: cum dico, *Petrus hæc hora disputat*, prædicatum verificatur de omnibus partibus simul: & tamen partes illæ sunt successive: ergo successio non obstat, quominus fiat descensus copulatus: ergo etiam potest fieri descensus copulativus simul. Resp. dist. mai. de omnibus partibus simul simultate reali, neg. mai.

mai. simultate obiectiva, & se tenente ex parte cognitionis, subdist. ratione explicitę significationis temporis, conc mai. ratione consignificationis confuse, & indeterminatę, neg. mai. & dist. min. in eodem sensu, neg. conseq.

Est enim latum discrimen inter hanc propositionem, *Petrus hac hora disputat*; & istam, *Petrus disputat*. Nam in prima intellectus explicitę, & determinatę advertit ad omnem horam, & partes simul colligit simultate obiectiva. Unde prædicatum attribuitur subiecto, ut inherencia ipsius coexistit omnibus partibus horę simul acceptis, ita ut ad unius partis falsitatem tota propositio reddatur falsa; & non potest eadem propositio simul esse vera, & falsa. In ista verò propositione, *Petrus disputat*, intellectus non advertit explicitę, & simul omnes partes temporis, sed solum significat illas secundum coexistentiam successivam, quam dicunt ad propositionem in intellectu permanentem; ideoque una consignificatur post aliã, & independentem ab aliã; proindeque si Petrus disputat in una parte temporis, & non in aliã, eadem propositio, quę temporis coexistit, erit primo vera, & postea falsa.

9 Arg. 2. Propositionem representate cum tempore est repręsentare, aliquid in tempore fieri:

fieri: ergo nequit repræsentare novum tempus sine sui mutatione; ac proinde nequit eadem esse in hoc tempore vera, & in sequenti falsa. Prob. conseq. propositio repræsentans, aliquid fieri in loco, v. g. in foro, nequit repræsentare, idem fieri in alio loco, sine sui mutatione: ergo pariter. Patet conseq. quia sicut non potest cognosci, aliquid fieri in foro, quin cognoscatur forum: sic nequit cognosci, aliquid fieri in tempore, quin tempus cognoscatur.

Resp. dist. antec. Est repræsentare explicitè, seu determinatum tempus, neg. antec. implicitè, & tempus confusum, conc. antec. & dist. conseq. nequit repræsentare explicitè, conc. conseq. implicitè, neg. conseq. Ad prob. conc. antec. neg. conseq. & paritas. Discrimen est; nam ista propositio, *Petrus ambulat in foro*, significat locum determinatè, & explicitè; & ideo variatur ad variationem loci, sicut etiam variatur hæc, *Petrus legit hac hora*, per significationem lectionis in alio tempore. At propositio significans tempus confusum, & implicitum, non variatur per successionem temporis secundum partes priores, & posteriores, secundum coexistentiam successivam, quam dicunt ad talem propositionem in intellectu manentem.

10 Imò paritas assumpta de loco efficaciter

ter in contrarios retorquetur. Nam hoc iudicium, *Petrus in domo sedet*, non potest sine sui mutatione significare sessionem Petri in Ecclesia; hoc verò iudicium, *Petrus sedet*, non mutatur, sive Petrus sedeat hic, sive alibi: sed hoc non alia ratione, nisi quia primum iudicium significat determinatum locum; secundum verò significat locum indeterminatè, & confusè; ac si diceret, *Petrus in aliquo loco sedet*: ergo similiter licet non possit, non variari entitative propositio significans tempus determinatum, si aliud tempus determinatum significaret, tamen propositio significans tempus confusè, & implicite non mutabitur quoad substantiam per successionem partium temporis. Patet consequentia non minus presentia localis est circumstantia obiecti, & actionis, quam coexistentia ad tempus; ac proinde, si quando locus significatur confusè, non mutatur iudicium per mutationem loci, etiam quando tempus significatur confusè, non mutabitur propositio per mutationem, & successionem partium temporis.

¶ II Per quod patet solutio ad quoddam argumentum Oviéd. quod sic se habet. Ad hoc ut propositio in hoc instanti sit vera, debet supponi illius obiectum existens, non solum in hoc instanti, sed etiam in quolibet tempore per co-

pu-

pulam importato eo modo, quo per copulam
 importatur: sed eo ipso, quod in hoc instanti
 supponatur obiectum propositionis existens in
 omni tempore importato per copulam, impli-
 cat, postea non existere in aliquo tempore per
 copulam importato: ergo implicat, propositio-
 nem postea fieri falsam. Min. & conseq. tenent.
 & mai. prob. Ut hæc propositio, *Petrus semper*
currit, in hoc instanti sit vera, debet Petrus in
 omni instanti currere; nam veritas propositio-
 nis consistit in conformitate actus cum toto
 obiecto significato: ergo ad hoc ut in hoc in-
 stanti propositio sit vera, debet in hoc instanti
 conformari cum toto obiecto significato: ergo
 si obiectum significatum dicat non solum dura-
 tionem præsentem, sed etiam præteritam, &
 futuram, debet propositio conformari cum
 obiecto, quatenus dicit non solum durationem
 præsentem, sed etiam præteritam, & futuram:
 ergo vera est maior.

12 Resp. enim primo, conc. totum argu-
 mentum, si loquatur de propositione consig-
 nificante explicitè certam temporis partem; id
 enim, & non amplius probat illud exemplum,
Petrus semper currit. Negatur verò totum, si
 loquatur de propositione consignificante tem-
 pus implicite, & confuse. Cuius ratio patet ex
 dictis.

dictis. Vel secundo resp. conc. mai. ut iacet, scilicet, ut propositio in hoc instanti sit vera debet supponi eius obiectum existens pro omni tempore importato per copulam *eo modo*, quo per copulam importatur; nam si per copulam importantur partes temporis determinate, etiam in singulis partibus determinate debet supponi obiectum propositionis; si verò indeterminate, & confuse, quo sensu nos loquimur, eodem modo debet supponi obiectum existens, scilicet, confuse, & successive; ita ut in aliqua parte possit mutari, manente propositione. Sed neg. min. quod obiectum non possit, non existere in aliqua parte temporis per copulam confuse importati.

13 Arg. 3. Variato obiecto, variatur etiam cognitio: sed Petro non currente in secundo instanti, variatur obiectum cognitionis: ergo, & cognitio; ac proinde eadem propositio nequit esse modo vera, modo falsa. Confirm. 1. illa cognitio, *Petrus sedet* essentialiter representat cursum Petri verum, & realem: ergo ut existentem: ergo non existente cursu, non permanebit idem actus, quia non permaneret omnino idem obiectum. Confirm. 2. Actus in ratione veri non minus dependet ab ipso in se, quam in ratione representantis: sed ut talis ita

necessario repræsentat, vt non possit non repræsentare: ergo necessario est verus, vt non possit esse falsus.

Resp. dist. mai. variato obiecto formali, conc. mai. obiecto materiali, neg. mai. & dist. min. in eodem sensu, neg. conseq. Cognitio namque abstractiva præscindit ab existentia rei in se; nam eodem modo repræsentat, siuè obiectum in re existat, siuè non; existentia enim, nec est obiectum motivum, nec terminativum cognitionis abstractivæ, vt cognitio est. Undè aliud est substantia talis cognitionis, & aliud veritas; in primo sensu existentia rei in se est obiectum materiale cognitionis; quia hoc modo solum dependet ab obiecto, non vt in se, sed vt in specie; at in secundo sensu, scilicèt, vt vera, talis cognitio dependet ab existentia rei in se, tanquam ab obiecto formali; ideòque ad variationem existentia obiecti variatur cognitio, vt vera, non autem quoad substantiam.

14 Ad primam confirm. conc. antec. dist. conseq. vt existentem inesse obiectivo, & apprehenso, conc. conseq. vt existentem à parte rei, neg. conseq. & quidquid inde sequitur. Licèt enim propositio ratione verbi repræsentet prædicatum convenire subiecto in tempore; hoc debet intelligi obiectivè, & secundum ap-

prehensionem, non in se, & à parte rei; quia ab hoc præscindit cognitio abstractiva, ut cognitio est. Undè apprehendit, quod existentia sit à parte rei, sive illa in se detur, sive non; ideòque argumentum potius probat, nullam posse dari cognitionem abstractivam falsam. Nam inquirimus: cum quis falso asserit, Petrum sedere, ille utique iudicat, ita esse à parte rei: vel ergo tunc datur existentia in re talis sessionis? Et sic propositio non erit falsa; vel non datur talis sessio? Et sic propositio non habebit obiectum, ad quod terminetur; nam, per te, eius obiectum esset sessio à parte rei, quæ re vera non datur.

Ad secundam confirm. neg. mai. Nam cognitio abstractiva duplicem relationem importat ad obiectum: aliam ut cognitio, scilicet, attingentiæ, & representationis; & hanc habet sive obiectum existat, sive non; aliam ut veram, scilicet, relationis conformitatis cum ipso. Secundum primam non dependet ab existentia obiecti in se, & à parte rei, sed abstrahit; quoad secundam dependet, quia ab eo, quod res est, vel non est, propositio dicitur vera, vel falsa.

15 Arg. 4. Implicat, fidem supernaturalem posse concurrere ad actum falsum: sed hoc.

hoc eveniret, si propositio posset transire de vera in falsam: ergo. Probat. min. & ponamus, Catholicum formare hanc propositionem, *Christus D. est in hostia* ante corruptionem specierum, & eandem continuare, usque ad corruptionem illarum. Modo sic: per nos, eadem est illa propositio ante, & post corruptionem specierum; & ante est vera, postea falsa: sed antea eliciebatur à Fide supernaturali: ergo, & postea, cum sit eadem numero propositio: ergo Fides supernaturalis concurreret ad actum falsum.

Resp. conc. mai. neg. min. Ad prob. dicimus, Fidem supernaturalem de hoc Mysterio non terminari ad hanc hostiam in particulari, sed ad hostiam verè consecratam in yniversalì. Undè assensus Fidei sic intelligitur: *Christus est in omni hostia verè consecrata*; & in hoc sensu semper est vera, sive hæc hostia in particulari corrumpatur, sive non; imò sive sit consecrata, sive non. Quare si nulla daretur hostia, adhuc propositio esset vera; argumentum verò procedit de hostia in particulari, & circa illam potest dari propositio vera, & falsa; casu, scilicet, quo hic non sit verè ordinatus, aut non habeat intentionem consecrandi; ideoque talis assensus dependet à Fide humana, & naturali. Et hinc colliges, qualiter debeat adorari Christi

Itus D. in Sacramento; nam adoratio terminari debet ad Christum D. prout in Sacramento, seu prout in hostia, & vino ritè consecratis: & hoc modo digne adoratur Christus D. quamvis hæc hostia in particulari ritè consecrata non sit. Sed nunquam expedit dare locum dubio de hac hostia in particulari; hoc enim charitatem diverteret, & devotionem tepidam facit; adoretur Christus D. in Eucharistia, & huiusmodi cogitationes vt invtiles repellantur.

16 Idem dic de hac propositione, *Christus D. nascetur*, formata ante Christi D. nativitatem, & continuata, vsque ad nativitatem, & post; obiectum enim talis assensus, vt à Fide proveniret non est nativitas Domini, vt in hac, vel illa differentia determinata temporis, sed ad tempus nativitatis à Deo ordinati, & præstituti. Vnde sensus eius esset: *Credo nativitatem*

Christi D. in tempore præordinato à Deo;

& sic præscindit à respectibus præ-

teriti, præsentis, & futuri;

& idem semper

est.



Quæst. IV. An propositiones de futuro contin-
genti absoluto habeant determinatam verita-
tem, vel falsitatem?

1 **P**AUCIS ab hac difficultate expedie-
mur, & quantum muneri logico
satis est: huius enim materiæ profundior deci-
sio ad Theologiam spectat. Pro quo.

2 Notandum futurum esse id, quod mo-
do non existit; existet tamen in aliqua dura-
tione sequenti, sicut præteritum est illud, quod
modo non existit, existit tamen in aliqua du-
ratione antecedenti, de quo Uberius in
Theolog. Hoc autem futurum duplex est: abso-
lutum, scilicet, & conditionatum. Primum est,
quod de facto existet à parte rei: v. g. Anti-
Christus, dies iudicij, &c. Secundum, quod de
facto non existet à parte rei; existeret tamen,
si poneretur aliqua conditio, vt conversio Ty-
riorum, & Sydoniorum, si Christus D. illis præ-
dicasset, iuxta illud. *Si in Tyro, & Sydone facta
fuissem signa: pœnitentiam egissent.* Non loqui-
mur hic de futuro conditionato, quod gravi-
simas tangit difficultates Theologicas, sed de ab-
soluto, quia de illo agit Phylsop. in 4. lib. 1.
Perhincman, scilicet, propositiones de illo effor-

matæ sint determinatè veræ, & conformes ob-
 iectò, vel falsæ, & non conformes? sive veritas,
 aut falsitas, sint nobis notæ, vel occultæ. Rursus
 futurum, est duplex; aliud necessarium, quod,
 scilicèt, ita existet, vt non possit non existere
 (saltem naturaliter loquendo) vt ortus solis cra-
 stina die; aliud contingens ad vtrumlibet, quod,
 scilicèt, ex se est indeterminatum ad esse, vel
 non esse. Ut *Anti-Christus erit, vel non erit.*
Petrus cras leget, vel non leget, & de hoc vltimo
 procedit quest.

Sed vltèrius not. dubium non inquirere cau-
 sam futuritionis, seu obiecti, ad quod propo-
 sitio terminatur; hanc enim supponimus esse di-
 vinum decretum, sine quo nihil est futurum;
 ac proinde independentè à decreto, nulla ex
 ijs propositionibus. *Petrus erit. Petrus non erit,*
 est vera, sed supposita futuritione, qua ritus,
 quid de factò sentiendum sit, an, scilicèt, propo-
 sitiones de futuro contingenti absoluto effor-
 matæ sint determinatè veræ, aut falsæ.

3 Resp. affirmativè cum communi senten-
 tia. Prob. 1. ex Arist. explicante propositionem
 per hoc, quod sit oratio verum, vel falsum sig-
 nificans; sed propositio de futuro contingenti
 est verè propositio: ergo est oratio verum, vel
 falsum significans; ergo habet determinatam

veritatem, vel falsitatem. Secundo. De fide est Deum cognoscere omne id, quod est futurum, & quod ipse futura revelaverit hominibus, ut patet ex sacra pagina: ergo propositio, quæ asserit aliquid esse determinatè futurum est vera, & contradictoria determinate falsa. Patet consequens. nam propositio, quæ conformatur cum obiecto est vera, & contradictoria falsa. Confirm. de fide est Anti-Christum esse futurum: ergo assensus hic, *Anti-Christus erit* est infallibiliter verus, nam fidei nequit sub esse falsum, sed talis propositio est de futuro contingenti, ut patet: ergo.

Prob. 3. istæ propositiones: *Petrus cras peccabit. Petrus cras non peccabit*, sunt contradictoriæ (supposita futuritione, vel existentia Petri) sed ex duabus contradictorijs vna debet esse determinatè vera, & altera falsa: ergo, &c.

Confirm. Petro, v. g. in hoc instanti peccante, est verum dicere: *Petrus modo peccat*: ergo heri erat verum dicere: *Petrus cras peccabit*.

Prob. consequens. Nam qui heri diceret: *Petrus cras peccabit*, diceret fore id ipsum, quod modo est: ergo illius dictio conformaretur cum obiecto: & consequenter esset vera.

4 Arg. 1. ex Phyl. s. cit. ubi statuit, & probat propositiones de futuro contingenti non

habere determinatam veritatem, vel falsitatem:
 Ergo. Resp. Philosoph. loqui de futuro contingenti secundum se, seu formaliter prout sic, & præcisivè à causa determinante, & causante futuritionem, quo sensu verum dicit, & consonat Theologis asserentibus ante decretum divine voluntatis propositiones de futuro contingenti non habere veritatem aut falsitatem, quia in eo priori non conveniunt ipsis, nisi prædicata essentialia, quod amplius explicare, non est huius loci. Quod si Philosoph. aliter sensit, in hac re non est standum eius authoritati.

5 Arg. 2. Futurum contingens, ut tale, est indeterminatum ad utrumlibet; sed indeterminatum, ut tale, nequit concipi, ut determinatum, quia conciperetur aliter, ac est: ergo nulla propositio de illo efformata est determinatè vera, aut falsa. Pro solutione, nota, duplicem esse indeterminationem oppositam duplici determinationi, alteram de inesse, alteram de possibili illa importat indifferentiam ad essendū, vel non essendū, & hoc modo nulla res potest dici indifferentis: & indeterminata, nam quælibet est, vel nō est. Ista consistit in potètia ad essendum, vel non essendum, & in hac indeterminatione consistit formalitas contingentiae. Undè indeterminatione de possibili stat cum determinatione de inesse

se, quia res contingens ita est, ut possit non esse, vel ita non est, ut possit esse. Hoc notato.

Resp. dist. mai. Indifferentia, & indeterminatione de possibili, conc. mai. indeterminatione de inesse, neg. mai. Et dist. min. Nequit concipi ut determinatum determinatione opposita suæ indeterminationi, conc. min. determinatione non opposita, neg. min. & conseq. Vel dist. illam in eodem sensu. Hæc enim propositio, *Petrus erit, vel non erit*, est determinatè vera determinatione de inesse, non determinatione de possibili; quia solum significat, prædicatum inesse subiecto, non excludendo potentiam ad oppositum. Unde solum propositiones necessariae, ut *homo est animal*, habent determinationem de possibili, quia excludunt potentiam ad oppositum.

6 Arg. tertio: Hec iudicium, *Anti-Christus peccavit*, est determinatè verum: ergo obiectum futurum, v. g. peccatum non potest non esse futurum: ergo non potest non existere: ergo Anti-Christus necessario peccabit: sed hoc est falsum: ergo, & falsum est, propositionem de futuro contingenti habere determinatam veritatem, aut falsitatem.

Resp. dist. conseq. Non potest absolutè, & potentia antecedenti, neg. conseq. potentia

ria consequenti, & ex suppositione, con-
 coaseq. Et eodem modo dist. secundam con-
 seq. & neg. quidquid inde subsumitur. Itaque
 duplex est necessitas. Alia absoluta simplici-
 ter antecedens, seu consequentis; & est illa, que
 oritur ex aliquo se tenente ex parte actus pri-
 mi respectu actus secundi; seu illa, que oritur
 ex causa, aut natura alicuius rei; ut quod *ho-*
mo sit rationalis. Alia est necessitas ex suppo-
 sitione, secundum quid, consequens, seu con-
 sequentia; & est illa, quæ aliquibus convenit,
 facta suppositione alterius, quod tamen erat in
 potestate illius non ponere. Iuxta hanc dupli-
 cem necessitatem duplex potentia ei opposita
 distinguitur; scilicet, potentia antecedens
 opposita necessitati antecedenti, & potentia
 consequens opposita necessitati consequenti.
 Futura ergo contingentia habent necessitatem
 consequentem, seu in sensu composito, que
 supponit usum liberi arbitrij in causa se liberè
 determinante ad productionem, & hæc benè
 coheret cum libertate; nam actus liber ex
 suppositione, quod sit, necessariò est; non ve-
 rò est necessaria necessitate antecedenti, quia
 causa antequam se determet ad vnum, pote-
 rat se determinare ad oppositum.

7 Dices: Ut effectus sit futurus, requirit
 de-

determinationem causæ liberæ ad illum producendum; nam si causa est adhuc indeterminata, & suspensa, nequit dici, quod effectus erit, vel non erit: sed cum efformatur propositio de futuro, causa est adhuc indeterminata; quia non se determinat, nisi in exercitio: ergo effectus adhuc intelligitur indeterminatus ad esse, vel non esse: ergo propositio non erit determinatè vera, vel falsa.

Resp. dist. mai. Determinationem de præseni, neg. mai. determinationem de futuro, seu futuram pro tempore sequenti, conc. mai. Et dist. min. Est adhuc indeterminata in determinatione de præseni, transeat mini. de futuro, & pro tempore sequenti, neg. min. & conseq. Propositio namque de futuro non enuntiat rem de facto contingere, sic enim esset de præseni; sed enuntiat rem eventuram in alia duratione sequenti; & pro tali duratione iam involvit determinationem causæ, sive nobis ignotam, sive non; nam id enuntiat per disjunctionem, & vnum ex disiunctis eveniet.

Replicabis: Si hæc propositio, *Petrus scilicet*, nunc est vera: ergo nunc habet causam suæ veritatis: sed futurum non existit: ergo non potest causare veritatem talis propositionis. Patet conseq. Quia causa in actu, & effe-

409 *Secunda pars Summ. Disp. V.*

Actus in actu simul sunt, & non sunt. Resp. conc. totum. Veritas enim illius propositionis non causatur ab obiecto, sed ab actu, quod est fundamentum illius; nam relatio, qualis est veritas, vt dicemus, causatur à fundamento, non à termino; & licet quando veritas est relatio perfecta realis requiratur obiectum actu existens, non tamen quando non est perfecta realis; vt evenit in propositionibus de futuro, & præterito; nam deficit illi conditio existentie termini, quæ requiritur ad relationem realem perfectam, vt dicemus in Log. lib. 1. disp. 1. q. 8. dub. 3. & lib. 2. disp. vnic. q. 2.

8 Arg. denique: Scientia Dei est infallibilis, & immutabilis: ergo non cognoscit certò, & determinatè futura; & consequenter ista non habent veritatem determinatam. Prob. prima conseq. Si stante scientia Dei circa vnam partem determinatam, v. grat. *Petrus cras peccabit*, Petrus cras non peccaret, Deus deciperetur: sed adhuc stante tali scientia, potest Petrus cras non peccare, vt patet: ergo Deus posset decipi. Prob. conseq. Ex eo, quod obiectum aliter se habeat, quam per scientiam attingitur, sequitur, aliquem decipi: ergo ex eo, quod possit aliter se habere, sequitur, posse decipi; nam sicut se habet actus ad actum, ita potentia ad potentiam. Resp.

Resp. conc. antec. neg. conseq. Ad prob. neg. suppositum mai. Arguitur enim à potentia ad actum, & à sensu diviso ad compositum; nam licet futuritio peccati stet cum potentia ad non peccandum, non tamen stat cum futuritione non peccandi. Sicut enim sunt simul peccare, & potentia non peccandi, non tamen peccare, & non peccare; ita sunt simul futuritio peccati, & potentia non peccandi, non tamen futuritio peccati, & non futuritio peccati. Si ergo Deus novit Petrum peccaturum, implicat in sensu composito huius notitię, & futuritionis, Petrum non peccare; aliàs Petrus simul peccabit, & non peccabit. Remanet ergo sola potentia non peccandi, quam etiam cognoscit Deus. Unde suppositio, quę fit in argumento, si Petrus non peccaret, implicat in terminis cum futuritione peccati. Sed de hoc latius in Theolog.

Quest. V. Verum divisio propositionis in categoricam, & hypotheticam, sit essentialis, & generis in species?

OMnes, vno ore fatentur, propositionem dividi in simplicem seu categoricam, & compositam, seu hypothe-

411 *Secunda pars Sum. Disp. V.*

ticam; desident tamen in assignando genere huius divisionis. Nam complut. & alij tenent non esse generis in species, nec univocam, sed tantum analogi in sua analogata. Nos verò cum communi asserimus esse generis in species.

Prob. Quia divisio, quæ directè pertinet ad substantiam divisi, est generis in species; sed divisio propositionis in categoricam, & hypotheticam directè pertinet ad substantiam propositionis: ergo est generis in species. Mai. est certa; ideo enim animal dividitur tanquam in species in hominem, & brutum, quia directè pertinet ad substantiam animalis. Nam interroganti quodnam sit animal? Respondemus homo, aut brutum. Prob. min. Tunc divisio pertinet directè ad substantiam divisi, quando per membra dividenda respondetur interroganti quodnam sit divisum; sed interroganti quænam sit propositio? Respondemus esse categoricam, vel hypotheticam, ergo divisio propositionis in categoricam, & hypotheticam directè pertinet ad substantiam propositionis.

2 Prob. secundo: Divisio per differentias essentielles est generis in species; sed divisio propositionis in categoricam, & hypotheticam est per differentias essentielles: ergo est

generis in species. Prob. min. Differentiæ essentialis propositionis sunt diversæ, & ita oppositæ enuntiationes, ut quæ convenit vni propositioni, non possit alteri convenire; sed modus enuntiandi propositionis hypotheticæ, ita convenit illi, ut categoricæ non possit convenire: ergo est divisio per differentias essentialis. Prob. min. Quia modus enuntiandi propositionis categoricæ est præcise prædicando vnum de alio, quia categorica, est quæ constat subiecto, copula, & prædicato tanquam partibus præcipuis; sed modus enuntiandi propositionis hypotheticæ, non est præcise prædicando vnum de alio; sed affirmando conjunctionem vnius, & alterius enuntiationis, quia hypothetica est quæ constat pluribus enuntiationibus simplicibus conjunctione aliqua copulatis: ergo modus enuntiandi vnius, non potest alteri convenire.

Confirm. quia quando enuntio: *Petrus disputat, & paulus legit*, non solum enuntio de Petro disputationem, & de Paulo lectionem, sed etiam affirmo hæc duo coniungi de facto: ergo aliquid enuntio distinctum ab eo, quod in qualibet ex illis categoricis enuntio; sed hoc distinctum est conjunctio vnius, & alterius enuntiationis, quæ in hypothetica repe-

413 *Secunda pars Summ. Disp V.*

riur, & in cathgorica non invenitur: ergo modus enuntiandi vnus est diversus à modo enuntiandi alterius.

3 Dices: Hac ratione probari, quod divisio propositionis in vniversalem, & particularem, sit etiam essentialis, & generis in species, quia modus enuntiandi propositionis vniversalis non potest propositioni particulari convenire. Sed contra; quia modus diversus in cathgorica, & hypothetica provenit à diversa ratione enuntiandi, & à tota propositione, non ex aliqua ratione peculiari alicuius extremi, vt evenit in propositione vniversali, & particulari, indefinita, & singulari, in quibus quantitas attenditur solùm ex parte subiecti; ideoque illa est divisio generis in species, non verò ista.

Prob. tertio: Quia propositio hypothetica, vt talis, est oratio perfecta, quia non relinquit sensum suspensum in audiente, sed perfectum; sed non continetur sub specie optativæ, vel interrogativæ, aut aliarum, vt patet: ergo enuntiativæ, sed non sub eadem ratione, qua cathgorica, quia in hac propositione: *Ioannes legit, & Petrus disputat*, non solum fertur iudicium de qualibet cathgorica, sed etiam de ipsa coniunctione hypothetica: ergo sub diver-

sa ratione; & consequenter divisio in hæc membra est generis in species. Id quod dictum est de hypothetica copulativa, dictum intellige de hypothetica disiunctiva, quæ constat ex duabus, vel pluribus cathegoricis coniunctis, vel unitis per disiunctionem, vel, aut.

5 Arg. primo ex Phil. 1. Perihermen. c. 4. dicente: *Est itaque una prima enuntiativa oratio; affirmatio, deinde negatio; cetera verò coniunctione sunt una.* Ubi propositionem cathegoricam vnam appellat simpliciter; hypotheticam autem vnam tantum coniunctione, seu secundum quid. Resp. Quod intentum Philosophi non est hypotheticam à ratione veræ propositionis excludere; sed non esse ita vnam, sicut cathegorica, quod libenter admittimus, quia cathegorica est vna unitate simplicitatis; hypothetica verò est etiam vna unitate compositionis. Unde evenit in propositionibus, quod in entibus; in istis enim ens simplex est magis vnum, quam ens compositum, sed hoc non impedit, quin ens compositum sit absolute vnum; ita in propositionibus, cathegorica est magis vna; sed hypothetica est etiam absolute vna; comparativè verò ad cathegoricam, poterat dici secundum quid vna; in quo nullum est inconveniens, quia non est conditio distrahens; sed comparativè diminuens. D d Arg.

6 Arg. secundo: Propositio hypothetica non prædicat vnā propositionem de alia; sed tantum eas ad invicem connectit: ergo non est vera propositio. Patet conseq. Quia de ratione propositionis non est vnum cum alio connectere; sed vnum de alio enuntiare. Confirm. Si esset vera propositio diversam veritatem, & fallitatem importaret; sed has non importat; quia veritas, vel fallitas, quæ est in cathegoricis, est etiam in hypotheticis: ergo idem quod prius.

Resp. quod licet propositio hypothetica vnā propositionem de alia non prædicet, enuntiat tamen earum coniunctionem, aut consequutionem, significando illas immediatè, vt in hac: *Petrus sedet, & Ioannes sedet*; in qua enuntiatur coniunctio sessionis Petri, & sessionis Ioannis, hoc tamen modo, quod non enuntiat coniunctionem convenire mediatè alicui extremo; sed immediatè, & mere launtiat ipsam coniunctionem, vt coniungentem ipsa extrema secundum se; ideoque non constituit propositionem cathegoricam, de cuius munere est enuntiare vnum de alio, sed aliam diversæ rationis, scilicet, hypotheticam.

Hanc solutionem melius intelliges notando discrimen inter has propositiones: *Fanciscum stude-*

*studere est coniunctum cum hoc, quod est, Antonium studere. Franciscus studet, & Antonius studet; in utraque reperitur coniunctio; sed in prima coniunctio dicitur de vno extremo, scilicet, de Francisco; nam affirmat studium Antonij esse coniunctum cum studio Francisci; ideoque illa propositio non est hypothetica, sed cathgorica, quia vnum de alio enuntiat, scilicet, coniunctionem ex utroque studio de Francisco. In secunda verò coniunctio non dicitur de aliquo extremo; sed significat immediatè ipsam coniunctionem, ut coniungentem illa extrema secundum se, quia in hac: *Franciscus studet, & Antonius studet* coniunctum ex utroque studio de nullo extremo prædicatur; sed tantum, quod vtriusque studium sit coniunctum, dicitur. Unde hæc aliam speciem propositionis à cathgorica constituit, quam hypotheticam nominamus.*

Ad confirmationem conc. mai. neg. min. & implicit. prob. Quia ut diximus, non fertur iudicium solum de cathgoricis, ex quibus constat, sed etiam de ipsa coniunctione hypothetica, quantum ad ita esse, vel non esse; ut patet in hac: *Si homo esset equus, esset inhibilis*, in qua iudicium formatum de singulis cathgoricis, est falsum; nam hæc sunt falsæ *homo*

417 *Secunda pars Summ. Disp. V.*

est equus ; homo est inhibilis ; iudicium verò formatum detota hypothetica est verum , quia admissio , quod homo sit equus , sequitur , quod homo sit inhibilis ; itaque propositio hypothetica ex pluribus cathegoricis formata , distinctam , & distincto modo , veritatem , aut falsitatem importat.

7 Arg. tertio : Quia propositio hypothetica formaliter , & essentialiter ex cathegorica componitur : ergo non est species ab ea condistincta. Conseq. patet , quia vna species non componit aliam , à qua condistinctur , sed potius distinguuntur , vt excludens , & exclusum. Prob. antec. Quia cathegorica componit hypotheticam , in quantum enuntiat vnum de alio ; nam ex enuntiatione cathegoricæ fit enuntiatio hypotheticæ : ergo componit ratione eius , quod est formale in cathegorica.

Resp. dist. antec. Componitur ex_h cathegorica , vt formaliter componente : neg. antec. Ut materialiter componete , conc. antec. Ad prob. dist. antec. Componit hypotheticam in quantum enuntiat , ly *in quantum* sumptum , vt formaliter componens : neg. antec. Ut formaliter enuntians : conc. antec. Mille exemplis comprobatur , quod vna species possit aliam cospeciem componere ; nam binarius , & ternarius ,

binarius sunt species numeri, & terminarius ex binario componitur. Complexus, & incomplexus sunt species termini, & incomplexus, ut pars, in complexo, ut composito, clauditur. Linea, superficies, & corpus sunt species quantitatis, quod non obest; quin linea in superficie, & utraque in corpore includatur.

In his enim, & alijs vna species simplex potest in alia cospecie includi, quia formale vnius est materiale alterius, hoc est formale lineæ est materiale superficiei; formale binarij est materiale terminarij, & formale propositionis categoricæ est materiale propositionis hypotheticæ; & ratio est, quia formale, v. g. superficiei, non mensuratur penes partem inclusam, scilicet lineam; sed penes totum includens, quod est superficies; sic similiter in hypothetica, quæ includit formale propositionis categoricæ; at quia hoc formale non dat esse propositioni hypotheticæ, quæ habet aliud esse formale distinctum, non dicitur propositio categorica formaliter esse componens, licet suo esse formali componat; sed materialiter; & sic potest species esse condistincta respectu eius, quod componit.

8 Arg. quarto: Propositio hypothetica æquivaleret categoricæ; ergo illa non est species

cies distincta ab ista. Prob. antec. Hæc propositio: *Petrus currit, & Ioannes currit* est hypothetica; sed æquivaleret huic: *Petrus, & Ioannes currunt*, vel huic: *uterque currit*, quæ sunt categoricæ: ergo hypothetica æquivaleret categoricæ. Resp. dist. antec. æquivaleret materialiter; conc. antec. formaliter: neg. antec. Ad prob. conc. mai. dist. min. eodem modo; nam propositio categorica formaliter consistit in enuntiare unum de alio; hypothetica verò in enuntiatione coniunctionis, aut disiunctionis unius propositionis cum alia. Unde nunquam formaliter æquivalere possunt, licet materialiter, & in sonitu idem importare videantur.

9 Arg. denique: Istæ propositiones sicut *Sol lucet, dies est; quia homo est rationalis, est risibilis. Petrus currit: ergo movetur*; inter hypotheticas numerantur; sed non sunt species propositionis: ergo nec aliæ. Prob. min. Ille enim propositiones magis habere videntur vim argumentationis, & illationis. Tum quia se habent per modum antecedentis, & consequentis. Tum quia syllogismus magis propriè, quam propositio, dividitur tanquam in species in categoricum, & hypotheticum. Nam particula *Si, Quia, ergo* potius sunt notæ illationis

non
 & sub ea
 cies diverſig
 ita deterruit, vt
 tiam abire; ſed parvo

ius de alio: ergo
 is, quia vna eadem,
 ali nequit eſſe ſpe-
 rgumentum aliquos
 i oppoſitam ſenten-
 mento ducuntur.

Nam gratis admiſſo, quod illæ non eſſent
 proprie, & rigoroſe propoſitiones hypotheti-
 cæ, cum eadem ratio in alijs non militet, po-
 terunt illæ à claſſe hypotheticarum excludi,
 alijs non excluſis, in quibus vera ratio hypo-
 theticarum ſpecie diſtincta à cathegoricis rema-
 neret, licet enim principales ſpecies propoſi-
 tionis hypotheticæ ſint tantum copulativa, &
 diſiunctiva, de quibus verificatur, quod con-
 ſtent ex pluribus enuntiationibus coniunctione
 aliqua connexis, & quod earum copula non
 ſit verbum ſed aliquod adverbium, ſeu nota
 ſimplicis propoſitionis coniungens, v.g. *&*, *vel*
aut, quod ad hypotheticam requiritur; tamen
 inter ſpecies minus principales numerantur
 etiam; *conditionalis*, *cauſalis*, & *rationalis*.

Sed vt poſſint ita enumerari, debent illæ
 particolæ *ſi*, quia ergo ſummi non quantum ad
 vim, & diſpoſitionem illationis; ſic enim ſunt
 ſpecies ſyllogiſmi; ſed quantum ad coniu-
 ctionem, vel diſiunctionem inter extrema ſe-
 cundam ſe.

421 *Secunda pars Summ. Disp. V.*

Unde illæ propositiones, quæ attenduntur vi, & dispositione illationis sunt species syllogismi hypothetici, attenduntur coniunctione inter extrema, media copula adverbiali: *Si, quia, ergo* sunt propositiones hypotheticæ, & species propositionis ut sic; quia non minus possunt propositiones simplices hæ notæ coniungere, quam adverbia, & *vel, aut.*

Nec novum est, idem sub diversa ratione ad diversum genus, & species disparatas attinere, quia ut toties manet repetitum, Complexus est terminus, & oratio. Propositio sub una ratione est terminus, & sub alia ratione propositio. Et sic de alijs. Quæ doctrina manet solutum argumentum.

Sed restat nunc scire, quando particula *Si, quia, ergo* ita sint nota coniunctionis unius propositionis cum alia, ut non habeant vim illationis. Si enim hoc non explicatur, nihil valet, quod manet dictum.

Dicimus, quod tunc erunt nota coniunctionis, quando important præcise concomitantiam unius propositionis cum alia, fundatam, non quidem in bonitate illationis secundam se, sed supposita, vel identitate, ut in causali, vel in aliqua promissione, aut proposito, vel alia de causa, ratione cuius posita inesse una propo-

sitione ponatur alia, ut posito, quod sit sol; dies est; posito, quod haberem libros, studerem, & posito, quod venias ad me, dabo tibi equum; in quibus non attenditur nota illationis; sed coniunctio ex alia causa.

Quest. VI. An divisio propositionis in affirmativam, & negativam sit generis in species?

R Esp. affirmativè. Est communis, & probatur: quia divisio penes formam essentialem, est essentialis, & generis in species; sed divisio propositionis in affirmativam, & negativam est divisio penes formam essentialem: ergo est essentialis, & generis in species. Prob. min. quia divisio penes copulam propositionis est divisio penes formam essentialem, quia forma essentialis propositionis est copula, quæ efficit unionem prædicati cum subiecto, secundum affirmationem, & negationem; sed divisio propositionis in affirmativam, & negativam, est penes copulam; nam propositio affirmativa respicit essentialiter identitatem, & connexionem prædicati cum subiecto; negativa verò respicit essentialiter separationem, & divisionem prædicati cum subiecto: ergo divisio propositionis in affirmativam, & ne-

gativam est divisio penes formam essentialem.

Confirm. quia forma essentialiter constitutiva propositionis affirmativæ est connexio, coniunctio, & unio inter extrema, sed forma negativæ est separatio, disiunctio, & divisio extremorum: ergo hæc divisio est essentialis. Confirm. secundo. Differentia essentialis in ratione unionis facit differentiam essentialem in ratione enunciationis; hac enim ratione differt essentialiter hypothetica à categorica, quia differt in ratione, & modo copulandi, & componendi; sed copulatio negativa differt essentialiter ab affirmativa, cum negatio essentialiter opponatur affirmationi, quia destruit illam totaliter: ergo.

2. Hac enim ratione etiam prob. Divisionem propositionis hypotheticæ in copulativam, disiunctivam, conditionalem, causalem, & rationalem, esse essentialem, & generis in species, quia inter se ratione unionis distinguuntur; nam copulativa enuntiat coniunctionem, & positionem suorum extremorum absolute; disiunctiva positionem unius saltem ex illis. Conditionalis enuntiat unum poni ad positionem alterius, seu sub conditione, quod aliud ponatur. Causalis, quod unum ex obiectis sit causa alterius. Denique *rationalis*, quod intellectus

ex cognitione unius moveatur ad elicendam cognitionem alterius, quæ uniones probant membra dividenda esse essentialiter distincta.

3 Arg. Divisio, quæ supponit essentiam, & substantiam rei non est divisio essentialis, sed divisio propositionis in affirmativam, & negativam supponit substantiam, & essentiam rei, quia est divisio penes qualitatem propositionis, & qualitas supponit substantiam rei: ergo est divisio accidentalis. Secundo: idem divisum non potest dividi duplici essentiali divisione, quia essentialia differentia exhaustione divisum, & adæquatè intra idem genus inter se opponuntur; sed propositio essentialiter dividitur in categoricam, & hypotheticam: ergo non potest iterum dividi in affirmativam, & negativam, cum vna divisio sub alia non contineatur. Confirm. quia generum non subalternarum positurum, non possunt esse eadem species ex regulante prædicam. Sed categorica, & hypothetica sunt genera non subalternarum posita: ergo non possunt dividi eisdem differentiis essentialibus, sed utraque potest dividi in affirmativam, & negativam. Et rursus tam affirmativa, quam negativa in categoricam, & hypotheticam: ergo istæ divisiones non possunt esse essentialia, sed accidentalia.

Resp.

425 *Secunda pars Summ Disp. V.*

Resp. dist. mai. divisio, quæ supponit substantiam, & essentiam rei, eo modo, quo eam supponunt differentiæ essentialis, non est essentialis, neg. mai. Alio modo, conc. mai. & dist. min. Supponit substantiam, & essentiam rei, eo modo, quo eam supponunt differentie essentialis conc. min. Alio modo, neg. min. & conseq. Rationalitas enim, & irrationalitas supponunt substantiam, & essentiam animalis, quia sunt extra eius rationem formalem, quod autem animal, hoc modo, supponant, non ponit hominem, & brutum in linea qualitatis, nec extrahit rationalitatem, & irrationalitatem à ratione differentiarum essentialium; ita similiter affirmativa, & negativa, quæ eodem modo supponunt substantiam, & essentiam propositionis, non debent nominari, nec esse qualitates, nisi in eo sensu, quo rationalitas, & irrationalitas possent dici qualitates animalis, quia illæ, sicut istæ, eodem modo sunt extra rationem formalem sui generis.

Ad secund. neg. mai. quia nullum est inconveniens, quod idem pluribus divisionibus essentialibus dividatur, quando in diviso sunt plures formalitates in plures species partibiles, ut evenit in propositione, in qua adest formalitas dicendi unum extremum de alio, quod sic

per propositionem categoricam; inest formalitas enuntiandi conjunctionem duarum, aut plurium propositionum, ut contingit in hypothetica. Reperitur conjunctio, & divisio extremorum, ut in affirmativa, & negativa; itaque divisio præpositionis in categoricam, & hypotheticam non est adæquata, quia amplius est divisibilis in alia membra.

Sed gratis concessio, quod in propositione non essent tot formalitates capaces partibilitatis in tot species. Quid inde? posset propositio dividi in hypotheticam, & categoricam, & rursus categorica subdividi in affirmativam, & negativam; ita ut hæc essent species immediate categoricæ, & mediate propositionis. Et ratio cur potius categorica, quam hypothetica in hæc membra dividitur, est quia munus solius categoricæ est unum extremum cum alio componere, vel dividere. Ad confirm. dicimus: Illam regulam ante prædicamentalem in præfenti non tenere, quia divisio in categoricam, & hypotheticam, & subdivisio categoricæ in affirmativam, & negativam sunt genera subalternatim posita.

4 Dices: quod etiam hypothetica dividitur in affirmativam, & negativam. Dividitur per se, neg. Ratione categoricarum, conc. Com
po-

ponere enim, & dividere, affirmare, & negare; est vnum extremum cum alio componere, & vnum ab alio dividere, quod fit media copula verbali, quæ est propria propositionis categoricæ; non verò per copulam adverbialem, in hypothetica repertam; sed media copula verbali, quæ est propria propositionis categoricæ, vt patet in hac: *Franciscus orat; & Antonius legit*; cuius negativa est. *Franciscus non orat, & Antonius non legit.*

Replicabis: Propositio hypothetica disiunctiva negat, quod affirmat propositio hypothetica copulativa, quia illa disiungit propositiones, ista verò coniungit: ergo propositio hypothetica per se dividitur in affirmativam, & negativam. Resp. quod coniunctio, & disiunctio non est propriè affirmatio, & negatio; quia affirmare est vnum extremum cum alio coniungere, & negare est vnum extremum ab alio dividere, quod in copulativa, & disiunctiva non reperitur, ad eas enim non spectat vt vnum de alio dicatur, aut vnum ab alio removeatur, sed præcissimè earum munus est, quod coniunctio, aut disiunctio verificetur, & si velis per conjunctionem, affirmationem, & per disiunctionem negationem intelligere, erit affirmatio, & negatio valde diversa, & non secundum eandem

dem rationem, ac in cathgorica: quia in ista affirmatio, & negatio est media copula verbalis; in hypothetica verò per copulam adverbialem; quæ propriam, & strictam affirmationem, & negationem non constituit.

§ Arguitur tertio: Si affirmativa, & negativa essent species propositionis, negativa non posset transire in affirmativam, nec è contras; sed negativa potest in affirmativam *transire*, ut patet in hac: *Lapis non est animal*, quæ idem est ac ista: *Lapis est non animal*: ergo non sunt species propositionis.

Confirm. quia hæc propositio: *Petrus est, & non est doctus; est una*, & eadem; sed est simul affirmativa, & negativa: ergo ista divisio non est essentialis, quia duæ differentię essentielles non possunt eidem individuo convenire.

Resp. conc. mai. neg. min. Ad implicit. prob. dicimus: quod non est eadem propositio, quia unitas propositionis requirit unitatem subiecti, & prædicati, & in assignatis, esto subiectum sit unum; prædicatum verò est diversum, quia in prima determinatè negatur animal de lapide, & in secunda, ita affirmando de lapide negationem animalis; affirmatur etiam quidquid non est animal, cum sit negatio extra genus, quæ nihil determinatum negat. Ad confirma-
tio.

tionem similiter respondetur, quod illa est duplex propositio, & non vna, quia non est vnum sed duplex prædicatum; nam prima facit hunc sensum: *Petrus est existens: Petrus non est doctus.*

6 Arg. denique ad esse, & non esse nequit dari aliquid commune, sed affirmatio, & negatio explicantur per esse, & non esse, nam quod affirmatur dicitur, quod est, & quod negatur, quod non est; ergo nequeunt affirmatio, & negatio esse differentiæ essentialis propositionis, quia non sunt differentiæ essentialis, ubi non est aliquid commune. Resp. dist. mai. ad esse, & non esse præcisè, & in abstracto nequit dare aliquid commune, conc. mai. in concreto, neg. mai. & dist. min. Affirmatio, & negatio explicantur per esse, & non esse in abstracto, neg. min. in concreto, conc. min. & neg. conseq.

Esse enim, & non esse considerari possunt in se præcisè, & in abstracto, in quo sensu, nec inter illa extrema vllum datur medium, nec aliquid commune ab eis abstrahi potest, & possunt considerari cum alio coniuncto, & quasi in concreto, ita vt illud adiunctum sit principale significatum: & in hoc sensu aliquid commune ab eis abstrahi potest, & ita evenit in affirmatione, & negatione, quia affirmatio, & negatio
non

non differunt præcisè per esse, & non esse; sed per significare esse, & significare non esse, quia utraque significatio est positiva, & se habet, sicut duæ species significationis artificiosæ, & complexæ, à quibus abstrahi potest aliqua ratio communis, quæ est propositio, ut sic.

DISPUTATIO SEXTA

De oppositione propositionum.

Quest. I. An duæ propositiones contradictoriæ possint esse simul veræ, aut simul falsæ?

Questio hæc non tam movetur, ut veritas circa illam detegatur, quam ut innumera sophismata, & apparentes contradictiones, quæ illam obnubilare videntur, dissolvantur. Quare

Dicimus: nequeunt duæ propositiones contradictoriæ esse simul veræ, vel simul falsæ. Hæc est serè lumine naturæ nota, & probatur 1. part. lib. 2. cap. 9. Undè ad sophismata solvenda descendere oportet.

Et primo occurrunt istæ propositiones: *Homo essentialior est albus, homo essentialiter non est albus*; quæ videntur contradictoriæ, & ta-

431 *Secunda pars Summ. Disp. VI.*

men vtraque est falsa; nam prima facit hunc sensum, *De essentia Petri est habere albedinem;* & secunda hunc, *De essentia Petri est carere albedine;* quorum vtrumque est falsum. Sed resp. illas propositiones esse contradictorias, & affirmativam esse falsam, sed negativam esse veram; quia negat albedinem esse de essentia hominis; non verò enuntiat, negationem albedinis esse de essentia hominis. Idem dic de istis: *Natura humana secundum se est personata, natura humana secundum se non est personata;* nam prima est falsa, & secunda vera, ob rationem allatam. Videatur Maltrius hic cap. 7. n. 69.

Secundo istæ: *Omnis homo vivit, aliquis homo non vivit;* sunt contradictoriæ, sed vtraque est vera. Prima quidem: nam homo, cum sit compositus ex corpore, & anima importat essentialiter vitam. Et secunda pariter; nam hic homo designato Anti-Christo, non vivit: ergo. Resp. illas esse contradictorias, sed vnam esse veram, & aliam falsam; nam si *ly vivit* sumatur nominaliter, affirmativa est vera, negativa verò falsa; quia etiam Anti-Christo convenit vita nominaliter sumpta, sicut esse animal rationale. Si verò vita sumatur participialiter, tunc negativa est falsa; quia nullus homo participialiter sumptus est, qui non vivat.

De oppositione propositionum. 432

Tertio istę: *Petrus albus currit, Petrus albus non currit*; sunt contradictorię: & tamen utraque potest esse falsa, casu, scilicet, quo Petrus non sit albus: ergo. Resp. neg. min. Quia negativa est vera; nam ut sit verum, quod Petrus albus non currit, non requiritur, quod sit albus; imò nec quod existat, quia propositio negativa ad sui veritatem non requirit, quod extrema supponant, ut diximus 1. part. lib. 1. cap. 9. à num. 2. Ex quo patet, has propositiones; *Chymera distat à me, chymera non distat à me*: esse contradictorias, & secundam veram; nam *ly non distat* non significat aliquid positivum, scilicet, ubicationem proximam, ut perperam aliqui sentiunt; sic enim sensus esset, *Chymera est indistans à me*, & ita essent contrarię; sed negationem positivę distantię, quę etiam impossibilibus convenit,

Quarto istę propositiones: *Omne album aliqua albedine est album, aliquod album aliqua albedine non est album*; sunt contradictorię, & tamen utraque est vera, ut patet: ergo. Pro huius & similium solutione. Nota, quod in propositionibus contradictorijs, quando in vna prædicatum, & id, quod est pars prædicati, affirmatur de subiecto, in altera debet illa pars negari: quę regula, quia non servatur in propositione ne-

gativa adducta, nam ly *aliqua albedine* in vtraque manet affirmatum; ideò non sunt contradictoriæ; essent autem tales, si in secunda negatio præponeretur toti obliquo sic: *Aliquod album non aliqua albedine est album*; quia sic sensus esset, dari album, quod nulla albedine esset album; quod est falsum.

Quinto iste: *Omnis homo servans omne mandatum Dei salvabitur*, *aliquis homo servans aliquod mandatum Dei non salvabitur*; sunt contradictoriæ: sed vtraque est vera, vt patet ergo. Resp. non esse contradictorias, quia mutatur suppositio collectiva in distributivam; nam ly *omne mandatum* in affirmativa sumitur collectivè, & facit subiectum supponere, quasi singulariter; in contradictorijs autem de termino singulari debet salvari singularitas, & sola debet esse variatio in affirmatione, & negatione. Undè negativa, vt contradiceret, debet sic formari: *Aliquis homo servans omne mandatum Dei non salvabitur*, quæ falsa est. Idem dic de his: *Omnes Apostoli Dei sunt duodecim*, *aliqui Apostoli Dei non sunt duodecim*; negativa enim, vt contradiceret, deberet sic proponi: *Omnes Apostoli Dei non sunt duodecim*.

Sexto iste: *Omnis hominis alter oculus est dexter*, *alicuius hominis alter oculus non est dexter*;

De oppositione propositionum. 434

sunt contradictoriæ, & ambæ veræ: ergo. Pro solutione huius, & similium nota, ex dictis, 1. part. lib. 2. cap. 8. num. 7. propositiones in quibus terminus afficitur his signis, *uterque, alter, neuter*, solam contradicere, quando in vna ponitur *uterque*, & in alia *alter non*, vel in vna *neuter*, & in alia *alter*; quod, quia non servatur in prædictis, ideò non contradicunt. Undè secunda deberet sic formari: *Alicuius hominis non alter, aut neuter oculus est dexter*; hæc enim esset contradictoria, sed falsa. Idem dic de his: *Petrus semper studet, Petrus semper non studet*; secunda enim, vt contradicat, debet sic fieri: *Petrus non semper, seu aliquando non studet*.

Dices: istæ possunt esse simul veræ: *Homo semper studet, homo non semper studet*; casu, scilicet, quo Petrus semper studeat, & Ioannes non semper studeat: ergo nulla est solutio. Conc. antec. neg. conseq. Istæ enim propositiones sunt subcontrariæ, non contradictoriæ; nam terminus communis in materia contingenti equivalet particulari; ideòque cum non sint de eodem subiecto, ambæ possunt esse falsæ.

Septimo istæ propositiones: *Solus homo currit, non solus homo currit*; sunt contradictoriæ; & tamen vtraque potest esse falsa, casu, scilicet, quod nullum animal currat; tunc enim homo,

435 *Secunda pars Summ. Disp. VI.*

nec solus, nec associatus curret: ergo. Resp. prædictas propositiones contradictorias non esse; nam prima propositio, scilicet, *solus homo currit, æquivaleret huic duplici propositioni, videlicet: homo currit, & alius ab homine non currit.* Secunda autem, scilicet, *non solus homo currit,* æquivaleret his, *homo currit, & alius ab homine currit;* hæc autem propositio ultima completa non opponitur contradictorie primæ. Et ratio est: quia quando una propositio contradictoria est copulativa, vel formaliter, ut ista, *Petrus, & Franciscus currit;* vel virtualiter ut hæc, *Duo homines currunt,* propositio contradictoriè opposita debet esse disiunctiva; v. g. ista, *Vel Petrus non currit, vel Franciscus non currit.* Et ratio est: quia particula, & reddit propositionem copulativam universalem; undè eius contradictoria debet esse particularis; quod fiet mediante particula *vel.* Undè propositio copulativa contradictoriè opponitur disiunctivæ; itaque cum utraque assignata propositio sit copulativa virtualiter, ac per consequens universalis; hinc est, quod non sunt contradictoriæ.

Octavo occurrunt istæ: *In sequana sunt pisces, in sequana non sunt pisces;* quæ sunt contradictoriæ, & utraque potest esse vera. De prima

De oppositione propositionum. 436

patet, si ibi sunt aliqui pisces. De secunda probatur nam in sequana sunt non pisces, cum ibi sint lapides, qui pisces non sunt: ergo in sequana non sunt pisces. Conseq. patet: nam arguitur ab affirmativa ad negativam, variato predicato penes finitum, & infinitum.

Resp. illas esse quidem contradictorias, & primam in casu esse veram, secundam verò falsam; & cum oppositum probatur arguendo ab affirmativa ad negativam, variato predicato infinito in predicatum finitum, resp. regulam illam valere, quando reliqua servantur; hic autem variatur subiectum de non distributo in distributum; subiectum enim est entia sequane, seu entia, quæ sunt in sequana; id enim subintelligitur. Unde sensus huius propositionis, *In sequana sunt non pisces*, est hic, *In sequana aliqua entia sunt non pisces*; ubi ly *entia* nõ distribuitur, quia nõ supponit pro omnibus entibus ibi existentibus. Unde male arguitur: *Ergo in sequana non sunt pisces*: nam sensus est: *In sequana nulla entia sunt pisces*; quia ex parte subiecti arguitur à non distributo ad distributum.

Denique, istæ contradicunt: *Omnes homines currunt, aliqui homines non currunt*; & tamen utraque potest esse falsa, casu quo vnus tantum currat: ergo. Relictis varijs solutionibus, resp.

437 *Secunda pars Summ. Disp. VI.*

Illas non esse contradictorias; nam prima affirmat, omnes homines currere; secunda verò dari saltim duos homines, quorum quilibet, non currat; inter ista autem datur medium, vt benè probat arguens. Undè contradictoria primæ est, *non omnes homines currunt*; sic enim licèt vnus sit tantum, qui non currat, prima est falsa, & secunda vera. Undè non benè docent aliqui illam propositionem, *aliqui homines non currunt*, esse contradictoriam illius, *omnes homines currunt*; aliàs istæ, *omnes Apostoli sunt salvati, aliqui Apostoli non sunt salvati*; essent contradictoriæ; & cum prima sit falsa, secunda erit vera. Nam Hispanè idem sonat, *algunos de los Apostoles de Christo no se salvaron*: tunc enim videtur, aliquem Apostolum præter Iudam damnatum fuisse; quod est hæreticum.

Dices: nullus negabit has propositiones: *Aliqui Apostoli non sunt damnati, aliqui Apostoli non vendiderunt Christum*; etiamsi sermo sit de Petro, & Iuda determinatè: & tamen ex illis vobus solus Petrus non est damnatus, solus Petrus non vendidit Christum: ergo vt propositio negativa de termino plurali sit verà, sufficit, quod vni ex subiectis prædicatum non conveniat: erg. idem dicendum de illa: *Aliqui Apostoli non sunt salvati*, loquendo in rigore Dialecti-

De oppositione propositionum. 438

lectico ; licet vitari deberet in sensu , quo communiter accipitur ; quod , scilicet , plusquam vnus non sit salvatus .

Resp. neg. illas propositiones esse veras , Pro quo notanda est regula , quam tradit Pater Mal-Partida hic , quod inter prædicata pluralis numeri aliqua indivisibiliter conveniant subiecto copulativum sumpto ; vt in hac , *duo homines portant lapidem* ; non enim quislibet seorsim portat vnâ partem , & alius aliam , sed vtrique copulativum correspondet tota portatio lapidis . Alia verò prædicata divisibiliter conveniunt subiectis ; vt in hac , *duo homines currunt* ; nam currere non dicitur copulativum de illis quasi vtrique simul correspondeat vnus cursus ; sed ita vt cuiuslibet seorsim distinctus cursus correspondeat . In primo casu propositio negativa , scilicet , *duo homines non portant lapidem* , est vera , si vnus portet , & alter non ; quia cum asportatio indivisibiliter conveniat vtrique simul , habet necessariam connexionem cum utroque ; ac proinde vno deficiente , deficit asportatio illa copulata , quæ affirmabatur in prima . In secundo casu negativa , scilicet , *duo homines non currunt* , est falsa , si vnus currat , & alter non ; quia cursus non negatur copulativum , & per modum vnus , sed seorsim ,

&c

439 *Secunda pars Sum. Disp. VI.*

& per modum plurium. Unde debet vterque homo non currere, vt propositio sit vera. Cum ergo hoc, quod est saluari, damnari, aut vendere Christum D. non sit effectus copulativus conveniens pluribus; ideo si vnus tantum damnatur, aut vendit, non est vera negativa.

Plura alia sophismata hic possent explicari, sed hæc sufficiant; & sit generalis regula, vt rectè examinetur sensus propositionis, & an varietur proprietas aliqua terminorum; & negatio ita præponatur, vt reddat propositionem negativam illius, quod affirmabat prima; & demum an vtraque sit vera, vel falsa. His enim accuratè perpensis, non difficulter dignoscetur, aut sint contradictoriæ, vel non.

Quest. II. An subcontrariæ sint propriè oppositæ?

Hanc difficultatem 1. part. lib. 1. cap. 8. n. 3. excitamus, partemque negativam defendimus, & amplius his rationibus roboramus.

1. *Propria.* Oppositio est de eodem subiecto, & de eodem prædicato; hoc enim important illa verba *eiusdem de eodem*; sed propositiones subcontrariæ non sunt de eodem sub-

subiecto: ergo non sunt propriè opposita. Prob. min. hæ sunt propositiones subcontrariæ: *Aliquis homo est albus; aliquis homo non est albus;* sed non sunt de eodem subiecto; quia in prima *ly homo* supponit pro *Petro*, qui est *albus*, & in secunda pro *Paulo*, qui non est *albus*: ergo non sunt de eodem subiecto.

2 Dices: Quod *ly homo* non supponit pro aliquo individuo determinatè; sic enim vnum est in vna, & aliud in alia, sed pro omnibus dis-iunctivè; in quo sensu subiectum vnus est subiectum alterius. Sed contra: Nam omnia individua dis-iunctivè sumpta, de quibus aliquod determinatè prædicatum affirmatur, & negatur, est vnum determinatum à parte rei, scilicet à Deo assignabile, vt diximus agentes de suppositione determinata, & confusa; & consequenter sunt duo subiecta determinata, & distincta; sed inter duo subiecta determinata, & distincta non datur oppositio logicalis propria: ergo oppositio subcontraria non est oppositio propria, & rigorosa.

3 Prob. secundo: Res physicæ non dicuntur propriè oppositæ, nisi quæ ab eodem subiecto mutuo se expellunt: ergo propositiones logicæ non debent dici propriè oppositæ nisi quæ ab eodem intellectu mutuo se expellunt; sed

441 *Secunda pars Summ. Disp. VI.*

sed subcontrariæ non se expellunt mutuo ab eodem intellectu: ergo non sunt propriè oppositæ. Prob. sub sumpt. Quia ex parte obiecti non se expellunt, quod simul *vnus homo sit albus, & alter non sit albus*: ergo nec ex parte intellectus se expellunt, duo iudicia, seu enuntiationes, ex quibus vna asserat, *vnam hominem esse album*, & altera asserat, *alterum hominem non esse album*.

Dices: Ut ab eodem intellectu mutuo se expellant enuntiationes subcontrariæ, sufficit quod pugnent in falsitate, affirmatione, & negatione, quod habent illæ subcontrariæ, quia vna est affirmativa, & altera negativa, & non possunt esse simul falsæ. Sed contra: Tum: Quia pugna in falsitate, affirmatione, & negatione, cum exclusionem identitatis subiecti, non est propria, & rigorosa oppositio; tum quia licet non possint esse simul falsæ, sunt tamen simul veræ, & stricta oppositio identitatem subiecti, & pugnam etiam in veritate requirit.

4 Arg. hæ propositiones, *aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus*, sunt subcontrariæ; sed sunt affirmatiuæ, & negatiuæ eiusdem prædicati, & eiusdem subiecti, quia subiectum prioris, & posterioris sunt omnia individua hominis disiunctiue sumpta, & non possunt

sunt esse simul falsæ: ergo habet omnia requisita ad propriam, & rigorosam rationem oppositarum. Resp. esse quidem oppositas, non strictè, & propriè, sed late, & impropriè, quia licèt sint de eodem prædicato affirmativæ, & negativæ; non tamen sunt de vno, & eodem subiecto secundum rem, sed tantum secundum vocem, alioquin non possent esse simul veræ; cum de eodem subiecto non possit idem affirmari, & negari, & ideo non sunt verè oppositæ. Unde si supponerent pro eodem homine, v. g. Petro non essent subcontrariæ, sed contradictoriæ; nam affirmatio, & negatio de eodem subiecto singulari cum pugna in veritate, & falsitate pertinet ad oppositionem contradictoriam, & istæ: *Aliquis homo est albus*; *aliquis homo non est albus*, faciunt hunc sensum: *Hic homo non est albus, que sunt contradictoriæ.*

Disput. VII. De definitione, & divisione.

Quest. I. *Verum definitio definitionis sit bona?*

PROcedit quæstio, non definitione quid nominis, sed definitione quid rei.

R Conclusio est affirmativa, & comuni plausu recepta. Prob. definitio explicans naturam rei per genus, & differentiam est bona; talis est definitio definitionis; ergo est bona.

Prob.

443 *Secunda pars Summ. Disp. VII:*

Prob. min. Hæc est definitio definitionis: *Est oratio explicans essentiam rei.* Ly oratio est genus, quia per illam convenit definitio cum divisione, argumentatione, & alijs. Ly *explicans essentiam rei* est eius differentia, quia in hoc differt à divisione, & argumentatione, quarum nulla explicat rei essentiam, sed illa partes, ista verò rei proprietates: ergo definitio definitionis explicat essentiam rei per genus, & differentiam.

2 Arg. primo: Quidquid definitur est definitum; sed definitio non est definitum, quia definitio, & definitum debent distingui: ergo definitio non potest definiri. Resp. conc. mai. dist. min. Definitio, ut est ratio definiendi, non est definitum, conc. min. ut definitur, neg. min. Definitio enim, & definitum in re idem sunt, distinguuntur tamen, si sub diversa ratione considerentur; ut explicatur per definitionem, est definitum, ut est ratio explicandi, est definitio; nam se habent ut clarum, & obscurum, ut definitum est quoddam confusum, & obscurum; ut definitio est quid clarum, apertum, & manifestum.

Dices: Si definitio definiretur, daretur processus in infinitum; sed hoc est absurdum; ergo & illud, ex quo sequitur. Prob. seq. Si defi-

definitio definiretur deberet definiri per aliam definitionem; sed ista etiam debet definiri per aliam, & ista per aliam, & sic in infinitum; quia non est maior ratio unius, quam alterius: ergo daretur processus in infinitum. Resp. neg. mai. Quia hæc definitio: *Oratio explicans naturam rei*, respicit, tanquam obiecta definita omnes definitiones, quatenus conveniunt in quadam ratione simili, & communi; & hac ratione respicit se ipsam, tanquam obiectum reflexè per ipsam repræsentatum; sicuti conceptus correspondens huic voci *cognitio*, omnes cognitiones respicit, & se ipsam, quia etiam ipsa est cognitio; & hæc vox. *nomen* significans omnia nomina, etiam se ipsum significat, quia etiam habet rationem nominis. Unde constat, quod cessat processus in infinitum, quia omnes definitiones definiuntur per hanc: *Est oratio explicans naturam rei*; & ista ut inclusa in alijs, etiam definitur.

Replicabis: Ergo idem definitur per se ipsum; ac per consequens definitio non est clarior suo definito, quod est inconveniens. Resp. non esse inconveniens, quod idem ut confusè cognitum, & ut inclusum in alio definiatur per se ipsum, tanquam per definitionem formalem, & clarè cognitum. Nec ex hoc deducitur, quod

quod definitio non sit clarior suo definito; quia ut definitum solum cognoscitur confusè, & in ratione communi inclusum, in se autem ut definitione formali clarè, & distinctè cognoscitur.

Explicatur hoc: Idem ut confusè cognitum, & ut inclusum in alio definiri per se ipsum clarè cognitum, tanquam per definitionem formalem, est definitionem in actu signato, seu in communi definiri per definitionem in actu exercito, seu in particulari. Unde non definitur idem per se ipsum absolutè, quia definitio in communi, & in actu signato, non est definitio in actu exercito, sed idem sub vno modo, scilicèt, in actu signato definitur per se ipsum sub alio modo distincto, nempe, in actu exercito; itaque definitio definitionis est definitio quædam, & definitio, quæ traditur de definitione ipsa, ut in actu signato convenit illi, tanquam definito per eam.

Instabis: Definitio in actu exercito non convertitur cum definitione in actu signato: ergo definitio in actu signato non benè definitur per definitionem in actu exercito. Conseq. patet; quia de ratione bonæ definitionis est, quod definitio, & definitum convertantur. Prob. antec. Definitio in actu exercito est definitio

particularis, & singularis definitio in actu signato, est omnis definitio, seu definitio in communi; sed singularis definitio, & omnis definitio non convertuntur: ergo definitio in actu exercito non convertitur cum definitione in actu signato. Prob. min. Quia non valet conseq. ab vna ad aliam quia non valet, si dicas: est definitio: ergo est hæc definitio. Nam *animal rationale* est definitio, & non est hæc definitio, sed distincta ab illa: ergo singularis definitio, & omnis definitio non convertuntur.

Resp. neg. antec. Ad prob. dist. mai. Definitio in actu exercito est definitio particularis, & singularis in essendo, conc. mai. In representando, & significando, neg. mai. & dist. min. singularis definitio in essendo; & omnis definitio non convertuntur, conc. min. singularis definitio in essendo, & vniversalis in significando, & in representando, neg. min. Ad prob. dist. antec. Non valet consequentia ab vna in essendo ad alteram, conc. antec. in representando neg. antec. & conseq.

Definitio definitionis est vtique definitio quedam in essendo particularis, & singularis; sed quia hæc definitio convenit omnibus definitionibus regram in particulari: quia *animal*

447 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*

rationale est oratio explicans naturam hominis, & vniversalis in repræsentando, & significando. Unde licet non valeat, est definitio: ergo est hæc definitio, quia *ly hæc* importat, quod definitio dicit in essendo; valet tamen est definitio: ergo est oratio explicans naturam rei; quia sic explicat, quod importat, pro vt est vniversalis in repræsentando, & significando.

3 Arg. secundo: Divisio est oratio explicans naturam rei; sed divisio non est definitio: ergo definitio non benè definitur per hoc, quod sit oratio explicans naturam rei, quia bona definitio non debet alijs à definito convenire. Confirm. Demonstratio, & scientia explicant naturam rei, & non sunt definitiones: ergo definitio convenit alijs à definito. Resp. dist. mai. Divisio est oratio eodem modo, ac definitio, explicans naturam rei; neg. mai. Diverso modo: conc. mai. & min. neg. conseq. Divisio etiam explicat essentiam rei, sed diverso modo, ac definitio; hæc enim explicat essentiam coniungendo partes, & componendo totum, seu manifestat essentiam explicando rei quidditatem, seu quid sit res? Illa verò, disiungendo, manifestando, scilicet, quantitatem; seu quanta sit res? Unde quam-

vis divisio explicando partes, consequenter
essentiam rei manifestet realiter, non tamen
explicat illam formaliter, ut essentia est; ut
facit definitio. Ad confirm. neg. mai. Quia
non manifestant naturam, sed proprietates rei.

4 Arg. tertio: Non est bona definitio,
quæ explicat per ignotius naturam rei; sed de-
finitio definitionis per ignotius explicat defi-
nitionem: ergo non est bona. Prob. min. Tra-
ditur per orationem, ut est totum potentiale;
sed ut sic est ignotius definito: ergo definitio
definitionis per ignotius explicat definitionem.
Resp. conc. mai. neg. min. Ad prob. dist. mai.
Traditur inadæquate, & partialiter per ora-
tionem, ut est totum potentiale: conc. mai.
adæquate, & totaliter: neg. mai. & dist. min.
ut sic, hoc est, inadæquate, & partialiter est
ignotius definito conc. min. totaliter, & adæ-
quate: neg. min. & conseq. Definitio enim
non definitur præcise per genus, sic enim est
ignotius, quia est totum potentiale, sed per
genus simul cum differentia, & sic est notius
definito, quia confusio generis pendeat ex
non explicata differentia: si ergo definitio ex
habet genus, & exprimit differentiam, tolli-
tur de medio confusio, quæ definitioni possit
obstare.

449 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*

5 Dices: Definitio debet esse notior sub
 definito: ergo definitio relativi debet esse notior
 suo definito; sed vnum correlativum per aliud
 definitur, & correlativa sunt æque ignota: ergo
 definitio non est notior suo definito. Confirm.
 Causa definitur per effectum, & effectus per
 causam: ergo causa erit ignotior, & notior suo ef-
 fectu, & è contra, quod est absurdum. Resp. conc.
 enthym. dist. subsumpt. vñ correlativum defini-
 tur extrinsecè per aliud: conc. min. intrinsecè
 neg. min. Quia correlativum non definitur per
 aliud, vt per partem definitionis, vt malè existi-
 mat Bay. sed definitur per simplicem ipsam habitu-
 dinem vnius ad aliud, & è contrajita vt per esse
 in alio tanquam in fundamento, & esse ad aliud
 tanquam ad terminum, non explicatur termi-
 nus, & fundamentum, sed ipsa habitudo vnius
 ad aliud. Unde in relativo est aliquid intrin-
 secum, & aliquid extrinsecum. Intrinsecum
 est ipsa habitudo. Extrinsecum verò est termi-
 nus illius habitudinis. Primum est de ratione
 formali relativi. Secundum verò additamen-
 tum in definitione ipsa relativi. Quod addita-
 mentum sit ignotius, non nocet definitioni,
 quia non explicatur definitum per illud tan-
 quam per aliquid intrinsecum, sed per extrin-
 secum, & connotatum.

Dices: Si relativum nõ definitur per correlativum,

tanquam per partem definitionis, sed tanquam per additum, nulla erit differentia in hoc inter correlativa, & concreta accidentalia, quæ etiam definiuntur per subiectum tanquam per additamentum. Dicimus, quod licet in utroque, subiectum, & correlativum sit præcise additamentum. Cæterum maiori necessitate ingreditur correlativum in definitione relativi, quam subiectum in ratione accidentis; quia correlativum requiritur propter formale esse relativi; cum relatio sit formaliter habitudo unius ad aliud; subiectum verò non requiritur propter formale esse accidentis; sed propter esse extrinsecum, & accidentale; scilicet propter actualem inhærentiam.

Unde quantumcumque habeatur conceptus relativi, quantum ad genus, & differentiam non quietatur intellectus nisi cointelligendo terminum, & fundamentum; at in accidenti absoluto, quietatur intellectus, quando distincte attingit genus, & differentiam eius; etiam si alius non cointelligat, velut additum; itaque in relativis requiritur correlativum; non ut pars definitionis; sed ad quietandum intellectum.

Ad confirm. resp. Causam non definiri per effectum; sed per virtutem in ordine ad

451 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*

effectum, nec effectus definitur per causam, sed per id, quod habet à causa; ita vt effectus respectu causæ sit tantum terminus, & similiter causa respectu effectus. Unde sicuti non requiritur cognitio clara, & distincta propositionis in definitione termini in ordine ad propositionem definiti, ita nec requiritur in definitione causæ, quod effectus distincte cognoscatur; nec in definitione effectus, quod causa distincte cognoscatur, quia vterque est tantum terminus respectu alterius.

Quest. II. Virum definitio sit oratio formalis?

R Resp. affirmative. Prob. Oratio formalis est, quæ constat pluribus vocibus, quarum vna, seorsim saltem, significet; sed definitio debet constare pluribus vocibus: ergo est oratio formalis. Prob. min. Tot vocibus debet constare definitio, quot sunt necessariae ad explicandas res definibiles; sed ad explicandas res definibiles requiruntur plures voces: ergo definitio debet constare pluribus vocibus. Prob. min. Quelibet res definibilis habet rationem quandam, qua cum aliis conveniat, & aliam peculiarem qua ab alijs distinguatur, sed hæc duæ rationes, per defini-

definitionem explicandæ, requirunt plures voces, quia vna sola vox vnivoca nequit significare plures res distinctas, & in rationibus formalibus convenientiæ, & differentiæ disparatas: ergo ad explicandas res definibiles requiruntur plures voces.

2. Prob. secundo: Munus definitionis est essentiam rei confuse cognitam manifestare; sed ad hoc non sufficit vnica vox: ergo definitio debet esse plures voces, & consequenter oratio formalis. Prob. min. Manifestare rem confuse cognitam, est sigillatim exprimere, & quasi in partes resolvere id, quod simul, & indiscriminatim erat præcognitum; sed vnica vox id nequit præstare: ergo sunt necessariæ plures voces. Prob. min. Resolvere obiectum in suas partes, sive in illo distincta prædicata designare, non stat sine multiplicatione, & distinctione, vel ex parte obiecti, vel ex parte vocum, medijs quibus fit manifestatio; quia partes sine aliqua multiplicitate non subsistunt, sed in resolutione in suas partes nulla datur distinctio physica ex parte obiecti; quia rei prædicata non sunt physicè distincta: ergo requiritur aliqua distinctio ex parte vocum rem manifestantium.

2. Arg. Definitio, quæ vnica voce expli-

eat essentiam rei, non est oratio formalis; sed datur definitio, quæ vnica voce explicat essentiam rei: ergo non est oratio formalis. Prob. min. *Humanitas* est vnica vox; sed hæc explicat totam essentiam hominis, quia exprimit omnia prædicata, quæ in homine reperiuntur: ergo datur definitio, quæ vnica voce explicet essentiam rei.

Resp. neg. min. Ad prob. dist. min. *Humanitas* explicat totam essentiam hominis in distincte, & confuse, conc. min. clare, & distincte, neg. min. & conseq. Dicimus, quod de ratione definitionis, non vt cumque est manifestare essentiam rei; sed clare, & distincte, quia in hoc distinguitur conceptus definitionis à conceptu definiti; nam definitum vtique, importat eandem rem, & eadem prædicata, ac definitio; sed definitum confuse, & indistincte; definitio verò clare, & distincte exprimit essentiam rei per rationem genericam, & differentialem, quod cum non possit vnica voce exequi, eget pluribus vocibus, has diuersas essentia partes significantibus.

Dices: quod *humanitas*, licet formaliter non sit oratio, æquivaleret orationi formali, quia sola illa importat ea prædicata, quæ plures voces, vt *animal rationale* exprimant. Resp. quod vbi

exigitur claritas, & distinctio, vt in definitione; equivalentiā, & virtualitas, non sunt ad rem, quia important confusionem, & indistinctionē, & definitio est designatio partium totius, & ablatio prioris confusionis, ita vt per partes possit capi distinctē, & clare, quod totum simul manifestatum hac voce *humanitas*, non nisi confuse, & indifferenter fuerat præcognitum.

4 Arg. 2. Conceptus mentalis est omnino simplex; sed exprimit totam essentiam rei, cum sit eius definitio mentalis: ergo, & vox simplex, quæ exprimeret totam essentiam rei, esset definitio vocalis. Resp. conc. mai. & min. neg. consequ. Disparitas est, nam plura prædicata, non se habent in esse representationis per modum vnius; ideòque pro quolibet est necessaria sua vox distincta; nec vna, & eadem possunt clare, & distinctē exprimi; in esse verò intelligibilis possunt omnia prædicata ad vnari, & se habere per modum vnius, quia omnia intelliguntur sub ratione entis, aut veri, & ideò possunt vnico actu clare, & distinctē cognosci, non tamen possunt vnica voce clare, & distinctē, repræsentari.

Explicatur hoc: Respectu intellectus omnia prædicata, que sunt in homine; v. g. se habent per modum vnius; ideòque vnico actu concipiuntur:

eur: respectu verò vocum se habent per modum plurium, quia cum voces immediatè, & directè res ipsas significant; non potest totum, in quo sunt plura predicata, quibus correspondent plures voces (nam vox *animal* tantum significat *vivens sensibile*, & vox *rationale* principiū discursus (clare, & distinctè cognosci, nisi pluribus vocibus. Undè licet sufficiat unus conceptus mentalis ad definiendum hominem, non sufficit unica vox ad declarandam, & exprimendam essentiam homines.

Quaest. III. Vtrum definitio ad primam intellectus operationem pertineat?

I Conclusio est affirmativa. Prob. Terminus complexus pertinet ad primam intellectus operationem; sed definitio est terminus complexus: ergo ad primam operationem intellectus pertinet. Prob. min. Definitio est oratio imperfecta, & diminuta; sed oratio imperfecta, & diminuta, habet rationem unius termini complexi predicabilis de alio: ergo definitio est terminus complexus. Confirm. Definitio est oratio, per quam exprimitur, quod in definito erat confusum sed sic in homine, v.g. per hunc terminum comple-

plexum *animal rationale*, quocumque alio præciso: ergo definitio est terminus complexus. Prob. min. Quia per illum terminum exprimentur prædicata essentialia hominis, quæ confusa erant in definito, v. g. in hac voce *homo*: ergo quod erat confusum in homine, per hunc terminum complexum *animal rationale* exprimitur, quocumque alio secluso. Confirm. Secundo: Definitio est oratio, quæ explicat essentiam rei; sed hoc solum complexum *animal rationale* explicat naturam hominis: ergo hoc solum est definitio. Prob. min. Tota natura hominis resolvitur in genus, & differentiam; sed solum illud complexum explicat genus, & differentiam: ergo, & totam hominis naturam.

Dices: Illis vocibus definitur quidem homo, sed definitione solum in complexa, quia definitione complexa definitur etiam his *homo est animal rationale*. Sed contra: Definitio incomplexa; ita explicat naturam definiti, ut nihil confusum restet explicandum; sed definitio explicans naturam rei, ita ut nihil confusum restet explicandum, est legitima: ergo si definitio in complexa sic explicat naturam definiti, erit legitima; & definitio complexa superflua. Prob. mai. Definitio explicans natu-

ram

457 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*

tam rei per genus, & differentiam ita explicat naturam definiti, vt nihil confusum restet explicandum; sed definitio incomplexa explicat naturam definiti per genus, & differentiam: ergo ita explicat naturam rei, vt nihil confusum restet explicandum.

2. Secundo: Definitio, quam vocas complexam, non est definitio, quia definitio non intendit vnum de alio dicere, sed confusum explicare; sed illa vnum de alio dicit, & hoc est quod per se intendit: ergo non est definitio. Tertio: Quamvis animal rationale ex se explicet naturam hominis, tamen in definitione complexa non illam ex modo explicat, sed enuntiat: ergo non est definitio. Patet conseq. Quia modus distinctus sufficit in his intentionibus logicalibus, vt vna ab alia distinguatur. Quarto si illa esset definitio, definitum ingrederetur definitionem; sed definitum non ingreditur definitionem, vt certum est apud omnes: ergo non est definitio.

Arg. 1. Principium, & conclusio attinent ad secundam intellectus operationem: ergo definitio. Prob. conseq. Definitio est principium, aut conclusio in demonstratione potissima, ex Phyl. 1. Poster. 7. dicente: *Quippe cum definitio, aut principium demonstrationis sit: aut quaedam demon-*

demonstrationis conclusio: ergo si principium, & conclusio attinent ad secundam intellectus operationem, etiam definitio. Resp. neg. conseq. Ad prob. neg. antec. ad auctoritatem dicimus Philosophum vocasse definitionem conclusionem, aut principium sumpta denominatione à parte demonstrationis: quia cum medium in demonstratione potissima sit definitio subiecti à tali medio, quod est pars principij, aut conclusionis denominatur definitio principium, aut conclusio, si contingat, quod definitio ponatur, vt extremum in conclusione, non verò, quia re vera sit principium, aut conclusio.

3 Arg. 2. hæc propositio: *Homo est anima rationale* explicat essentiam hominis, vt est manifestum, & certum: ergo est definitio. Resp. dist. antec. explicat per se, & ex primaria intentione, neg. antec. Per accidens, & ex secundaria intentione, subdist. secundum id, quod adæquatè importat, neg. antec. secundum id, quod inadæquatè dicit, conc. antec. & neg. conseq. Illa enim est formalis propositio, de cuius primaria intentione, & per se non est confusum manifestare, sed vnum de alio dicere, & si confusum explicat, & exprimit, est per accidens ratione materiæ, & ex secundaria intentione, & posterioritè, quia in alia materia serua eadè for-

459 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*
ma, non explicaret essentiam rei, ut in hac *lomo*
est albus. Nec in illa materia, est explicativa es-
sentiæ hominis adæquatè, & secundum se to-
tam, sed tantum inadæquatè, & ratione prædi-
cati.

Quest. IV. Vtrum sola species possit definiri?

1 **R** Esp. negativè. Prob. quia ut ali-
quid propriè definiri dicatur;
sufficit, quod sit ens positivum, per se vnum, in
plures conceptus resolvable, seu constans gene-
re, & differentia, seu aliquo supplente vicem
generis, & differentia; sed alia à specie sunt hu-
iusmodi: ergo alia à specie possunt propriè de-
finiri. Mai. est certa, quia ad explicandam, &
exprimendam essentiam rei, nihil aliud potest
considerari. Min. solutione argumentorum
constabit, conseq. est legitima.

2 Arg. Sola species constat genere, & dif-
ferentia: ergo sola species potest propriè defi-
niri. Conseq. patet, quia definitio debet consta-
re genere, & differentia. Prob. antec. nec genus,
nec differentia, nec individuum, constant gene-
re, & differentia: ergo sola species constat ge-
nere, & differentia. Prob. antec. Constare gene-
re, & differentia est habere prædicata commu-
nia,

ntia, & propria ratione, quorum cum alijs conuenit, & ab alijs differt; sed nec genus, nec differentia; nec individuum habent prædicata communia, & propria: ergo non constant genere, & differentia. Prob. min. quia genus, & differentia sunt simplices conceptus in alios irresolubiles; ne detur processus in infinitum, & individuum est extra essentiam rei, sed simplices conceptus, & quod est extra essentiam rei, non habent prædicata communia, & propria: ergo individuum, genus, & differentia non habent prædicata communia, & propria.

Resp. licet enim transcendentia, & ultimæ differentia, & individua, non possint propriè definiri, quia illa sunt irresolubilia, & ista sunt extra essentiam rei, tamen genera generalissima, seu summa, ut substantia, propriè definiri valent, quia eorum essentia exprimitur per aliquod, quod est illi commune, & aliquid, quod est illis singulare, proprium, & particulare, quæ esto toto rigore non sint genus, & differentia sufficit, quod habeant locum generis, & differentie, quia sic explicantur per partes pertinentes ad quidditatem definiti. Undè quando de substantia dicitur, quod est *ens per se*, licet *ly ens* non sit genus, & *ly per se*, non sit differentia, sed tantum modus, gerunt tamen vices ge-

461 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*

neris, & differentię, & vt habent locum generis, & differentię explicante quidditatem substantię; nec quod sint rigorosè genus, & differentia requiritur, quia tantus rigor non placet.

3 Rogabis: An negationes, & privationes possint definiiri? Resp. negativè, quia definitio essentialis explicat essentiam, & naturam rei, sed non entis non est essentia, quia essentia est entis: ergo negationes, & privationes, quę sunt non entia, non possunt propriè definiiri. Quia tamen concipiuntur per modum entis possunt per analogiam ad entia positiva suo modo definiiri, assignando, scilicèt, earum genus, & differentiam.

Quest. V. An, & quomodo definitio, & definitum distinguantur?

NON loquimur de definitione, & definito formaliter sumptis, & prout important duos actus intellectus, quorum alter confusè, alter clarè rem attingit; de his enim certum est, realiter distingui. Neque etiam est sermo de definitione formali comparata cum definito obiectivè, seu cum re definita; sic enim distinguuntur, etiam realiter eo modo, quo conceptus formalis distinguitur à re per illam concepta, & cognita.

De definitione, & divis. 462

Dubium ergo est de definitione, & definito obiectivè sumptis, non quidem secundo intentionaliter, seu vt important secundam intentionem logicam; quo sensu inter illa versatur distinctio illa, qua duę entitates rationis ad invicem secernuntur; sed de definitione, & definito primo intentionaliter sumptis, seu vt important ipsam rem, supra quam cadit secunda intentio, & ad quam conceptus formales terminantur. Et quidem certum est, non distinguí realiter; nam tunc definitio non explicaret id, quod significat definitum; ac proinde non esset definitio illius rei, sed alterius realiter distinctę. Undè quod inquiritur est: an distinguantur tantum distinctione rationis, sivè ratiocinantis, sivè ratiocinatę? An verò distinctione aliqua ex natura rei præcedente omnem actum intellectus.

Dignus ergo: definitio, & definitum distinguuntur actualiter ex natura rei. Deducitur ex Subr. Doct. in 1. dist. 2. quęst. 2. & prob. illa distinguuntur ex natura rei, de quibus seclusa intellectus operatione, verificantur prædicata contradictoria: sed de definitione, & definito verificantur prædicata contradictoria: ergo, Prob. min. Nam definitio explicat rem distinctę, & clarę; definitum verò non sic, sed confu-

sè, & obscure : at explicare rem distinctè, & non distinctè, confusè, & non confusè, sunt contradictoria: ergo.

Respondent Thomistę negando illa contradictoria convenire obiecto ex natura rei, sed solum ex parte intellectus concipientis idem obiectum modo clarè, modo confusè. Undè istę sunt denominationes ab actu intellectus derivatę in obiecto. Sed contra: confusio, & claritas cognitionis non tantũ se tenent ex parte intellectus cognoscentis, sed etiam ex parte obiecti cogniti: ergo illa contradictoria sunt ex natura rei. Prob. antec. in ipsa re reperitur aptitudo intrinseca, vt cognoscatur hoc, vel illo modo, scilicèt, confusè, vel distinctè, clarè, & magis clarè: ergo adhuc ex parte obiecti datur cognoscibilitas clara, & obscura. Prob. antec. & ponamus cognitionem animę separatę, & Angeli superioris terminatas ad Angelum inferiorem. Cognitionis animę separatę non comprehendit Angelum inferiorem; cognitio verò Angeli superioris comprehendit: sed hoc idem est (in sententia Thomistę, ad 1. part.) quia cognitio animę separatę non adęquat cognoscibilitatem passivam Angeli inferioris; nec cognoscit illum omnibus modis, quibus cognoscibilis est in se; Angelus verò superior intelligit in-

feriorem, quantum intelligibilis est, & omnibus modis se tenentibus ex parte cognoscibilitatis passivæ: ergo adhuc ex parte obiecti datur intrinseca aptitudo, ut cognoscatur clarè, & confusè, clarè, & magis clarè; ac proinde claritas, & obscuritas definitionis, & definiti à parte rei important diversum modum cognoscibilitatis passivæ; ideòque illa contradictio est ex natura rei.

Confirm. tam comprehendit formicam Angelus inferior, quam superior: sed iste clarius attingit formicam, claritate se tenente ex parte intellectus: ergo ad comprehensionem maior, vel minor claritas cognitionis nihil deservit: ergo illa mensuranda est ex parte cognoscibilitatis, quæ se tenet ex parte obiecti: ergo ipsum obiectum in se habet tantam cognoscibilitatem, ultra quam non sit amplius cognoscibile, & infra quam possit attingi, cognitione non adæquante totam intelligibilitatem eius.

Arg. 1. eadem prorsus res est, quæ explicatur per definitum, & per definitionem: ergo hoc, quod est confusè, & distinctè concipi tantum se tenet ex parte modi intellectus: ergo distinctio inter definitionem, & definitum erit rationis, ad summum ratiocinatæ. Secund. Si definitio, & definitum distinguuntur formaliter ex

465 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*

parte obiecti: ergo conceptus formalis de dea
 finitione non attingit obiectum definitum; ac
 proinde cum concipio definitionem obiecti-
 uam, non concipio idem, quod definiendum
 erat. Prob. prima conseq. duo ex natura rei di-
 stincta habent quoque distinctas rationes obie-
 ctivas, & cognoscibilitates, vt docet Subt. Doct.
 Cap. è: ergo conceptus vnus rei formaliter di-
 stinctæ non terminatur ad aliam formalitèr di-
 stinctam: ergo.

Confirm. Inter duo formaliter distincta po-
 test intellectus præscindere, & vnum cognos-
 cere, altero non cognito: ergo poterit intelle-
 ctus attingere definitionem obiectivam, & ni-
 hil attingere de definito: ergo definitio non
 explicabit rationem formalem, & essentiam de-
 finiti; ac proinde æquè manebit ignotum cum
 definitione, ac sine illa. Urgetur: qui concipit
 rationalitatem præcisè, non cognoscit anima-
 litatem, sed illam potest ignorare, nam vna est
 cognoscibilis sine alia: ergo poterit cognosce-
 re essentiam animalis rationalis, non cognita,
 sed ignorata essentia hominis, si formaliter di-
 stinguuntur; quod est ridiculum. Adde, quod
 Doct. Subt. ait: potest intellectus esse certus de
 vno conceptu obiectivo, & dubius de altero:
 ergo poterit intellectus esse certus de animali

rationali, & dubitare, quid sit homo? quo nihil absurdus.

Pro horum solutione nota bene, distinctio-
& tionem, quam ponimus inter definitionem, &
definitum, non esse formalem perfectam, seu
formalitati à formalitate; sed imperfectam, seu
modi à modo, & hoc adhuc in sano sensu intel-
ligendum est. Nam ex parte essentia, quam at-
tingit definitio, & definitum, nulla omnino ver-
satur distinctio, sed tantum ex parte duplicis
modi eiusdem omnino indistinctæ essentia.
Undè essentia se habet, quasi substratum, seu
quod; & modi se habent quasi forma, & *quos*; &
ratione vnius constituitur definitio, rationeque
alterius definitum; & consequenter distinctio
non se habet ex parte substrati, seu materialis;
sed ex parte modi, seu formæ. Ex quo bene sal-
vatur; quod eadem omnino essentia attingatur
per conceptum formalem definitionis, & defi-
niti; & quod aliàs essentia reduplicativè, vt de-
finita distinguatur à se ipsa reduplicativè, vt
definitio est. Quo notato, facilissimo negotio ar-
gumenta solves.

Ad 1. dist. antec. Eadem prorsus materiali-
ter, seu idem substratum, conc. antec. eadem for-
maliter, seu reduplicativè, vt stat sub modo;
neg. antec. & conseq. Quia modi illi distincti se

467 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*

habent ex parte ipsius rei potentis concipi clarè & obscure. Ad secundum dist. conseq. obiectum *quod*, seu quasi materiale, neg. conseq. *quo*, seu formale, conc. conseq. Ad prob. dist. antec. duo perfectè distincta ex natura rei, conc. antec. Duo imperfectè distincta, quales sunt modi intrinseci, neg. antec. & conseq. in eodem sensu. Modus enim intrinsecus nequit concipi sine re, cuius est modus; ideoque qui attingit rem, ut definitam, nequit modum illum percipere, quin attingat ipsam essentiam, cuius est modus; & qui attingit definitionem ipsam, eandem essentiam attingit; & distinctio solum versatur inter modos eiusdem essentiae.

Per quod patet ad confirm. Qui enim attingit definitum, non aliam formalitatem attingit, sed eandem, quæ per conceptum definitionis attingitur. Undè illa distinctio non se habet ex parte essentiae, sed ex parte modorum, qui non distinguuntur formaliter perfectè, atque ideo ex nullo capite potest vnum ab alio præscindi. Ad urgentiam, conc. antec. neg. conseq. & disparitas constat ex dictis: quia animalitas, & rationalitas præscindunt perfectè; modi autem intrinseci imperfectè; & essentia, quæ est substratum vtriusque modi, nec perfectè, nec imperfectè præscindit à se ipsa; quia ex parte materialis, & substrati nulla prorsus adest distinctio.

finctio. Ad ultimum dicimus, non esse inconveniens eum, qui habet conceptum definiti, dubitare de definitione; imò id omnes fateri debent; qui tamen habet conceptum definitionis non dubitat de definito; quia clarè cognoscit essentiam, de qua antea dubitabat. Undè illa dubitatio non oritur ex eo, quod non concipiat eandem rem; sed ex eo, quod non concipit illam clare, & sub modo definitionis; quod appetit innatè intellectus, qui rei conceptum perfectum assequi desiderat.

Quest. VI. An divisio trahi possit per membra privativè, aut contradictoriè opposita?

I Membra privativè, aut contradictoriè opposita possunt considerari, aut purè privativè, & negativè, quo sensu præcisè important ipsam negationem, aut privationem, aut considerari possunt, ut dicunt aliquid positivum adiacens diviso, explicatum tamen per terminos negativos, aut privativos ob inopiam vocum ad exprimendum illud positivum, quod important.

Primo modo non potest trahi divisio per membra privativè, aut contradictoriè opposita, benè vero secundo modo. Prob. prima pars,

quia diuissum, quod est genus simul cum differentia contrahente constituit speciem; species enim aliquid ponit, & addit, & hoc nihil aliud est, quam differentia contrahens, & determinans genus, sed quod est purè negativum aut privativum, non potest cum genere positivo constituere speciem, quia negatio, & privatio totum positivum constituere non possunt: ergo non potest tradi divisio per se, per membra purè privativè, aut negativè opposita.

2 Prob. secunda: Pars, quia si membra dividenda in re, important aliquid positivum, quid interst, quod vocibus negationem, aut privationem significantibus explicentur? Ergo potest tradi divisio per membra privativè, aut contradictoriè opposita; quando in re important aliquid positivum, & solū penuria vocum, negatione, aut privatione explicentur.

3 Arg. membra dividenda, in bona divisione, debent esse inter se opposita, alioquin non essent opposita non separarentur per differentias, sed vel essent idem, vel disparates; sed non est necesse, quod semper relative, aut contrarie opponantur: ergo possunt opponi privative, aut contradictorie. Confirm. *He sunt bonæ divisiones homo alius videns, alius cæcus. Aer alius tenebrosus, alius lucidus; sed*
 itæ

ista divisiones sunt penes terminos privativos: ergo etiam poterunt penes terminos negativos, quia privatio de formali negatio quedam est. Confirm. secund. Hæc divisio communiter admittitur *Animal aliud rationale, aliud irrationale*; sed irrationale est negativum, aut privativum aut respectu rationali: ergo potest dari divisio per membra privatives aut contradictor' è opposita. Resp. conc. mai. neg. min. Divisio enim essentialis per se est generis in species, requirit membra dividencia eiusdem naturæ cum divisio. Cum ergo privatio, & negatio non sint eiusdem naturæ cum ente positivo, non possunt esse membra dividencia illius: sicuti è contra; si divisio esset negatio, aut privatio, non possent esse membra dividencia illius entia positiva, quia species composita ex genere, & differentia, nequit componi ex genere distinctis.

Ad prim. confirm. Dicimus illas esse divisiones subiecti in accidentia, quia habitus, & privatio accident subiecto, circa quod immediate se habent, & hoc genus divisionis tradi potest per terminos negativos, & privativos, negative, vel privative se habentes; sed de his, & alijs divisionibus per accidens non est questio; sed de divisione per se. Ad secund.

471 *Secunda pars Summ. Disp. VII.*

cund. conc. mai. dist. min. Irrationale est negativum voce: conc. min. in re: neg. min. & conseq. Irrationale enim, licet voce importare videatur quid negativum, aut privativum, scilicet, carentiam alterius membri positivi; in re autem, non est quid pure negativum, aut privativum, sic enim non solum conveniret brutis, sed etiam plantis, elementis, & alijs, quæ non continentur sub animali, sed est quid positivum, quod proprio nomine non nominamus, quia illud ignoramus.

DISPUTATIO ULTIMA.

De argumentatione.

Quæst. I. In quo argumentatio formaliter consistat?

I N argumentatione plura inveniuntur, de quibus dubitari potest; an in omnibus, vel vno tantum formaliter consistat? Nam in hac argumentatione, seu syllogismo: *Omnis homo est animal; Petrus est homo; ergo Petrus est animal*, sunt præmissæ ut illativæ; est conclusio, ut illata, & denique est consequentia, quæ est habitudo, seu illatio
vnius

vnus ex alio; siue connexio vnus cum alio.
Hoc notato.

Non est quaestio de argumentatione, vt est modus sciendi, sicut enim in antecedenti, seu praemissis essentialiter consistit, quia vt instrumentum, constituitur per esse manifestativum ignoti, & syllogismus, v. g. non constituitur manifestans ignotum per conclusionem ignotam, sed per praemissas notas, & artificiose dispositas. Unde sicut definitio, vt instrumentum sciendi, non est manifestativa ignoti per definitum, quod est ignotum; ita argumentatio, vt instrumentum sciendi, non constituitur essentialiter manifestativa ignoti per conclusionem ignotam; sed per antecedens, aut praemissas notas, & artificiose dispositas. Quare difficultas est de argumentatione, secundum ea, quae sunt ei propria, seu in quantum est quidam discursus.

In qua. Prima sententia affirmat argumentationem in praemissis, & conclusione, simul in recto, & adaequate consistere. Ita Conimbric. Arriag. ex nostris Orbel. & ex Thomist. Ioann. à Santo Thom. Bayon. & alij. Secunda sententia asserit argumentationem essentialiter esse praemissas rectè dispositas, conclusionem verò esse terminum, & effectum syllogismi. Ita Alb. Achiluf. Niphus, & alij. Con-

473 *Secunda pars Sum. Disp. unic.*

2 Nostra conclusio. Argumentatio formaliter solum consistit in conclusione, vt illata, seu vt ex præmissis deducta ; ita Mast. disp. 11. q. 1. & alij. Prob. argumentatio non consistit in præmissis, & conclusione simul; nec in præmissis solis; erg. consistit præcise in conclusione. Conseq. constat à sufficienti partium enumeratione. Antec. quoad primam partem prob. quia argumentatio formaliter, & obiective est vnum per se: ergo non potest præmissas, & conclusionem simul importare; conseq. patet; quia esset quid aggregatum, cum præmissæ, & conclusio ex parte actus, & ex parte obiecti plura significant. Antec. verò prob. quia argumentatio formaliter est ipsa et tertia operatio intellectus, & obiective est obiectum tertiæ operationis; sed obiectum tertiæ operationis, & tertia operatio est vnum per se: ergo argumentatio formaliter, & obiective est vnum per se. Quoad secundam partem prob. primum antec. quia argumentatio pertinet ad tertiam operationem intellectus; sed præmissæ pertinent ad secundam: ergo non consistit in solis præmissis.

3 Dices: Quod ad secundam operationem intellectus pertinent præmissæ præcise, vt enuntiativæ; ad tertiam verò, vt illativæ; unde

de argumentatio, vt est propria tertiæ operationis intellectus, intrinsece, & in recto debet importare præmissas, vt illativas, & conclusionem, vt illatam. Sed contra; quia præmissæ, vt illativæ præcise important dispositionem quandam artificiosam; sed hæc artificiosa dispositio non extrahit præmissas à secunda operatione intellectus: ergo præmissæ etiam vt illativæ, pertinent ad secundam operationem intellectus. Prob. min. Quia artificiosa dispositio est, vel quando vna propositio est vniversalior alia, ratione cuius illa est maior; hæc verò minor, vt in hac: *Omne animal est vivens sensibile; homo est animal*; vel quando essentia, aut definitio prædicatur de subiecto, vt in ista, *homo est rationalis*, nam ex illis infertur: ergo *homo est vivens sensibile*; & ex hac: ergo *homo est risibilis*; sed ex eo, quod propositio sit magis, & minus vniversalis, quod prædicatum sit essentia, definitio, aut passio subiecti non extrahitur à secunda operatione, quia vt cumque est præcise enuntiativa: ergo præmissæ vt illativæ, non extrahuntur à secunda operatione intellectus.

Explicatur hoc. Hæ: *Omne animal est vivens sensibile, homo est animal. Homo est rationalis* sunt propositiones, quia enuntiant
ynum

475 *Secunda pars Summ. Disp. unic.*
vnum de alio; sed vt enuntiativę sunt illativę;
ergo vt illativę pertinent ad secundam intelle-
ctus operationem. Prob. min. Propositiones
illativę dicuntur illę, quę ita enuntiant vnum
de alio, vt includant aliquid cum illis conne-
xum; & quod ex illis deducitur; sed præcise
dicendo *homo est rationalis* includitur aliquid
cum prædicato connexum; quod ex illa dedu-
citur: ergo propositiones, vt enuntiativę sunt
illativę, & consequenter præmissę, vt illati-
vę attinent ad secundam intellectus operatio-
nem; non verò ad tertiam; nec ad argumen-
tationem.

Contra secundo: Præmissę vt illativę, ex-
plicant, aut includunt conceptum causę, con-
clusio vt illata, conceptum effectus; sed con-
ceptus causę, & conceptus effectus non possunt
intrinsicè, & in recto argumentationem con-
stituere: tum quia sunt conceptus diversi, &
oppositi; tum quia argumentatio formaliter,
& obiective est vnum ens per se: ergo argu-
mentatio non importat intrinsicè, & in recto
præmissas, vt illativas, & conclusionem, vt
illatam; quia conceptus causę, & conceptus
effectus simul nequeunt vnum per se con-
stituere.

4 Prob. secundo nostra conclusio; quia

argumentatio est discursus; sed discursus formaliter est assensus consequentis, vt illati; causati, & dependentis ab assensu antecedentis ex Arist. 1. Poster. 1. vbi ait, *quod omnis doctrina discursiva ex præexistenti cognitione fit*: ergo argumentatio præcise consistit in conclusione, vt illata ex præmissis, aut antecedente.

Confirm. Non est argumentatio, vbi non est discursus; sed in assensu præmissarum non est discursus: ergo nec argumentatio. Mai. est certa; quia discursus, & argumentatio non differunt, cum vtrumque sit illatio, seu deductio ignoti, ex noto. Prob. min. Quia intellectus assentitur præmissis per lumen principiorum; sed lumen principiorum fit sine discursu, quia attinet ad secundam operationem intellectus, & sola tertia operatio dirigitur per discursum: ergo in assensu præmissarum non est discursus.

Confirm. secundo: In illo formaliter consistit, quo intellecto intelligitur argumentatio; & quo non intellecto, argumentatio non intelligitur; sed antequam intellectus assentiatur conclusioni, non intelligitur argumentatio; quia non dum intelligitur intellectus discurrens, & posito assensu conclusionis intelligitur argumentatio; quia iam intellectus intelligit discurrens: ergo argumentatio præcise in assensu

477 *Secunda pars Summ. Disp. unic:*
In conclusionis formaliter consistit.

5 Arg. Argumentatio essentialiter est discursus; sed discursus in præmissis, & conclusione consistit: ergo, & argumentatio. Prob. min. Quia discursus est motus discretus à præmissis ad conclusionem; sed motus discretus consistit in utroque termino à quo, scilicet, & ad quem: ergo discursus consistit in præmissis, & conclusione. Confirm. Intellectum discurrere, formaliter, & in recto est devenire de vna cognitione ad aliam; sed hoc quod est de vna cognitione ad aliam devenire non magis dicit vnam, quam aliam: ergo discursus ex æquo consistit in vtraque cognitione in præmissis, scilicet, & conclusione.

Resp. conc. mai. dist. min. Discursus in præmissis, & cōclusionem cōsistit ex æquo neg. min. discursus in præmissis, consistit præsuppositive, & in conclusione formaliter conc. min. Ad prob. dist. mai. Discursus est motus proprius: neg. mai. metaphorice: conc. mai. & dist. min. Motus discretus proprius in utroque consistit termino; transeat min. Metaphorice: neg. min. & consequ. Discursus enim in syllogismo, v. g. præmissas requirit; non formaliter, sed præsuppositive; quia discurrere est ex noto ad ignotum devenire; unde præmissæ præsupponuntur cognitæ, & notæ per secundam intellectus operationem, quia

quia eodem modo tertia præsupponit secundam; sicut secunda primam, & intellectus ex præmissis per secundam operationem cognitis, & notis, postea per tertiam, conclusionem deducit, in qua stat præcise formalis discursus, & propria, & formalis argumentatio. Ad illud de motu dicimus; quod discursus non est motus proprius, quia de ratione motus proprius est, quod dum est terminus *ad quem*, iam non sit terminus *à quo*. Præmissæ autem, & conclusio sunt simul, quia sunt causa, & effectus; causa, & effectus sunt simul, est ergo tantum motus improprius, & metaphoricus. Sed deus discursum esse propriè motum, adhuc nihil contra nos; quia motus ita specificatur à termino *ad quem*, ut terminus à quo tantum sit præsuppositus, & derelictus. Itaque conclusio, quæ est terminus *ad quem* est à qua discursus habet esse formaliter; à præmissis verò, tantum præsuppositivè, & tanquam à materia per secundam intellectus operationem nota, ex qua intellectus per tertiam deducit ignotum. Ad confirm. patet solutio ex dictis.

6 Arg. secundo: Argumentatio est quædam oratio hypothetica rationalis; in qua una propositio est antecedens, & conclusio consequens; copula verò est nota illationis, sive

particula : *ergo*; sed propositio hypothetica essentialiter, & in recto constat ex antecedenti, & consequenti : *ergo* argumentatio æqualiter, & in recto, constat non solum conclusione, sed etiam præmissis. Prob. min. Quia omnis oratio hypothetica, æqualiter, & in recto constat ex cathegoricis vnitis per copulam adverbialem, Unde conditionalis, v.g. *Si Petrus currit; movetur*, non importat in recto præcise vnam cathegoricam, & aliam præsupponit; sed vtramque æqualiter in recto; sed argumentatio est oratio hypothetica, in qua præmissæ connectuntur cum conclusione per notam illationis : *ergo* importat in recto non solum conclusionem, sed etiam præmissas.

Resp. quod in argumentatione, ut est oratio quædam hypothetica rationalis, est antecedens, & consequens, & denique est nota illationis, cæterum aliter ac in propositione hypothetica; quia in illa antecedens solum præsuppositive spectat ad argumentationem, & ratio est, quia antecedens solum requiritur, quantum ad vim, & dispositionem illationis; unde posita per secundam intellectus operationem hac propositione : *homo est rationalis*, statim intellectus per tertiam infert : *ergo est risibilis*, & in hac stat vis, & formalitas argu-

ment;

mentationis; ita ut, quod alia propositio præsupponatur, sit necessarium. Sed non essentialiter constitutum, eodem fere modo, quo ut voluntas velit, ita requiritur, quod intellectus intelligat, ut hoc sit necessarium præ requisitum; sed non essentialiter constitutum.

In propositione verò hypothetica, antecedens, consequens, & nota illationis equaliter, essentialiter, & in recto ingrediuntur quia eius munus non est vnum de alio colligere; sed coniunctionem enuntiare, quia non solum fertur iudicium de qualibet cathgorica, sed etiam de coniunctione hypothetica quantum ad ita esse, vel non esse; vnde propositio hypothetica in quantum talis, in recto, & æqualiter constat antecedenti, & consequenti, non autem in quantum est argumentatio.

7 Arg. tertio: Omne compositum artificiale importat equaliter, & in recto partes immediate, & ex æquo unitas; quia nunquam contingit quod ex partibus immediate unitis vnā dicat in recto, & alteram in obliquo; sed syllogismus est compositum artificiale constans præmissis, & conclusione tanquam ex partibus immediate unitis: ergo importat in recto tam præmissas, quam conclusionem. Prob. min. Quia in syllogismo per notam illa-

tionis immediatè connectuntur præmissæ cum conclusione; sed compositum ex huiusmodi nexu, & vnione resultans, est formaliter syllogismus; cum ad aliud artificium logicale non pertineat: ergo syllogismus est compositum constans præmissis, & conclusione.

Resp. quod licet compositum, vt tale, æqualiter, & in recto importet partes immediate unitas, syllogismus autem præmissas, & conclusionem æqualiter, & in recto non importat; quia non est compositum; nam in composito, proprie tali, sunt partes, quæ medio aliquo nexu vniuntur, cum compositio sit distinctorum vnio; in syllogismo verò, nec præmissæ sunt proprie partes, quia pars, vt talis, est in ordine ad totum, seu compositum, & cum syllogismus non sit totum, nec proprie compositum, non habet partes, sed tantum materiam, ex qua aliud deducat, seu inferat; ideoque argumentatio sic definitur: *est oratio in qua vno dato, aliud sequitur*; nec nota illationis est copula, vnio, seu nexus, quia particula adverbialis ergo non est vt vniat, aut vnum cum alio coniungat; sed vt vnum de alio inferat; itaque defectu huius duplicis conditionis non est proprie compositum.

§ Dices; Illud est proprie compositum, quod

Escobar de la Concepcion

quod constat ex materia, & forma; sed syllogismus, constat ex materia, & forma: ergo est proprie compositum. Prob. min. Quia in syllogismo materia sunt præmissæ, & conclusio est forma: ergo syllogismus constat ex materia, & forma. Resp. dist. mai. Illud est proprie compositum, quod constat ex materia, & forma vnitis, conc. mai. non vnitis; neg. mai. & dist. min. syllogismus constat ex materia, & forma non vnitis: conc. min. vnitis; neg. min. Ad prob. dicimus, quod præmissæ in syllogismo sunt materia tantum metaphorice; quia præmissæ, & conclusio non sunt vt vniantur, sed vt conclusio, quæ potentialiter continetur in præmissis, ex illis deducatur. Unde syllogismus non est compositum, sed quoddam artificium, in quo præmissæ gerunt vices materiae, deductionis, seu illationis, non vnionis.

Instabis: Si præmissæ non essent proprie partes intrinsecæ; nec materia syllogismi; nec antecedens esset proprie pars intrinseca, nec materia enthymematis; sed antecedens est proprie pars intrinseca, & materia enthymematis: ergo & præmissæ sunt proprie partes intrinsecæ, & materia syllogismi. Mai. est certa, quia enthymema non minus est argumentatio, quam syllogismus. Prob. min. Quia si antecedens

non esset materia, nec intrinseca pars enthymematis, enthymema tantum consisteret in vnica propositione; sed enthymema non potest consistere in vnica tantum, & simplici propositione; ergo antecedens est pars intrinseca, & materia enthymematis. Prob. min. Quia enthymema essentialiter est propositio hypothetica; sed hypothetica non potest consistere in vnica propositione categorica, sed essentialiter coalescit ex duabus propositionibus categoricis, tanquam ex partibus principalibus: ergo enthymema non potest consistere in vnica tantum, & simplici propositione.

Resp. conc. mai. neg. min. Ad prob. conc. mai. neg. min. Ad prob. neg. mai. Propositio enim hypothetica essentialiter requirit plures categoricas; quia essentialiter enuntiat coniunctionem vnus cum alia, vt iam diximus, enthymema autem non importat enuntiationem, nec coniunctionem plurium propositionum, sed deductionem, seu dispositionem illationis ad quam plures propositiones requiruntur, non ex equo, sed vniam præsупponit, & in alia formaliter consistit, quia præsупponit antecedens, & in consequenti, vt illato, & ex antecedenti deducto formaliter consistit. Unde propositio hypothetica, & enthymema

conveniunt, & differunt; conveniunt, quia tam enthymema quam propositio hypothetica plures propositiones requirunt. Differunt in hoc, quod propositio hypothetica ex æquo importat plures propositiones: enthymema vero vnam præsupponit, & in alia consistit.

9 Arg. quarto: Si præmissæ non essent de ratione formali syllogismi vt sic; non possent esse de ratione formali alicuius, quia quod excluditur à ratione formali generis non potest esse de ratione formali alicuius speciei; sed præmissæ sunt de ratione formali alicuius syllogismi: ergo sunt etiam de ratione formali syllogismi vt sic. Prob. min. Præmissæ sunt de ratione formali syllogismi per figuras, & modos divisi: ergo sunt de ratione formali alicuius syllogismi. Prob. antec. Syllogismus per modos, & figuras divisus; ita petit talem dispositionem mediæ, & etiam debitam dispositionem propositionum secundum universalitatem, & particularitatem, affirmationem, & negationem, vt per propriam dispositionem syllogismus vnius figure essentialiter distinguatur à syllogismo alterius figure; sed hoc nequit esse, quin præmissæ sint de ratione formali syllogismi per modos, & figuras divisi. H h 4 Resp.

Resp. quod distinctio specifica aliquorum, sæpe mensuratur non ab eo, quod res habent in se, sed ab eo, quod eis ab aliquo principio extrinseco provenit, ut in amore viæ, & frui-tione patriæ, quæ specie differunt; licet sint ab eadem voluntate propter idem motivum, & ab eodem principio; scilicet, ab eadem charita-te, quia amor viæ regulatur principio obscuro, scilicet lumine fidei, & fruitio patriæ lumine gloriæ, quæ sunt principia extrinseca, & pure regulativa dilectionis. Idem evenit in notitia intuitiva, & abstractiva eiusdè obiecti, quæ specie distinguuntur præcise quia ad primam concu-rit obiectum immediate, & ad secundam, media specie. Unde quod in his contingit, in syllo-gismo per modos, & figuras diviso evenit, quia sicut illa ab aliquo extrinseco, necessario ta-men petito, & requisito specie distinguuntur, ita syllogismi pro præcisa conclusione, ut illa-ta sumpti, specie distinguuntur, non quia essentialiter important præmissas taliter dispo-sitas, sed quia necessario petunt, & requirunt illas tali modo ordinatas; itaque distinguuntur essentialiter per præmissas tali modo dispositas, ut essenziale prærequisitum, non ut forma-le constitutivum.

10 Arg. denique: Ideo præmissæ non essent

essent de ratione formali argumentationis, quia etiam, ut illativæ pertinent ad secundam intellectus operationem; sed etiam conclusio ut illata, pertinet ad secundam intellectus operationem: ergo argumentatio non consistit in conclusione, ut illata, quia debet consistere in aliquo ad tertiam operationem intellectus attinente. Prob. min. eo præmissæ ut illativæ non extrahuntur à secunda operatione, quia ut illativæ sunt enuntiativæ, & solum important talem, vel talem prædicati, & subiecti dispositionem; sed etiam conclusio, ut illata, est enuntiativa, & solum importat, talem, vel talem prædicati, & subiecti dispositionem: ergo conclusio, ut illata ad secundam intellectus operationem pertinet.

Resp. quod conclusio eo dicitur illata, quia est ab alio deducta, & vnum ab alio extrahere, & deducere, est ab vno in alium progredi, seu ex noto ignotum deducere, & hec est discurrere, quod est munus tertie operationis. Unde, antequam intellectus vnum ab alio extrahat, seu deducat, sicut non dicitur proprie discurrere, nec dicitur proprie argumentari. Hoc habet intellectus in conclusione, non autem in præmissis, quia in præmissis etiam;

487 *Secunda pars Summ. Disp. ult.*

etiam, ut illativis, non est deductio, & extractio, sed tantum via, & materia ex qua aliquid deducitur, & extrahitur. Ideoque argumentatio stat formaliter in conclusione; in præmissis verò, solum materialiter, & præsuppositive.

Quest. II. In quo genere causa assensus præmissarum concurrat ad assensum conclusionis?

Non loquimur (ut constat ex ipso questionis titulo) de præmissis, & conclusione obiectivè sumptis; quid enim de his sentiendum sit, dicemus in Log. disp. 1. Proæm. q. 2. §. 2. explicantes secundam conditionem obiecti attributionis. Sed de præmissis & conclusione formalibus, seu de assensibus, quos intellectus habet de obiectis præmissarum, & conclusionis; an, scilicèt, actus, quo intellectus assentitur præmissis, sit causa actus, quo assentitur conclusioni? Circa quod supponimus, assensum præmissarum aliquo modo esse causam assensus conclusionis, istumque ab illo dependere. Id enim constat ex Phylol. dicente: omnem cognitionem discursivam fieri ex præexistente cognitione præmissarum; ubi ly
ex

ex non denotat habitudinem termini à quo; nam terminus à quo recedit, adveniente termino ad quam, vt dicemus in Physica agentes de principijs in fieri entis naturalis; præmissæ autem formales non recedunt, adveniente conclusione, imò sunt simul cum illa; æ proinde ly ex denotat causalitatem, vt explicant ferè omnes hic. Unde dubium est, quo genere causæ assensus præmissarum causet assensum conclusionis?

Dicimus, assensum præmissarum in genere causæ efficientis partialiter cum intellectu ad assensum conclusionis cõcurrere. Est ferè communis cum Subr. Doct. primo Poster. q. 8. ad primum, & quæst. prima Prolog. in respons. ad secundum argum. pro Philosophis. Ubi arguens contra D. Tho. sic loquitur: *Præterea supponit, quod principia sunt distinctiva habitus conclusionis in alio genere causæ, quam vt principia effectiva; quod falsum est, quia ::: non habent nisi rationem causæ effectivæ.*

Prob. primo conclusio: Id est formaliter causa efficiens alicuius effectus, quod virtualiter illum continet, & à quo essentialiter ille dependet, & cui aliquo modo assimilatur: sed conclusio, seu assensus conclusionis continetur virtualiter in assensu præmissarum, essentialiter

liter ab illo dependet, & præmissis aliquo modo assimilatur: ergo præmissæ sunt causæ efficientes respectu conclusionis, & assensus illarum efficit assensum istius. Mai. est evidens. Minor habet tres partes probandas. Et prima quidem, quod, scilicet, assensus conclusionis contineatur in assensu præmissarum virtualiter; est expressa Arist. primo Poster. cap. 1. & 2. Secunda etiam, quod conclusio essentialiter dependeat à præmissis, patet: quia si præmissæ non essent in intellectu, non posset iste elicere conclusionem; nam conclusio, ut talis, dicit ordinem ad præmissas, à quibus suam veritatem accipit; nam si intellectus, absque præmissis, aliquam eliceret propositionem, illa non esset conclusio; quia ista est tertia operatio intellectus, quæ plures cognitiones requirit; sed esset quædam simplex propositio, & secunda operatio: ergo.

Quoad tertiam partem prob. quia ex certitudine, veritate, & evidentia præmissarum colligitur certitudo, veritas, & evidentia conclusionis; & si præmissæ sunt universales, vel particulares, necessariae, vel probabiles, aut falsæ, universalis, vel particularis, necessaria, vel probabilis, aut falsa erit conclusio: ergo conclusio assimilatur præmissis; & consequenter

ter

ter illę habent quidquid requiritur ad rationem causę efficientis respectu conclusionis.

Confirm. hæc ratio : Distinctio essentialis nequit provenire ab eo, quod non est causa; sed præmissę (originaliter saltem) faciunt differre conclusionem; quia conclusio necessaria, & probabilis distinguuntur essentialiter ratione præmissarum: ergo præmissę sunt causę. Confirm. secundo (contra aliquos asserentes assensum præmissarum esse tantum conditionem assensus conclusionis) nulla conditio est assimilativa, & virtualiter contentiva effectus; nam conditio nullam habet virtutem productivam, aut prædicatum aliquod, quod in effectu reluceat, sed solum virtutem productivam applicat: sed conclusio assimilatur præmissis, in illisque virtualiter continetur: ergo sunt causę effectivę, & non conditiones tantum. ①

Confirm. tertio ex Complut. In assensu conclusionis non solum relucet prædicatum intellectionis vt sic, correspondens intellectui, nec sola ratio intellectionis obiecti correspondens obiecto, seu speciei impressę; sed etiam ratio intellectionis discursivę, quę formaliter, & per se non respicit intellectum, vel speciem, sed præmissas; nam sine præmissis
esset

491 *Secunda pars Summ. Disp. ult.*

esset intellectio, & assensus de tali obiecto, sed non esset discursiva: ergo sicut intellectus, & obiectum ponuntur causæ illius, ut est intellectio, & ut est talis obiecti; ita etiam præmissæ debent poni causæ illius ut discursivæ; alias etiam possent contrarij dicere, speciem esse tantum conditionem, & non causam illius intellectiois.

Secundo prob. specialiter, hanc causalitatem præmissarum respectu conclusionis debere esse in genere efficientis. Nam præmissæ formales sunt causæ conclusionis, ut patet ex dictis; sed non finalis, nec materialis, nec formalis: ergo efficiens. Conseq. patet à sufficienti partium enumeratione. Min. autem quoad triplicem partem simul prob. non sunt causa finalis, quia potius conclusio est finis præmissarum; nam præmissæ assumuntur propter conclusionem, non è contra; non causa materialis, vnus enim actus intellectus non fit ex alio tanquam ex materia, ut patet; non denique formalis, quia vnus actus intellectus non actuat alium tanquam forma, ut patet: ergo.

Arg. primo: Pro Aversa, & alijs sustentibus assensum præmissarum tantum illuminativè, & per modum conditionis sine qua non, concurrere ad assensum conclusionis, non verò effi-

efficienter. Non minus dependet secunda operatio intellectus à prima, quam conclusio à præmissis: sed dependentia secundæ operationis à prima non arguit causalitatem huius respectu illius: ergo dependentia conclusionis à præmissis non arguit causalitatem præmissarum erga conclusionem. Min. & conseq. tenent; & mai. prob. quia sicut intellectus nequit elicere conclusionem sine præmissis, ita nequit elicere iudicium sine apprehensione terminorum: ergo. Confirm. Voluntas nequit elicere volitionem obiecti, imò nec illam continuare sine prævia cognitione illius: sed tamen actus intellectus non est causa actus voluntatis, ut est probabilis apud Subt. Doct. ergo.

Resp. neg. mai. Quia licet intellectus ad elicendum iudicium indigeat apprehensione terminorum, aliter tamen indiget assensu præmissarum ad elicendam conclusionem; apprehensio namque est pura conditio, assensus verò præmissarum est causa. Ratio est: Quia præmissæ per vim illativam, & impulsivam inferunt conclusionem. Unde posito assensu præmissarum necessario intellectus elicit conclusionis assensum; apprehensio verò terminorum non concurrat per vim iudicativam ad elicendum iudicium, quia illam non habet. Sic
hæc

hec disparitas evidenter colligitur ex eo, quod præmissæ specificant, & distinguunt essentialiter conclusionem; nam conclusio demonstrata per principia physica distinguitur essentialiter ab alia de eisdem terminis per principia mathematica probata; ut patet in ista, *Terra est rotunda*, quæ à Physico, & à Mathematico demonstrari potest. Apprehensiones verò non specificant iudicium, nam stante eadem apprehensione, possunt elici iudicia specie distincta. Per quod patet ad confirm. Nam volitio non sequitur necessario cognitionem obiecti, nec ab illa specificatur; nam circa idem obiectum potest diversas specie volitiones elicere, ut patet. Præterquam quod etiam est probabile in nostra schola, intellectionem concurrere ad volitionem efficienter.

Arg. secundo: Ex antecedenti falso, & impossibili quandoque sequitur conclusio possibilis, & vera; ut patet in hoc enthimemate: *Homo est equus: ergo est animal*: sed illud antecedens non est causa conclusionis: ergo. Prob. min. Nemo enim dat, quod non habet, saltim virtualiter: sed falsitas, & impossibilitas non habent veritatem, nec possibilitatem: ergo. Confirm. In hoc enthimemate: *Omne animal rationale est homo: ergo Christus est homo*; antecedens

cedens non causat consequens: ergo. Probi
 antec. Naturale, cum sit imperfectus, non
 potest causare supernaturale, quod perfectius
 est: sed antecedens est naturale, & consequens
 supernaturale, cum sit de Fide: ergo.

Resp. neg. mai. Ut enim diximus 1. part.
 lib. 3. cap. 5. n. 3. præmissæ formaliter vt fal-
 sæ, aut impossibiles non influunt in conclusio-
 nem; sed influunt, admissa suppositione, quod
 sint veræ, & possibiles. Unde assensus ex
 suppositione, & quasi conditionatus influat
 efficienter. Vel dic cum Master. in casu solum
 sequelam conclusionis pendere ex præmissis
 sic, vel sic dispositis; non tamen veritas, aut
 possibilitas; sed aliunde in se consequens est
 verum, aut possibile. Et si argumentum quid-
 quam probaret, probaret utique, assensum præ-
 missarum nec illuminativè concurrere ad assen-
 tum conclusionis; quia falsum nequit illumina-
 re, vt videatur verum. Ad confirm. resp. Illud
 consequens (formaliter vt tale) non esse de Fide,
 sed esse conclusionem Theologicam; nec inferri
 vi illius tantum præmissæ, sed etiã alterius minoris
 subintellectæ, scilicet: *Christus est animal rationa-*
le; quæ in intellectu adest, licet ore nõ proferatur

Arg. tertio: Assensus præmissarum nequit
 esse causa univoca assensus conclusionis; quia
 causa univoca est eiusdem speciei cum effectu,

assensus verò præmissarum est specie distinctus ab assensu conclusionis: sed aliàs nequit esse causa æquivoca: ergo. Prob. min. Causa æquivoca est vniversalis, & remota, indigenstque ab alia causa particulari determinari; vt patet in Sole, qui cum homine generat hominem, cum semine plantam, &c. sed assensus præmissarum est particularis, nec determinatur ab alio: ergo. Resp. conc. mai. neg. min. & eius prob. Nam de ratione causæ æquivocæ non est, quod sit vniversalis; sed satis est, producere effectum alterius speciei; nam aqua causat frigiditatem, obiectum speciem, actus habitum, habitus actum, &c. & tamen sunt causæ æquivocæ.

Dices: Licet præmissæ producant speciem intelligibilem, non tamen possunt producere alium assensum numero distinctum: ergo tanto minus poterunt producere assensum conclusionis, qui est specie distinctus. Conc. antec. neg. conseq. Nam causa æquivoca, vt talis, semper producit effectum alterius speciei, licet non posset effectum solo numero distinctum producere; sicut volitio finis, iuxta aliquos, causat volitionem mediorum, quam virtualiter continet, non tamen aliam volitionem eiusdem finis.

Arg. tandem: Quia multoties recordamur actus conclusionis, quia recordemur præmissarum: ergo potest dari conclusio sine præmissis? Resp. neg. antec. Quia ille actus, cuius recordamur sine præmissis, non est actus conclusionis, sed simplicis propositionis; qui sunt specie distincti. Dices: Actus ille causatur a specie derelicta in memoria ab actu conclusionis: sed species solum concarrit ad actus similes illis, à quibus fuit producta: ergo illa erit conclusio eiusdem speciei sicut prima; & consequenter non requiritur influxus præmissarum. Resp. argumentum probare, præmissas adhuc tanquam conditionem non requiri ad assensum conclusionis. Dicimus ergo, aliam esse speciem conclusionis, & aliam simplicis propositionis, quamvis de eodem obiecto materiali. Unde neg. mai. Nam implicat, excitari in memoria actum conclusionis vt talis sine præmissis. Unde illa cognitio excitatur, vel ab obiecto de novo proposito, vel quia olim intellectus formavit illam propositionem.

Inde colliges, assensum præmissarum esse distinctum ab assensu conclusionis; & intellectum non eodem actu, quo assentitur præmissis, assentiri conclusioni. Tum: Quia sunt assensus specie distincti; nam vnus est assensus,

497 *Secunda pars Sum. Disp. ult.*

seu notitia principiorum; alter verò conclusio-
nis, seu scientiæ; isti autem assensus ab habitibus specie distinctis eliciuntur. Tum: Quia causa efficiens debet realiter distingui à suo effectu. Cum ergo, ex dictis, assensus præmissarum sit causa assensus conclusionis; sequitur, debere esse assensus realiter distinctos, & non vnicum. Tum: Quia aliàs idem actus esset clarus, & obscurus, certus, & incertus, affirmativus, & negativus, naturalis, & supernaturalis; casu, scilicèt, quo vna præmissa esset clara, alia obscura, vna affirmativa, alia negativa; vna naturalis, altera supernaturalis; quæ rationes sunt valde oppositæ, neque in eodem actu reperiri possunt.

Sed rogas hic: An præmissæ præcedant conclusionem, & quomodo? Resp. quod præmissæ possunt sumi tripliciter: vel vt sunt simplices propositiones adinvicem non applicatæ, nec ordinatæ in syllogismo; vel vt sunt applicatæ, & ordinatæ; & sic adhuc dupliciter: vel vt sunt fundamentaliter causæ, & secundum suam naturam, vt præscindunt à relatione; vel vt formaliter subsunt relationi causæ in ordine ad conclusionem vt effectum. Rursus prioritas est duplex: Temporis, scilicèt, & nature; vt dicemus in post prædicament.

Dicimus ergo: Si præmissæ sumantur, vt simplices quædam propositiones sunt, possunt præcedere tempore conclusionem; quia sic nullam connexionem, aut ordinem ad conclusionem dicunt. Si verò sumantur formaliter, vt stant sub relatione ad conclusionem, sunt simul tempore, & natura cum ipsa, & nullo modo priores; nam relativa sunt simul tempore, natura, & cognitione, vt dicemus in Log. agentes de relationibus. Si denique sumantur, vt sunt fundamentaliter causæ, debent esse simul tempore, sed natura præcedunt conclusionem. Primum patet: Quia causa, quando actu causat, debet actu existere, vt dicemus in Physica: sed præmissæ sunt causæ: ergo. Secundum etiam constat: quia conclusio essentialiter dependet à præmissis: sed id, à quo aliquid essentialiter dependet, est prius natura illo, quod dependet: Ergo.

Nota tamen, non ab id nos negare, intellectum posse elicere prius assensum vnius præmissæ, quam alterius; sæpè enim contingit in nobis propter imperfectionem nostri intellectus, vt prius eliciatur maior, quam minor; vt tenet Arist. 1. Poster. cap. 1. Sed tamen dicimus, assensum vtriusque præmissæ, quamvis prius tempore inter se elicit, debere permanere,

499 *Secunda pars Summ. Disp. ult.*

nerē, & esse simul cum conclusione in eodem instanti temporis.

Quest. III. An assensus premissarum necessitet intellectum ad assensum conclusionis?

NOta, quod necessitas quantum, ad præsens, est duplex: scilicet, quoad specificationem, seu contrarietatis; & quoad exercitium, seu contradictionis. Prima est illa, ex vi cuius potentia ex suppositione, quod operetur, debet operari hanc speciem actus, & nullo modo oppositam; licet absolutè possit omnem actum suspendere. Sic voluntas circa bonum in se est necessitata, quia licet possit non elicere actum, sive volitionis, sive nolitionis; si elicit aliquem actum, talis actus necessario debet esse amoris, & non odij. Secunda est illa, vi cuius potentia ita est determinata ad unum specie actum, ut non possit illum non elicere, seu ab exercitio cessare. Sic voluntas in patria necessitatur quoad exercitium à Divina Essentia clarè visa; quia non solum non potest eam odio habere, sed neque actum suspendere; aut cessare ab amore illius.

Et quidem certum est, quod quando intellectus

lectus cognoscit, præmissas esse veras, & rectè dispositas, necessitatur quoad specificationem ad assensum conclusionis; ita ut supposito assensu præmissarum, non possit intellectus dissentire conclusioni. Et ratio est: Quia intellectus non potest dissentire vero, ut vero, sicut nec voluntas potest odio habere bonum ut bonum: sed per assensum præmissarum obiectum conclusionis proponitur intellectui ut verum; nam ex præmissis veris, necessarijs, & rectè dispositis non potest sequi conclusio, que vera, & necessaria non sit; quia ex verò, & necessario non potest sequi nisi verum, & necessarium; ergo non potest conclusioni dissentire, supposito præmissarum assensu.

Similiter est certum, quod intellectus ex se, & secundum suam naturam consideratus, etiam quoad exercitium necessitatur, quando cognoscit præmissas esse veras, & rectè dispositas; nam ex se est causa naturalis; ideoque si non impeditur, necessario agit, nec valet actum suspendere. Quare questio procedit de intellectu ut subijcitur voluntati; in quo sensu habet quamdam participationem libertatis; & eius sensus est, an intellectus ex imperio voluntatis possit suspendere assensum circa conclusionem, supposito assensu vero, & evidenti præmissarum necessariorum? **li 4 Resp.**

[501] *Secunda pars Summ. Disp. ult.*

Resp. negativè cum Subt. Doct. in primo dist. 1. q. 4. §. *Contra quartum*. V. *Ad argumenta pro opinione*. n. 16. Prob. potentia naturalis debite applicata ad obiectum proportionatum non potest exercitium suspendere circa ipsum: sed intellectus est potentia naturalis, & aliunde per assensum præmissarum debite applicatur ad cognoscendam conclusionem: ergo non potest assensum cõclusionis suspendere; & consequenter suppositio præmissarum assensu, necessitatur quoad exercitium ad assensum illius. Mai. est evidens: quia non alia ratione potentia visiva non impedita, nec clausa non potest visionem suspendere, quando visibile est proportionatè præsens, & illuminatum, nisi quia est potentia naturalis debite applicata ad obiectum. Prob. min. Per assensum præmissarum cognoscit intellectus, præmissas esse rectè dispositas, & evidenter conclusionem inferre: ergo per assensum illarum debite applicatur ad conclusionem cognoscendam. Confirm. Stante præmissarum assensu, cognoscit intellectus, præmissas non posse aliter se habere, & conclusionem esse necessario connexam cum illis: ergo necessitatur ad elicendum assensum conclusionis.

Fortè dices, posse voluntatem impedire

actionem potentie naturalis etiam debite applicatae ad obiectum proportionatum; ut patet in potentia loco motiva, quae est potentia naturalis, & necessaria, & tamen illius actus suspendi potest per voluntatem: ergo ex eo, quod intellectus sit potentia naturalis, & obiectum debite applicatum, non inferitur, quod non possit exercitium suspendere circa ipsum.

Sed contra: Quia voluntas, quando aliquid permittit, non potest impedire id, quod necessario ad illud sequitur; nam si oculi sunt aperti, & non impediti, quando visibile est proportionate praesens, & illuminatum, non potest impedire visionem, quae necessario ad illa sequitur: sed supposito praemissarum assensu, necessario sequitur assensus conclusionis: ergo si voluntas permittit assensum praemissarum, non potest impedire conclusionis assensum. Confirm. Supposita apprehensione terminorum primorum principiorum, nequit voluntas impedire iudicium illorum: ergo nec assensum conclusionis, supposito assensu praemissarum. Antec. constat ex Subt. Doct. in tertio dist. 23. §. *Aliter*. n. 9. Conseq. verò patet à paritate rationis: nam ideo nequit iudicium impediri in casu apprehensionis, quia termini illi habent evidentiam manifestam
conne-

connexionis : sed conclusio habet evidentem connexionem cum præmissis, quando istæ sunt veræ, necessariæ, & rectè dispositæ : ergo assensus conclusionis nequit impediri à voluntate, permisso assensu præmissarum. Nec paritas adducta aliquid valet ; est enim manifesta disparitas. Nam potentia loco motiva magis subijcitur voluntati, quam intellectus ; nam illa absque imperio voluntatis nullum elicit actum ; secus verò iste ; quia ut intelligitur voluntati prævius, absque imperio voluntatis in suos exit actus ; ideoque licet potentia loco motiva possit impediri, non verò intellectus.

Arg. primo : Datur habitus facilitans intellectum ad assensum conclusionis : sed hoc non esset verum, si intellectus esset determinatus, & necessitatus ad assensum conclusionis ; ergo. Prob. min. Nam habitus est facilitas potentia ad operandum, & determinans ipsam potentiam ad agendum : sed potentia determinata, & necessitata, non indiget facilitate, aut determinatione ; ideoque in naturaliiter determinatis, ut sunt gravia ad motus deorsum, non datur habitus : ergo.

Resp. conc. mai. neg. min. Ad prob. dist. mai. Determinans potentiam, quando est inde-

indeterminata, conc. mai. semper, neg. mai. & minor. Habitus enim non datur in potentia ob solam indifferentiam, sed ad tollendam difficultatem; ideoque adhuc potentiam determinatam iuvat, ut facilius, citius, delectabilius, & intensius operetur, quam sine habitu. Exemplum autem de gravibus nihil probat; quia illa nedum sunt naturaliter determinata, & necessitata ad motum deorsum, sed etiam se movent quantum possunt; neque possunt modo facilius, aut intensius, modo remissius, aut minus facile operari; proindeque habitus nihil præstaret.

Unde displicet Froylan. respondens, habitum conclusionis etiam deservire ad assensum præmissarum quatenus inferentium; nam sic inspectæ sunt causa veritatis; & causam veritatis ut causam cognoscere pertinet ad scientiam, quæ rem per causam demonstrat. Displicet, inquam: quia ex solutione sequitur, assensum præmissarum, ut talium, non distingui ab assensu conclusionis, quamvis iste sit per illum ut per causam: ergo nequit idem habitus elicere assensum præmissarum, adhuc ut inferentium, quia iam esset idem assensus; & licet scientia sit cognitio rei per causam, non tamen est cognitio causæ aliàs eadem cognitio esset causa sui ipsius.

Arg.

505 *Secunda pars Summ. Disp. ult.*

Arg. secundo: Intellectus subditur imperio voluntatis: ergo voluntas potest impedire intellectum, ne assentiatur conclusioni, adhucposito præmissarum assensu. Confirm. primo: Voluntas non necessitatur quoad exercitium ad amandum bonum: ergo nec intellectus ad assentiendum vero. Confirm. secundo: Voluntas potest impedire continuationem assensus conclusionis: ergo poterit etiam impedire, ne eliciatur.

Resp. Ad argumentum conc. antec. neg. conseq. Nam intellectus, ut stat sub imperio voluntatis, habet potestatem eliciendi, vel non eliciendi assensum præmissarum; attamen ex suppositione talis assensus necessario elicit assensum conclusionis; neque in potestate voluntatis est, talem assensum impedire. Sicut licet voluntas absolutè possit fasere, ne oculus videat, vel ipsum claudendo, vel tollendo lucem; tamen ex suppositione, quod velit oculos aperire, & lucem apponere, non est in eius potestate visum impedire.

Ad primam confirm. neg. conseq. Discrimen est: Quod voluntas est potentia essentialiter libera, quæ adhuc obiecto debitè applicato, potest operari, & non operari; intellectus verò est potentia necessaria, quæ proinde
non

non potest non operari, proposito obiecto. Ad secundam dist. antec. Potest impedire continuationem assensus conclusionis impediendo simul assensum præmissarum, conc. antec. stante illo, neg. antec. & conseq. in eodem sensu. Voluntas enim potest impedire, tam primam elicentiam, quam continuationem assensus conclusionis, sed impediendo prius elicentiam, vel continuationem assensus præmissarum; illo tamen stante, nequaquam potest.

Arg. tertio: In modis Barbara, Celarent, Celantes, Baralipon, potest ex iisdem præmissis, inferri duplex conclusio, alia directa, & alia indirecta: ergo tunc præmissæ non necessitant intellectum ad assensum alicuius conclusionis determinatè. Resp. conc. antec. neg. conseq. Quia adhuc in his modis semper ex præmissis necessitatur immediatè intellectum ad assensum conclusionis directè. Ultimo hunc, & non alium eliciet, præter, etiam possit vocibus conclusam proferre; mediatè verò necessitatur ad assensum conclusionis, quatenus est convertens conclusam. Possit etiam sine scrupulo ad veritatem conclusionis, quod in his necessitatur ad assentiendum alicui ex his duobus

1507 *Secunda pars Summ. Disp. ult.*

bus vagè licet ad nullam necessitetur determinatè. Prima tamen solutio melior est.

Sed rogas, quid dicendum de assensu conclusionis, quando præmissæ sunt tantum probabiles? Resp. adhuc posito tali assensu, posse voluntatem impedire assensum conclusionis. Ratio est: Quia adhuc posito tali assensu, non apparet evidenter veritas conclusionis, adhuc mediatè; nec connexio necessaria conclusionis cum præmissis, sed solum connexio probabilis, & contingens; quæ, quia potest ita non esse, ideo voluntas adhuc ex suppositione non necessitatur, nam contingens non necessitat; cuius contrarium apparet in præmissis evidentibus, & necessarijs.

Non tamen est verum tunc casus, quod aiunt aliqui: adhuc intellectum non necessitari exercitium ad assensum conclusionis; consensum, aut motionem voluntatis: Quia obiectum est sufficiens intellectui: sed aliàs intellectus necessaria: ergo non potest non assensu.

Opinio est semper cum formidine ergo intellectus non necessitatur ad assensum conclusionis ex assensu præmissarum probabiliu. Deinde: quando propositio opposita

posita conclusioni eliciendæ apparet probabili-
lior, vel est contradictoria æquè probabilis,
etiam necessario præberet assensum proposi-
tioni minus probabili, vel circa æquè probabiles
se ipsum determinaret, quod est contra ratio-
nem causæ naturalis: ergo indiget imperio, seu
consensu voluntatis.

Resp. ad primum formidinem non tollere
determinationem, sed solum firmitatem assen-
sus. Unde semel posito assensu præmissarum,
necessitatur intellectus ad assentiendum con-
clusioni, esto cum formidine. Et si argumen-
tum quid probat, suadet utique, non posse da-
ri iudicium, & assensum præmissarum sine
consensu voluntatis.

Ad secundum dicimus, in primo casu pro-
positionem probabiliorem, nisi adit imp-
rium voluntatis, rapere intellectu
assensum; quia fortius agens
tiam contrarij. Inde tamen ni-
quia hoc non oritur ex indete-
lectus, sed ex fortiori mo-
opinionis, quæ impedit assen-
babilis. In secundo verò casu nu-
bebit assensum, adhuc ex imperio
Quare si voluntas vult intellectum
partem flectere, necesse erit imperar e, ut cesset

509 *Secunda pars Summ. Disp. ult.*

à consideratione rationum vnius partis , vel vt
circa vnam novam rationes inveniatur ; aliàs sem-
per manebit dubius , & suspensus. Satis
de secunda parte Summularum.

* * * * *

* * *

m Dec 223

FINIS.

In Eszrebande la Concepçion

Constant 61773

Euocou delator.

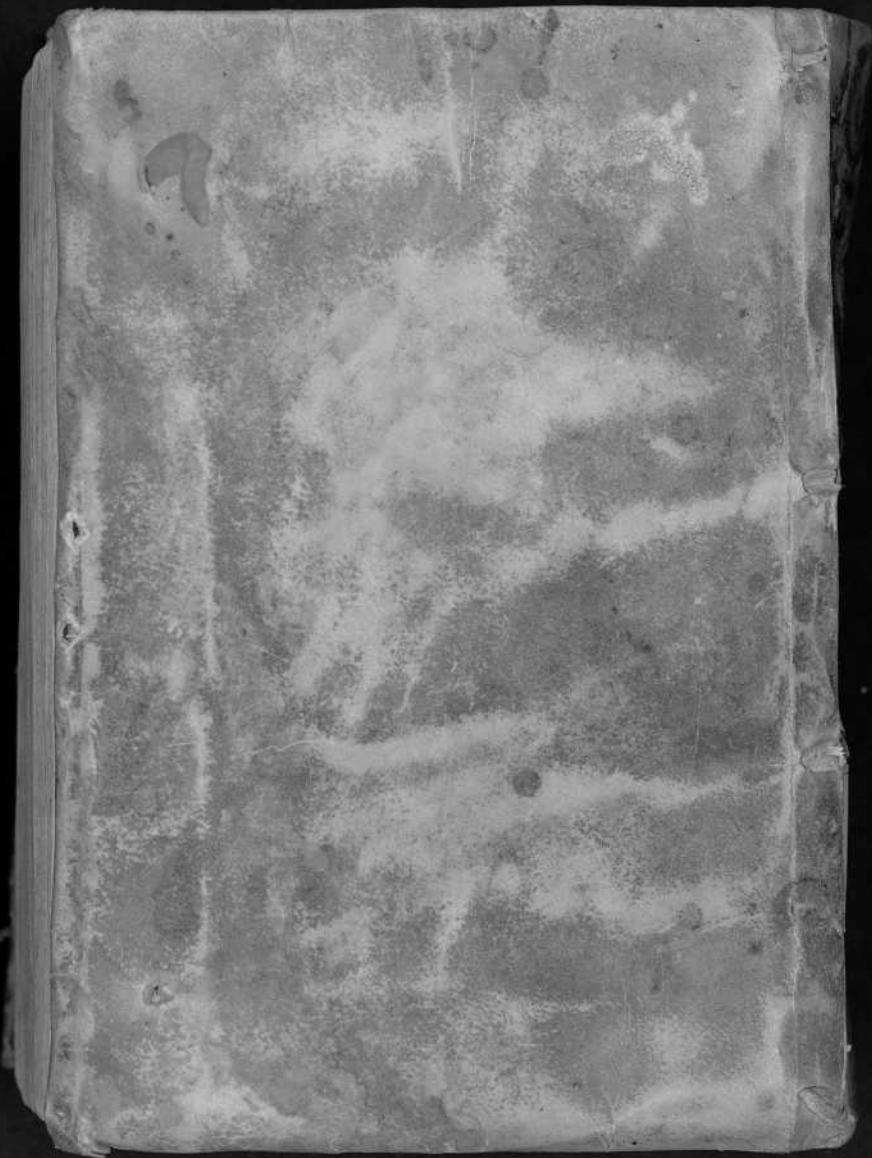
de Namour

2^a 5^a 1773

Delores

1773

333



The image shows the front cover of an old, worn book. The cover is made of a textured, light-colored material, possibly paper or cloth, and is bound in a traditional East Asian style with visible stitching along the edges. The cover features faint, embossed or stamped designs, including a large, stylized character in the upper center and another character in the lower center. A small, white, rectangular paper label is affixed to the lower portion of the cover, displaying the number "244" in a bold, black, sans-serif font. The book is set against a dark, solid background.

244